

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1949

FÖRSTA KAMMAREN

Nr 10

12—16 mars.

Debatter m. m.

Tisdagen den 15 mars.

	Sid.
Interpellation av herr Bergh ang. statsbidraget till byggnadsarbeten för folkskoleväsendet	7

Onsdagen den 16 mars.

Mandatfördelningen mellan valkretsarna vid riksdagsmannaval	10
Anslag under riksstatens fjärde huvudtitel:	
Vissa beredskapsfrågor	12
Avlöningar m. m. till värnpliktiga vid armén	96
Försvarets forskningsanstalt	97
Den offentliga arbetsförmedlingen	99
Bidrag till skattetyngda kommuner	102
Anslag till lokaler i berg för försvarets forskningsanstalt	104
Anslag under riksstatens nionde huvudtitel:	
Planeringskommittéer	106
Lagringsforskning	113
Sveriges utsädesförening	114
Verksamheten å Weibullsholm	117
Föreningen för växtförädling av fruktträd	117
Statens avdikningsanslag	120
Förbättrad utbildning vid statens skogsskolor	121
Statsbidraget till betesanläggningar	123
Stävande av vissa motorcyklisters bullersamma trafik	125

Samtliga avgjorda ärenden m. m.

Onsdagen den 16 mars förmiddagen.

Protokoll ang. val av justitieombudsmannens ställföreträdare	9
Utrikesutskottets utlåtande nr 2, ang. godkännande av ett handels- och betalningsavtal mellan svenska regeringen och argentinska regeringen	10

	Sid.
Konstitutionsutskottets utlåtande nr 5, ang. viss ändring i grunderna för mandatfördelningen mellan valkretsarna vid val till riksdagen	10
Onsdagen den 16 mars eftermiddagen.	
Statsutskottets utlåtande nr 4, ang. utgifterna under fjärde huvudtiteln (försvarsdepartementet)	69
— nr 5, ang. utgifterna under femte huvudtiteln (socialdepartementet)	99
— nr 7, ang. utgifterna under sjunde huvudtiteln (finansdepartementet)	102
— nr 34, ang. anslag till lokaler i berg för försvarets forskningsanstalt	104
— nr 35, ang. anslag å tilläggsstat II till viss forskningsverksamhet vid försvarets forskningsanstalt	106
— nr 36, ang. täckande av vissa medelsbrister, redovisade såsom proprietalanser i försvarets civilförvaltnings räkenskaper	106
— nr 37, ang. fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag	106
— nr 38, ang. anslag till säkerhetsanstalter för sjöfarten	106
Bevillningsutskottets betänkande nr 11, ang. höjning av tullen på ostron m. m.	106
— nr 12, ang. vissa ändringar i gällande tulltaxa m. m.	106
Bankoutskottets utlåtande nr 7, ang. livränta till Anna Söderkvist m. m.	106
— nr 8, ang. tryckning av en förteckning över bondeståndets ledamöter under tiden 1600—1697	106
Första lagutskottets utlåtande nr 9, ang. en översyn av nuvarande skadeståndsregler avseende ideell skada och hinder eller brist i den skadades näring	106
— nr 10, ang. ersättning från kyrkofonden för övertalig personal vid domänverket	106
Andra lagutskottets utlåtande nr 6, ang. ändrad lydelse av 10 § 2 mom. lagen om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus	106
Jordbruksutskottets utlåtande nr 1, ang. Kungl. Maj:ts framställningar under nionde huvudtiteln	106
Första tillfälliga utskottets utlåtande nr 3, ang. nedbringande av läkemedelskostnaderna för kroniskt sjuka m. fl.	125
Andra tillfälliga utskottets utlåtande nr 1, ang. åtgärder för stävande av vissa motorcyklisters bullersamma trafik	125

Lördagen den 12 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 2 eftermiddagen.

Herr statsrådet *Mossberg* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 95, med förslag till vapenförordning;

nr 97, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 § lotteriförordningen den 19 maj 1939 (nr 207);

nr 98, med förslag till lag om ändring i militära rättegångslagen den 30 juni 1948 (nr 472) m. m.;

nr 99, med förslag till lag om straff för olovlig varuutförelse, m. m.; och

nr 106, angående vissa ersättningar av statsmedel till arbetstagare som drabbats av silikos (stendammslunga).

Upplästes en till kammaren inkommen ansöknings, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Med stöd av bifogade läkarintyg får jag vördsamt hemställa om ledighet från riksdagsarbetet tills vidare.

Uppsala den 10 mars 1949.

C. P. Wahlmark.

Att riksdagsman *Primus Wahlmark*, Uppsala, på grund av influensa tills vidare är förhindrad att delta i riksdagsarbetet, intygas.

Uppsala den 9 mars 1949.

Olof Bratt,

förste stadsläkare.

På gjord proposition bifölls ansöknings för den tid, det i återopade läkarintyget omförmälda hindret varade.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 59, till Konungen i anledning av Kungl.

Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående upptagande å riksstaten för budgetåret 1949/50 av ett underskott för luftfartsfonden.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 61, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 26 juni 1931 (nr 280) om erkända sjukkassor.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 62, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en försöksgård i Sunne socken, Värmlands län.

Anmälades och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 68, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående allmänt kyrkomöte (kyrkomötesförordning).

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 77, angående pension åt vissa i statens tjänst anställda personer.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 79, angående organisationen av forskning, undervisning och försöksverksamhet på mejerinäringens område samt av trädgårdsundervisning och trädgårdsförsök, m. m.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 84, angående befrielse från tull för vissa från Finland införda kreatur.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 87, angående bemyndigande att försälja viss kronan tillhörig fast egendom, m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 88, angående garnisonssjukhusets i Sollefteå framtida ställning.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 89, angående anslag till nötboskapsavelsns befrämjande under budgetåret 1949/50.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 91, angående förstärkning av tionde huvudtitelns anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga; samt

nr 92, angående vissa anslag till tandläkarhögskolorna.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 93, med förslag till föräldrabalk, m. m.; och

nr 96, med förslag till förordning angående fortsatt giltighet av förordningen den 15 december 1944 (nr 779) om kristillägg å daghjälp från erkända arbetslöshetskassor.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:

nr 241, av herrar *Lundqvist* och *Ohlön*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till fria resor för barn m. m.; samt

nr 242, av herr *Eskilsson*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsförvärv av Norsholm—Västervik—Hultsfreds järnvägar m. m.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet den av herr *Näsgård* m. fl. väckta motionen, nr 243, i anledning

av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till lindring i mindre bemedlades kostnader för djursjukvård.

Föredrogs och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 95, 97—99 och 106.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 244, av herrar *Lindblom* och *Petrén*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lån till Svenska lastbilaktiebolaget m. m.;

nr 245, av fröken *Osvald*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till barnmorskeläroanstalterna;

nr 246, av herr *Pålsson*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bidrag till vissa anläggningar för vattenförsörjning och avlopp; samt

nr 247, av herr *Pålsson*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 444) om tillståndstvång för byggnadsarbete.

Anmälades och bordlades

utrikesutskottets utlåtande nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av ett mellan svenska regeringen och argentinska regeringen träffat handels- och betalningsavtal;

konstitutionsutskottets utlåtande nr 5, i anledning av väckt motion angående viss ändring i grunderna för mandatfördelningen mellan valkretsarna vid val till riksdagen;

statsutskottets utlåtanden:

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1949/50 under fjärde huvudtiteln, avseende anslagen inom försvarsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1949/50 under femte huvudtiteln, avseende anslagen inom social-

departementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1949/50 under sjunde huvudtiteln, avseende anslagen inom finansdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1949/50 under tionde huvudtiteln, avseende anslagen inom handelsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1949/50 till lokaler i berg för försvarets forskningsanstalt;

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1948/49 till viss forskningsverksamhet vid försvarets forskningsanstalt;

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående täckande av vissa medelsbrister, redovisade såsom proprietalanser i försvarets civilförvaltnings räkenskaper;

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag; samt

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1949/50 till säkerhetsanstalter för sjöfarten;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 11, i anledning av väckta motioner om höjning av tullen på ostron m. m.; samt

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i gällande tulltaxa, m. m.;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående livränta till Anna Söderkvist m. m.; samt

nr 8, i anledning av väckta motioner angående tryckning av en förteckning över bondeståndets ledamöter under tiden 1600—1697;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 9, i anledning av väckt motion om en översyn av nuvarande skadeståndsregler avseende ideell skada och hinder eller brist i den skadades näring; samt

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning från kyrkofonden för övertalig personal vid domänverket;

andra lagutskottets utlåtande nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 10 § 2 mom. lagen den 20 december 1940 (nr 1044) om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus;

jordbruksutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställningar jämte i ämnet väckta motioner;

första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 3, i anledning av väckt motion angående nedbringande av läkemedelskostnaderna för kroniskt sjuka m. fl.; ävensom

första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 1, i anledning av väckt motion om åtgärder för stävande av vissa motorcyklisters bullersamma trafik.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 2.10 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.

Tisdagen den 15 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 4 eftermiddagen.

Herr statsrådet *Zetterberg* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 90, angående anslag för budgetåret 1949/50 till veterinärinrättningen i Skara m. m.;

nr 100, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 29 juni 1945 (nr 520) om återställande av viss från ockuperat land härrörande egendom, m. m.;

nr 101, med förslag till lag om rätten till arbetstgares uppfinningar;

nr 102, med förslag till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1923 (nr 286) om sparbanker;

nr 103, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 29 november 1946 (nr 722) med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för försvaret;

nr 104, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 14 § lagen den 30 juni 1948 (nr 449) om disciplinstraff för krigsmän och lag angående ändrad lydelse av 66, 68 och 69 §§ militära rättegångslagen den 30 juni 1948 (nr 472);

nr 105, angående anslag till statens sockernämnd för budgetåret 1949/50;

nr 109, med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 30 juni 1943 (nr 449) angående dyrtidstillägg åt vissa ersättningstagare enligt lagen om försäkring för olycksfall i arbete, m. m.;

nr 110, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 79 § 2 mom. lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet, m. m.;

nr 112, angående anslag till viss lagerhållning inom väg- och vattenbyggnadsverket; samt

nr 113, angående inrättande av en personlig professur vid statens skogsforskningsinstitut för docenten Ludvig Harald Mattsson Mårn.

Herr *andre vice talmannen* anmälde, att han åter infunnit sig vid riksdagen.

Justerades protokollen för den 8 och den 9 innevarande månad.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 70, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av § 4 förordningen den 16 maj 1890 (nr 21 s. 1) angående Sveriges allmänna hypoteksbank, m. m.

Föredrogos och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 95, med förslag till vapenförordning;

nr 97, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 § lotteriförordningen den 19 maj 1939 (nr 207);

nr 98, med förslag till lag om ändring i militära rättegångslagen den 30 juni 1948 (nr 472) m. m.; och

nr 99, med förslag till lag om straff för olovlig varuutförsel, m. m.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 106, angående vissa ersättningar av statsmedel till arbetstagare som drabbats av silikos (stendammslunga).

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:

nr 244, av herrar *Lindblom* och *Petrén*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lån till Svenska lastbilaktiebolaget m. m.;

nr 245, av fröken *Osvald*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till barnmorskäläroanstalterna; samt

nr 246, av herr *Pålsson*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående

Interpellation ang. statsbidraget till byggnadsarbeten för folkskoleväsendet.

anslag till bidrag till vissa anläggningar för vattenförsörjning och avlopp.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott herr *Pålssons* motion, nr 247, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 444) om tillståndstvång för byggnadsarbete.

Föredrogs och bordlades ånyo utrikesutskottets utlåtande nr 2, konstitutionsutskottets utlåtande nr 5, statsutskottets utlåtanden nr 4, 5, 7, 10 och 34—38, bevillningsutskottets betänkanden nr 11 och 12, bankoutskottets utlåtanden nr 7 och 8, första lagutskottets utlåtanden nr 9 och 10, andra lagutskottets utlåtande nr 6, jordbruksutskottets utlåtande nr 1, första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 3 samt första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 1.

På framställning av herr talmannen beslöts att statsutskottets utlåtande nr 10 skulle uppföras sist på föredragningslistan för morgondagens sammanträde.

Föredrogs och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 90, 100—105, 109, 110, 112 och 113.

Fröken *Osvald* avlämnade en av henne och fru *Svenson* undertecknad motion, nr 248, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 14 juni 1929 (nr 131) om försäkring för vissa yrkessjukdomar.

Motionen bordlades.

Interpellation ang. statsbidraget till byggnadsarbeten för folkskoleväsendet.

Herr **BERGH** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Enligt Kungl. Maj:ts nu gällande kungörelse angående

statsbidrag till byggnadsarbeten vid folkskoleväsendet (882/1945) bestämmas med utgångspunkt från bidragsunderlaget statsbidragets storlek väsentligen med hänsyn till vederbörande skoldistrikts ekonomiska bärkraft på sådant sätt, att skatteunderlaget per invånare i distriktet lägges till grund vid bidragsgivningen. Statsbidraget utgår sålunda i procent av bidragsunderlaget efter en graderad skala, enligt vilken bidraget utgår med 80—70 % vid ett på visst sätt uträknat medelskatteunderlag av högst 5 kr. per invånare och med 45—35 % vid ett underlag av mera än 17 kr. Kungörelsen är utfärdad 1945 och grundar sig på ett riksdagsbeslut samma år.

Kungl. Maj:ts proposition i ämnet avsåg att åstadkomma en sådan fördelning mellan statsverket och respektive skoldistrikt av byggnadskostnaderna, att vid vad man då betraktade som ett normalskatteunderlag av 10 kr. per invånare i distriktet skulle bidraget utgå med i genomsnitt 50 % av bidragsunderlaget. Riksdagen lyfte bidragsskalan på sådant sätt, att vid nämnda s. k. normalskatteunderlag skulle bidraget utgå med genomsnittligt 60 %.

Ett skatteunderlag av 10 kr. per inbyggare är icke längre att betrakta som normalskatteunderlag, i varje fall icke i betydelsen genomsnittligt skatteunderlag. Det vill f. ö. synas, som om uppgifterna i 1945 års proposition hänförde sig till normalvärden före år 1944. Antalet skattekronor per invånare enligt kommunalskattelagen var för hela riket i avrundade tal taxeringsåret 1944: 15, 1945: 16, 1946: 17, 1947: 21 och 1948: 23. Under dessa år hade sålunda skett en höjning med ca 53 %. Denna höjning har fått till resultat, att ett skoldistrikt, som år 1945 kunde i statsbidrag påräkna 65—55 % av bidragsunderlaget, kunde år 1948 påräkna endast 50—40 %, förutsett att skatteunderlaget varit tämligen jämnt. Även i fall, då höjningen motsvarat den allmänna utvecklingen, har den medfört en sänkning av bidragsprocenten.

Det återstår emellertid att överväga, huruvida den genomsnittliga höjning av

Interpellation ang. statsbidraget till byggnadsarbeten för folkskoleväsendet.

de kommunala skatteunderlagen, som ovan redovisats, innebär en sådan reell höjning av skatteförmågan, att en avvikelse till skoldistriktens nackdel från den 1945 godtagna fördelningsprincipen kan betraktas som skäligen. I detta sammanhang torde därvid böra först erinras om att en i det hela motsvarande höjning även av underlaget för kronoskattens uttagande ägt rum och att med hänsyn därtill förutsättningarna för kostnadsfördelningen knappast ändrats. De senaste årens ekonomiska utveckling innebär ju heller knappast någon reell välstandsökning, utan höjningen av de kommunala skatteunderlagen är väsentligen att betrakta som en effekt av den sedan åtskilliga år pågående penningvärdesförsämringen och avspeglar sålunda icke, i varje fall icke helt, en ökad skattekraft. Med hänsyn därtill torde det icke kunna göras gällande, att utvecklingen på området motiverar avsteg från den av 1945 års riksdag knänsatta fördelningsprincipen, att vid ett s. k. normalskatteunderlag cirka 60 % av bidragsunderlaget skulle gäldas av statsverket.

Emellertid synes även böra övervägas, huruvida en sådan jämkning av bidragskalan, att denna komme att präglas av hänsyn till den skedda penningvärdesförsämringen, skulle kunna tänkas komma i konflikt med den ekonomiska stabiliseringspolitiken så till vida, att investeringarna öka. I detta avseende torde kunna framhållas, dels att ett skoldistrikts byggnadsverksamhet medför så pass dryga utgifter för distriktet självt, att dessa i och för sig verka återhållande, dels att det ur den synpunkt, varom

här är fråga, är skäligen likgiltigt, om kostnaderna drabba skoldistriktet eller statsverket, dels också, att det åtminstone för närvarande ankommer på statliga myndigheter att pröva, huruvida byggnadsverksamhet på området får förekomma eller ej. Därav torde få anses följa, att problemet alltfört är att betrakta som ett fördelningsproblem.

Då det alltså torde få anses ostridigt, att den sedan 1945 inträdda penningvärdesförsämringen vid ett bibehållande av nuvarande bidragsskala bringar skoldistriktet i sämre läge än 1945 års riksdag avsett och att ett sådant bibehållande icke gärna kan anses vara motiverat av allmänekonomiska hänsynstaganden, får jag härigenom anhålla om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kungl. ecklesiastikdepartementet framställa följande fråga:

Är det statsrådets avsikt att taga initiativ till en sådan jämkning av gällande grunder för statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet, att hänsyn tages till den av penningvärdets fall orsakade nominella höjningen av det genomsnittliga kommunala skatteunderlaget efter det statsbidragskungörelsen utfärdats?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågakvarande spörsmål finge framställas.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.12 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 16 mars förmiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Herr TALMANNEN yttrade: Efter samråd med talmannen i andra kammaren och talmanskonferensen får jag med avseende å riksdagsarbetet vid påsktiden meddela kammaren, att, såvitt nu kan bedömas, sista arbetsplenium före påsk blir onsdagen den 6 april eller, om så erfordras, torsdagen den 7 april. Efter påsk återupptages riksdagsarbetet torsdagen den 21 april. Såvida voteringspropositioner för gemensamma omröstningar dessförinnan blivit godkända, sammanträda kamrarna sistnämnda dag, torsdagen den 21 april kl. 2 eftermiddagen, varvid gemensamma omröstningar anställas. Samma dag återupptages arkottsarbetet, och bordläggningsplena komma att hållas lördagen den 23 april. Allt detta under förutsättning att intet oförutsett inträffar, som påkallar annan ordning.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna protokoll:

År 1949 den 16 mars sammanträdde de av riksdagens kamrar utsedda valmän för att — sedan hovrättsrådet S. E. Romanus, som den 29 januari 1948 utsetts till ställföreträdare för riksdagens justitieombudsman, av sagt sig delta förtroendeuppdrag — utse ny ställföreträdare för justitieombudsmannen; och befunnos efter valförrättningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

herr lagmannen Tor Alfred Bexelius med 41 röster; i följd varav herr lagmannen Tor Alfred Bexelius blivit utsedd till justitieombudsmannens ställföreträdare.

Verner Hedlund. Olov Rylander.
Axel Mannerskantz. Gunnar Lodenius.

På framställning av herr talmannen beslöts att riksdagens kanslideputerade skulle genom utdrag av protokollet under rättas om detta val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag dels till förordnande för den valde, dels ock till skrivelse till Konungen med anmälan om det förrättade valet.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 90, angående anslag för budgetåret 1949/50 till veterinärrättningen i Skara m. m.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 100, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 29 juni 1945 (nr 520) om återställande av viss från ockuperat land härrörande egendom, m. m.; och

nr 101, med förslag till lag om rätten till arbetstagares uppfinningar.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 102, med förslag till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1923 (nr 286) om sparbanker.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 103, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 29 november 1946 (nr 722) med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för försvaret; samt

nr 104, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 14 § lagen den 30 juni 1948 (nr 449) om disciplinstraff för krigsmän och lag angående ändrad lydelse av 66, 68 och 69 §§ militära rättegångslagen den 30 juni 1948 (nr 472).

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 105, angående anslag till statens sockernämnd för budgetåret 1949/50.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 109, med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 30 juni 1943 (nr 449) angående dyrtidstillägg åt vissa ersättningsstagare enligt lagen om försäkring för olycksfall i arbete, m. m.

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 110, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 79 § 2 mom. lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet, m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 112, angående anslag till viss lagerhållning inom väg- och vattenbyggnadsverket.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 113, angående inrättande av en personlig professur vid statens skogsforskningsinstitut för docenten Ludvig Harald Mattsson Mårn.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott den av fröken *Osvald* och fru *Svenson* väckta motionen, nr 248, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 14 juni 1929 (nr 131) om försäkring för vissa yrkessjukdomar.

Vid förnyad föredragning av utrikesutskottets utlåtande nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av ett mellan svenska regeringen och argentinska regeringen träffat handels- och betalningsavtal, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. mandatfördelningen mellan valkretsarna vid riksdagsmannaval.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 5, i anledning av väckt motion angående viss ändring i grunderna för mandatfördelningen mellan valkretsarna vid val till riksdagen.

I en inom första kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 189, av herr *Nåsgård* m. fl., hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:ts måtte hemställa om utredning och förslag i syfte att endast svenska medborgare skulle inräknas i den folkmängd, som låge till grund för fördelningen av mandat mellan valkretsarna för val till riksdagens första såväl som andra kammare.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anmälts av herrar *Jones Erik Andersson* och *Pettersson* i Norregård, som inom utskottet yrkat, att utskottet skulle tillstyrka den föreliggande motionen.

Herr *NÅSGÅRD*: Herr talman! I min motion, som konstitutionsutskottet avstyrkt, har jag hemställt om utredning och förslag i syfte att endast svenska medborgare skola inräknas i den folkmängd, som ligger till grund för fördelningen av mandat mellan valkretsarna för val till riksdagens första såväl som andra kammare.

Konstitutionsutskottet skrev i föl om en liknande motion — och hänvisar i år till vad utskottet då uttalade — att antalet utläningar i vårt land för närvarande är exceptionellt stort, men att antalet emellertid efter hand torde komma att nedgå genom avflyttning, naturalisation m. m.

Jag får säga att utvecklingen inte har visat, att antalet nedgått annat än tillfälligt. Enligt Sociala Meddelanden uppgick hela antalet utläningar vid årsskiftet till omkring 167 000. Det ligger, tycker jag, någonting orimligt och inkonstitutionellt i att utländska medbor-

Ang. mandatfördelningen mellan valkretsarna vid riksdagsmannaval-

gare skola infogas såsom grundval för vår valkretsutbyggnad.

Nu säger visserligen utskottet att det inte ens under nuvarande exceptionella förhållanden kan statistiskt fastslås, att mandatfördelningen påverkas av att de kyrkobokförda utlänningarna medräknas i ifrågavarande befolkningssiffror. Ja, det är möjligt att det inte är så lätt att slå fast det statistiskt, men det är alldeles uppenbart att i övergångsfaliet ett helt ringa antal främmande element kan obehörigt påverka mandatsiffrorna. För storstädernas del, där i allmänhet det största antalet främlingar finns, synes detta ligga närmast till hands. Jag skulle inte tro att jag tar fel, om jag misstänker att det kan ha påverkat mandatfördelningen i Stockholms stad, som ju oupphörligen får sitt mandatantal utökat. Det har även upplysts under utskottsbehandlingen, har man sagt mig, att några egentliga svårigheter knappast förefinnas för pastorsämbetena att förebbringa erforderlig statistik för dessa beräkningar. Det borde ligga i det allmännas intresse att bringa ordning och reda även när det gäller dessa uppgifter, och jag tror säkert att vederbörande ofta få stå till tjänst för mindre angelägna uppgifter än så.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motionen.

Herr **KARLSSON, GOTTFRID**: Herr talman! Vi hade ju även förra året en motion av alldeles liknande innehåll till behandling i konstitutionsutskottet. Då frågan i år första gången var före i utskottet sade vi oss därför att den borde tagas upp till saklig granskning först sedan utskottet genom en utredning fått någon kännedom om i vad mån det förhållande, som motionärerna ha talat om, vore riktigt, d. v. s. att förekomsten av utlänningar här i landet påverkar mandatfördelningen de olika valkretsarna emellan. Vi gjorde också ett litet försök att sätta i gång en sådan utredning. En tjänsteman från statistiska centralbyrån var uppe i utskottet och talade om dessa ting, och han förmenade att enda möjligheten att kunna statistiskt påvisa, hu-

ruvida dessa utlänningar här i landet påverkade mandatfördelningen, var att infordra uppgifter från samtliga pastors-expeditioner i hela riket. Vi ansågo nog inom utskottsmajoriteten att det var en alldeles för stor apparat att sätta i gång med denna utredning och även att frågan inte var av en sådan angelägenhetsgrad, att den krävde en dylik vidlyftig utredning.

Enligt de uppgifter, som vi fingo, har av skilda skäl avgången bland de utländska medborgarna, beroende på dels avflyttningar från riket och dels naturalisation, ökat högst avsevärt under de senaste åren. Då det förhållandet, att en relativt stor mängd utlänningar nu vistas här i riket, måste vara beroende på de exceptionella förhållanden i världen, varunder vi leva, var utskottets majoritet av den uppfattningen, att man inte borde sätta i gång med den utredning, som här är begärd, en utredning som vi inte trodde skulle kunna fylla någon egentlig uppgift. Vi ha ansett, att man inte borde hos Kungl. Maj:t begära utredning i flera ting än som vore oundgängligen nödvändigt. Utskottets majoritet har därför stannat för att hemställa om avslag på den föreliggande motionen, och jag yrkar, herr talman, bifall till konstitutionsutskottets hemställan i förevarande avseende.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1949/50 under fjärde huvudtiteln, avseende anslagen inom försvarsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Ang. vissa beredskapsfrågor.

Punkten 1.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att jämväl för budgetåret 1949/50 medgiva, att, därest av beredskapsskäl värnpliktiga inkallades till repetitionsövning av större omfattning eller beredskapsövning eller ock av samma skäl andra särskilda åtgärder måste vidtagas, följande under riksstatens fjärde huvudtitel uppförda reservationsanslag, nämligen Armén: Övningar m. m., Armén: Underhåll av tygmateriel m. m., Marinen: Övningar m. m., Marinen: Underhåll av fartyg m. m., Flygvapnet: Övningar m. m. samt Flygvapnet: Drift och underhåll av flygmateriel m. m. finge enligt Kungl. Maj:ts bestämmande överskridas.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Wistrand* m. fl. (I: 194) och den andra inom andra kammaren av herr *Hjalmarson* m. fl. (II: 245), i vilka hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen måtte besluta dels att i lag förut-sätta repetitions- och efterutbildningsövningar skulle anordnas i den av chefen för armén föreslagna omfattningen, dels att till dessa övningar, utöver vad av Kungl. Maj:t föreslagits, anvisa till i motionerna angiven fördelning å i desamma närmare angivna anslag 21 833 000 kronor, dels ock att till övningsammunition för dessa övningar anvisa å Armén: Anskaffning av tygmateriel m. m. ett anslag av 6 950 000 kronor.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten på återopade grunder hemställt,

a) att riksdagen måtte jämväl för budgetåret 1949/50 medgiva, att, därest av beredskapsskäl värnpliktiga inkallades till repetitionsövning av större omfattning eller beredskapsövning eller ock av samma skäl andra särskilda åtgärder måste vidtagas, följande under riksstatens fjärde huvudtitel uppförda reservationsanslag, nämligen Armén: Övningar m. m., Armén: Underhåll av tygmateriel

m. m., Marinen: Övningar m. m., Marinen: Underhåll av fartyg m. m., Flygvapnet: Övningar m. m. samt Flygvapnet: Drift och underhåll av flygmateriel m. m. finge enligt Kungl. Maj:ts bestämmande överskridas;

b) att motionerna I: 194 och II: 245, i vad de avsåge anordnande av repetitions- och efterutbildningsövningar, icke måtte till någon riksdagens åtgärd för-anleda.

Reservationer hade avgivits

A. av herrar *Johan Bernhard Johansson*, *Lundgren* och *Hjalmarson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under mom. b) hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 194 och II: 245, såvitt nu vore i fråga, besluta att i lag förut-sätta repetitions- och efterutbildningsövningar skulle anordnas i den av reservanterna föreslagna omfattningen:

B. av herrar *Ohlson*, *Malmberg* i Skövde, *Boman* i Kieryd och *Ståhl*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort lyda så, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort under mom. b) hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 194 och II: 245, såvitt nu vore i fråga, besluta, att repetitionsövningar under budgetåret 1949/50 skulle anordnas i minst samma utsträckning som under budgetåret 1948/49;

C. av herr *von Heland*, som dock ej antytt sin mening.

Herr LUNDGREN: Herr talman! Till här föreliggande utskottsutlåtande nr 4 av statsutskottet är fogat ett ganska stort antal reservationer. Ett närmare studium av dessa reservationer visar emellertid, att de beröra huvudsakligen två problem, nämligen dels frågan om repetitions- och efterutbildningsövningar, dels frågan om vissa anslag till försvarets forskningsanstalt.

I den med 1) A betecknade reservationen ha reservanterna, herr J. B. Johansson m. fl., motiverat sin inställning till frågan om repetitions- och efterut-

Ang. vissa beredskapsfrågor.

bildningsövningarna. Deras övriga reservationer från och med 2) till och med 14) äro huvudsakligen följdreservationer. Jag tillåter mig därför, herr talman, att först motivera reservanternas inställning i principfrågan och kommer i samband därmed också in på några andra problem.

Den preussiske militäre skriftställaren Karl von Clausewitz präglade redan på sin tid för mer än hundra år sedan sentensen att kriget är en fortsättning av utrikespolitiken med andra medel. Detta ofrånkomliga samband mellan utrikespolitik och försvarspolitik gör sig gällande icke minst i våra dagar. På grund härav måste vår försvarspolitik bedömas även ur utrikespolitiska synpunkter.

Det andra världskriget har medfört ett i grunden ändrat utrikespolitiskt läge för vårt land. Sovjetunionens erövring av de baltiska staterna och framskjutningen av dess gräns i Mellanuropa ha medfört att Sverige efter andra världskrigets slut kommit att intaga samma läge som Finland och de baltiska staterna hade under mellankrigstiden. Detta förändrade läge måste, herr talman, avsevärt påverka även våra försvarspolitiska problem.

Det senaste årets händelser särskilt inom Centraleuropa hava åter aktualiserat den gamla tanken om ett närmare samarbete på det utrikespolitiska och försvarspolitiska området mellan de skandinaviska staterna, närmast syftande till bildande av ett skandinaviskt försvarsförbund. Ett militärt starkt försvarsförbund — icke ett alliansfritt och militärt svagt, för att citera vad chefen för försvarsstaben yttrade för några dagar sedan — mellan de skandinaviska länderna kunde ha utgjort en god grund för en gemensam säkerhetspolitik med fredsbefrämjande syfte. Att försvarsförbundet ej kommit till stånd, vilket vi måste beklaga, har försatt vårt land i ett ännu mera exponerat läge. Chefen för försvarsstaben, generalmajor Nils Swedlund, framhöll i ett anförande för en vecka sedan att ett angreppshot kan leda till att Norge upplåter sitt territo-

rium för atlantstaternas stridskrafter, medan Finland på grund av sin pakt med Sovjet skulle kunna göra detsamma för ryska stridskrafter. Stormakternas strategiska intressen korsa nämligen varandra bland annat i östersjöinloppen, vid atlantkusten, i Nordnorge, på Spetsbergen och i luften ovanför Skandinavien och Östersjön.

De händelser som sålunda inträffat, sedan statsverkspropositionen avlämnades, borde medföra en omprövning av vår försvarspolitik med beaktande av de ökade risker för vårt land, som dessa händelser obestriddligen aktualiserat.

En sådan omprövning bör omfatta dels en långtidsplanering och dels en planering på kortare sikt. Den förra måste även gå in på frågan om avvägning av kostnaderna mellan försvarsgrenarna och bör även undersöka den reservationsvis till försvarskommitténs betänkande framförda tanken på en elitarmé. En sådan fordrar dock, enligt av chefen för armén verkställd preliminär utredning, en första utbildning på minst 18 månader, och det torde därför vara tveivelaktigt, huruvida det finns möjligheter att upprätta en sådan elitarmé. I varje fall får tanken icke tagas till förevändning för en allmän sänkning av arméns kvalitet.

En korttidsplanering bör avse åtgärder för att rationalisera utbildningen och förbättra utrustningen samt möjligheterna att åstadkomma en hastig och tryggad mobilisering. Dessa utredningar få dock icke tagas till förevändning för att uppskjuta anskaffning av nödig materiel och anordnande av övningar med de värnpliktiga i föreskriven omfattning.

Statsministern framhöll för en tid sedan »att vår väg är att göra oss så starka att vi kunna hålla de baser, en angripare vill åt, tillräckligt länge för att en hjälpare skall hinna besätta dem». Alla demokratiska partier äro säkerligen ense om denna målsättning. Det fordras emellertid att vår försvarsmakt är så uppbyggd att den kan fylla de uppgifter som enligt denna målsättning åligga den. För att detta skall vara möj-

Ang. vissa beredskapsfrågor.

ligt erfordras dels en beredskap mot överrumpling, dels en höjning av särskilt arméns kvalitet, med avseende på såväl utbildning som ock utrustning.

Jag skall, herr talman, om ett ögonblick återkomma till frågan om vår beredskap och till utbildningsfrågan och vill endast nu erinra om att vår väl utvecklade industri ger oss möjligheter att i stor omfattning framställa krigsmateriel inom landet, men att vi dock äro hänvisade att utifrån erhålla vissa begränsade leveranser av materiel och vissa andra förnödenheter för krig. Detta förutsätter att vi föra en sådan utrikespolitik, att andra stater äro villiga att leverera denna materiel och dessa förnödenheter till oss.

Såsom framgår av statsministerns nyss citerade uttalande, måste vi i ett krigsfall räkna med hjälp utifrån. Det är dock, herr talman, obestriddigt att förberedd hjälp, väl planlagd i fredstid, blir snabbare och effektivare än om den skall improviseras i ett krigsfall. All erfarenhet bestyrker att så är fallet, och detta framgår icke minst av händelserna i Norge i april och maj 1940.

Vi ha emellertid, herr talman, icke endast ett utrikespolitiskt utan även ett inrikespolitiskt försvarsproblem. Under de senaste veckorna ha representanter för de olika kommunistiska partierna oreserverat deklarerat sin solidaritet i fred och krig med Sovjetunionen. Det kommunistiska huvudorganets chefredaktör har uttryckt sin fulla sympati för Frankrikes, Englands, Italiens och Norges potentiella landsförrädare och citerar med gillande deras uppmaningar till arbetarna i de demokratiska länderna att göra revolution i händelse av krig med Sovjetunionen. Men samtidigt förklarar han att kommunisterna äro de enda sanna fosterlandsvännerna. De göra gällande att i en eventuell krigisk konflikt kan Sovjetunionen såsom en socialistisk stat aldrig vara angripare, och på grund härav behöva de icke draga sig för att taga parti emot det egna landet och för angriparen.

Kommunisterna hava hittills rubricerats såsom ett opålitligt parti, men man

kan nog påstå att det enda pålitliga är deras opålitlighet.

I detta sammanhang vill jag, herr talman, även erinra om risken för sabotage. Man bör komma ihåg att vid ett skärpt läge kan den omständigheten, att några dussin tränade sabotörer finnas utplacerade på viktiga punkter inom vår industri och vårt kommunikationsväsen, vara nog för att på en gång lamslå den svenska produktionen. Det är utomordentligt angeläget att Kungl. Maj:t vidtager sådana åtgärder att sabotage i göriligaste mån förhindras.

Sverige har goda utsikter att kunna föra ett uppehållande försvar så länge att vi kunna påräkna hjälp utifrån. Men förutsättningen härför är, att vi icke bliva såsom Danmark och Norge den 9 april 1940 överrumplade utan att vi i tid hinna mobilisera. Det är därför nödvändigt med en viss beredskap för att kunna avvärja ett strategiskt överfall. Norge och Danmark äro i dagens läge mycket svagt rustade och föga stridsberedda. Deras militära styrkor kunna anges endast i några tiotusental man, och även utrustningen är i varje fall mycket brokig. I bästa fall kommer hjälp västerifrån att taga mycket lång tid. Detta medför att fordringarna på vårt försvar måste ställas mycket höga.

Såsom är allmänt känt, är tillgången på utbildad trupp för beredskap mot kuppföretag utomordentligt liten. I dagarna har den ineliggande årsklassen värnpliktiga uttryckt efter fullgjord första tjänstgöring om 9 månader. En ny årsklass inrycker först i juni och är icke användbar för beredskapsuppgifter förrän tidigast i september eller oktober månad. För att fylla ut den brist i beredskapen, som sålunda uppstår under tiden mars—maj, komma, enligt vad försvarsministern meddelat, »stridsförband» att inkallas. Detta låter ju mycket imponerande, men om man närmare undersöker storleken och sammansättningen av dessa stridsförband, blir man icke fullt så imponerad. Det visar sig nämligen att de värnpliktiga som skola inrycka till repetitionsövningar i två omgångar under månaderna mars—maj

Ang. vissa beredskapsfrågor.

inom ett militärområde uppgå till 200—300 man per infanteriregemente, och liknande torde förhållandena vara även i andra militärområden. Detta kan icke med bästa vilja i världen kallas beredskap, utan bör väl närmast karakteriseras som en utomordentligt enkel bluff.

I reservation till statsutskottets utlåtande ha representanter för folkpartiet föreslagit anordnande av repetitions- och efterutbildningsövningar i begränsad omfattning och motiverat detta med nödvändigheten att höja beredskapen. I reservationen förordas, att antalet tjänstgöringsmånader för repetitions- och efterutbildningsövningar skall utökas med 16 000 till 20 000. Om dessa fördelas på två perioder, blir styrkan 10 000 man per period, men detta räcker icke till att sätta upp en bataljon per infanteriregemente. Vid denna fördelning måste man också komma ihåg, herr talman, att man icke har någon utbildad trupp under sommarmånaderna, innan den nyinryckande årsklassen är användbar i fält. Detta visar att folkpartireservationen ur beredskapssynpunkt medför endast obetydlig förbättring av läget.

Ytterligare ett problem har, herr talman, mycket stor betydelse för vår beredskap. Vid mobilisering skola de värnpliktiga inställa sig vid det truppförband, där de äro krigsplacerade. De skola där innönstras och utrustas. Under krigsåren var fältförbandens utrustning decentraliserad och fördelad i fältdepåer för kompanier, skvadroner och batterier. Dessa fältdepåer voro utspridda över stora områden utanför respektive garnisonsorter och på så sätt relativt svåra att angripa från luften. Däremot förefinnes vid detta system med fältdepåer viss risk för sabotage, vilken risk ingalunda får underskattas.

För att minska kostnaderna och underlätta förrådsvarlden indrogos fältdepåerna efter krigsslutet 1945. Urustningen magasinerades i förråd vid fredskasernerna, och där ligger den fortfarande kvar. Ett sådant tillstånd medför utomordentligt allvarliga faror. Läget är alltså f. n. det, att ett fåtal

bomber på varje kasernetablisement kan utplåna fälthärens hela utrustning, som under krigsåren anskaffats för miljarder kronor och som givetvis till många delar icke kan ersättas inom rimlig tid. Framställningar och yrkanden från försvarsledningen om ändring i detta ohållbara tillstånd ha hittills icke lett till ett positivt resultat. Det är emellertid, herr talman, nödvändigt att man skyndsamt återgår till ett system liknande det, som under krigsåren tillämpades — alltså med fältdepåer — utan att avvakta den utredning om ändrad mobiliseringsorganisation, som förutsattes i statsutskottets utlåtande nr 160 vid 1948 års riksdag.

Det är emellertid, herr talman, nödvändigt att skilja på frågan om tillfredsställande kuppberedskap och problemet om de värnpliktigas utbildning. Dessa frågor ha tyvärr såväl i utskottsutlåtandet som i folkpartipresidentanternas reservation sammanblandats. Med den utbildningstid, som vi för närvarande ha, måste kuppberedskapen i huvudsak tillgodoses genom att Kungl. Maj:t med stöd av bestämmelserna i 27 § värnpliktslagen inkallar den senast utbildade årsklassen till förlängd tjänstgöring eller också genom inkallelser enligt § 28 i värnpliktslagen, om läget så skulle fordra.

Enligt gällande värnpliktslag med däri senast av 1948 års riksdag vidtagna ändringar är varje svensk man skyldig att undergå en första utbildning om 9 månader samt två repetitionsövningar och en efterutbildningsövning på vardera 30 dagar, den första före utgången av tredje året och den andra före utgången av åttonde året efter utbildningsåret samt efterutbildningsövningen före utgången av adertonde året efter inskrivningsåret. Dessa föreskrifter sättas utan vidare av Kungl. Maj:t i administrativ väg ur kraft. Förra årets riksdag hade att behandla frågan om förkortning av de värnpliktigas första utbildning. Kungl. Maj:t har emellertid sedan flera år i administrativ ordning utan riksdagens hörande satt värnpliktslagens bestämmelser om repetitionsövningar ur

Ang. vissa beredskapsfrågor.

funktion. Vilka bestämmelser i värnpliktslagen som Kungl. Maj:t därvid stöder sig på torde vara oklart, och det skulle vara av mycket stort intresse att få veta, huru statsrådet och chefen för försvarsdepartementet motiverar att Kungl. Maj:t på egen hand vidtager de faktiska ändringar i värnpliktslagen, som ett inställande av repetitions- och efterutbildningsövningarna innebär. Jag vill direkt fråga statsrådet, vilka bestämmelser han stöder sig på, när han föreslår Kungl. Maj:t att vidtaga dessa åtgärder.

Jag skall, herr talman, icke i detta sammanhang ingå på betydelsen av repetitions- och efterutbildningsövningar. Den saken har tidigare berörts vid flera tillfällen här i kammaren. Repetitionsövningarna äro nödvändiga för att de värnpliktiga skola upprfriska de kunskaper och färdigheter, som de förvärvat under första tjänstgöringen, och lära sig använda nya vapen, som sedan dess kommit till, liksom ock för truppförbandens utbildning. Efterutbildningsövningarna äro oundgängligen nödvändiga för att värnpliktiga, som icke längre användas i sina ursprungliga krigsbefattningar, skola kunna omskolas för nya uppgifter. Då de värnpliktigas första utbildning minskas från 11 till 9 månader, har det icke varit möjligt att under denna utbildning anordna övningar i högre förband. Dessa äro avsedda att komma till stånd huvudsakligen under repetitionsövningarna. Om dessa inställas, blir resultatet, att truppförbanden icke hava övats i högre förband och alltså icke äro färdiga att omedelbart vid mobilisering insättas. Detta påverkar även befälets utbildning och har medfört att t. ex. de flesta chefer, som skola föra bataljoner i fält, icke hava fört sådana förband sedan 1945. Vad detta innebär, borde dock stå klart för alla.

De inställda efterutbildningsövningarna hava medfört att för närvarande cirka två tredjedelar av lokalförsvarsförbandens personal sakna utbildning för de befattningar, som de skola bestrida vid mobilisering.

Jag vill, herr talman, påpeka det synnerligen anmärkningsvärda som ligger däri, att statsutskottet i nu förevarande utlåtande icke berört frågan om repetitions- och efterutbildningsövningarna och dessas betydelse ur utbildningssynpunkt. Såväl utskottet som ock folkparti-reservanterna ha uteslutande betraktat denna fråga såsom en beredskapsfråga och tillstyrkt att riksdagen må medgiva överskridande av vissa anslag, därest Kungl. Maj:t av beredskapsskäl inkallar värnpliktiga till repetitionsövningar av större omfattning eller beredskapsövning. När vi reserverat oss mot utskottets beslut i punkt 1, innebär detta emellertid icke, herr talman, att vi motsätta oss att Kungl. Maj:t erhåller ett sådant be- myndigande. Även vi anse, att det är nödvändigt att regeringen får detta, men vi önska därjämte att i värnpliktslagen föreskrivna övningar skola komma till stånd.

Sedan 1945 ha repetitions- och efterutbildningsövningar icke anordnats i den omfattning som föreskrives i värnpliktslagen. På grund härav ha åldersklasserna 1944, 1945 och 1946 icke fullgjort föreskriven första repetitionsövning, åldersklasserna 1939, 1940 och 1941 ej föreskriven andra repetitionsövning och åldersklasserna 1929, 1930 och 1931 icke föreskriven efterutbildningsövning. Tillsammans är det ungefär 170 000 man som stå på rest och som inte fått föreskriven utbildning.

I reservation till statsutskottets nu förevarande utlåtande av herrar J. B. Johansson m. fl. yrkas att de värnpliktiga, som nästa år äro i tur att fullgöra repetitions- och efterutbildningsövningar, skola göra detta enligt värnpliktslagens bestämmelser. Det hade emellertid, herr talman, varit önskvärt att även samtliga de åldersklasser, som erhållit anstånd med repetitions- och efterutbildningsövningar, skulle kunnat göra detta redan nästa budgetår. Med hänsyn bl. a. till tillgången på befäl och utrymmen i kaserter och dylikt är detta icke möjligt. På grund härav förutsätta reservanterna att utöver de åldersklasser, som enligt värnpliktslagen stå i tur att fullgöra sina

Ang. vissa beredskapsfrågor.

övningar, skall till första repetitionsövning inkallas åldersklassen 1944, till andra repetitionsövning åldersklassen 1939 och till efterutbildningsövning samtliga de tre åldersklasserna 1929, 1930 och 1931. Reservanterna förutsätta vidare att de återstående åldersklasser, som erhållit anstånd med dessa övningar, skola inkallas därtill under de två följande budgetåren. Balansen blir alltså på detta sätt avverkad under tre budgetår. Om man, såsom utskottet förutsätter, fortfarande underlåter att anordna föreskrivna repetitionsövningar, blir följden så stor balans att det icke finnes möjlighet att inom rimlig tid avverka densamma.

Under debatten i juni förra året ville statsrådet och chefen för försvarsdepartementet med stöd av lösryckta citat från yttranden av militärbefälhavare m. fl. göra gällande, att sakliga skäl talade för den nedsättning av första utbildningstidens längd från 11 till 9 månader, som man då föreslog. Det är emellertid glädjande att konstatera att statsrådet Vougt enligt ett uttalande vid Folk och försvars konferens i Stockholm, om han är riktigt refererad i tidningspressen, nu synes ha frångått denna uppfattning, då han förklarar att beslutet om 9 månaders utbildning helt och hållet är grundat på ett politiskt avgörande.

Det finns olika system för värnplikts-tjänstgöring. Man kan ha en relativt lång första utbildning och endast ett fåtal repetitionsövningar, men man kan också, såsom i Schweiz, ha en mycket kort första utbildning och därefter ett stort antal repetitionsövningar. Båda systemen ha fördelar och nackdelar, men hittills har ingen ännu förutsatt att vi skulle övergå till det schweiziska, mera milisbetonade försvarssystemet. Det går emellertid icke att både förkorta första utbildningen och sedan också inställa repetitionsövningarna.

Morgon-Tidningen har för några veckor sedan även erkänt vikten av repetitionsövningar. Gentemot ett uttalande av chefen för 4:e militärområdet, generalmajor Gustaf Dyrssen, enligt vilket uttalande de under 9 månader utbildade soldaterna icke voro mogna att klara ett

fälttågs ansträngningar och fältdugliga soldater ej kunna skapas på 9 månader, anförde Morgon-Tidningen följande: »I den mån utbildningen nu ej är färdig, får den bättras på under de repetitionsövningar som den nu utryckande rekrytklassen skall ha.» Här förutsätter alltså Morgon-Tidningen att utbildningen skall kompletteras med repetitionsövningar. Hur stämmer detta med den försvarspolitik som sedan fyra år förts av det parti, som Morgon-Tidningen representerar och som i huvudsak gått ut på inställande av i värnpliktslagen förutsatta repetitionsövningar?

Det är ofrånkomligt att kostnaderna för anordnande av repetitions- och efterutbildningsövningar enligt reservanternas yrkande bli avsevärda. Antalet ytterligare erforderliga tjänstgöringsdagar för dessa övningar beräknas till 3 196 800, eller cirka 100 000 tjänstgöringsmånader. Kostnaderna härför, som fördela sig på flera olika anslag, uppgå tillsammans till cirka 29 miljoner kronor.

I fråga om materielanskaffning har enighet nåtts inom utskottet, och det är synnerligen glädjande att konstatera, att samtliga partier kunnat enligt högermotionärernas yrkanden biträda ett beslut om utökning av de medel, som ställas till Kungl. Maj:ts förfogande för anskaffning av tygmateriel för armén. Kungl. Maj:t har för detta ändamål begärt ett beställningsbemyndigande på 100 miljoner kronor, under det att högermotionärerna begärde att detta beställningsbemyndigande skulle utökas till 140 miljoner kronor. Därjämte föreslogo högermotionärerna, att det av Kungl. Maj:t äskade reservationsanslaget på 30 miljoner kronor skulle utökas med ytterligare 20 miljoner kronor. Utskottet har efter mycket ingående föredragningar funnit det angeläget, att förefintliga brister i arméns utrustning fyllas snabbare än Kungl. Maj:t förutsatt, och därför förordat en utökning av det av Kungl. Maj:t begärda beställningsbemyndigandet.

För en vecka sedan skrev arméförvaltningen till Kungl. Maj:t och meddelade, att bristen på radarmateriel för det

Ang. vissa beredskapsfrågor.

svenska försvaret numera kunde fyllas genom import utifrån. Kostnaderna för den närmast erforderliga anskaffningen av radar och därmed sammanhängande materiel uppskattas till 68,5 miljoner kronor, och arméförvaltningen begär beställningsbemyndigande för detta belopp. Av denna summa beräknas materiel för 24 miljoner kronor kunna levereras redan under nästa budgetår. I fråga om radarmateriel förutsatte motionärerna i första kammaren herr Wistrand m. fl., att Kungl. Maj:t gör det möjligt för vederbörande förvaltningar att omedelbart utnyttja varje eventuellt uppkommande inköpsmöjlighet. Några anslag för ändamålet ha inte föreslagits, då motionärerna utgå från att Kungl. Maj:t begär anslag på sätt i motionen anförts, när dessa visa sig behövliga. Jag hoppas alltså att Kungl. Maj:t begär de medel som erfordras för inköp av radarmateriel i enlighet med arméförvaltningens äskanden.

Det är emellertid, herr talman, icke tillräckligt med att medel ställas till förfogande för anskaffning av materiel. Det är ofrånkomligen nödvändigt, att det finnes möjlighet att verkligen omsätta de beviljade anslagen i materiel. Så har hittills icke varit möjligt, vilket tydligt framgår av de mycket stora reservationer, som förefunnos på fjärde huvudtiteln och vilka för ett år sedan uppgingo till ett belopp av ungefär 800 miljoner kronor. Jag vill erinra om att dessa reservationer motsvaras av brister i utrustningen. Detta belopp har sedermera minskat dels genom leveranser och dels genom överföring till budgetutjämningsfonden. ÖB har i fråga om materielanskaffningen uttalat, att viss förtursrätt vid industrien och i fråga om råvaror, ävensom tillräcklig valutatilldelning vore erforderlig, om materielanskaffningen skulle kunna genomföras inom rimlig tid. I reservation till utskottets nu föreliggande utlåtande av herrar J. B. Johansson m. fl. ha reservanterna understrukt vikten av att försvarets materielanskaffning beredes viss förtursrätt, och jag vill, herr talman, endast i detta sammanhang betona vikten av att så sker.

Under världskriget utfördes befästningar i avsevärd omfattning inom vissa gränsområden, men dessa befästningar blevo, såsom naturligt är, i mycket hög grad improviserade. Vid krigets slut inställdes emellertid alla vidare arbeten på befästningar och skyddsrum, och dessa ha veterligen icke sedan kommit i gång, i varje fall inte annat än i mycket blygsam omfattning, trots upprepade framställningar från ÖB. När ÖB för ungefär ett år sedan för första gången begärde ökning av krigsberedskapen, erinrade han även om behovet av befästningar. Försvarsministern ville dock icke begära ytterligare anslag, då för detta ändamål funnos reserverade vissa medel, vilka om möjligt borde komma till användning. Så har dock icke skett, och alltjämt synes försvarsministern sakna intresse för detta problem.

Den militära betydelsen av befästnings- och flygfältsarbeten är dock mycket stor. Det gäller att för flyget skapa baserings- och ombaseringsmöjligheter för att kunna effektivt utnyttja vapnets förmåga att snabbt ingripa inom vitt skilda operationsområden, samt anordningar för att neutralisera de betydande risker, som finnas för att svärersättlig materiel sönderslås på marken, detta genom att man anskaffar skyddade hangarer. För flottans del är det av motsvarande skäl av lika stor vikt med bergsrum för vissa sjöstridskrafter.

Vad arméstridskrafterna beträffar utgör många gånger tillgången på befästningar förutsättningen för att de skola kunna lösa sina uppgifter, och detta gäller särskilt de kritiska ögonblicken i krigets början, innan truppförbanden ännu vunnit någon krigsvana. Utan befästningar bliva förlusterna oproportionerligt stora, och frånvaron av dessa får betalas genom förluster i blod.

Försvarsministern har föga intresse för dessa synpunkter. Han förklarar endast, att de reserverade 12 miljoner kronorna böra »om läget så påfordrar i första hand tas i anspråk för den förstärkning av krigsberedskapen som kan befinnas påkallad». Vad meningen är med detta, torde vara osäkert. I varje

Ang. vissa beredskapsfrågor.

fall framgår icke därav, huruvida utsikter finnas att befästningsarbetena komma i gång inom närmaste tiden.

I nära samband med frågan om befästningar står även problemet om byggande av skyddsrum. Det är nödvändigt att riksstyrelsens högsta organ beredas arbetslokaler i fullträffsäkra skyddsrum, då det eljest icke finnes någon möjlighet för riksstyrelsen att fungera i krig. För detta ändamål fordras arbetstillstånd, och jag återkommer härmed till frågan om viss förtursrätt.

Med vad jag sålunda yttrat anhåller jag, herr talman, att få yrka bifall till den av herr J. B. Johansson m. fl. till statsutskottets utlåtande nr 4 fogade reservationen vid punkt 1.

Enär herr statsrådet Mossberg anmält sig vilja avlämna kungl. propositioner, avbröts nu behandlingen av det föreliggande utlåtandet.

Herr statsrådet Mossberg avlämnade dels Kungl. Maj:ts skrivelse nr 114, med redogörelse för de åtgärder som vidtagits på grund av riksdagens skrivelse den 19 juni 1948, nr 332, i anledning av riksdagens år 1947 församlade revisorers berättelse;

dels ock Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 120, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 27 § förordningen den 15 december 1939 (nr 887) angående tillverkning och beskattning av maltdrycker; samt

nr 122 med förslag till förordning med provisoriska bestämmelser om begränsning i vissa fall av preliminär skatt.

Ang. vissa beredskapsfrågor. (Forts.)

Fortsattes överläggningen angående statsutskottets utlåtande nr 4 punkten 1.

Herr VON HELAND: Herr talman! Givetvis måste, som herr Lundgren påpekade, ställningstagandet till försvarsfrå-

gan bliva beroende på det försvarspolitiska läget. Högern har i sin reservation åberopat misslyckandet av de nordiska underhandlingarna, varför det hade syntts mig riktigt att även utskottet berört frågan om Sveriges försvarspolitiska läge med hänsyn till alliansfrågan.

Man borde sålunda kunna konstatera, herr talman, att det utrikespolitiska ställningstagande, som förordas av folkpartiledaren herr Ohlin, är det sämsta ur försvarspolitisk synpunkt. Den av honom rekommenderade »västmaktsorienterade alliansfria politiken» medför en allians' stora risker men icke dess fördelar. Vill man skapa misstro i Ryssland mot vårt land utan att erhålla fördelen av en allians västerut, skall man givetvis följa herr Ohlin. Enligt min mening är en klar västmaktsanslutning väsentligt bättre. Men även en sådan anslutning fordrar högsta möjliga svenska upprustning, ty ingen vet om de allierade vid angrepp mot Skandinavien anse att någon motstöt bör gå över Skandinavien. Troligare är att Sverige skulle offras som en god förpost, vars terräng skulle återerövas först i och med seger på viktigare krigsskådeplatser. Även ett nordiskt försvarsförbund skulle ur rustningssynpunkt ställa samma fordringar på Sverige, intill dess att Norge och Danmark i en avlägsen framtid skulle kunna skaffa sig ett försvar, likvärdigt med det svenska. Innan dess skulle försvarsförbundet innebära en allvarlig belastning för den svenska försvarsmakten. Enligt min uppfattning är alltså det nu befintliga utrikespolitiska läget under de närmaste åren det förmånligaste ur *försvarets* synpunkt.

Vi ha alltså att med tillräckligt respektförsvar bestämt hävda vår neutralitetslinje med dess möjligheter, att vi vid ett eventuellt krig lämnas i fred, samtidigt som Norge och Danmark utan aggressiva planer upprustas med hjälp av västmakterna. Alla vi, som rekommendera den nordiska utrikespolitiken, måste ständigt ihågkomma, att respekten för alliansfriheten kommer att stå i direkt proportion till styrkan hos vårt försvar. Självfallet är även, att ju mer Dan-

Ang. vissa beredskapsfrågor.

marks och Norges militära styrka växer, desto mer förbättras Sveriges läge.

Vårt läge är alltså under förevärande labila situation i världen relativt gynnsamt så länge som Finland lämnas i fred, men det gäller att utan egendomliga vändningar utåt visa att svenska folkets stora majoritet slår vakt om den alliansfria politiken, varför det är mycket önskvärt att regeringen efter herr Ohlins utläggningar gör en lugnande deklaration.

Denna regeringsdeklaration synes också behövlig för de militära myndigheterna, så att befäl i ansvarig ställning veta vad de ha att rätta sig efter. Landsbygdsbefolkningen är, som väl alla veta, enig i sin neutralitetsvilja, och som ett bevis för bondeförbundets uppslutning kring den alliansfria politiken föreligger partimotionen om förstärkningen av flygvapnet. Genom en förstärkning av flygvapnet skulle svenska folket tydligt visa sin bestämda vilja att försvara sin neutralitet.

Bondeförbundet är försvarsintresserat, men vi ha alltid hävdat effektivitetens linjen, och därför äro vi inte beredda att gå med på alla förslag för försvaret, utan anse att det med våra begränsade resurser och för att ej kullkasta vårt ekonomiska uppbyggnadsprogram är nödvändigt att i första hand anslå medel för de viktigaste försvarsåtgärderna. Jag anser också, att när nu alla partier — jag yttrar mig dock inte om kommunisterna i detta hänseende — äro intresserade av en stark försvarsmakt, så bör man sträva efter samförstånd, ty det kunde bli riskabelt för försvaret, om borgerliga partier i alltför hög grad demonstrerade mot majoritetspartiet, så att detta parti nekade att göra försvarskompromisser.

Högerreservationen med sitt förslag att riksdagen skall uttala sig för att de värnpliktiga skola fullgöra all den tjänstgöring som gällande värnpliktslag stadgar, är en stark linje. Mitt motiv för att trots detta följa utskottet är att utskottet bemyndigar Kungl. Maj:t att göra erforderliga värnpliktsinkallelser, varför man i förlitande på att försvarsministern handlar omsorgsfullt, även i detta

fall bör kunna samarbeta, ty samförstånd gagnar försvaret bäst. Samförståndsviljan har ju också redan i utskottet lämnat resultat, nämligen kompromissen att bemyndiga Kungl. Maj:t att utlägga beställningar på viss materiel under nästa budgetår för 125 miljoner kronor i stället för i propositionen föreslagna 100 miljoner kronor. Jag hoppas vidare att bondeförbundets samförståndsvilja när det gäller försvaret skall föra med sig, att socialdemokraterna gå oss till mötes inte endast beträffande ökningen av anslaget till skytteföreningarna utan även beträffande vår motion om förstärkningen av flygvapnet. Att värnpliktsfrågan nu ligger under utredning och att arméns hela organisation skall omprövas, kan också anföras som skäl för att följa utskottets förslag.

När vi i vårt land avhandla försvarsproblemen, är det egendomligt, att man så konservativt och sterilt endast fortsätter i de gamla spåren. Enligt fastlåst regel skall armén ha sitt, likaså flottan och flyget, och när någon försöker att åtminstone få genomförd en modernare avvägning mellan försvarsgrenarna, sätta de ledande militärerna i gång sina välsmorda propagandaapparater för att belysa respektive vapengrenars stora betydelse. Även i dag finner jag mig alltså föranlåten att som min bestämda uppfattning deklarerar, att vi ha en med hänsyn till kostnadsramen felaktig försvarsorganisation. Herr Lundgren belyste i sitt anförande riktigheten i detta mitt påstående, att den nuvarande försvarsorganisationens kostnader icke rymmas inom den kostnadsram, som riksdagen finner vara den högsta möjliga, samtidigt som herr Lundgren plöjde i de gamla traditionella fårorna utan en tanke på att man borde ordna det hela mera rationellt. Det var ju väldiga kostnader, som, enligt vad herr Lundgren här uppvisade för kammaren, behövas för att ordna materiel frågan m. m. för den nuvarande försvarsorganisationen.

Min kritik gäller emellertid inte endast den nuvarande försvarsorganisationen utan dessutom att man inte tillräckligt uppmärksammat de fasansfulla

Ang. vissa beredskapsfrågor.

nya stridsmedlen och deras användningsmöjligheter för ett litet land. Atombomben, som genom tidningar, radio och film gjorts känd, är inte det värsta krigsmedlet. Som exempel på ett annat hemskt vapen kan nämnas, hurusom vid tillverkning av atomenergi som biprodukt erhållas radioaktiva klyvningsprodukter. Lyckligt är, att dessa ämnen ej tåla lång lagringstid, varför en stat med högt uppdriven atomindustri för dagen torde kunna hålla i lager högst ett ton radioaktivt stridsmedel. Några få kilogram per kvadratkilometer ge emellertid en sådan strålningsintensitet, att en timmes vistelse inom området medför dödliga skador. Ett mycket farligare sätt att använda dessa ämnen är att utsprida dem så att de komma att införas i organismen, exempelvis genom födoämnen och vattenledningsvattnen. Ett miljondels gram per person ger dödliga skador, varför teoretiskt sett högst fem kilogram av ett lämpligt radioaktivt ämne i vattenledningsvattnet skulle döda hela Stockholms befolkning, om man nämligen finge det jämnt fördelat.

Om det är sant att sinnessjukdom är värre än döden, så är emellertid inte atombomben och dess biprodukter det mest fruktansvärda av andra världskrigets uppfinningar utan den gas som tyskarna började tillverka mot krigets slut och som kallas tabun. Alla tidigare giftgaser, exempelvis senapsgas, avsågo att angripa huden eller andningsorganen. Dessa gaser kunde urskiljas med synen, känslan, smaken eller lukten, men tabun, som är osynlig, utan lukt eller smak, kan inte konstateras enbart med hjälp av våra sinnen — inte förrän det är för sent. Gasmasker skydda inte, ty tabun går in genom själva hudens porer, angriper nerverna och sprider sig till hjärnan. Det behövs bara att man ett par ögonblick inandas luft som är förorenad med en bråkdel av ett milligram tabun för att förgiftningen skall bli till döds. Men långt innan döden får den angripne utstå fruktansvärda lidanden. Den lid, som förflyter mellan det gasen angriper en människa och

då verkningarna komma till synes, kan ibland vara flera timmar, vilket ytterligare ökar vapnets effektivitet. Förgiftningen börjar med svårt tryck över bröstet, otäck huvudvärk och illamående. Så småningom blir vederbörande blind, och slutligen, innan döden inträder, framträda mordiska tendenser eller andra former av aggressiv själssjukdom, när giftet börjar påverka de vitala delarna av hjärnans främre del. Den kemiska formeln är nu känd av alla stormakterna. Ett av de viktigaste centra i Tyskland, där tabun tillverkades, ligger inom den ryska zonen. En del av de tyska kemister som arbetade med framställning av nervgasen befinna sig nu i Sovjetunionen, och andra arbeta i USA, England och Frankrike.

År 1946 förklarades offentligt, att Förenta staterna såväl som andra länder ha till förfogande biologiska och kemiska stridsmedel av aldrig anad effektivitet, som skulle kunna bringa död, svält och förödelse över ett helt land. General Waitt uttalade inför en kongress av amerikanska kemister: »Kemiska stridsmedel komma sannolikt att i ett framtida krig få lika avgörande betydelse som atombomben.» Amiralen Zacharias yttrade år 1947: »Det finns numera i stormakternas arsenaler vapen — kemiska, biologiska och klimatologiska — vilkas förstörelseförmåga är ännu större än atombombens. Detta vapen har möjlighet att fullständigt utplåna allt levande, människor, djur och växter, från jordens yta.» Men vi i Sverige öka vår krigsberedskap genom att en föråldrad kryssare åker runt Afrika och betalar en dyr avgift för att få gå genom Suez!

Mina damer och herrar! Att giftgaser icke användes i andra världskriget, berodde enligt premiärminister Attlee inte på moraliska utan på militära avväganden, och det är synnerligen intressant att läsa redogörelserna för hur det under Tysklands sista dagar var en kamp om huruvida man skulle hinna sätta in denna nervgas emot fienden och om man borde göra det. Men tror någon, att detta militära tänkande kommer att

Ang. vissa beredskapsfrågor.

gälla, om ett nytt hemskt krig utbryter med atombomber och radioaktiva medel som vapen? Man torde i stället kunna utgå ifrån, att börjar kriget, komma alla medel efterhand att användas.

Det kan alltså allvarligt ifrågasättas, huruvida ej ett litet land som Sverige skulle ha bättre möjlighet att hävda sin neutralitet, om andra länder visste, att därest landet bleve angripet, komme ingen hänsyn att tagas vid användandet av alla försvarsmedel för att försvara friheten och livet. Om forskningsinstitutet sålunda finge i uppdrag att framställa kemiska och bakteriologiska försvarsmedel, så skulle jag för min del icke säga nej till fullt tillräckliga anslag. Men jag är tveksam om huruvida det kan vara riktigt att här bara gå på i de gamla gängorna, med de försvarsmedel, som vi ha, och att komma med de vanliga yrkandena om förstärkningar inom de olika vapengrenarna.

I det långa loppet kan väl emellertid inte ens fruktan för krigets fasor hindra kriget, om man inte lyckas eliminera de förhållanden som skapa krig. På det internationella planet saknas alltjämt varje motsvarighet till den känsla av inbördes intressegemenskap och solidaritet, som efter hand vuxit fram på det nationella planet och som i och för sig utgör den enda reella grunden för en fast rättsordning. Denna rationella intressegemenskap har vuxit fram genom en god omvårdnad och solidariskt hänsynstagande. Frihet från nöd och fruktan måste åstadkommas i alla länder, varvid de svåraste problemen säkerligen äro att genom industrialisering höja köpkraften i de underutvecklade länderna och att ordna livsmedelsfrågorna för de flera hundra miljonerna svältande människorna.

Säkerligen är svenska folket enigt om att vi, intill dess freden är säkrad i världen, skola försvara vår frihet och självständighet. Men låt oss vid bedömandet av hur detta skall ske taga hänsyn till varandras önskemål och åsikter, och denna min vädjan gäller såväl högern som socialdemokraterna. Men låt oss

icke när det gäller försvaret fastna i traditionsbundna former!

Herr talman! Det är i samarbetets tecken och i förhoppning att statsrådet Vougt skall sköta inkallelsefrågan med största omsorg, som jag röstar med utskottet. Jag hemställer emellertid samtidigt, att regeringen gör ett utrikespolitiskt uttalande och ett klarläggande, i vad mån regeringen är beredd till samarbete i försvarsfrågan och alltså till hänsynstagande i rimlig grad även till andra partiers önskemål därvidlag.

Herr OHLON: Herr talman! Jag skall inte ge mig in på några vidlyftiga utrikespolitiska eller militärpolitiska diskurser, och jag skall inte heller gå in på frågorna här i detalj efter det att herr Lundgren i sitt första anförande i stort sett avbetat fältet. Men eftersom jag utan att vara medlem av statsutskottets första avdelning, där dessa frågor behandlas, kom att sitta närvarande vid statsutskottets plenarsammanträde för behandlingen av försvarsfrågan, skall jag be att med några ord få belysa och motivera folkpartiets speciella reservation.

Vi veta ju alla, att det under sista vinterhalvåret har förekommit efterutbildningsövningar i begränsad omfattning och att det nu i dagarna utgått inkallelser till repetitionsövningar för fyra årsklasser, som dock reducerats på grund av att vissa kategorier förut varit inkallade till beredskapstjänst. Mot bakgrunden av de osäkra utrikespolitiska förhållandena är det givetvis av vikt, att anstalter vidtagas, så att det vid varje tidpunkt är möjligt att utan uppskov anpassa beredskapen efter det aktuella läget. I första omgången torde detta kunna ske genom att förband inkallas till repetitionsövning. Nu har departementschefen anfört, att då repetitions- och efterutbildningsövningar torde komma att anordnas även under budgetåret 1949/50, synas kostnaderna härför, i motsats till vad fallet varit för innevarande budgetår, böra inräknas i därav berörda anslag. Man kan ur den

Ang. vissa beredskapsfrågor.

kungl. propositionen läsa ut, att för efterutbildning och repetitionsövningar skulle reserveras sammanlagt 438 330 tjänstgöringsdagar eller 14 000 tjänstgöringsmånader, motsvarande inkallelse av 14 000 man under en månad. Vidare vet man, att det, för att man skall kunna tillgodose de mest angelägna behoven av omskolning av äldre värnpliktiga för olika ändamål, åtgår 10 000 tjänstgöringsmånader, d. v. s. 10 000 man, och då blir det kvar för egentliga repetitionsövningar endast 4 000 man.

Herr Lundgren gjorde i sitt anförande gällande, att folkpartiet i sin reservation skulle ha motiverat repetitionsövningar uteslutande ur beredskapssynpunkt. Herr Lundgren har nog tyvärr läst folkparti-reservationen en smula flyktigt, ty det heter där på tal om efterutbildningsövningarna: »Det är här fråga om en huvudsakligen individuell eller grupp- och tropsvis (motsvarande) utbildning — således ingen fortsatt utbildning i förband — som *samtidigt* tillgodoser beredskapskravet.» Beredskapskravet är alltså endast *en* sida av saken, och herr Lundgren har ju själv i sitt anförande nyss gjort gällande, att även rekrytklassen efter ungefär tre månaders övningar hade värde just ur beredskapssynpunkt.

Med hänsyn till att, sedan Kungl. Maj:t:s förslag förelagts riksdagen, en skärpning av det utrikespolitiska läget inträtt, måste det anses ganska nödvändigt att för nästa budgetår räkna med minst samma beredskap som under innevarande budgetår. Detta är kärnpunkten i folkpartiets syn på frågan, och utifrån den synpunkten kommer man fram till att ytterligare 16 000 tjänstgöringsmånader för repetitionsövningar behövdes, så att man inalles för efterutbildningsövningar och repetitionsövningar skulle inkalla 30 000 man, d. v. s. ungefär en halv årsklass, under budgetåret.

För att dessutom, om läget skulle så betinga, en efter förhållandena avpassad förstärkning av den personella beredskapen skall utan omgång vara möjlig, är det ofrånkomligt, att riksdagen lämnar Kungl. Maj:t föreslaget bemyndigande att medgiva överskridande av anslag

som maximeras av riksdagen. Detta är ett förtroende, som föreslås givet till regeringen, och åtminstone det parti jag representerar förutsätter att regeringen kommer att motsvara ett sådant förtroende.

Jag skall icke nu gå in på den ekonomiska sidan av problemet; jag skall taga upp den mot slutet av mitt anförande.

Vidare göres det i folkpartiets reservation gällande, att med hänsyn till bland annat leveranssvårigheterna för den inhemska industrien och bristen på utländska valutor har tillförseln av krigsmateriel för armén i hög grad fördröjts. Avsevärda belopp i form av från föregående budgetår reserverade medel ha icke hittills kunnat omsättas. Kunna icke i fortsättningen rimliga leveranstider hållas, bör en viss förtursrätt vid inhemsk industri beredas arméns beställningar beträffande viktigare materielanskaffningar.

Vidare framhålles det, att om möjlighet yppas, bör den materiella beredskapen stärkas genom import, särskilt när det gäller sådan materiel som icke med nuvarande resurser kan tillverkas inom landet. Reserveranternas förutsätta, att Kungl. Maj:t vidtager sådana åtgärder, att materielleveranserna påskyndas.

I fråga om befästningar och bergtrum är förhållandet likartat med det som gäller för materielanskaffningen. Sålunda disponerar Kungl. Maj:t, såsom herr Lundgren framhöll, reservationer till avsevärda belopp på grund av att befästningar och bergtrum icke kunnat byggas, då byggnadstillstånd icke har beviljats. Då såväl personal- som materielbehovet för dessa ändamål kan sägas vara lågt, böra möjligheter finnas för att under budgetåret använda såväl i propositionen äskade som tidigare reserverade medel, och detta så mycket mer som vi ju för närvarande ha en viss arbetslöshet inom byggnadsfacket.

En ytterligare punkt, som vi ha tryckt på, är, att om det föreligger risk för att vår tillverkning av högklassiga sprängämnen genom olycksfall, sabotage eller fientlig inverkan i avgörande grad kan reduceras, bör Kungl. Maj:t

Ang. vissa beredskapsfrågor.

vidtaga sådana åtgärder, att beredskapen på ifrågavarande område ordnas på ett tillfredsställande sätt.

Jag skall inte gå närmare in på den kompromiss som utskottet har kommit till beträffande bemyndigandeanslaget på 125 miljoner kronor till inköp av tygmateriel och dylikt, men jag skulle vilja i det sammanhanget understryka, att de pengar, som på detta sätt Kungl. Maj:t bemyndigas använda, böra användas för sådan materiel som uppgivits inom utskottet och att, därest möjligheter yppas för utläggning av beställning i utlandet av annan angelägen materiel, som icke kan tillverkas här, så förutsätta reservanterna, att Kungl. Maj:t för detta ändamål begär särskilt bemyndigande. Beträffande dessa anslag ha vi föreslagit en viss mindre uppräknings grund av den utökning av repetitionsövningarna som vi ha ifrågasatt. Jag återkommer även till den saken.

Herr von Heland har i sitt anförande mycket drastiskt skildrat den moderna krigföringens innebörd. Man torde kunna säga, att redan det senaste kriget och säkerligen i ännu högre grad nästa krig kommer att bli ett krig mellan de olika staternas vetenskapliga institutioner. Vi erinra oss kanske alla, att när blitzten kom över Storbritannien på sommaren och hösten 1940 och det lyckades de mycket fåtaliga engelska flygarna att avvärja den, så stod Churchill efteråt upp i parlamentet och förklarade, att aldrig tillförne hade så många haft så få att tacka för så mycket. Churchill kunde vid det tillfället inte tala om hela sanningen, men nu veta vi, att det numerärt ringa engelska flyg, som mötte det överväldigande tyska bombflyget, icke hade haft några som helst utsikter att göra sig gällande, om icke England hade gått före på radarområdet. När kriget bröt ut 1939, voro Tyskland och England likvärdiga i fråga om hjälpmedel för att med radion upptäcka och uppspara fientliga flygplan, men den tyska krigsledningen insåg icke denna »radiolocations» betydelse i taktiskt hänseende. Så sent som i augusti 1939 hade det lyckats engelsmännen att byg-

ga upp ett helt nät av radarstationer, som visserligen efter nuvarande begrepp voro mycket bristfälliga men som dock skyddade hela den engelska ostkusten så effektivt, att det tyska bombflygets anstormning kunde spåras redan innan tyskarna hade flugit in över Storbritannien.

På grund av de erfarenheter, som man då gjorde i England, sattes det i gång med en forskning på radarområdet, som i varje fall dittills var något fullständigt enastående i vetenskapens historia. 1940 gjorde en engelsk professor en vetenskaplig upptäckt eller, om man så vill, en uppfinning, som på en gång kom att revolutionera hela detta område. Kapploppningen i fråga om radar gällde att nå fram till korta våglängder med tillräcklig intensitet, och det lyckades år 1940 engelsmännen att konstruera ett alldeles nytt sändarrör, den s. k. magnetronen, som möjliggjorde att nå erforderliga effekter med korta våglängder. Det är nämligen så att för att en radiovåg skall reflekteras mot ett föremål — helst ett metalliskt — måste våglängden vara kortare än föremålet i fråga.

När sedan tiden närmade sig för Amerikas inträde i kriget, samordnades den engelska och den amerikanska radarforskningen. Den utvecklades till den grad, att när kriget var slut, hade man enbart i Amerika inte mindre än 3 800 personer sysselsatta uteslutande med radarforskning, och resultatet av den verksamhet, som bedrevs under kriget, håller nu på att publiceras — kanske publikationerna redan äro färdiga — i 28 band å 500—700 sidor.

Vi äro imponerade över att man i Amerika offrade 2 miljarder på atombomben, men jag kan i det sammanhanget nämna att på radar offrades från amerikansk sida icke mindre än 3 miljarder dollars. Jag nämner allt detta för att visa, vilken oerhörd vikt man inom de moderna arméerna fäster vid att ett land har en tillräcklig radarutrustning. Radar har betydelse, inte bara när det gäller luftkriget utan kanske lika mycket inom sjökriget — för att nu ej

Ang. vissa beredskapsfrågor.

tala om artilleriet, såväl till sjöss som till lands. Tyskarna trodde, att de voro absolut överlägsna på sjön, men det visade sig, att deras ubåtar knäpptes den ena efter den andra, beroende på att engelsmännen kunde spåra upp dem, då de om nätterna gingo upp till vattenytan för att ladda sina batterier. När sedan tyskarna uppfunno luftmasten för att deras ubåtar skulle kunna använda dieselmotorerna även vid gång i undervattensläge, hade den samordnade engelska och amerikanska radarforskningen fortskridit så långt, d. v. s. man hade kommit ned till så korta våglängder, att man lyckades lokalisera de tyska ubåtarna — låt vara bara på kortare avstånd — via deras luftmaster.

Dessa gigantiska siffror visa, att det är ganska ogörligt för ett litet land som vårt att kunna följa med i kapplöpningen på forskningsområdet, men så mycket mera angeläget är det då, att vi utifrån försöka att skaffa den materiel, som man har experimenterat fram på andra håll, och det är angeläget att se till, att vi få en personal här i landet, som kan handha dylik materiel.

Herr von Heland har i sitt anförande skildrat giftgaskrigets aspekter. Men herr von Heland drog inte, såvitt jag kan finna, den riktiga slutsatsen av sin framställning, ty den riktiga slutsatsen borde väl ändå ha varit den, att herr von Heland hade förenat sig med oss om det högre anslaget till försvarets forskningsanstalt. Skall det finnas någon möjlighet för oss att försvara oss gentemot alla dessa nya, fruktansvärda hjälpmedel, så ha vi nog ingen annan organisation att ty oss till än försvarets forskningsanstalt, och jag vill från denna talarstol uttala, att jag anser det vara ganska sangviniskt att inför dagens läge skära ned anslaget till forskningsanstalten, så att denna står inför risken att behöva avskeda kvalificerad personal.

Till sist ett par ord om den ekonomiska sidan av saken. Det framgick ju av den diskussion, som förekom vid statsutskottets plenarsammanträde, att vad som i år främst har dikterat regering-

ens inställning till försvaret har varit hänsynen till den ekonomiska situationen i landet, och det är en synpunkt, som man måste gilla och respektera. Det är allas vår skyldighet var och en på sitt håll att i det nuvarande läget försöka stödja regeringen i dess ekonomiska saneringspolitik. Om man räknar tillsammans vad de merkrav innebära, som å ena sidan högern har kommit med i sin reservation, och å andra sidan folkpartiet framställt, så finner man högerens merkrav på statskassan innebära ett belopp på 32 727 000, under det att folkpartiets merkrav uppgå till 5 217 000 kronor.

Jag kan lova regeringen, att jag i den avdelning av statsutskottet, nämligen andra avdelningen, där jag har blivit placerad, skall göra allt för att vi skola spara ett belopp, motsvarande det merkrav, som vi gjort gällande för försvarsbudgeten, och jag tror att det finns vissa förutsättningar för att ett dylikt sparprogram skall kunna genomföras utan att några viktiga samhällsintressen sätts å sido. Det program, som vi här ha levererat, är sålunda ett program, som helt faller inom ramen för regeringens ekonomiska politik.

Med vad jag nu har yttrat ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den av mig m. fl. i statsutskottets utlåtande under punkten 1) avgivna reservationen.

Herr LUNDGREN (kort genmäle): Herr talman! Herr Ohlön gjorde gällande, att jag i mitt anförande hade förbiset den vikt folkpartireservationen lade vid utbildningen av de värnpliktiga och utbildningen i truppförband. Jag vill, herr talman, i detta sammanhang endast erinra därom, att repetitionsövningarna äro avsedda i första hand för truppförbandsutbildning, men att en inkallelse av värnpliktiga, såsom folkpartiet har tänkt sig den, inte medger att man får så många värnpliktiga vid varje truppförband under en viss tid, att man kan ha utbildning i bataljoner; man får inte in så många värnpliktiga, att man kan få tillsammans *en* fältstark bataljon per regemente.

Ang. vissa beredskapsfrågor.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**: Herr talman! I sitt anförande helt nyss uttalade herr von Heland sin oro över ett tal, som folkpartiets ledare hade hållit för ett par veckor sedan och vari han karakteriserade den utrikespolitiska linje, som enligt hans mening bör följas, såsom västmaktsorienterad alliansfrihet. Folkpartiets talesman, som här nyss har haft ordet, tog inte upp den kastade handen, men herr von Heland begärde också ett uttalande från regeringsbanken. Jag kan strax lugna herr von Heland med, att regeringen och dess parti alljämt stå kvar på den utrikespolitiska linje, som vi hittills ha följt och skola följa nu, sedan den skandinaviska förbundsplanen har strandat, och regeringen har ju också inför riksdagen givit en utförlig redogörelse för sina synpunkter på den svenska utrikespolitiken.

Vad angår herr Ohlins formel för den utrikespolitik, som enligt hans mening bör följas, finner jag den synnerligen oklar. Han ställde mot varandra två begrepp: isolerad neutralitet och västmaktsorienterad alliansfrihet. Närmast till hands ligger väl den tolkningen — och det var den uppfattning jag fick, när jag läste talet — att denna alliansfrihet under fredstid, som är orienterad åt ena sidan, skulle i händelse av ett krig svara mot en neutralitetspolitik, som är genomgående orienterad åt den ena sidan. Om nu detta var herr Ohlins mening, så måste jag säga, att det vittnar om en ganska hög uppskattning om Sveriges styrka och möjligheter, om han tror, att vi i händelse av en kommande konflikt, där vi försöka hålla oss utanför, skulle kunna genomgående följa en partisk neutralitetspolitisk linje, som alltså skulle betyda en neutralitetspolitik, avvikande från vanliga folkrättsliga grundsatser. Det brukar vara så under krig — det ha vi inte minst under det sista världskriget sett exempel på — att det finns olika grupper av stater, som stå utanför kriget och som föra en i viss mån olika slags neutralitetspolitik. Det finns sådana stater, som äro militärt så starka, att de kunna kosta på sig att öppet förkunna

att de inte gå ut i krig, men de understödja indirekt på olika sätt den ena krigförande parten. De kunna kanske kalla sig icke-krigförande för att markera att de inte äro neutrala i folkrättslig mening. Detta var väl en politik, som under första skedet av det sista kriget följdes av å ena sidan Amerikas förenta stater och å andra sidan av Sovjetunionen.

Det finns kanske också stater, småstater, som äro militärt mycket svaga men som ligga på så långt avstånd från farozonen, att det icke gör dem någonting, om de proklamera och följa en mycket partisk neutralitetspolitik, i det att de öppet säga, att de ha alla sympatier på den ena sidan och göra vad de kunna för att stödja den sidan. De kunna göra detta, därför att de äro så långt ifrån farozonen, att det inte kan bli följdverkningar genom aktion från den andra sidan. Denna hållning intogo ju under det senaste kriget t. ex. vissa sydamerikanska stater; man kanske kan dit räkna även Portugal.

Men så fanns det slutligen en tredje grupp av stater — det fanns kanske flera om man vill vara riktigt systematisk — och den bestod av Sverige och sådana länder som Schweiz under det senaste kriget, som varken voro militärt mycket starka eller lågo i så skyddat läge, att de kunde kosta på sig att säga: »Vi föra en neutralitetspolitik, som är orienterad genomgående åt den ena sidan i kriget; vi äro partiska, vi gynna så mycket vi kunna den ena sidan, och det göra vi utan att ta någon hänsyn till gällande folkrättsliga neutralitetsregler.» Vi kunde ju som bekant inte följa en sådan linje under det sista kriget, utan vi fingo proklamera, att vi skulle försöka tillämpa en strikt folkrättslig neutralitetspolitik. Det lyckades ju inte alltid så bra. Sverige nödgades vid vissa tillfällen göra avvikelser, inte till förmån för de länder, för vilka vi hade våra sympatier, utan till förmån för den andra parten, alltså på grund av landets utsatta läge.

Jag tycker för min del att man över huvud taget skall vara ganska försiktig, innan man proklamerar, hur ett land

Ang. vissa beredskapsfrågor.

som Sverige skall lägga sin neutralitetspolitik i händelse av ett kommande krig.

Ja, nu kan det ju hända, att herr Ohlin inte menade något sådant; kanske menade han inte att uttala sig alls om att vår neutralitetspolitik i händelse av krig skulle vara konsekvent orienterad åt ena sidan. Han kanske bara ville säga — det är en hypotes ifrån min sida — att vi här i ideologiskt avseende dela den demokratiska åskådning, som den stora, överväldigande majoriteten av de västerländska folken hyser, och att han därför ville säga, att vi i ideologiskt avseende äro orienterade västerut. Då kan jag bara säga, att jag tycker för min del, att det var ett mycket besynnerligt uttryck att tala om att *alliansfriheten* är västmaktsorienterad. Kanske vi tills vidare, till dess vi fått en bättre förklaring över denna nya formel, få nöja oss med att konstatera, att denna nya formel, även om den kan ha haft en taktisk uppgift inom folkpartiet, knappast har varit riktigt lyckad, vare sig ur politisk eller ur språklig synpunkt.

Herr OSVALD: Herr talman! Den förstärkning av vår försvarsmakt, som kommer att bli resultatet av nu föreliggande förslag, är i och för sig synnerligen glädjande. Bland annat kommer vår armé att få en styrka, som skulle ha varit utomordentlig vid början av det senaste världskriget, men det är tveklöst, om denna styrka kommer att vara lika värdefull vid ett eventuellt kommande krig. Vår försvarsmakt lider nämligen framför allt av den svagheten, att den inte förfogar över några fjärrvapen på marken; den lämpar sig bara för strider på nära håll, men det är ingalunda säkert, att strider av denna art komma att bli aktuella i ett eventuellt kommande krig. Vi veta alla mycket väl att det på andra sidan Östersjön finns V 2-baser, från vilka stora delar av vårt land kunna ödeläggas utan att vårt försvar får nämnvärd möjlighet att visa sin styrka eller att ingripa emot en fiende. Vi komma inte, såsom förhållandena nu ligga till, att bli i till-

fälle att svara så att säga med samma mynt. Det blir, skulle man kunna säga, som att ställa upp en trupp beväpnad med slangbågar, mot en som är utrustad med musergevär, och slangbågen har i detta fall inte stora möjligheter att göra sig gällande i kampen.

För ett effektivt försvar behöva även vi i vårt land V 2-vapen. Ha vi inte det, så blir det, såvitt jag kan förstå, inte så lätt som herr von Heland trodde, att hävda den neutralitet, som han menar att vi i alla avseenden skola bevara.

V 2-vapnet är emellertid inte det enda exemplet på de moderna vapen, som vi sakna — det finns många andra exempel. Herr von Heland har nu redogjort för ett par sådana: det finns atombomber, det finns kemiska och biologiska vapen o. s. v. Denna lista skulle ytterligare kunna utvidgas med vapen, med vilka man kan förstöra växande gröda och på detta sätt bryta motståndskraften hos ett folk.

Jag skall här inskränka mig till att nämna ett av dessa moderna vapen, som inte hittills har varit så mycket omtalat i den offentliga debatten, nämligen det nya ubåtsvapen, som finns bland annat i Amerika och i Ryssland, alltså ubåten med andningsapparat, som snabbt kan sänka sig till så stort djup, att den inte kan upptäckas av flyg, ubåten som i undervattensläge kan röra sig med lika stor hastighet som det snabbaste övervattensfartyg och som i detta läge kan tillryggalägga distansen tvärs över Atlanten och tillbaka igen, om så skulle erfordras, ubåten som kan röra sig ljudlöst och som lika litet kan upptäckas med ljudavlyssningsapparater som med radar. Det antal ubåtar av detta slag, som ryssarna för närvarande förfoga över, kan med all säkerhet angivas med tresiffrigt tal. Men vad ha vi att komma med för att möta hotet från ett så farligt vapen?

Jag är i detta fall i tillfälle att för en gångs skull kunna instämma med herr von Heland, då han säger, att mycket större uppmärksamhet måste ägnas de moderna vapnen. Är det inte i ett sådant läge angeläget, att vi göra allt vad

Ang. vissa beredskapsfrågor.

i vår förmåga står för att skaffa den komplettering, som kommer att krävas för ett eventuellt kommande krig? Är det inte också nödvändigt, att vi skaffa oss möjlighet att följa den vapentechniska utvecklingen på området?

Nyligen har, såsom här tidigare i dag har framhållit, försvarsstabschefen offentligen givit uttryck åt den tanken, att våra i och för sig goda försvarsmöjligheter förutsätta vissa leveranser utifrån av krigsmateriel liksom också att vi skola kunna få ta del av stormakternas forskningsrön och nykonstruktioner. Om så icke sker, skulle vår motståndskraft snabbt komma att minska.

I detta fall skulle jag vilja instämma i vad herr Ohlon nyss anfört, att vi inte kunna hänga med i konkurrensen mellan stormakterna när det gäller att få fram de nya vapnen, utan att vi måste på det ena eller andra sättet kunna få dem från de makter, som kunna framställa dem. Jag kan alltså där inte komma till samma resultat som herr von Heland, att vi framför allt måste isolera oss, utan jag anser tvärtom, att vi här måste söka samarbete med andra.

Det är därför enligt min mening att beklaga, att den utrikespolitiska linje, som vi följa, inte i tillräcklig mån tar hänsyn till det försvarspolitiska läget liksom inte heller till det utrikespolitiska läget sådant det blir beskaffat, sedan Norge och Danmark komma med i Atlantpakten.

Men även om man vill söka bibehålla denna utrikespolitiska kurs, så måste det väl i alla fall vara angeläget att man genom förhandlingar med de makter, från vilka de moderna, effektiva vapnen kunna erhållas, söker utröna på vilka villkor vi skulle kunna få det erforderliga tillskottet, det tillskott som enligt försvarsstabschefen är oundgängligen nödvändigt för att vi skola kunna få ett försvar av fullt tillräcklig effektivitet, liksom också för att vi skola bli delaktiga i de kommande framstegen på det militärtekniska området. Jag menar med andra ord, att då vi jämföra vad som kommer att krävas vid ett eventuellt kommande krig med vad vi själva

kunna åstadkomma, behöva vi väl återigen pröva förutsättningarna för vår ställning till de västliga demokratierna och inriktningen av hela vår utrikespolitik.

Nyss har hans excellens herr utrikesministern förklarat, att någon ändring däri inte kommer att äga rum. Men förr eller senare måste dock det försvarspolitiska läget komma att medföra åtminstone en sådan sinnesändring, att vi kunna förhandla med andra makter om möjligheterna att få ett modernt och fullt effektivt vapen.

Så skulle jag till sist, herr talman, vilja säga, att i sådana förhandlingar som dem jag nyss kommit måste det, såvitt jag kan förstå, vara en belastning, att vi ha en försvarsminister, som för någon tid sedan gjorde ett uttalande, som måste tolkas på ett sådant sätt, att han menar, att vi med vapen, komma från väster och för vårt försvar oundgängligen nödvändiga, skola skjuta ned flygplan ifrån samma håll. Är det inte, sådant läget nu är, hög tid för oss att se om vårt hus i både det ena och det andra avseendet?

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Ohlon m. fl. avgivna reservationen.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7.30 eftermiddagen.

Herr ÖHMAN: Herr talman! Sedan en följd av år har det parti, som jag representerar här, intagit en sådan ställning, att vi icke ha röstat emot försvarsanslagen, även om vi ha haft vissa invändningar att göra. Trots att situationen nu i viktiga hänseenden har förändrats, komma vi även i dag att intaga samma ståndpunkt och i huvudsak följa de rekommendationer och den linje, som utskottet föreslagit. Men vi äro av den meningen, att de anslag på över 800 miljoner kronor, som riksdagen i dag kommer att bevilja, äro så högt tilltagna, att de på ett olyckligt sätt pressa de breda folklagens ekonomiska bär-

Ang. vissa beredskapsfrågor.

kraft. En grundlig undersökning om huruvida anslagen utnyttjas på det mest effektiva sätt skulle sannolikt ge det resultatet, att försvarsmaktens effektivitet inte skulle minskas, även om anslagssummorna skures ned med tämligen betydande belopp. Jag tror för min del, att vi måste komma dit. Folket i vårt land kan ju inte i längden bära de väldiga utgifter för rustningar som burits under krigsåren och under åren närmast efter kriget. Men såsom jag redan har sagt kommer det kommunistiska partiet också i fortsättningen att intaga en positiv ställning till försvaret av landets nationella frihet. Vi önska en effektiv och demokratisk försvarsmakt för en kostnad, som är rimlig med hänsyn till folkets ekonomiska bärkraft.

Med utgångspunkt härifrån önska vi, att största möjliga sparsamhet iakttages och att statsmakterna snarast möjligt vidtaga erforderliga åtgärder för att nedbringa utgifterna, bland annat genom att sätta stopp för det slöseri som rätt ofta förekommer inom de multiära förvaltningarna.

Men, herr talman, försvarsfrågan kan ju inte ses isolerad från den allmänna politiska situationen här i vårt land och i den omgivande världen, och jag tror det är viktigt i denna debatt, att det också från vårt håll anföres några synpunkter på denna sida av försvarsproblemet.

I verkligheten är anledningen till att försvarsfrågan i år kanske tilldrager sig ännu större uppmärksamhet än den gjort under de gångna efterkrigsåren framför allt, att hela den internationella situationen — mindre än fyra år efter det andra världskrigets slut — ånyo är laddad med bränsstoff. Alla veta att krigsförberedelserna forceras, och alla känna också att folken äro gripna av ängslan och oro inför hotet om ett nytt krig. Politikens huvudfråga i det stora flertalet länder i världen har än en gång blivit: krig eller fred? Det är därför anledning att ställa frågan, varför det är på det sättet. Vilka förhållanden i folkens liv, i samhällsstrukturen och i de mellanstatliga förbindelserna är det

som förorsaka krigsfara och förödande krig?

Enligt den mening jag företräder ligger den djupa orsaken till krigen och krigsfaran i själva existensen av det kapitalistiska samhällssystemet. Över hela den kapitalistiska världen äro de internationella trusterna i sin jakt efter profiter engagerade i ständig kamp för att öppna nya marknader, för att komma över råvarutillgångar och för att säkra sig ekonomiskt och politiskt herravälde över andra folk. Dessa motsättningar, denna konkurrens och rivalitet, ha ju två gånger — 1914 och 1939 — kastat folken ut i världskrigens fasor.

Det är nödvändigt att erinra om dessa tämligen elementära fakta, då det numera har blivit så vanligt på såväl borgerligt som socialdemokratiskt håll att framställa Sovjetunionen och den socialistiska delen av den internationella arbetarklassen som orsaken till krig och krigsfara.

Jag kommer något senare att med ett par ord klargöra min och mitt partis ståndpunkt till Sovjetunionen i nuvarande internationella läge. Men jag vill redan nu erinra om att då första världskriget utbröt fanns det ingen Sovjetunion och att, då det andra världskriget utbröt år 1939, var detta krig från början ett krig mellan kapitalistiska länder och icke mellan kapitalistiska och socialistiska. Jag vill därför konstatera, att Sovjetunionen sålunda inte kan ha varit upphov till någotdera av de två världskrig, som vår generation har fått genomleva. Man kan enligt min mening inte bortse från dessa historiska erfarenheter, om man verkligen objektivt vill undersöka, vari de moderna krigens orsaker ligga.

Slutsatsen blir då för mig, att var och en som vill bevara freden, var och en som vill nedbringa och göra överflödig den miljonrullning till improduktiva rustningar som nu pågår, måste inrikta sina ansträngningar på att avskaffa orsaken till krigen: de kapitalistiska produktionsförhållanden, som under loppet av 35 år kastat världen ut i två förödande krig. Jag tillfogar, att ingen, som vill

Ang. vissa beredskapsfrågor.

erkänna fakta och objektivt bedöma vad som sker i världen, kan komma ifrån det förhållandet, att det är inom den del av världshushållningen, som ligger under kapitalistiskt herravälde, som krig pågå och ett nytt, förödande världskrig förberedes.

Läget i dag är i många avseenden likartat det läge som existerade under 1930-talet, när det andra världskriget förbereddes. Medan Hitlertyskland då gick i spetsen för upprustningen och krigsförberedelserna, har nu denna roll övertagits av det amerikanska dollarkapitalet. Därom vittnar den våldsamma upprustningen i Amerika. Därom vittnar det nät av militärstrategiska baser som Förenta staterna upprätthåller och utbygger runt hela jordklotet. Därom vittnar det militära paktsystem, som i strid mot Förenta Nationernas stadga organiseras på amerikanskt initiativ. Därom vittnar slutligen Marshallplanen och de amerikanska strävandena att återuppbygga Västtyskland som en vapensmedja.

Om dessa krigsförberedelser vittna också en rad offentliga uttalanden från ledande politiker och militärer i Förenta staterna. Jag vill i det fallet bara draga fram två betecknande fakta.

Jag vill erinra om ett uttalande, som vice ordföranden för en delegation, utsänd av den amerikanska kongressens militärkommission, Paul Schaffer, gjorde i Berlin den 21 november 1948. Han förklarade följande:

»En kraftmätning med ryssarna är oundgänglig förr eller senare. Ju fortare den kommer dess bättre. Tiden arbetar för ryssarna. Vi är redo på nuvarande tidpunkt. Västtysklands industri kan återuppbyggas i tid för att spela sin roll i kraftmätningen.»

Det är ju ett mycket klart besked om de amerikanska perspektiven på ett kommande krig: Västtyskland skall bli vapensmedja, kriget skall påskyndas och riktas emot Sovjetunionen.

Låt mig också anföra ännu ett auktoritativt amerikanskt uttalande, som rör syftemålet med Atlantpakten och med Marshallplanen. Henry Wallace yttrade

den 23 januari i år i det amerikanska parlamentets utrikeskommission:

»Marshallplanen syftar i verkligheten till att återuppbygga Tyskland utan att säkra ekonomiens återuppbyggande i Västeuropa. Marshallplanen är inte en ekonomisk plan utan ett politiskt instrument i det kalla kriget och såsom Atlantpakten visar ett initiativ av mycket stor och mycket farlig räckvidd. Huruvida dess slutgiltiga utformning än blir kommer huvudpunkten att vara ett nytt låne- och uthyrningsprogram för vapenleveranser. Detta låne- och uthyrningsprogram betyder att vi kommer att beväpna Västeuropa och upprätta militärbaser omkring Sovjetunionen, från Norge till Turkiet.»

Jag har, herr talman, velat anföra dessa uttalanden från män, som verkligen äro initierade i den amerikanska statsledningens planer. Jag tror det är viktigt, att den svenska riksdagen, när den skall ta ställning till landets försvarspolitiska problem, inte förbiser vad de reaktionära krafterna i världen med Förenta staterna i spetsen nu förbereda. Att ha uppmärksamheten riktad på dessa förhållanden är så mycket mer nödvändigt för oss nu, när såväl Norge som Danmark ansluta sig till Atlantpakten och därmed slå in på en militärpolitisk linje, som förr eller senare kommer att medföra, att amerikanska krigsbaser förläggas inom Skandinavien gränser. Härigenom har självfallet vårt lands försvarspolitiska läge blivit avsevärt försämrat.

Nu har ju regeringen deklarerat — senast i utrikesdebatten den 9 februari — att den svenska regeringen efter de skandinaviska militärförhandlingarnas sammanbrott vill föra en politik, som håller landet politiskt och militärt utanför allianser. Denna av regeringen deklarerade målsättning har stöd också från det kommunistiska partiet. Men låt mig ändå sätta några frågetecken i kanten härvidlag. Hur är det i praktiken med alliansfriheten? Är det så att vårt land i verkligheten står obundet? Enligt min mening är det på det sättet, att landet genom anslutningen till Marshall-

planen och genom regeringens positiva ställningstagande till Europarådet redan har tagit ett långt steg och ett äventyrligt steg bort från den proklamerade alliansfria linjen. De samverkande partierna här i riksdagen — man får väl säga, att det numera råder en faktisk samverkan i alla betydande frågor mellan högern, folkpartiet och socialdemokratien — förklara ju, trots allt som har skett, att de äro för en alliansfri politik. Dessa partiets representanter deklarerar ju ständigt sin trohet emot den nationella oavhängighetens omistliga värden och sin beredskap att försvara den urgamla svenska friheten o. s. v. Allt detta är gott och väl. Men innebär inte vår praktiska politik — anslutningen till Marshallblocket och till Europarådet, såsom jag nyss antydde — att vi börja att bit för bit schackra bort vårt lands nationella suveränitet? Och om denna politik fortsätter, är ju — därom råder intet tvivel — faran synnerligen stor för att vårt land skall förvandlas till en amerikansk randstat och en stöttrupp för världsreaktionens intressen i det krig, som man påtagligen förbereder.

Jag kan inte underlåta att i detta sammanhang fråga högerns och folkpartiets representanter här i kammaren: Ni som så ofta tala om alliansfrihet, äro ni beredda att ta avstånd från dem inom era partier och inom er tidningspress som förklara, att Sverige inte skall försvara sig mot en neutralitetskränkning från västmakternas sida? Anser exempelvis herr Elon Andersson i folkpartiets ledning, att Dagens Nyheter företräder folkpartiets mening, när tidningen gång på gång hävdar, att Sverige inte skall försvara sig, om västmakterna kränka neutraliteten, utan skall föra en politik som tar sikte på att landet skall sluta upp på Amerikas sida i ett kommande krig?

Jag vill också ställa ett par frågor till regeringen. Såsom jag nyss sade, har regeringen deklarerat, att den vill föra en alliansfri politik. Men hur är det? Har inte krigsmaktens högsta ledning fått klart besked om att detta är

Ang. vissa beredskapsfrågor.

regeringens linje? Den frågan är motiverad bland annat av att en rad höga militära personligheter under sista tiden ha uttalat sig i försvarspolitiska frågor på ett sätt, som är oförenligt med en alliansfri politik.

Jag vill erinra om att försvarsstabschefen, general Swedlund, för någon vecka sedan höll ett tal, i vilket han avslöjade sin inställning — och inställningen hos det högsta militärbefälet i övrigt — till den skandinaviska försvarsförbundet. Generalen förklarade, att »ett alliansfritt och militärt svagt försvarsförbund hade inte kunnat ge de skandinaviska länderna nämnvärt ökad säkerhet», och han fortsatte: »Samverkan med Norge för att trygga förbindelserna västerut är inför en sådan utveckling en militär nödvändighet. Det är en nackdel om en sådan samverkan med Norge inte kan förberedas i fred.»

Detta yttrande fälldes efter det Norge deklarerat sin beredskap att gå med i Atlantpakten och efter det att den norske utrikesministern haft överläggningar i Washington och gjort upp saken. Härav framgår det klart, att vår försvarsstabschef förkastar tanken på alliansfrihet och hävdar, att Sverige borde militärt knyta an till Atlantpaktens länder, dels genom fortsatt samverkan med Norge, dels — såsom också framgår av hans tal — genom direkta överenskommelser med Förenata staterna och övriga atlantmakter.

Ett annat exempel har givits av chefen för flygvapnet, general Norden-skiöld, som nyligen varit i Kanada. Enligt vad som tycks framgå av hans uttalanden i pressen och radion har han, förmodligen på egen hand, sökt upprätta något slags allians mellan det svenska och det kanadensiska flyget. Han föreslår nämligen, att man skall ordna utbyte av flygkadetter mellan Sverige och Kanada, och ett sådant förslag vittnar ju om mycket intima förbindelser mellan det svenska och det kanadensiska flygvapnet.

Jag anför dessa exempel bara för att understryka min mening, att utgångspunkten för dylika yttranden och dyli-

Ang. vissa beredskapsfrågor.

ka förslag måste vara, att Sverige under inga omständigheter kan tänkas komma i konflikt med de makter som skola ingå i Atlantpakten.

I ett föredrag inför studenter i Lund för några veckor sedan förklarade också general Nordenskiöld bland annat följande, som jag ber att få citera: »Endast om vi få förtroendefullt tekniskt samarbete med en stormakt kan vi hålla oss på toppen kvalitativt. Vi måste ordna det så att dörren till sådant samarbete står öppen västerut.»

Med anledning av dessa uttalanden från mycket framträdande chefer inom vårt försvar — och det är mångdubbelt flera som uttala sig på samma sätt — vill jag gärna fråga försvarsministern, om de handla i samförstånd med regeringen, när de fälla dessa yttranden, och om våra försvarskrafter och planeringen av landets försvar inriktas ifrån de förutsättningar som framkommit i de yttranden jag citerat.

Till sist vill jag säga, herr talman, att det under den senaste tiden i pressen och från talarstolarna riktats en rad frågor till oss kommunister om vår ställning till försvaret av landets nationella frihet, och i samband därmed har man varit synnerligen angelägen om att få vår ställning till Sovjetunionen klarlagd. Debatten i dag inleddes ju med att herr Lundgren förklarade, att kommunisterna i alla länder ha beslutat sig för att göra revolution, som orden föllo, om det kom till ett krig med Sovjetunionen, och han riktade regeringens uppmärksamhet på nödvändigheten av att man höll en beredskap mot eventuellt sabotage från det politiska parti, som jag här representerar.

Med anledning av vad som har sagts här i dag och tidigare anförts i pressen och med anledning av de frågor man har ställt, vill jag på mitt partis vägnar avge följande deklaration. Vi hoppas, att den skall vara så klarläggande, att ingen därefter behöver ta miste på var det kommunistiska partiet står i dessa mycket viktiga frågor.

Vår deklaration lyder på följande sätt:

»1. Sveriges kommunistiska parti vid-

håller sina tidigare deklarationer att partiet alltid är redo att försvara vårt lands nationella oavhängighet och folkets frihet.

2. Sovjetunionen är på grund av dess karaktär av socialistisk stat principiellt emot imperialistisk krigspolitik och emot uppgörelser i mellanstatliga tvistefrågor genom krigiska angrepp för att underkiva och förtrycka andra folk och stater. Sovjetunionen har alltid i sin politik — i Nationernas förbund, liksom under det andra världskriget och därefter i Förenade Nationerna — handlat utifrån denna socialistiska princip.

3. I frågor som röra nationell frihet, krig och fred, måste man härleda sina ståndpunkter ur faktiska förhållanden och icke ur ogrundade antaganden eller rena känslöstämningar. Fakta äro:

att Sovjetunionen under det andra världskriget genom sina hjältemodiga insatser krossade de fascistiska angriparna och tillsammans med sina allierade befriade Europas folk från förtryckarna;

att Sovjetunionen aldrig hotat Sveriges fred och frihet;

att Sovjetunionen, då Sverige hotades av Hitlertyskland 1940, genom direkt ingripande på ett avgörande sätt bidrog till att rädda Sveriges fred;

att ingenting kan anföras som tyder på att Sovjetunionen företager sig något som strider mot svenska folkets nationella intressen eller hotar Sveriges fred och oavhängighet.

Fakta äro vidare:

att Amerikas förenta stater upprättat flera hundra militära baser runt jorden och att de amerikanska miljardärernas talesmän klargjort sin avsikt att inringa Sovjetunionen och 'krossa kommunismen' (Trumandoktrinen) genom ett nytt världskrig, vilket i verkligheten skulle betyda att hela världen inordnades under dollarkapitalets diktatur;

att ekonomiska, politiska och militära allianser och blockbildningar organiseras av amerikanerna, upprustas av amerikanerna och kommenderas av amerikanerna;

att en ohämmad krigspropaganda och

Ang. vissa beredskapsfrågor.

en tygellös hets mot demokratiens och fredens krafter inspireras och finansieras av amerikanerna och deras hantlangare i hela den kapitalistiska världen;

att Sovjetunionens förslag i Förenta Nationerna om stormakternas nedrustning och förbud mot atomvapen under betryggande internationell kontroll avslogs av amerikanerna och deras medlöpare;

att kapitalistiska stater i Västeuropa och Amerika föra imperialistiska krig på flera håll i världen;

att sålunda krigshets, krigshandlingar och hot om ett tredje världskrig karakterisera den kapitalistiska världen, medan Sovjetunionen och folkdemokratierna föra en konsekvent fredspolitik.

4. De, som trots dessa fakta framställa frågor grundade på det oriktiga antagandet att Sovjetunionen kan komma att angripa Sverige för att beröva landet dess frihet och oavhängighet, avslöja därmed att de själva tänka sig Sveriges deltagande i ett kommande krig mot Sovjetunionen, vilket förberedes av reaktionära krafter i den kapitalistiska världen.

5. Om dessa brottsliga krafter utlösa ett nytt världskrig, anfälla Sovjetunionen och mot det fredsälskande folkets vilja draga in vårt land i kriget, är det en klar plikt för varje kommunist, ja, för varje uppriktigt svensk patriot att göra allt för att bekämpa de imperialistiska krigsanstiftarna och handla som bl. a. Danmarks och Norges folk gjorde under det andra världskriget, då de med Sovjetunionens hjälp befriade sina länder — göra slut på kriget och återställa den nationella oavhängigheten.»

Herr LUNDGREN (kort genmäle): Herr talman! Herr Öhman resonerar ungefär på följande sätt. Sovjetunionen är en socialistisk stat. En socialistisk stat kan icke föra imperialistisk politik. Alltså kan Sovjetunionen icke föra imperialistisk politik. Jag vill då bara fråga herr Öhman: Var överfallet mot Finland den 30 november 1939 utslag av en fredlig politik?

Herr ÖHMAN (kort genmäle): Herr talman! Som svar på den frågan vill jag bara i korthet hänvisa till att det ju numera är allmänt erkänt, att detta krig mellan Sovjetunionen och Finland var ett ryskt försvarskrig emot den tyska aggressionen, som hade infiltrerat sig i finsk politisk ledning och i finsk försvarsmakt.

Jag vill i det sammanhanget blott hänvisa till en skrift av en mycket känd — numera avliden — svensk diplomat, Einar af Wirsén. Denne behandlade saken efter Finlandskriget och anförde bl. a.:

»Numera äro Rysslands bevekelsegrunder till aktionen mot Finland rätt klara. Det gällde för Sovjetunionen att framskjuta sitt område så att Tyskland ej skulle få tillfälle till uppmarsch på bred front, och dessutom var Sovjetunionens intresse för den stora staden Leningrad så iögonenfallande att dess försvar syntes kräva att den finska gränsen, som gick helt nära staden, sköts tillbaka.»

Det var alltså Wirséns skildring. Jag kan anföra liknande uttalanden från andra borgerliga människor, som efter kriget ha insett vad som i verkligheten låg bakom.

Herr LINDSTRÖM: Herr talman! Sedan vi nu under en lång och pinsam stund ha lyssnat till Moskvaradion, skall jag försöka återföra diskussionen till den aktuella svenska försvarsfrågan.

Det är alldeles uppenbart, att vår försvarsfråga, som flera föregående talare ha betonat, måste ses mot bakgrunden av det internationella läget, och ingen av oss kan säga att detta läge är så ljust och hoppningivande, att vi inte måste ägna mycket stor uppmärksamhet åt att rusta vårt försvar på sådant sätt, att det kan bli till den största möjliga hjälp, om världen återigen skulle råka i våldsamma konvulsioner.

Man har här sagt, att de misslyckade försöken att få till stånd en skandinavisk överenskommelse om gemensamt försvar ha satt oss i ett sämre läge än om vi skulle ha kunnat uppnå en sådan överenskommelse. Herr talman, jag vill inte gå in på dessa frågor närmare,

Ang. vissa beredskapsfrågor.

men jag vill framhäva som min bestämda uppfattning, att även om den skandinaviska försvarsöverenskommelsen hade skapats, skulle vi ha nödgats att ändå på ungefär samma sätt sträva att med militära medel garantera vår säkerhet.

Jag måste säga, att jag allttjämt beklagar att riksdagen med regeringen förra året medsatte de värnpliktigas utbildningstid. Jag tror, att det var ett olyckligt beslut. Om det icke hade fattats, skulle vi haft lättare i dag att komma överens på någon eller några av de väsentliga punkter, om vilka det nu står strid. Jag vill påminna om att försvarstabschefen, generalmajor Swedlund, nyligen efter de fälttjänstövningar, som ha hållits här i Uppland, och mindre övningar på andra ställen har sagt ifrån, att denna prövning har visat att en första utbildningstid av nio månader inte är tillräcklig för att utbilda trupp på det sätt, som behövs i ett modernt krig. Jag har velat än en gång understryka detta, men jag kan inte komma bort från det faktum, när jag i dag skall ta en ståndpunkt, att riksdagens beslut är fattat och att man måste göra det mesta möjliga av det. Vi se i Kungl. Maj:ts proposition nr 1 under fjärde huvudtiteln, att Kungl. Maj:t i mycket hög grad har tryckt på att man inom ramen av den mer eller mindre provisoriska värnpliktslag, som vi nu ha, skall anordna repetitionsövningar och beredskapsövningar. De borgerliga partierna tyckas inte vara nöjda med detta förslag från regeringens sida, och de kritisera alltså även utskottets majoritet, när det gäller bestämmelserna och anslagen rörande övningarna.

För mig, herr talman, står det fullt klart, att vi nå precis samma resultat, om vi acceptera Kungl. Maj:ts och utskottets förslag, som om vi ge vårt bifall antingen till högerreservationen eller till den folkpartistiska reservationen. Om den senare vill jag säga, att den mest av allt liknar en skämtsam pantomim. Den är ett försök att med några gester markera större försvarsvänlighet än socialdemokraterna, men detta försök måste visa sig ganska misslyckat och det tämligen snart, ty i realiteten är det

ingen skillnad mellan vad Kungl. Maj:t och utskottet föreslå och vad den Ohlonska reservationen föreslår.

Skillnaden skulle kunna vara större mellan utskottsförslaget och högerreservationen. Högern vill ju ge direkta direktiv till Kungl. Maj:t att anordna övningar genom att ställa bestämda anslag till Kungl. Maj:ts förfogande, alltså binda Kungl. Maj:t, under det att utskottet har velat ge Kungl. Maj:t fria händer men samtidigt också ge Kungl. Maj:t möjlighet att ta de medel i anspråk, som behövas för att inom ramen för den gällande värnpliktslagen öva vårt folk. Jag förmodar, att herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet kommer att yttra sig under denna debatt, och jag hoppas att han understryker att jag inte alltför felaktigt har lagt ut texten här, då jag säger, att Kungl. Maj:t är villig att utnyttja den fullmakt, som jag hoppas att riksdagen ger, på ett effektivt sätt.

Den andra punkt, som det har uppkommit strid om, gäller materielanslagen. Även där är det i mycket hög grad en skenfäktning. Vi, som ha suttit i statsutskottet och ha lagt märke till hur högern har backat ifrån sina motioner och stannat vid en vida blygsammare siffra än den först kommit fram till för tyganslaget, vi veta bättre än några andra, att här är det en paröd, som skall markera en större försvarsvänlighet. Jag kan säga, herr talman, som jag sade i utskottet, att jag är minst dubbelt så försvarsvänlig som hela högern är tillsammans, och det har jag vid åtskilliga tillfällen markerat i denna kammare och på andra håll. Men jag har av födsel och ohejdad vana velat betrakta även försvarsfrågan från realistisk synpunkt, och när jag ser på dagens situation, kan jag med full övertygelse stödja Kungl. Maj:t och statsutskottet, därför att jag vet, att vad vi än besluta i denna fråga om tyganslaget, där meningarna äro så litet delade, komma vi ungefär fram till samma resultat. Kungl. Maj:t har begärt 30 miljoner på det direkta anslaget, folkpartiet begär 30 816 000 kronor — någon skillnad skall det vara, sedan nu folkpartiet

Ang. vissa beredskapsfrågor.

har vunnit en så lysande valseger — och högern begär 36 950 000 kronor. Det är också en summa, som gentemot det av Kungl. Maj:t begärda anslaget på 30 miljoner inte ser alltför imponerande ut.

Om kammarens ledamöter läsa fjärde huvudtiteln, skola de bli klart medvetna om att vad vi räkna i siffror här inte alls är så magistralt och majestätiskt som siffror vanligen bruka vara. Vi finna nämligen, att av de anslag vi ha beviljat försvaret under de senaste åren återstår, sedan ett belopp på 200 miljoner kronor har gått till budgetutjämningsfonden, en behållning av omkring 730 miljoner. Hur har denna väldiga reservation uppkommit? Vi ha fattat beslut, att det och det skall göras, men besluten ha inte kunnat effektueras på grund av valutavårigheter och svårigheter att köpa in utlandet samt svårigheter att placera beställningar på den svenska marknaden. Fabrikernas begränsade kapacitet, den begränsade materialtillgången och bristen på arbetskraft ha tvingat fram detta.

När vi hade en föredragning på denna punkt i utskottets första avdelning fingo vi från ett mycket sakkunnigt håll, då vi frågade, varför Kungl. Maj:t hade stannat vid 30 miljoner i tynganslag, ungefär följande svar: »Armémyndigheterna ha gissat på någonting mellan 40 och 50 miljoner, Kungl. Maj:t har gissat på 30 miljoner.» Båda sakerna äro ungefär lika oklara. Den ena eller den andra siffran säger ingenting bestämt, utan man får pröva sig fram.

Herr von Heland talade här om betydelsen av samförstånd i försvarsfrågan. Jag skall be att få understryka det i allra högsta grad, och jag ber att få peka på en sak som flera föregående talare ha understrukt, nämligen att vi ha gått med på en utvidgning av ramen för de medel, som skola användas till beställningar för försvaret, från 100 till 125 miljoner. Det har alltså från vår sida visats ett mycket stort tillmötesgående, och ett sådant ha vi också visat i fråga om försvarets forskningsanstalt.

Om inte min unge och utan tveivel begävade vän från andra kammaren herr

Hjalmarson varit så het på gröten eller om i stället för honom någon av de äldre, mera parlamentariskt vana och mera realistiskt tänkande högermännen hade suttit vid vårt bord, skulle — det tror jag i varje fall — möjligheterna att komma till ett enhälligt beslut, som vi så många gånger tidigare ha lyckats med, ha varit mycket större. Men jag hoppas, att den unga påläggskalven skall kunna uppfostras, så att vi under kommande år skola ha större möjligheter att komma överens.

Här har talats mycket om nya stridsmedel. Jag tror inte, att det tjänar någonting till att gå in på det kapitlet. Jag har inte, trots att jag har suttit i statsutskottets första avdelning i 15 år, den förbluffande sakkunskap, som exempelvis herr Ohlon här har uppvisat för kammaren. Därför drar jag mig blygsamt tillbaka och nöjer mig med det allmänna uttalandet, att statsutskottet naturligtvis är starkt medvetet om att vi inom ramen för våra möjligheter skola göra vad som kan göras för att hålla vårt försvar så mycket å jour som det nu går med utvecklingen ute i världen. Denna utveckling är mycket snabb, den kräver fantastiska kapitalinsatser, den kräver, att de bästa inom vissa vetenskaper helt och hållet engageras för försvarets uppgifter.

Jag understryker ytterligare, herr talman, att vi av naturliga skäl icke kunna komma så långt som många andra länder, men det är vår plikt att följa med så långt vi kunna, och jag har fattat regeringens ståndpunkt till dessa frågor precis på det sätt jag nu har försökt att framställa.

Jag tror, att det är ganska olyckligt att bära sig åt som herr Osvald här gjorde och i ett fullkomligt ovidkommande sammanhang kasta in försvarsministerns person. Jag är oense med försvarsministern på åtskilliga punkter, det visade sig under förra årets militärdebatt, men jag måste samtidigt säga, att den trafik, som drivs mot honom konsekvent i pressen och nu även här i riksdagen, fyller mig med vämjelse. Jag tillfogar, att ingenting har kunnat anföras, som

Ang. vissa beredskapsfrågor.

visar, att statsrådet Allan Vougt icke på ett utomordentligt sätt — med undantag, från min synpunkt, av de frågor där vi tvista av sakliga skäl — har fyllt sin befattning som departementschef. Och om vi gå till militärerna, som också kunna vara oense med honom, och fråga, hur han har skött sin post, få vi också höra mycket ampla lovord. Om man är missnöjd med en persons politiska ställningstagande, bör man icke vända om det till en rent personlig smädeträff, som också är irriterande för vårt försvar.

Jag har velat säga detta, herr talman, och jag har velat säga det med mycket stor kraft.

Så var det till slut herr Öhman. Hans tal kännetecknades av »neutralitet» och »alliansfrihet» på det sättet, att han riktade de hårdaste angrepp, de hätskaste angrepp mot en sida i världspolitiken och med hand och fot svor trohet åt den andra sidan. Neutraliteten hos oss, som försöka att hålla balansen någorlunda, ville han misstänkliggöra, men sin egen enögda neutralitet lyfte han upp här som en stjärna, efter vilken vi alla borde vandra. När man talar om krigshetsen västerifrån, när man talar om det hot, som Marshallplanen och Europarådet skulle innebära emot freden, så glömmer man samtidigt att tala om den oerhörda och våldsamma sammanpackning, som sker där borta i öster. Man ger här bilden av ett blodtörstigt s. k. västblock men glömmer att tala om var de verkliga händelserna, som ha lett till järnhård sammanslutning, ha ägt rum.

Ja, herr talman, man kan tyvärr inte göra någonting åt det, ty kammarens ordningsstadga hindrar det, men jag tycker i alla fall, att det är att gå litet för långt, när man läser upp den kommunistiska politbyråns dokument här i kammaren. Jag betraktar dem helt och hållet som inre kommunistiska angelägenheter. Men när vi ändå ha fått utstå pinan att höra detta dokument, vill jag åtminstone på en punkt beröra det, och på den punkten vill jag ha en förklaring. Det var tydligt och klart, att det kommunistiska partiet här har gjort sig en

fullkomligt onödig möda att förklara för oss och Sveriges land, att alla dess beslut dikteras från Moskva. Det är en passus, som jag skulle vilja ha klarare belyst. Det gäller den plikt vi ha gentemot Sovjet. Som bekant har den franske kommunistledaren Maurice Thorez gjort en deklARATION i den franska deputeradekammaren, som har väckt den största uppmärksamhet inte bara i Frankrike utan i hela världen, en deklARATION som gick ut på att om Frankrike skulle komma i krig, skulle dess arbetarklass i alla situationer stå på Sovjets sida. Liknande deklARATIONER ha gjorts av den italienske kommunistledaren Palmiro Togliatti, och även den lilla avglans av en kommunistisk diktator, som min vän Lövlien i Norge är, har varit inne på samma vägar. Herr Öhman närstående personer ha inte i Sverige men väl i Norge kommit med samma deklARATION. Jag frågar nu: Vad vill herr Öhman och vad vill min vän herr Linderot göra? Hur skulle — om jag tar ett exempel, som tidigare har berörts — herr Linderot och herr Öhman bära sig åt, vad skulle de råda den svenska arbetarklassen till, ifall Sverige kom i samma position till Ryssland som Finland gjorde i november 1939? Är det då herrar Öhmans och Linderots plikt att sluta upp på Sovjetunionens sida, eller stå då deras högtidliga förklaringar kvar, att de vilja försvara Sveriges frihet och oberoende? Jag väntar inte, herr talman, att få något svar på den frågan, i varje fall inte något klart svar. Den har ställts så många gånger, och när svaret skulle ha getts, har man fått en bild av en ålalsump. Man ser där visserligen, hur ålarna simma omkring, men man kan inte skilja den ena från den andra.

Med dessa ord, herr talman, ber jag i den föredragna punkten att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr LUNDGREN (kort genmäle): Herr talman! När herr Rickard Lindström vill göra gällande, att man i stort sett när samma resultat med statsutskottets förslag som med den till utskottets

Ang. vissa beredkapsfrågor.

utlåtande fogade högerreservationen, så innebär väl detta ändå ett litet misstag. Enligt statsutskottets förslag har Kungl. Maj:t rätt att överskrida vissa reservationsanslag, därest av beredkapskäl värnpliktiga inkallas till repetitionsövning i större omfattning eller till beredkapsövning. Enligt herr J. B. Johanssons m. fl. reservation skola repetitions- och efterutbildningsövningar anordnas i uti värnpliktslagen föreskriven omfattning, vilket i praktiken innebär, att man inkallar ungefär 100 000 man under en månad. Detta är alltså en högst avsevärd skillnad.

Herr talman! Frågan om materielen har jag inte någon anledning att gå in på, då ju enighet därom nåtts i utskottet. Att högern på den punkten reserverat sig är endast en följd av att högern räknar med större inkallelse av värnpliktiga, och dessa behöva ammunition. Det är alltså fråga om ett anslag till övningsammunition under de repetitionsövningar, som högern har räknat med.

Herr statsrådet **VOUGT**: Herr talman! Denna debatt har rört sig över ganska vida fält, och i viss mån har den format sig som en utrikespolitisk efterdebatt till den diskussion, som har förts om det skandinaviska samarbetet och de problem som ha uppstått i anslutning därtill. En del talare ha dessutom åtminstone snuddat vid principiella frågor och problem av mycket stor räckvidd, som sammanhånga med utvecklingen av de nya krigsmedlen. Det är klart, att det skulle vara intressant att ta upp sådana frågor från den här bänken, men jag hoppas, att kammaren håller mig räkning för att jag inte vill ta upp en debatt, där jag inte kan göra mycket mer än de ärade talarna, d. v. s. uttala vissa förmodanden och ange vissa möjligheter. Jag föredrar för min del att hålla mig till statsutskottets utlåtande nr 4 under den stund, som kan stå mig till buds här, för att klargöra de bevakelsegrunder, som ligga bakom Kungl. Maj:ts förslag i de punkter, som här ha framkallat meningsskiljaktigheter.

Jag måste kanske inledningsvis säga, att meningsskiljaktigheterna väl inte äro så stora, i varje fall inte i förhållande till de förväntningar, som här och var i landet ha väckts om stora och uppriivande strider kring försvarsfrågan. Om vi se på vad som skiljer i dag, finna vi ju att det egentligen är frågan om repetitions- och efterutbildningsövningarna, och för övrigt är det i någon mån frågan om tolkningen av det utökade beställningsbemyndigande, som statsutskottet har givit Kungl. Maj:t. Sedan Kungl. Maj:t har begärt 100 miljoner kronor i beställningsbemyndigande för arméns tyganslag, har utskottet erbjudit 25 miljoner till, och det är fråga om hur detta skall tolkas.

Trots att jag riskerar att säga saker som jag redan förut har haft tillfälle att säga i denna kammare skall jag tillåta mig, herr talman, att något gå in på det nya system för uppläggning av anslagen, som från och med i år tar fastare form under fjärde huvudtiteln. Jag vill då till en början erinra om följande. Under den femårsplan för försvarets utbyggnad, som gällde åren 1942—1947, utgjordes materielanslagen till försvaret av kvotanslag, som för varje år upptogs med det belopp, som man ursprungligen hade räknat med i planen, utan att man gjorde något försök att klargöra för sig huruvida dessa pengar skulle komma att gå åt under det budgetår, för vilket de upptogs, eller inte. På grund av vissa omständigheter uppstodo stora reservationer på dessa anslag. Herr Rickard Lindström, som nyss hade ordet, pekade i det sammanhanget på att anslag i stor utsträckning inte hade kunnat tagas i anspråk därför att man inte hade kunnat göra beställningar inom landet eller köpa utifrån. Det är riktigt, men, som jag också har haft tillfälle att framhålla här förut, reservationer ha också i icke ringa omfattning uppkommit därigenom, att vi efter kriget icke önskade beställa, inköpa eller låta tillverka materiel som redan var antikerad. Vi ville göra en omprövning av moderniteten hos den materiel som nybeställdes eller anskaffades till försvaret, och det har tagit de

Ang. vissa beredskapsfrågor.

militära myndigheterna en viss, kanske inte påfallande lång men nu märkbar tidrymd att komma fram med nya konstruktioner, och det är först sedan dessa konstruktioner ha blivit färdiga som det har blivit möjligt att utlägga beställningar på dem.

De reservationer som funnos gjorde ju emellertid under de senare åren fjärde huvudtitelns anslagssida utomordentligt svår att överskåda, och det förhållandet har riksdagen vid flera tillfällen anmärkt på. När därtill kom, att regeringen i anslutning till sitt ekonomiska program fann det nödvändigt att få en bättre kontroll över penningförbrukningen, befanns det på hösten 1947 erforderligt att tillgripa spärr på dispositionen av reservationerna. Denna spärr trädde i kraft i slutet av år 1947 och varade till de sista dagarna av maj 1948. Jag vill i det här sammanhanget tillfoga, att överskådligheten ytterligare var minskad genom att vissa andra anslag kvarstodo från beredskapstiden.

Genom reservationsspärren fingo vi emellertid en bättre överblick och ett fastare grepp om medelsförbrukningen, och så kunde vi i fjol skissera det nya system för anslagsuppläggning, som från och med i år tillämpas för flygvapnet och som från och med nästa år skall genomföras för vissa större anslag på andra håll, bland annat arméns tygmaterielanslag, som nu har varit föremål för diskussion.

Ändringen innebär att systemet med reservationer ersättes av ett system med beställningsbemyndiganden, varvid anslagen för varje budgetår i princip skola avpassas efter uttagsbehovet. Nu kommer det givetvis att uppstå vissa övergångssvårigheter. Uppenbart är att det just under övergångsperioden blir ganska svårt för utomstående att till alla delar överblicka innebörden av det här systemet.

Nu skulle emellertid, vad tygmaterielanslaget till armén för nästa budgetår beträffar, bilden komma att bli följande. I första hand skulle enligt utskottets förslag beställningsbemyndigande meddelas för 125 miljoner kronor. För dessa

medel få myndigheterna alltså utlägga beställningar. Det anslag på 30 miljoner kronor återigen, som föreslås anvisat för nästa budgetår, är avsett för att täcka de utbetalningar, som falla på nästa budgetår, oavsett om beställningarna utläggas då eller ha utlagts tidigare.

Nu sade herr Rickard Lindström att det vid utskottsbehandlingen hade visat sig att man inte med någon större exaktitet hade kunnat bestämma hur stora utbetalningarna skulle bli under nästa budgetår och att man hade måst gissa mellan 30, 40 och 50 miljoner kronor. Med reservation för ordet »gissa» får jag nog erkänna att det är utomordentligt svårt att i en framflytande ström av materiel hugga ut den del som hänförs sig till ett visst budgetår. Följaktligen måste man göra en uppskattning, och vi ha försökt göra den så exakt som möjligt.

För att inte göra övergången alltför komplicerad har man emellertid undantagit beställningar som utlagts med stöd av anslagsanvisningar för budgetåret 1947/48 och tidigare år. Utbetalningar på grund av sådana beställningar skola alltså inte belasta anslaget för nästa budgetår. För sådana äldre anslag måste man behålla de äldre reservationerna, som således alltjämt stå till förfogande för myndigheterna.

För utbetalningar under nästa budgetår skola alltså två typer av anslagsmedel stå till förfogande. För det första ha vi nästa års anslag, som är bestämt till 30 miljoner kronor och som är avsett att täcka behovet av medel för utbetalningar under budgetåret för sådana beställningar som omfattas av det nya anslagsystemet. Med hänsyn till svårigheterna att beräkna utbetalningarna skulle därutöver av innevarande års anslag behållas en betalningsreserv, som uppskattas till 25 miljoner kronor. Om det skulle bli något över, som inte utnyttjas, så är det meningen att överföra denna summa till budgetutjämningsfonden. För det andra ha vi för nästa budgetår äldre reservationsanslag, som få disponeras tills de beställningar som sammanhånga med dessa anslag ha effektuerats.

Ang. vissa beredskapsfrågor.

Sedan jag på detta vis har försökt ge kammaren en bild av det nya anslags-systemet och de olika anslagsmedel, som stå till förfogande, får jag övergå till frågan om storleken av de beställningsbemyndiganden som skola givas enligt det nya systemet, och det är egentligen för att ange dessa summor som jag inledningsvis har lämnat denna kanske något tröttande redogörelse för systemet.

Som nyss nämndes uppstod det under åren närmast efter kriget rätt stora reservationer, men sedan översynen av reservationerna hade verkställts medgav Kungl. Maj:t under år 1948 att i runt tal 100 miljoner kronor av äldre anslag skulle få disponeras för nybeställningar för arméns tygmateriel. Under innevarande månad har emellertid arméförvaltningen fått medgivande att göra beställningar för ytterligare 20 miljoner kronor, ävenså av äldre medel, och vidare har årets anslag på 45 miljoner kronor stått till förfogande. Sammanlagt ha alltså sedan början av år 1948 omkring 165 miljoner kronor kunnat utnyttjas för materielbeställningar för armén. Om jag till dessa 165 miljoner kronor lägger de 125 miljoner, över vilka enligt statsutskottets förslag Kungl. Maj:t skall få förfoga för att utlägga beställningar, finner jag att inalles 290 miljoner kronor stå till förfogande för arméns tyganskaffning under en tid av vid pass två och ett halvt år, nämligen från den 1 december 1947 till den 30 juni 1950.

För undvikande av missförstånd vill jag emellertid understryka att icke hela denna summa får användas för engångsanskaffningar. Ur summan skola nämligen vissa behov av övningsammunition m. m. täckas.

Emellertid te sig ju beställningar av den här omfattningen som mycket betydande mot bakgrunden av den knapphet på valutor som vi dras med och med hänsyn till den konkurrens på produktionsmarknaden som gör sig gällande i vårt land. Det är av denna anledning som regeringen för sin del icke har ansett det möjligt att gå utöver den ram

som nu har uppdragits och där regeringen har accepterat den utvidgning av beställningsbemyndiganden med 25 miljoner kronor, som utskottet för sin del har föreslagit riksdagen.

I det sammanhanget vill jag också beröra den höjning av skytteanslaget, som utskottet föreslår. Med all förståelse för vikten av den skytterörelse, som sedan många år tillbaka har spelat en mycket stor roll i vårt land och utan tvivel varit ett stöd för försvarsviljan, måste jag säga, att den avvägning, som har gjorts inom den ram inom vilken försvarsutgifterna presenteras för riksdagen, i många fall har måst gå ut över ändamål som ha varit så viktiga, att jag icke kan anse det skäligt att nu låta särskilt skytterörelsen bli gynnad av den välvilja när det gäller anslagsmedel som åtskilliga gånger förut har manifesterats här i riksdagen. Regeringen har givetvis haft starka skäl för att icke i år föreslå ett högre anslag till skytterörelsen, utan upptaga samma anslag som i fjol.

Låt mig nu taga upp ytterligare en fråga. Regeringen har ju av riksdagen begärt ett beställningsbemyndigande på 100 miljoner kronor när det gäller arméns tygmaterielanslag. Det är naturligt att man då frågar varför just den summan har valts. På den frågan skall jag svara följande. När förslaget utarbetades i försvarsdepartementet förelåg det från arméförvaltningens tygavdelning en plan för anskaffning av materiel, som upptog 90 miljoner kronor. Denna plan avsåg sådan materiel som man ansåg böra i första hand bli föremål för beställningsbemyndigande. Att regeringen har höjt denna summa med 10 miljoner kronor till 100 miljoner sammanhänger, såsom det har anmärkts i statsverkspropositionen, därmed, att vi ha ansett att ombeväpningen av armén, alltså ersättandet av de gamla gevären med moderna kulsprutepistoler, bör gå i snabbare takt än arméförvaltningen hade tänkt sig. Vad som sedan har inträffat är att arméförvaltningen har bringat till kändedom — det har tagits upp inför Kungl. Maj:t i form av ett förslag från arméchefen — att man nu

Ang. vissa beredskapsfrågor.

anser det möjligt att från utlandet inköpa materiel för ett ytterligare belopp; det är alltså fråga om det anslagskrav på 68 miljoner kronor, som har berörts här i debatten. Regeringen anser givetvis för sin del, att det vore mycket önskvärt att vi kunde öka takten i våra materielanskaffningar, och jag vågar säga att det är helt naturligt om vi göra en översyn av hur de disponibla medlen av olika slag skola kunna tagas i anspråk för att möjliggöra den materielanskaffning som är önskvärd, men för närvarande kan jag icke se att det kan finnas grund för ett förslag i riksdagen om en ytterligare ökning av materielanslagen, utan vi nödgas hushålla med de medel som jag hoppas att riksdagen nu skall bevilja.

Eftersom frågan om radar har blivit nämnd i det här sammanhanget vill jag gärna beröra densamma. Hur medveten jag än är om att vårt försvar har ganska avsevärda brister när det gäller radar, vill jag dock säga, att radariseringen tack vare en metodisk anskaffning från myndigheternas sida efter kriget har fortskridit så långt, att jag tycker att de skildringar som framkomma i uttalanden här eller i pressen ibland innebära alltför starka svartmålningar. Vi kunna säga att radariseringen av flottan numera är nästan fullständigt genomförd. Kustartilleriet ligger något efter, men även där är situationen tämligen hygglig. Vad flygvapnet beträffar äro beställningar utlagda och medel anvisade för en radaranskaffning i mycket stor skala, om också inte hundraprocentig. I armén äro bristerna störst, och det beror helt enkelt på att vi länge ha svävat i ovisshet om på vilket sätt det nya tekniska hjälpmedel, som radar utgör, bör komma till användning för vissa av arméns stridsmedel. Det är väl inte obekant för de ärade ledamöterna av denna kammare att det efter kriget bland annat förts en mycket livlig diskussion om på vilket sätt man skall modernisera luftvärnet. Jag tror vi kunna säga att vi nu här Sverige ha blivit på det klara med de olika medel som vi där skola använda, men det programmet kom fram

ganska sent, och detta är anledningen till att beställningarna av radar till armén icke ha kunnat göras i samma takt som de andra försvarsgrenarnas beställningar.

I det sammanhanget vill jag säga ett ord som kanske egentligen är onödigt — att säga det är att slå in öppna dörrar — nämligen att jag såsom försvarets målsman inom regeringen har anledning att understryka vilken utomordentligt stor hjälp vi under de gångna åren ha fått från myndigheter och enskilda i de länder där man har kunnat förse oss med dessa utomordentligt viktiga tekniska hjälpmedel. Vi hoppas att vi också i fortsättningen skola komma i åtnjutande av all den hjälp som vi äro i behov av från det hållet.

Det är endast ett par saker till i detta kapitel i debatten som jag skall be att få stanna inför. Jag är ledsn om genom åtgärder från min sida den föreställningen har skapats, att vi under kriget icke kunde förverkliga ett visst program när det gäller befästningar. Nu är frågan vad som menas med befästningar. En sådan kan ju vara en skans på vilken det svenska försvaret skall stödja sig i händelse av ett angrepp på vårt land, men befästning kan också betyda bergskyddsrum, bergförråd och över huvud taget utsprängningar som äro avsedda att bereda oss det bättre skydd som man kan få genom att gå in i berget eller ned i jorden. Jag vill nämna att vi efter kriget ha sprängt ut bergrum för 3 miljoner kronor under år 1946/47 och för 14 miljoner kronor under år 1947/48. För år 1948/49 beräknas att ett belopp på ungefär sju och en halv miljoner kronor skall tagas i anspråk för samma ändamål. Jag tror inte att jag säger mera än jag kan stå för, om jag nämner att det för närvarande finnas pågående arbeten på bergförråd på 24 platser i landet anmälda. Av dessa arbeten beräknas fem bli färdiga till den 1 april 1949, och sju beräknas bli färdiga omkring den 1 januari 1950, medan återstoden av arbetena är under anbudsprövning. Jag har velat säga detta därför att jag har förstått att det har rätt

Ang. vissa beredskapsfrågor.

en del missförstånd, som ha inneburit att man över huvud taget inte har vetat att vi ha använt ganska mycket pengar och arbetskraft för detta ändamål efter kriget.

Vad beträffar flygfält, som också ha blivit nämnda i debatten, vill jag säga att flygfältsförbättringar, närmast på det sättet att cementerade eller på annat sätt fasta rullbanor läggas ut, äro arbeten som ta en mycket dryg anpart av försvarets byggnadskvot varje år och komma att göra så även under det budgetår som nu förestår.

Herr talman! Jag skall efter detta tilllåta mig att säga något litet i frågan om repetitions- och efterutbildningsövningarna, en fråga där meningarna gå isär i statsutskottet.

Efter krigets slut var det ganska tydligt att den vitt spridda känslan, att vårt försvar hade blivit en tung börda att bära, inte minst knöt sig till repetitionsövningarna. Det sammanhänge då med beredskapen. Man sade allmänt: »Vi ha legat inkallade så många år under kriget, och nu kunna vi väl i alla fall få ett andrum och slippa repetitionsövningar.» Dessutom anfördes det att övningarna voro betungande ur arbetsmarknadssynpunkt. Det är också alldeles uppenbart att man, när det omedelbart efter kriget gällde att avvåga de militära utgifterna mot andra utgifter, också måste beakta den synpunkten, att repetitions- och efterutbildningsövningar kosta ganska mycket pengar. Det tedde sig som en ovillkorlig skyldighet att efterse om det fanns någon möjlighet att utan skada för försvaret här göra några besparingar. Man sade sig också att ett inställande av dessa övningar måhända var möjligt av det skälet, att den utbildning, som hade ägt rum under kriget, hade varit ganska god. Många av dem som hade fått sin utbildning under kriget hade också efter utbildningen fullgjort beredskapstjänstgöring. Trots alla dessa skäl, som talade emot att låta repetitions- och utbildningsövningar fortgå enligt det system som hade varit naturligt under kriget, ansåg sig regeringen icke böra ta risken av att bryta sönder det system

som hade skapats. Jag vill erinra om att det år 1947 anordnades en repetitionsövning, där personalen bl. a. togs i anspråk i samband med en fälttjänstövning. Det var närmast erfarenheterna från denna fälttjänstövning som övertygade mig om att det var lämpligt att göra en översyn av repetitions- och utbildningsövningarna. Sådana där inkallelser som ägde rum år 1947 framkallade ganska mycket diskussion i landet. De gävo också ett visst eko i riksdagen, och det framgick att man också här — åtminstone tyckte jag mig fatta det på detta sätt — ansåg att det vore skäligt att vi gjorde en översyn av huruvida nyttan av dessa då anordnade övningar stode i rätt förhållande till de ganska dryga kostnaderna och till de besvärligheter som måste uppstå på arbetsmarknaden om man inkallar många värnpliktiga till övningar av detta slag. Det var detta som gjorde att regeringen år 1947 i samband med att den gjorde upp riktlinjerna för sin ekonomiska politik beslöt och tillkännagav att repetitions- och utbildningsövningar i större omfattning icke skulle komma att äga rum under åren 1947 och 1948.

När herr Lundgren nu frågar mig om de formella grunderna för inställande av repetitions- och utbildningsövningar, vill jag hänvisa till den paragraf i värnpliktslagen som, om jag inte minns fel, han själv nämnde och där det står att värnpliktig är skyldig att göra de repetitions- och utbildningsövningar som Konungen bestämmer. Det är alltså lagt i Konungens hand att bestämma i denna fråga, och jag föreställer mig att den saken nu liksom tidigare inte har kunnat tolkas på mer än ett sätt. En annan fråga är huruvida Kungl. Maj:t kan bestämma i dessa frågor utan att dessförinnan höra riksdagen, och därför har jag för min del varit angelägen att se till, att riksdagen har fått kännedom om de beslut som fattats om att repetitions- och utbildningsövningar icke skola äga rum. På den punkten vill jag beträffande fjolårets riksdag hänvisa till propositionen nr 208 och beträffande innevarande års riksdag hänvisa till fjärde huvudtiteln, vartill jag ytterligare vill anmär-

Ang. vissa beredskapsfrågor.

ka att en proposition beträffande värnpliktstiden kommer att överlämnas till riksdagen i vår.

Jag skall så komma tillbaka till frågan om första tjänstgöringen, men eftersom jag nu har stannat vid herr Lundgrens yttrande kanske jag får säga några ord beträffande ett mig tillskrivet yttrande, vari jag skulle ha sagt att nedsättningen i första tjänstgöringen till nio månader var grundad på politiska skäl. Det var inte riktigt så, herr Lundgren, utan vid den diskussion som ägde rum på konferensen Folk och försvar och där fantastisk många saker tycktes kunna missförstås, sade jag för min del följande: Om man är av den uppfattningen, som jag har varit, att en första tjänstgöring av 9 månader skulle vara tillräckligt lång för att möjliggöra en god utbildning, och om man sedan står inför frågan när denna reform bör genomföras, då kunde man ha skäl att som jag gjort säga sig, att eftersom sannolika skäl tala för att vi stå inför en period av ganska många år med stark spänning, då vi måste upprätthålla en hög beredskap, kan det vara anledning att på ett tidigt stadium tillgripa en sådan reform för att man skall ha tid på sig att genomföra den och göra utbildningen effektiv, så att säga slipa in den.

Det var detta jag sade på konferensen Folk och försvar. Det föranledde från arméchefens sida ett, säkerligen oavsiktligt, missförstånd — jag vill gärna tro, att det kan vara jag som har uttalat mig oklart. Han sade: Då har alltså försvarsministern gett på hand, att det har varit politiska skäl för genomförandet av 9 månaders utbildningstid. Min uppfattning beträffande 9-månadersutbildningen grundar sig emellertid på min övertygelse, att det med svenska värnpliktiga och svenskt befäl skall vara möjligt att på denna tid åstadkomma en utbildning, som fyller det ändamål vi vilja att den skall fylla.

Detta var en parentes, och jag skall be att strax i någon mån få återkomma till denna fråga om värnpliktstidens längd.

Det var emellertid de ekonomiska och arbetsmarknadspolitiska skälen i för-

ening med de tråkiga erfarenheterna av de första repetitionsövningarna efter kriget, som gjorde, att regeringen för sin del intog den ståndpunkten att repetitions- och efterutbildningsövningar icke skulle i större omfattning anordnas under 1947 och 1948. Och jag måste ju säga, att jag fick för min del stöd i denna uppfattning av 1945 års försvarskommitté genom dess ståndpunkts-tagande i sitt betänkande på hösten 1947. Försvarskommittén tänkte sig ju att man över huvud taget icke skulle ha några efterutbildningsövningar — en uppfattning som jag icke har kunnat ansluta mig till och som inte heller har blivit riksdagens beslut. Det är riktigt att kommitténs militära ledamöter och även högerns representant, som är en ärad ledamot av denna kammare, reserverade sig i den punkten. Men när det gällde repetitionsövningarna var försvarskommittén enhällig i sin uppfattning, att inga sådana över huvud taget skulle äga rum förrän 1950, med tanke på att vi ha beredskapsåren så nära bakom oss. Jag kan inte finna, att vare sig de militära ledamöterna eller herr Ewerlöf ha reserverat sig i denna punkt.

Ett särskilt uttalande i den här punkten gjordes av generalmajor Backlund, som då i egenskap av chef för arméstaben representerade arméchefen. Han ansåg, att inga efterutbildningsövningar borde uttagas av årsklasserna 1930—1932, därför att en stor del av dessa värnpliktiga hade haft 180 dagars beredskap. Efterutbildningsövningar borde följaktligen enligt hans mening icke anordnas förrän 1951, och då skulle 1933 års klass kallas in. Nu kunna kammarens ärade ledamöter lägga märke till att vi på hösten 1948 började ett program med efterutbildningsövningar, som sträcka sig fram till denna månad. Vi ha alltså förverkligat ett program, som sträcker sig längre än vad som begärdes av den, jag kan väl säga, mest auktoritative representanten för den militära sakkunskapen i 1945 års försvarskommitté.

Vad är skälet till att arméstabschefen

Ang. vissa beredskapsfrågor.

da ansåg det möjligt att dröja med dessa övningar? Jag har tänkt mig att orsaken kan ligga i att 1945 års försvarskommitté räknade med att det territoriella luftvärnets skulle undergå en betydande minskning och att det följaktligen inte skulle bli behövt att under efterutbildningsövningar omskola så många värnpliktiga som nu blivit fallet, sedan det territoriella luftvärnets icke undergått den av försvarskommittén tänkta minskningen. Skälet till att efterutbildningsövningar anordnats under innevarande vinter var att arméchefen anmälde, att krigsorganisationen icke kunde upprätthållas med mindre än att ett visst antal värnpliktiga omskolades till tjänst i luftvärnets och vid vissa andra specialvapen. Dessa övningar ha alltså syftat till en omskolning av precis det antal värnpliktiga, som på det sättet måst infogas i krigsorganisationen. Jag kan sålunda inte finna annat än att vi där ha gjort en fullkomligt riktig avvägning med hänsyn till de militära kraven.

Vad beträffar de repetitionsövningar, som nu påbörjas, skall jag inte närmare utveckla skälen för att de äga rum — jag tror att man förstår den saken ändå — men jag vill bestämt framhålla att jag icke på något sätt har gjort gällande, att dessa repetitionsövningar skulle innebära en beredskap, på vilken man kan ställa mycket stora anspråk, för den händelse vi skulle tänka oss att det internationella läget skulle utvecklas på sådant sätt att vi snart skulle ställas inför en omedelbar krigsrisk. Regeringen har icke ansett, att den situationen råder för dagen.

Nu kommer jag emellertid, alldeles oavsett de bedömanden som gjorts exempelvis inom 1945 års försvarskommitté, till frågan om under vilka former och i vilken takt vi skola återupptaga repetitionsövningarna. Jag vill då säga, att det ju har funnits och alltjämt finnes avsevärda skäl för att dröja. Ett sådant skäl är, att om vi länka oss att det under kommande år blir nödvändigt att hålla en viss beredskap utöver den, som representeras av rekrytklassen, så kan det ju vara ganska bra att ha reserver att ta

ur. Det kan också vara skäl att dröja med repetitionsövningarna, tills man hunnit litet längre än för närvarande i anskaffningen och utrustningen av armén med nya vapen.

Men det finns ett alldeles särskilt starkt skäl för att nu icke ta ut repetitionsövningar i större omfattning än som kan sägas vara oundgängligen nödvändigt. Det är — och där ber jag att särskilt få vända mig till min högt ärade vän herr Rickard Lindström — att vi just för närvarande hålla på att söka vinna klarhet i på vilket sätt man kan foga repetitionsövningarna till första tjänstgöringen för att därigenom kunna utnyttja denna tjänstgöring — som enligt herr Rickard Lindströms mening är för kort — till en utbildning som tillsammans med repetitionsövningarna blir så effektiv som möjligt. Det har kanske inte undgått kammarens ledamöter att arméchefen meddelat — jag tror det var under gårdagen — att han har ansett sig böra sätta ned utbildningsmålen för de värnpliktiga under nästa utbildningsår i förhållande till vad som gällt under det utbildningsår, som nu går till ända. Han säger, att han inte tror på möjligheten att under 9 månader åstadkomma både en fullgod enskild utbildning av soldaten och dessutom en förbandsutbildning, som sträcker sig över kompaniets förbandsstorlek. Med hänsyn härtill är man inom arméstaben — som jag tror också i konsultation med den nu arbetande värnpliktskommittén, i vilken herr Ewerlöf är ordförande — i färd med att söka utreda i vilken mån vi kunna komma fram till ett system, som innebär att i varje fall den första och kanske också den andra repetitionsövningen, utbildningsmässigt men inte i tiden, knytes an till första tjänstgöringen på ett sådant sätt att man kan säga, att vi med de 12 månader, som hela värnpliktstjänstgöringen omfattar, skulle få en fullgod utbildning. Om vi kunna få fram ett sådant system att man kan tala om övningar i stridsförband, vilket man inte kan göra nu, så blir det nödvändigt att ta ut de värnpliktiga tvärs ned igenom alla åldersklasser. Och då det gäller att få

Ang. vissa beredskapsfrågor.

en övergång till ett sådant system från det nuvarande, så är det alldeles uppenbart till gagn om vi icke ha så att säga förbrukat de åldersklasser, som det är fråga om att ta i anspråk.

Det är dessa skäl som göra att jag för min del har ansett, att vi nu böra hålla oss till ett minimiprogram när det gäller såväl repetitions- som efterutbildningsövningar och att vi böra ta tid på oss för att tämligen grundligt pröva hur vi skola kunna komma fram till det bästa systemet. Det är dessutom givetvis nödvändigt att också i den här punkten ta hänsyn till de svårigheter, som knyts till det ekonomiska läget och situationen på arbetsmarknaden.

Eftersom det emellertid naturligtvis är möjligt att situationen nästa år kan kräva att vi ta ut repetitionsövningar i ganska stor omfattning, har regeringen begärt att få överskrida anslagen och kommer, därest sådana överskridanden bli nödvändiga, att anmäla detta hos riksdagen och begära dess bemyndigande. På fjärde huvudtiteln har icke gjorts något försök till en mer eller mindre exakt beräkning av vad som under nästa budgetår kan anses sannolikt behövt, utan man har velat lämna möjlighet öppen att ta ställning till det längre fram. Jag tror att det skulle vara olyckligt — och med detta skall jag sluta mitt anförande, herr talman — om vi nu skulle binda oss för vare sig ett maximiprogram eller ett program, som är någonting halvvägs till maximiprogrammet. Enligt min mening böra myndigheterna i det här sammanhanget kunna ta tid på sig och se, vad som under nästa budgetår kan vara skäl i att ta ut.

Herr PETRÉN: Herr talman! Jag har inte begärt ordet för att gå in på de stora linjerna i försvarsfrågan, utan för att beröra ett speciellt område.

Alla äro vi överens om att materielanskaffningen måste planläggas i god tid. Detta gäller i hög grad ammunitionstillverkningen. Vi måste ha ett ur beredskapssynpunkt tillfredsställande ammunitionslager, men vi måste också ha möj-

ligheter att inför ett skärpt läge snabbt och i ökad eller full utsträckning kunna dra i gång vår ammunitionstillverkning med tillgänglig maskinpark.

Med utgångspunkt från mitt eget verksamhetsfält ställer jag mig då frågan: Är den maskinpark för ammunitionstillverkning, som vi ha i landet, så intakt och i sådant skick, att det är möjligt att snabbt dra på en ökad ammunitionstillverkning? Jag tror inte att någon reservationslöst kan svara ja på den frågan.

Om man skall trygga en tillverkning är det primära, herr talman, att tillse att den maskinpark man har befinner sig i driftsdugligt skick. I full insikt härom har krigsmaterielverket i år äskat 132 000 kronor för en första etapp i ett flerårigt program för revidering och reparation av verkets maskiner, då i första hand ammunitionsmaskiner.

Departementschefen har gått emot detta äskande med det uttalandet, att han icke kan tillstyrka att medel i detta sammanhang beräknas för revidering och reparation av maskinparken. Några medel ha som följd härav icke upptagits. Detta inger en stark oro, och det skulle vara lugnande om försvarsministern ville belysa frågan och ange, om han i något annat sammanhang än som framgår av statsverkspropositionen räknar med att detta enligt min mening absolut nödvändiga behov skall kunna tillgodoses.

Jag ser allvarligt på denna situation. Runt om i landet finnas utställda krigsmaterielverket tillhöriga maskiner, maskiner som kunna räknas i tusental. Dessa maskiner kördes under kriget till stor del i ett forcerat tempo, men ha därefter inte varit föremål för någon översyn. Krigsmaterielverket har inte medel till sitt förfogande för att reparera upp maskinerna och ersätta förslitna delar. I ett läge, då vi knappast kunna tänka oss en förnyelse av maskinparken, är det ett oavvisligt krav, herr talman, att vår maskinpark för framställning av krigsmateriel genomgående är i driftsdugligt skick. Annars är beredskapen dålig.

Jag hemställer alltså till försvarsministern att ge någon upplysning om hur denna fråga skall lösas, när nu krigsma-

terielverkets äskande icke biträts. Försvarsministerns uttalande i propositionen är negativt eller i varje fall oklart. Min förhoppning är att under debatten ett positivt besked skall kunna lämnas i denna fråga.

Herr statsrådet **VOUGT**: Herr talman! Jag är glad att jag kan ge ett omedelbart positivt besked: anledningen till att vi inte ha upptagit några pengar för detta ändamål är, att det finns reserverade medel tillgängliga för det.

Herr **ANDRÉN**: Herr talman! Efter herr Lundgrens utförliga och mycket grundliga utredning har jag egentligen inte så mycket att tillägga. Jag skall inte säga att herr Lundgren avbetade hela fältet, därför att uttrycket ger så tråkiga idéassociationer, men jag måste säga att han med mycket stor utförlighet behandlade alla viktiga problem. Inte minst med hänsyn härtill kan jag fatta mig ganska kort. Framför allt tänker jag inte komma in på några mera utförliga utrikespolitiska betraktelser. Men det kanske ändå må tillåtas mig att med några ord beröra en del av de uttalanden, som gjorts från denna talarstol i dagens debatt.

Herr von Heland gav ju till känna sin sedvanliga oro för att den svenska neutralitetspolitiken inte skall bli tillräckligt beaktad. Jag tror inte att herr von Heland behöver känna någon djupare oro på denna punkt. Jag har inte fattat herr Ohlins formuleringar så, att de skulle kunna väcka några farhågor för ett svenskt angrepp på Ryssland.

Däremot föreföll det mig nästan som om herr von Heland delade en uppfattning, som har kommit till uttryck i Grönköpings Veckoblad i en berömd intervju med en fingerad partikamrat till herr von Heland. I denna intervju med herr Krökén heter det på följande sätt: »Men om vi ändå skulle bli indragna uti en konflikt, å vilken sida skola vi då kämpa? — Jag anser att vi icke skola bli inblandade, om vi äro neutrala, be-

Ang. vissa beredskapsfrågor.

svarar hr K. denna fråga. Finnes ju så många andra platser på jorden som man kan kriga på, och är det svenska folkets vilja det ett eventuellt krig skall förläggas så långt från Sverige som möjligt.» Detta är en mycket enkel och mycket klar ståndpunkt, och det föreföll mig som om herr von Heland till fullo delade denna uppfattning.

Jag skall tillåta mig att med några ord beröra vad herr Öhman hade att säga i de utrikespolitiska frågorna, och jag skall beflita mig om att till den grad behärska mig att jag endast använder klart parlamentariska uttryckssätt. Herr Öhman dukade upp den gamla legenden om de internationella trusterna som en krigsfaktor. Vi veta väl allesammans, att när ett krig bryter ut, så är det första som händer att det blir panik på börserna, och det brukar ju vara en ganska god febertermometer på den s. k. kapitalismens reaktioner — en febertermometer som även herr Öhman kunde ha nytta av att studera.

Herr Öhman gjorde vidare gällande att krigen äro kapitalismens påhitt, och jag förstod att han i det ögonblicket tänkte på Förenta staterna, ty Förenta staterna är ju enligt den vanliga kommunistiska ideologien kapitalismens stamort på jorden. Men tillåt mig då att erinra herr Öhman om att Förenta staterna varken under första eller under andra världskriget kom med vid krigets början och icke alls kan betraktas som en av anstiftarna till kriget. Vad andra världskriget beträffar kom Förenta staterna med först sedan det blivit angripet av Japan. Vad som gjorde det andra världskriget möjligt var i själva verket, att det hade slutits en pakt mellan två socialistiska stater, mellan herr Hitlers och herr Stalins. När dessa två herrar hade kommit överens, riktade herr Hitler först ensam ett angrepp mot Polen, och sedan ryckte även Stalins trupper in över Polens härjade marker. Dessutom riktade Ryssland, som vi förut ha blivit påmind om, ett anfall mot Finland. Kammaren gav ett fullt adekvat svar på herr Öhmans överraskande och vågade påstående, att Ryss-

Ang. vissa beredskapsfrågor.

lands angrepp mot Finland inte var någonting annat än en försvarsåtgärd mot Rysslands förbundne Tyskland.

Om det framtida kriget kunna vi ju inte med någon säkerhet säga mycket, men en sak är kanske ändå ganska viss, och det är att ett framtida krig kommer att bli mycket mera tekniskt än något föregående krig har varit. På den punkten är jag fullständigt överens med herr von Heland, ty han var uppenbarligen av den mening att det just med hänsyn till denna utveckling föreligger mycket starka skäl att ge försvarets forskningsanstalt allt det stöd den kan få. Ett framtida krig kommer av allt att döma att vinnas av de makter, som förfoga över de flesta och bästa vetenskapsmännen och som till dessa vetenskapsmäns förfogande kunna ställa de bästa ekonomiska och industriella resurserna. Det är en sak som vi måste tänka på och som möjligen inte heller vår militära ledning tillräckligt har beaktat. Jag tror att det ligger åtskilligt i vad herr von Heland har sagt om dessa och liknande ting.

Vårt folk har ju dess bättre inte kunnat samla på några krigserfarenheter. Vi kunna tyvärr inte heller mobilisera massor av det slag, som all teknik till trots spela en stor roll i det moderna kriget. Enligt mitt förmenande är det därför nödvändigt för oss att söka ersätta kvantitet med kvalitet, att göra kriget till någonting nytt, någonting förut oprövat även för motståndaren. För att detta skall bli möjligt måste man tillgodogöra sig den moderna teknikens allra nyaste resultat. Vad detta innebär behöver jag inte ingå på — gjorde jag det skulle jag förlora mig på det gissningarnas område, som försvarsministern alldeles nyss har avböjt att ge sig in på.

Men låt mig säga någonting om själva de allmänna dragen i fjärde huvudtiteln. I denna huvudtitel deklareraras många förträffliga principer, och vi hörde samma förträffliga principer med mycken värtalighet utvecklas i det anförande, som försvarsministern nyss höll. Men försvarsministern synes mena, att i och med att dessa principer blivit uttalade

så har han — åtminstone i många fall — gjort nog för de vackra principerna. Det förefaller mig nämligen som om han inte vore beredd att i tillräcklig utsträckning taga de praktiska konsekvenserna av alla de principer som deklarerats. Det är min bestämda uppfattning, att försvarsministern inte på ett tillfredsställande sätt har kunnat anpassa vår försvarsmakt till det nya utrikespolitiska läget och det moderna krigets krav.

Jag skall ta några exempel. Vi veta allesammans, att det för närvarande pågår något som brukar betecknas som det kalla kriget. Hur länge det kommer att fortsätta och vad det kan leda till, därom vet ingen av oss något, men situationen är väl i alla fall så svår, att läget antingen måste bli sämre eller bättre — det kan ju inte gärna tänkas att ett kallt krig fortgår hur länge som helst på samma sätt som hittills har skett. I denna situation har Sverige förkortat första utbildningstiden för de värnpliktiga från 12 till 9 månader och dessutom i en ganska överraskande utsträckning inställt repetitions- och efterutbildningsövningar. Vi skola inte dölja denna verklighet, eller någon verklighet över huvud taget, bakom en dimridå av vackra ord. Här föreligger det förhållandet som herr Lundgren tidigare i dag har pekat på, att närmare 170 000 man när det här året gått till ända av allt att döma ej fullgjort sina repetitionsövningar och att nära två tredjedelar av lokalförsvarsstyrkornas manskap inte fått någon utbildning för de uppgifter, som de skola tjäna. Är detta verkligen anpassning till det nuvarande läget och dess krav? Vi se ju hur man överallt i världen förlänger utbildningstiden och söker skapa en så stark och effektiv försvarsmakt som möjligt.

Försvarsministern återopade som argument för sin åtgärd att, med en viss administrativ självrådighet, inställa repetitionsövningarna en formulering i 27 § värnpliktslagen. Jag fick just nu värnpliktslagen av år 1941 framför mig, och jag har inte varit i tillfälle att se i vilken utsträckning denna lag blivit änd-

Ang. vissa beredskapsfrågor.

rad; jag tror emellertid icke att någon ändring har skett i fråga om den grundläggande formuleringen. Det står i 27 § av denna lag, att värnpliktig är »skyldig att, på sätt Konungen närmare förordnar, för sin utbildning tjänstgöra under sammanlagt» — och så står dagantalet nämnt, men detta är uppenbarligen senare ändrat. De värnpliktiga skola alltså, på sätt Konungen närmare förordnar, fullgöra tjänstgöring under ett visst antal dagar. Konungens makt är därmed begränsad till sättet och måhända också till tiden för inryckning och utryckning, men att Konungen självsvåldigt utan begagnande av det anstånds-förfarande, som för övrigt redovisas i lagen, skulle kunna göra så djupa ingripanden, som statsrådet sökt göra gällande, har jag verkligen ganska svårt att förstå. Jag måste emellertid tillägga, att jag, eftersom denna debatt kom hastigt på, icke kunnat ägna denna fråga så grundliga studier som jag hade önskat.

En annan mycket allvarlig sak i fråga om vår försvarsberedskap är naturligtvis, att vi under stora delar av året ha så litet manskap inne. På denna punkt säger statsutskottets majoritet på sidan tre i utlåtandet: »Mot bakgrunden av de osäkra utrikespolitiska förhållandena är det givetvis av vikt att anstalter vidtadas så att det vid varje tidpunkt är möjligt att utan uppskov anpassa beredskapen efter det aktuella läget. Det är med beaktande härav som Kungl. Maj:t nu begärt riksdagens bemyndigande att under vissa förutsättningar medgiva överskridande av anslag, som maximerats av riksdagen. Härigenom föreligga alltså möjligheter för Kungl. Maj:t att vid behov förstärka den personella beredskapen i en efter förhållandena betingad omfattning. Utskottet kan icke finna tillräcklig anledning föreligga för riksdagen att, såsom i motionerna yrkats, nu fatta beslut rörande den utsträckning, i vilken repetitions- och efterutbildningsövningar skola anordnas under nästa budgetår.» Denna anordning, herr talman, gör frågan om i vilken utsträckning sådana här övningar skola anordnas beroende av den omdömesgillhet och

den kunnighet, som regeringen, och speciellt dess främste målsman när det gäller försvaret, kan utveckla. Vi veta ju alla, att misstag kunna ske och att utrikespolitiska situationer kunna felbedömas. Det är inte troligt, att en eventuell fiende före en kupp kommer att underätta den svenske försvarsministern om att nu skall det hända någonting.

Det kanske tillåtes mig, herr talman, att också säga några ord om materiel-frågan. Det är ju — såvitt jag kan bedöma läget — mycket troligt, att vi ganska snart efter ett krigsutbrott, kanske omedelbart, bli avstängda från utlandet. Detta innebär att vi inte kunna få någon krigsmateriel utifrån. Med ett sådant läge måste vi väl se till, att vi för tillräckligt lång tid framåt ha den krigsmateriel, som behövs för att vi skola kunna föra ett försvarskrig under en längre tidsperiod. Statsutskottet har nu här gått utöver Kungl. Maj:ts förslag, och jag har med tillfredsställelse konstaterat detta. Men samtidigt som jag gör detta konstaterande, vill jag till försvarsministern ställa en fråga, nämligen om det är regeringens mening att med det utökade anslaget helt enkelt tillgodose behovet av radar och verkställa de inköp av radarmateriel, som enligt vad jag hört skola kunna vara möjliga att verkställa på grund av tillmötesgående utifrån.

Jag skulle i detta sammanhang vilja ställa också en annan fråga, som närmast är föranledd av en artikel i ett av de senaste häftena av Ny militär tidskrift, där följande står att läsa: »Den 30 oktober ingav chefen för flygvapnet förslag till fortsatt förstärkning av flygvapnet, innebärande en successiv utökning av jaktflottiljerna med 50 %, ombildning av ytterligare en jaktflottilj till nattjakt samt förstärkning av två attackflottiljer med 50 %. I statsverkspropositionen togs ej ställning till detta förslag, men det är att förmoda att denna viktiga fråga upptas i en särskild proposition till årets riksdag.» Min fråga är denna: Finns det någon grund för denna förmodan, att man kan förvänta en ny proposition i denna viktiga fråga?

Jag vill sedan något närmare beröra

Ang. vissa beredskapsfrågor.

frågan om försvarets forskningsanstalt. Jag har redan ur mera allmänna principiella synpunkter sökt belysa denna fråga. Jag har i min hand ett papper, som talar om hur mycket man i främmande länder lägger ut på just sådana forskning, som det här är fråga om. Det är oerhörda siffror, men jag skall inte belasta kammarens dyrbara tid med att referera den framställning, som jag fått. Det enda jag vill konstatera är, att vi här i vårt land äro oerhört mycket sparsammare på detta område än man är i andra länder, därför att vi, som dock kunna göra anspråk på att vara ett tekniskt framstående folk, ännu inte till fullo förstått betydelsen av denna sak. Det är väl också något orimligt, att försvarets forskningsanstalt skall vara hänvisad till att arbeta i provisoriska träbaracker, som kanske redan vid början av ett krig komma att bli bombade. Försvarets forskningsanstalt har ju väsentliga uppgifter att fylla även sedan ett krig har börjat, nämligen att söka finna motvapen och andra motåtgärder mot de mer eller mindre överraskande tekniska stridsmedel, som fienden kan komma att använda. Jag vill erinra om vad Churchill i den första volymen av sitt stora arbete om det andra världskriget har att säga om dessa ting och om vad forskningen betydde, när det gällde att avvärja anfall med de nya angreppsmedel, som stodo till tyskarnas förfogande.

Herr von Heland och herr Lindström ha talat mycket vackra ord om vikten av samförstånd i försvarsfrågan. Vi hade ett samförstånd under det sista världskriget liksom lång tid även under det första världskriget. Jag bevarar med största tacksamhet minnet av det utomordentliga samarbete, som vi hade i statsutskottets första avdelning och i försvarsutskotten 1942 och 1943 mellan partierna och även mellan utskotten och den då sittande försvarsministern. Den kompromiss, som träffats i statsutskottets första avdelning och sedan godtagits av statsutskottet, hälsar jag också som ett välkommet första steg till ett förnyat sam-

arbete i försvarsfrågan. Jag vill emellertid erinra om att värdet av den kompromiss, som nu träffats, kommer att bli i hög grad beroende av hur den tillämpas. Mycket hänger på vad försvarsministern tänker att göra av den samma. Vi äro i utomordentlig utsträckning beroende av det allvar, med vilket försvarsministern går in för uppgiften att göra kompromissen till en realitet. Jag vill inte i dag rikta något allvarligt angrepp mot försvarsministern. Jag vill nöja mig med att rikta en varm vädjan till honom att i det svåra läge, vari vi befinna oss, göra sitt bästa för försvaret.

Jag vill erinra om att många av våra ledande politiker, framför allt statsministern, öppet erkänt att läget försämrats. Försvarsministern tillade dessutom i den stora debatten — jag tror det var den 9 februari i år — angående det nordiska försvarsförbundet och de förhandlingar, som fördes i anslutning till detta, att vi måste öka ansträngningarna för att trygga freden på samma sätt som under det förra kriget, nämligen genom att stärka försvaret. Sedan den 9 februari har, såvitt jag vet, regeringen icke vidtagit några som helst åtgärder för att stärka försvaret. Man väntar fortfarande på att statsministerns ord den dagen skola få några konsekvenser. Ingen av oss vet vad som kommer att hända, och jag skall inte falla för frestelsen att komma med några profetior, men så mycket vet jag, att skulle någonting allvarligt hända, så kommer ett stort ansvar att falla på en regering, som inte i tid har vidtagit nödiga åtgärder för att stärka det svenska försvaret.

Herr VON HELAND (kort genmäle):
Bara en liten personlig uppgörelse med herr André!

Jag vet mycket väl, att herr André inte gillar neutralitetslinjen. Men även om man är västmaktsintresserad bör man inte låta sin förargelse över att andra kunna ha en annan uppfattning ta sig uttryck i ett dåligt humör, utan man bör väl kunna använda sakliga argu-

Ang. vissa beredskapsfrågor.

ment. Men jag har märkt, att man inom högern ofta tillgriper den metoden, att om man inte har några sakargument att komma med, så går man in på personligheter, och allra helst försöker man förlöjliga sin motståndare, som herr Andrén här gjorde med åberopande av Grönköpings Veckoblad. Jag skulle naturligtvis mycket enkelt kunna replikera herr Andrén genom att citera Fabian Månssons två riksbekanta ord, när jag inte gillar herr Andréns sätt att uppträda här i dag. De orden voro: »Vet hut!» Men det är kanske alldeles för ursvenska ord för herr Andrén! Jag vill i stället svara, att skall man spela pajas, bör man välja ett bättre tillfälle härför än när första kammaren debatterar så allvarliga frågor som utrikespolitiken och försvaret.

Jag måste emellertid erkänna, att jag på ett par punkter är överens med herr Andrén. Bland annat finner även jag det märkligt, att herr statsrådet Vougt inte har visat större samarbetsvilja i försvarsfrågan. Jag skall tillåta mig att återkomma till den saken i samband med behandlingen av punkten om anslag till skytterörelsen. Jag hade också väntat mig att herr statsrådet Vougt i detta sammanhang skulle ha sagt någonting om hur han ställer sig till frågan om flygets förstärkning, varom vi ha väckt en partimotion. Hittills har jag saknat svar av herr statsrådet Vougt på den punkten.

Herr ANDRÉN (kort genmäle): Herr talman! Efter herr von Helands sista yttrande, där han använde ordet pajas och andra liknande tillmälen, kunde jag naturligtvis vara frestad att låta bli att säga någonting. Men så mycket bör jag kanske ändå säga, att det förvånar mig oerhört, att någon kan ta ett citat ur Grönköpings Veckoblad som ett vittnesbörd om dåligt humör. Om man fattar Grönköpings Veckoblad på det sättet, har man tydligen inte någon uppfattning om vare sig humör eller humor. Det var signifikativt och även ganska intressant att få denna aspekt på herr von Heland.

Jag vill tillägga, att jag i denna kammar icke har uttalat mig mot neutralitetspolitiken. Däremot har jag vänt mig mot något som i vanligt språkbruk kallas för neutralitetsidioti. Det är kanske detta, som herr von Heland så starkt reagerar emot.

Herr VON HELAND (kort genmäle): Herr talman! Jag är mycket förtjust, när man använder humor — man bör bara använda den vid lämpliga tillfällen! Jag anser inte, att det är ett lämpligt tillfälle att göra en debatt om vårt försvar och vår utrikespolitik löjlig.

Sedan vet jag inte om herr Andrén anser, att en pajas brukar vara förtretad. Med en pajas brukar man ju mena en person, som vill uppträda med humor och som förlöjligar saker och ting.

Herr ANDRÉN (kort genmäle): Herr talman! Jag kan inte hjälpa, om andra talare försöka göra denna debatt löjlig!

Herr statsrådet VOUGT: Herr talman! Om det tillåtes mig att säga ett par ord efter detta broderliga gnabb, skulle det vara närmast för att svara på ett par frågor och för att kanske därutöver något beröra ett yttrande, som herr Andrén fällde.

Herr Andrén tog upp frågan om Kungl. Maj:ts formella rätt att icke uttaga repetitions- och efterutbildningsövningar och ställde sig själv frågande till om hans uppfattning var riktig, när han tycktes utläsa ur lagen, att Kungl. Maj:t inte hade en sådan rätt. Jag tycker att det hade varit mera skäligt om herr Andrén tagit upp denna kvistiga konstitutionella fråga redan första gången Kungl. Maj:t anmälde för riksdagen, att Kungl. Maj:t icke ämnade taga ut repetitions- och efterutbildningsövningar. Jag förstår, att herr Andrén menar, att Kungl. Maj:t borde genom ett formellt beslut bestämma, att repetitions- och efterutbildningsövningar skola anordnas i den och den omfattningen. Om icke någ-

Ang. vissa beredskapsfrågor.

ra övningar anordnades, skulle det alltså i konselj beslutats, att det inte skall bli några övningar. Vi ha inte funnit, att ett sådant beslut skulle vara nödvändigt. Men det går naturligtvis för sig att gå över till en dylik praxis, om det anses önskvärt.

Sedan frågade herr Andrén, huruvida även radarutrustning skulle inköpas för de 25 miljoner kronor, med vilka statsutskottet höjt det av Kungl. Maj:t begärda anslaget på 100 miljoner kronor till beställningsbemyndigande. Jag upprepar vad jag tidigare sade, att det givetvis är en skyldighet för regeringen, att sedan myndigheternas förslag om ytterligare beställningar eller inköp inkommit pröva också dessa och se, i vilken mån det finns möjlighet att inom ramen för de medel, som sammanlagt äro disponibla, tillgodose olika önskemål.

Sedan ställde herr Andrén — och jag tror också herr von Heland — den frågan till mig, hur det ligger till med flygvapenchefens förslag om flygvapnets förstärkning. Jag vill svara, att denna fråga är föremål för Kungl. Maj:ts prövning.

Eftersom jag ändå har ordet vill jag passa på att säga, att jag nog tycker att herr Andrén gjorde mig någon orättvisa när han fällde ett omdöme av den innebörden, att försvarsministern inte har förmått anpassa vårt försvar efter ett läge, som herr Andrén tydligen var benägen att bedöma såsom utomordentligt kritiskt. Det är väl ändå att begära en smula i överkant att kräva, att vi inom den korta tidrymd, som stått oss till buds efter kriget, skulle ha kunnat skapa ett försvar, som skulle kunna möta alla de risker, som karakterisera ett sådant läge som herr Andrén här velat framställa. Det har dock inte gått en dag efter krigets slut, som vi inte bemödat oss om att stärka försvaret på alla sätt. Jag vet att herr Andrén och jag äro oense framför allt på en punkt, nämligen när det gäller övningstiden. Jag tror för min del att vi i längden skola komma fram till det resultatet, att den nuvarande ordningen stärker försvaret. Herr Andrén har en annan upp-

fattning. Men bortsett från denna meningsskiljaktighet tycker jag ändå att då försvaret tillförts ny materiel för en summa av en miljard kronor och flygvapnet tillförts så många nya plan som ett tusental, så är det ett slag under bältet att vilja göra gällande, att här har ingenting utträttats.

Sedan vill jag till herr Andrén ställa en samvetsfråga — eller kanske en kuggfråga, jag vet inte riktigt hur den skall bedömas; det går väl också att behandla den som en retorisk fråga. Herr Andrén var under kriget ledamot av en svensk regering, som då stod såsom bärare av den svenska neutralitetspolitiken. Denna regering hade då att röra sig med det stöd för sin utrikespolitik, som vårt försvar representerade. Detta försvar framställdes inför allmänheten och inför världen i övrigt i allehanda imponerande skepnader; man talade om den svenska igelkotten och mycket annat. Under den tiden tycks herr Andrén ha ansett, att det svenska försvaret var ett ganska bra stöd för en svensk självständighetspolitik, och det hoppas jag att det var. Men det måste väl ändå erkännas, att vårt försvar i dag är bättre än då. Sedan kan det givetvis vara en fråga hur mycket bättre det kunnat bli i fråga om modernisering, förnyelse och så vidare. Jag tycker dock att herr Andrén, som den uppriktige försvarsvän han är, gör den nu sittande regeringen orättvisa, om han påstår att det inte kan tänkas att det försvar, som den nuvarande regeringen har att lägga hand vid, är åtminstone lika gott som det som herr Andrén under kriget hade att göra med, när han tillhörde den då sittande regeringen.

Herr ANDRÉN (kort genmäle): Herr talman! Med anledning av försvarsministerns inlägg vill jag säga några få ord.

Först och främst borde det vara uppenbart för oss alla, att det svenska försvaret under det senaste världskrigets tre första år inte var tillfredsställande. Det är nämligen den enda ursäkten som vi ha för de avsteg från neutraliteten, som

Ang. vissa beredskapsfrågor.

under den tiden företogs — avsteg, som den nuvarande försvarsministern med kanske större kraft än visdom försvarade. Åren 1944 och 1945 var vår försvarsberedskap visserligen inte god, men jag tror dock att man kan säga, att den var så god, som omständigheterna tilläto. Vi voro i ett avstängningsläge, som icke gjorde det möjligt för oss att anskaffa den materiel, som vi ovillkorligen behövde för att få ett fullgott försvar. Vi hade också en befälsbrist, som gjorde att det svenska manskapet under beredskapstiden inte kunde utbildas på det sätt som borde ha skett. Jag är villig att erkänna, att på vissa punkter — det gäller framför allt flyget — ha vi fått en avsevärd förstärkning av försvaret sedan 1945. Men som herr statsrådet alldeles nyss anmärkte, är jag övertygad om att den utbildning, som den svenske soldaten för närvarande får, inte är tillräcklig och att denna otillräckliga utbildning skulle kunna få ödesdigra konsekvenser, om svensk militärmakt skulle ställas på det yttersta provet.

Herr statsrådet **VOUGT**: Herr talman! Jag begärde ordet endast för att konstatera, att herr Andrén i alla fall i sitt senaste anförande fränföll den ena av de punkter, beträffande vilka han gjort gällande, att försvaret inte skulle ha förstärkts tillräckligt eller att det skulle vara underhålligt, nämligen den punkt som gäller materielen. Herr Andrén föll alltså tillbaka på punkten beträffande utbildningen. Därvidlag vill jag säga, att jag är fullt medveten om att två meningar här stå emot varandra. Jag håller tills vidare på min, och jag hoppas att det skall bli möjligt för mig att övertyga herr Andrén om att det skall gå att skapa en utbildning, som fyller måttet, om inte inom en nio månaders första tjänstgöring så dock inom en sammanlagd tjänstetid av tolv månader.

Herr **ANDRÉN** (kort genmäle): Herr talman! Det var ett missförstånd av herr statsrådet **Voug**t när han trodde, att jag

tagit tillbaka något av det som jag sade i mitt första anförande. Det enda erkännande jag gjorde var att flygvapnet blivit förstärkt sedan 1945. Men på den punkten har jag inte heller riktat någon anklagelse mot vår nuvarande försvarsminister. Att det för övrigt finnes mycket uppenbara brister inom försvaret, när det gäller den materiella utrustningen, ligger ändå i öppen dag.

Det är en besynnerlig tanke som försvarsministern offrar åt. Han tar icke någon hänsyn till att den svenska försvarsmakten av år 1949 icke kommer att få kämpa mot arméer med en utrustning av det slag, som fanns 1944 och 1945, utan mot arméer med en helt annan utrustning. Därför är det också betydelsefullt att konstatera, att vårt försvar är bättre nu än 1945. Det säger ingenting om dagens situation. I dagens situation måste vi ha dagens vapen.

Herr statsrådet **VOUGT**: Herr talman! Jag är mycket ledsen om det verkar närmanget från min sida att fortsätta denna debatt med herr Andrén, men jag tycker ju att när vi kommit att stå mot varandra och resonera på det här sättet böra vi också tala ut och söka klara upp vissa saker och ting.

Jag har inte på något vis offrat åt den tankegången, att vi i ett kommande krig skulle möta stridskrafter av samma slag som under det senaste kriget. Det tillskott till det svenska försvaret efter krigsslutet, vilket såsom jag här nämnt dragit en sammanlagd kostnad av en miljard kronor och bl. a. omfattar ettusen flygplan till flygvapnet, representerar en förnyelse och en förstärkning, som är skäligen att eftersträva just därför att om vi skulle möta en motståndare i dag, så är denne motståndare också starkare än vad en motståndare under det andra världskriget skulle ha varit.

Jag vill tillägga, att med herr Andrén's lidelsefulla intresse för försvaret vore det önskvärt om han ville använda de möjligheter, som jag gärna skall ställa till buds, för att skaffa sig en enligt min mening något sannare och riktigare

Ang. vissa beredskapsfrågor.

uppfattning av hur den svenska materielförsörjningen ter sig på försvarets område.

Vidare vill jag göra det påpekandet, att när vi råka komma i en sådan här dispyt kan det lätt verka så att jag söker övervärdera försvarets goda kvalitet. Det kan kanske från min sida vara en återspeglning av det förhållandet, att jag tycker att herr Andrén nedvärderar vårt försvar. Jag vill gärna tillägga detta eftersom jag inte gärna efteråt vill höra sägas, att jag här försökt förgylla upp vårt försvars tillstånd alltför mycket. Men jag reagerar alltid mot en nedvärdering, som jag tycker är orättvis.

Herr ANDRÉN (kort genmäle): Herr talman! Med anledning av försvarsministerns senaste inlägg vill jag säga, att jag hade tillfälle att vara närvarande vid en föredragning i statsutskottet angående det svenska försvarets materielförsörjning. De siffror, som vi där fingo del av, voro i mycket stor utsträckning hemliga, men så mycket kan jag ändå våga säga, att denna föredragning visade, att vi på mycket allvarliga punkter måste räkna med mycket allvarliga brister. Jag vill inte gå in på frågan var dessa brister ligga, ty det är en alltför ömtålig fråga att här beröra.

Jag vill tillägga en sak. Försvarsministern säger att det har anskaffats krigsmateriel sedan 1945 för en miljard kronor. Då vill jag fråga försvarsministern: Hur mycket av dessa 1 000 miljoner kronor har använts för reparation av äldre materiel, för ersättning av försliten materiel och för ammunition som förbrukats under övningarna?

Herr statsrådet VOUGT: Herr talman! Siffran representerar helt och hållet nyanskaffningar och engångsanskaffningar. I intet avseende är det fråga om ersättning av försliten materiel.

Herr ANDERSSON, ELON: Herr talman! Den mycket detaljerade diskus-

sion, som här har förts angående innehållet i statsutskottets utlåtande och de till utlåtandet fogade reservationerna, befriar mig från skyldigheten att ingå på någon detaljbehandling av det föreliggande ärendet. Jag har dessutom det intrycket att debattens omfattning, och i viss mån kanske också dess innehåll, inte stå i rimlig proportion till skiljaktheten i de åskådningar som här ha förts till torgs. Jag skall därför för min del nöja mig med att understryka ett par punkter i statsutskottets föreliggande utlåtande och de till detsamma fogade reservationerna.

Beträffande den omstridda frågan om repetitionsövningarna vill jag säga, att jag delar den uppfattningen att det skulle vara mycket önskvärt om repetitionsövningar så snart som möjligt kunde upptas i hela den utsträckning som värnpliktslagen förutsätter. Jag tror nämligen att det med den korta första tjänstgöring, som riksdagen har anslutit sig till och som det torde vara fåfängt att nu nedlägga mycken kraft på att försöka få ändrad, är nödvändigt att inlemma repetitionsövningarna såsom ett led i utbildningen. Kan man inte till första tjänstgöringen knyta repetitionsövningar i hela den omfattning, som är förutsedd, delar jag den uppfattningen att den svenska försvarsmaktens utbildning icke kommer att bli så god som den bör vara. Å andra sidan har jag icke kunnat undgå att ta hänsyn till vissa av de skäl som försvarsministern har anfört när han motiverat regeringens beslut att tills vidare begränsa repetitionsövningarnas omfattning. Det är förutom de ekonomiska skälen, som givetvis kunna vara tänjbara i större eller mindre utsträckning, även hänsyn till arbetsmarknadsläget och de fortsatta undersökningar angående repetitionsövningarnas inlemmande i tjänstgöringstiden som för närvarande pågå. Under sådana förhållanden kan det enligt min mening vara befogat att låta Kungl. Maj:t behålla prövningen av frågan om i vilken omfattning repetitionsövningar skola anordnas, en prövning som får ske mot bakgrunden av de andra intressen

Ang. vissa beredskapsfrågor.

som i detta sammanhang också behöva beaktas.

Beträffande repetitionsövningarnas omfattning redovisas i utskottets utlåtande tre olika ståndpunkter. Den ena ståndpunkten är den av majoriteten förfäktade, som innebär att riksdagen helt och hållet överlämnar åt Kungl. Maj:t att överväga repetitionsövningarnas omfattning. På den motsatta flygeln återfinnes högerreservationen, som innebär att repetitionsövningarna omedelbart skola upptas i den omfattning som värnplikslagen stadgar. Mellan dessa båda flygelståndpunkter finns en folkpartireservation som herr Rickard Lindström med den syrlighet, som han alltid ådagalägger gentemot förslag från folkpartistiskt håll, betecknat såsom en pantomim, en serie av vackra gester avsedda att ge intryck av något som i verkligheten inte finns bakom gesterna. Jag skall överraska herr Rickard Lindström med att säga, att jag delar hans uppfattning om att den reservation, som man här från folkpartiets sida framburit, i och för sig inte är så mycket att bygga en egen stuga på. Men det finns dock något som talar för att den inte är helt obefogad. Herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet poängterade, att man i statsverkspropositionen inte brytt sig om att göra någon beräkning av vad som är sannolikt i fråga om repetitionsövningarnas omfattning, utan att man har velat låta detta anstå. För folkpartiets del har man dock ansett det möjligt att beräkna vad som sannolikt kan komma att *minst* erfordras i fråga om repetitionsövningar och beredskap under nästa år. Som detta det minsta sannolika behovet har man tagit den omfattning i vilken Kungl. Maj:t i år har funnit skäl att inkalla till repetitionsövningar och beredskap. Om man således har den uppfattningen, att det läge, som i år har föranlett Kungl. Maj:t att göra vissa inkallelser, under nästkommande år i varje fall inte torde komma att förbättras utan sannolikt kommer att bli åtminstone lika farligt som det är i år, är det väl inte alldeles oberättigat att ge uttryck åt den uppfattningen, att inkallelserna till repeti-

tionsövningar och beredskap böra vara av minst samma omfattning som vad Kungl. Maj:t har funnit skäligt i år. Har man den uppfattningen, är det väl också ganska rimligt att man i försvarspropositionen begär anslag som täcka inkallelser i den omfattning som nu ha skett. Det är detta yrkande som framställs i folkpartireservationen. Jag kan, som sagt, gärna medge, att motiveringen inte är så förfärligt stark för att därpå bygga en ifrån statsutskottsmajoriteten skild uppfattning, men den är inte så obefintlig som vad herr Rickard Lindström här för sin del försökte göra gällande.

Herr Lindström var en liten smula rolig på folkpartiets bekostnad. Det unnar jag honom gärna — kammaren behöver understundom ett litet tillfälle till munterhet. Jag betvivlar inte herr Rickard Lindströms försvarsvänlighet, som han starkt betonade. Jag tror att den hos herr Lindström bara överträffas av en egenskap som är om möjligt ännu mer framträdande: hans trofasthet mot en socialdemokratisk regering. Men när han särskilt ägnade sig åt att vara munter på folkpartiets bekostnad, vill jag med åberopande av herr Lindströms karakteristik av sig själv — han var minst dubbelt så försvarsvänlig som högern — bara konstatera, att herr Lindström säkerligen också är dubbelt så förälskad i högern som högern själv. Det kanske i någon mån förklarar hans angelägenhet att i den diskussion, som han förde, försöka föra folkpartiet så mycket som möjligt bakom linjen.

Beträffande materielanskaffningen ber jag, herr talman, att få framföra ett par synpunkter. Jag finner det vara tillfredsställande, att man i utskottet har kunnat ena sig om att öka det bemyndigande, som Kungl. Maj:t har begärt, till 125 miljoner kronor. Jag utläser därur en möjlighet att i snabbare takt än som eljest skulle ha varit möjligt kunna fylla en del av de brister som för närvarande ostridigt vidlåda den svenska försvarsmakten, brister på mycket vitala områden som det måhända i dag är olämpligt att alltför detaljerat beskriva.

Ang. vissa beredskapsfrågor.

Av de yttranden, som ha föllts av försvarsministern under den hittillsvarande debatten, förefaller det, som om han menade att ökningen av beställningsbemyndigandet även skulle bereda möjlighet för Kungl. Maj:t att inom denna ram inrymma de mycket betydande beställningsäskanden, som kunna bli en följd av den för några dagar sedan publicerade framställningen från arméförvaltningen om möjligheten att nu utlägga beställningar på radarmateriel. Om den vidtagna ökningen med 25 miljoner kronor skall inrymma även de nya beställningsbehov, som i anledning av denna framställning ha blivit aktuella, försvaras om inte rent av försvinna möjligheterna att med det med 25 miljoner kronor höjda anslaget öka takten i fyllandet av de behov, som redan före avgivandet av framställningen i fråga om radarmateriel voro klara och uppenbara. Jag uttalar för min del ett beklagande av om så skulle bli fallet. Jag tillåter mig ge uttryck åt den uppfattningen, att Kungl. Maj:t skall bereda sig tillfälle att överväga, huruvida inte med anledning av de ökade möjligheterna till radarbeställningar det kunde finnas skäl att hos riksdagen begära ett ytterligare förstärkt beställningsbemyndigande, om ett sådant är nödvändigt, för att kunna fylla både de brister i armémateriel av det slag, som jag här avser, och kunna utlägga erforderliga radarbeställningar. I varje fall bör Kungl. Maj:t söka finna en möjlighet att vid sidan av det beställningsbemyndigande, som nu har begärts, inrymma tillräckliga anslag för anskaffning av radarmateriel.

I detta sammanhang skulle jag även vilja ta fasta på den uppgift som försvarsministern lämnade, att frågan om förstärkning av jaktflyget för närvarande är föremål för regeringens prövning. Jag tillåter mig också i det fallet uttala den förhoppningen, att regeringens prövning av frågan om förstärkning av jaktflyget skall leda fram till en så positiv ståndpunkt som det med hänsyn till materielleveranserna och våra ekonomiska möjligheter kan vara möjligt.

Jag vill vidare understryka önskvärdheten av att man på vederbörligt håll ägnar all uppmärksamhet åt de framställningar som göras beträffande igångsättandet av arbeten för åstadkommande av bergsrum. Här är det fråga om en försvarsangelägenhet av mycket stor vikt, anläggningar som ta mycket lång tid att utföra och som ta i anspråk relativt obetydligt av arbetskraft och materiel. Det skulle vara till betydande gagn för det svenska försvarets styrka, om man i all den utsträckning som det över huvud taget är möjligt ville medge att arbeten av detta slag omedelbart finge fullföljas i hela den utsträckning som anvisade reservationer möjliggöra.

Låt mig sedan, herr talman, med några ord ta upp en fråga som ganska oväntat diskuterats i förmiddagens debatt efter föranledande av herr von Heland. Kammaren fick sig till livs en åtminstone enligt herr von Helands egen uppfattning mycket skarp kritik av ett uttalande som folkpartiets ledare för några veckor sedan gjorde i ett föredrag. Herr von Heland efterlyste en utrikespolitisk deklaration från regeringen som, såvitt jag förstod, för att fylla herr von Helands önskemål skulle innebära ett klart avståndstagande från den uppfattning som professor Ohlin gjort till sin. Herr von Heland hade vid sidan härav ett speciellt önskemål. Han hemställde att regeringens deklaration skulle få en sådan utformning att den skulle utgöra något slags modell för hur de militära talesmännen i vårt land skola tänka och tala när de beröra sådana här saker och ting. På tal om det sista önskemålet från herr von Heland förmodar jag, att man inte på allvar reflekterar på hans lysande uppslag att man från regeringshåll skulle utarbeta någon sorts mall, efter vilken de militära talesmännen skulle rätta sina ord och uppfattningar när det gäller uttalanden i militära frågor.

I fråga om den utrikespolitiska situationen har emellertid hans excellens herr utrikesministern tagit upp herr von Helands anmärkningar och avgett en utrikespolitisk deklaration. Jag har i och för sig inte så mycket att säga om inne-

Ang. vissa beredskapsfrågor.

hållet i densamma, såvida den avser att ge uttryck för den meningen, att den linje, varom regeringen och riksdagen tidigare ha varit eniga, fortfarande är att anse som den svenska linjen. Jag vill dock till herr Öhman, som lär ha frågat, om folkpartiet eller om jag — eller hur hans ord nu föllo — skulle ställa oss bakom den argumentation som förs av en av liberala tidningarna i huvudstaden, säga, att såvitt jag känner till är folkpartiets utrikespolitiska linje densamma som den som bl. a. från denna talarstol angavs i debatten den 9 februari. Någon förändring i den linjen känner jag icke till.

Hans excellens var emellertid också missnöjd med vad herr Ohlin sagt i sitt föredrag. Hans excellens hade den uppfattningen att uttrycket »västmaktsorienterad alliansfrihet» — jag tar det i min mun endast som ett citat — var en ganska oklar definition av vad man egentligen menade. Jag tillåter mig undra, om inte den oklarheten i viss mån beror på att hans excellens i sin argumentation sammanblandade vad man skulle kunna kalla neutralitet i fred och neutralitet under krig. Såvitt jag uppfattade hans excellens utläggning riktigt, sysslade den huvudsakligen med den neutralitet, som man från svensk sida skulle komma att iakttaga i händelse av en krigisk konflikt, i vilken Sverige inte behövde bli indraget eller inte hade indragits, utan där Sverige skulle försvara sin neutralitet. Men den diskussion som vi nu föra och i varje fall den diskussion, som jag föreställer mig att herr Ohlin vid det tillfället förde, gäller ju den neutralitetspolitik som man från svensk sida för i fred. Tillåt mig att erinra hans excellens utrikesministern om ett par saker. Sverige har anslutit sig till Marshallorganisationen. Jag har ett mycket bestämt intryck av att vår anslutning till denna organisation ifrån östsidan betraktas såsom ett ståndpunktstagande vid liktydigt med vad man skulle kunna kalla en västmaktsorienterad neutralitet. Skulle vi i detta fall iakttaga den strikta, rena neutralitet, som hans excellens förordlar, så hade det väl

tarvats en ungefär motsvarande anslutning till östblocket, i den mån organisatoriska möjligheter därtill skulle föreligga. Jag har inte kunnat konstatera, att man från regeringens sida har känt sig på något sätt vare sig chockerad eller generad av denna anslutning till en västmaktsorganisation, och jag har inte heller funnit att herr von Heland gjort det.

Det finns också en annan liknande företeelse som i dessa dagar är aktuell. Det är Sveriges anslutning till det Europaråd som man för närvarande håller på att konstituera, en anslutning som också ifrån den andra sidan betraktas såsom en oneutral handling. Jag vill minnas, att en av de svenska företrädarna för intressena i öster häromdagen särskilt konstaterade, att en svensk anslutning till Europarådet skulle vara densamma som ett nytt bevis på svensk fienlighet mot Sovjetunionen.

Såvitt jag förstår, föreligger det här faktiskt omständigheter som med viss rätt kunna kallas en västmaktsorienterad alliansfrihet. Det är en anslutning till västmaktssynpunkterna, ekonomiskt och ideologiskt, som vårt land på detta sätt har företagit sig. Det kan inte betecknas såsom annat än ett ganska tydligt uttryck för en västmaktsorientering som dock icke är av sådant bindande slag att den innebär en anslutning till en allians.

När det sedan gäller vår neutralitet i händelse av ett krig, i vilket vårt land icke är indraget, har det, såvitt jag vet, inte från någon sida hörts några andra uttalanden än sådana som tyda på att man från svensk sida i det fallet är beredd att upprätthålla neutraliteten. Jag tillåter mig att antaga att hans excellens i det fallet inte anser den neutralitet idealisk som vi nödgades tillämpa under det senaste världskriget, utan att man därvidlag skall kunna räkna med en neutralitet av verkligt innehåll.

Herr von Heland uttalade den förhoppningen, att man i försvarsfrågan genom bl. a. herr försvarsministerns välvilliga medverkan skulle kunna komma fram till en enighet mellan socialdemo-

Ang. vissa beredskapsfrågor.

kraterna och högern, som herr von Heland uttryckte sig. Jag tillåter mig, herr talman, att sträcka mina förhoppningar något längre. Jag skulle gärna se att vi i försvarsfrågan kunde uppnå en enighet som inneslöt inte bara socialdemokraterna och högern utan även bondeförbundet och som också tillät folkpartiet att på den anspråkslösa plats, som herr Rickard Lindström vill anvisa det, ansluta sig till densamma. Det skulle vara till stor fördel för den svenska försvarsfrågans fortsatta behandling och för försvarssträvandena ute i landet, om man vid detta tillfälle liksom vid det tillfälle i fjol då vi diskuterade försvarsorganisationen toge mera hänsyn till de omständigheter som ena oss i denna sak än till det som skiljer oss åt.

Jag upprepar, herr talman, vad jag sade i början av mitt anförande om att jag har det intrycket att debattens omfattning kanske är större än den oenighet som den i själva verket speglar. Den försvarsvilja, som måste vara den bärande grunden för varje försvarsorganisation och för varje uppgift i försvarets tjänst, tror jag i denna dag finnes hos alla svenska partier. De överväganden av ekonomisk eller annan art, som i vissa detaljer — visst inte oväsentliga utan viktiga detaljer — ställa oss på olika linjer, äro icke av sådan art och omfattning att de rubba denna principiella försvarsvilja.

Jag slutar således, herr talman, med att uttala den förhoppningen, att man skall kunna skapa den enighet i försvarsfrågan som är nödvändig för att vårt folk skall kunna bära den stora försvarshördan.

Herr VON HELAND (kort genmäle): Herr talman! Om mitt uttalande om samförståndstanken skulle kunna missuppfattas, är jag mycket glad över herr Elon Anderssons påpekande i det hänseendet. Jag tog ytterpartierna, högern och socialdemokraterna, och är givetvis liksom herr Elon Andersson mycket intresserad av att samförståndsviljan skall gälla alla de fyra stora partierna.

Det var emellertid inte för att säga detta som jag begärde ordet, utan främst för att rikta en fråga till herr Elon Andersson, som jag vore tacksam om han ville besvara. Jag förstod inte riktighet herr Elon Anderssons resonemang om de militära myndigheternas rätt att yttra sig. Min avsikt med vad jag sade i mitt förra anförande var att förklara, att det måste anses olämpligt, om vi i Sverige skulle ha en överbefälhavare, en försvarsstabschef och tre chefer för de olika vapenslagen, som offentligt yttra sig tvärtemot den utrikespolitiska linje som regering och riksdag ha fastställt. Jag vill fråga herr Elon Andersson: Anser herr Elon Andersson det lämpligt om vi skulle ha t. ex. en överbefälhavare, som yttrade sig precis tvärtemot den utrikespolitiska linje som statsmakterna ha fastställt?

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**: Herr talman! Jag har i ett tidigare anförande sökt ge en utläggning av den nya formel för utrikespolitiken, som herr Ohlin har lanserat och som herr von Heland har påtalat här i kammaren. Jag framhöll att jag fann den mycket oklar, men jag försökte mig på en tolkning av den nya formeln. Jag sade att det låg närmast till hands att tolka den så, att västmaktsorienterad alliansfrihet i händelse av en konflikt skulle motsvaras av en åt ena hållet orienterad neutralitetspolitik. Jag framhöll vådorna av att göra den sortens deklamationer.

Nu säger herr Elon Andersson att detta ingalunda var meningen, utan att jag har tagit miste när jag har trott att herr Ohlin syftar på den politik som skulle föras under krig. Enligt herr Elon Anderssons uppfattning borde vi i händelse av krig föra en neutralitetspolitik enligt folkrättsliga grundsatser, alltså precis det som jag har deklarerat såsom min uppfattning. Jag är naturligtvis mycket tillfreds över att herr Elon Andersson anser sig kunna ge den uttolkningen, att den nya formeln icke syftar på den politik som skall föras i händelse av krig.

Ang. vissa beredskapsfrågor.

Men vad skulle då denna särskilda orientering, som herr Ohlin hade i sikte, syfta på? Ja, herr Elon Andersson gav den förklaringen, att Sveriges anslutning till Marshallorganisationen och vårt ståndpunktstagande till det blivande Europarådet skulle motivera benämningen »västmaktsorienterad alliansfrihet». Denna formel skulle även vara motiverad därav att vårt ståndpunktstagande i dessa båda fall från andra håll har karakteriserats såsom partitagande och såsom oneutral hållning.

Jag vill då först och främst säga, att det är mycket oegentligt att tala om dessa frågor i samband med neutraliteten. De ha ju ingenting med den folkrättsliga neutraliteten att göra. Herr Ohlin begagnade också uttrycket »alliansfrihet». Sätter man det ordet i stället för »neutralitet», blir det mycket svårt att tala om en »västmaktsorienterad alliansfrihet», därför att vi anslutit oss till en ekonomisk organisation för återhämtning i världen.

Men än besynnerligare blir det om man tänker på att herr Ohlin i sitt tal hade till syfte att framhålla olika nyanser bland de partier, som stödde regeringens allmänna politik. Han sade nämligen, att det är en betydande skillnad mellan herr Rubbestads isolationistiska neutralitet och herr Ohlins västmaktsorienterade alliansfrihet. Såvitt jag vet har emellertid herr Rubbestad och hans parti varit med om anslutningen till Marshallorganisationen och om den positiva inställningen till det planerade Europarådet. Jag förstår därför inte riktigt, hur man med just den tolkningen skulle ställa upp mot varandra såsom två olika nyanser av utrikespolitik å ena sidan den isolationistiska neutraliteten och å andra sidan den västmaktsorienterade alliansfriheten.

Även om jag alltså är mycket tillfredsställd med den utläggning, som herr Elon Andersson gav, måste jag säga, att det var ganska olyckliga vändningar som herr Ohlin använde.

Herr ANDERSSON, ELON (kort genmäle): Herr talman! Jag vill endast i

fråga om anslutningen till Marshallorganisationen erinra hans excellens herr utrikesministern om ett uttalande, som vid behandlingen av frågan om vårt lands anslutning till Marshallorganisationen fölls av utrikesutskottets ordförande i denna kammare. Han konstaterade, att ett beslut om anslutning till Marshallorganisationen sådant förslaget då förelåg också hade politisk innebörd. Jag tror inte att man kan komma ifrån att de förpliktelser, som vårt land har iklätt sig eller håller på att ikläda sig på detta område, i realiteten innebära, att vi föra en västmaktsorienterad politik utan att den dock har formen av en allians.

Till herr von Heland vill jag med herr talmannens benägna tillstånd bara säga, att jag tycker att det skulle vara ett onormalt förhållande, om vi här i landet hade en överbefälhavare, som, därest han i en viktig angelägenhet hade en annan uppfattning än den som till äventyrs herr von Heland och jag proklamerat i den svenska riksdagen, då inte finge ge uttryck åt den. Det skulle innebära en begränsning av hans möjligheter att utöva sitt ansvarsfyllda ämbete, som jag skulle anse vara ganska bedrövlig.

Överläggningen blev nu för en stund avbruten för att begärt tillfälle skulle beredas herr statsrådet Weijne att avlämna kungl. propositioner.

Herr statsrådet Weijne avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 107, angående Sveriges anslutning till Förenta Nationernas organisation för uppfostran, vetenskap och kultur (Unesco); samt

nr 118, angående bidrag till restaurering av vissa domkyrkor.

Ang. vissa beredskapsfrågor. (Forts.)

Fortsattes överläggningen angående statsutskottets utlåtande nr 4 punkten 1.

Ang. vissa beredskapsfrågor.

Herr DOMÖ: Herr talman! Den utrikespolitiska situation, som råder sedan något mer än ett år tillbaka, påminner i mångt och mycket om det läge, som rådde för ett tiotal år sedan. Vi hade då samma känsla som nu av att leva i skuggan av en stor och mäktig diktatur. Vi hade samma förhoppningar om en fredlig lösning av spänningen mellan de stora maktblocken, då tre och nu bara två, och vi hade också samma olustkänslor för den närmaste framtiden.

Vår egen försvarsfråga låg även då i stöpslevan. År 1938 slog den realistiska bedömningen av läget igenom i det socialdemokratiska partiet. Låt mig, herr talman, i minnet föra oss tillbaka till det tillfälle vid början av riksdagen år 1938, då dåvarande statsministern Per Albin Hansson begärde återremiss av statsutskottets utlåtande i försvarsfrågan och gjorde det på ett sådant sätt, att svenska folket fick en känsla av allvar och beslutsamhet och nytt ställningstagande i en viktig fråga på grund av ändrat tidsläge.

Den gången skapade Per Albin Hansson en av grundförutsättningarna för den politiska samling, som betytt så mycket för vårt lands förmåga att rida ut andra världskrigets hårda stormar.

När statsminister Erlander den 9 februari i år i denna kamrare redovisade de skandinaviska försvarsförhandlingarnas sammanbrott, fick man ett intryck av samma allvar och samma verklighetsyn. Statsministern underströk den gångna nödvändigheten för vårt folk att bereda sig på ökade ansträngningar för att trygga freden. Allvarsstämningen och viljan att verkligen gripa sig an med problemet fanns kanske mindre i de formuleringar statsministern använde eller i de uttalanden han gjorde. Den låg under och gav grundstämningen.

Man hade vid det tillfället en känsla av att en grund för en ny samling kring våra väsentliga livsproblem höll på att växa fram. Vi hade — vi företrädare för de demokratiska partierna — utan motsättningar och utan några skiljaktigheter gemensamt sökt medverka till stärkt och solidarisk skandinavisk säkerhet. Vi

hade alla förklarat oss beredda att rekommendera riksdagen att ikläda vårt land ganska tunga förpliktelser mot Danmark och Norge — icke av någon lust att spela en roll utan därför att läget syntes oss kräva det. Vi föreföllo inom alla demokratiska partier vara överens om att utrikespolitik och försvarspolitik egentligen äro två sidor av samma sak, att de ha gemensam målsättning — rikets säkerhet och folkets frihet.

För oss alla står det väl nu klart, att vårt försvarspolitiska läge icke förbättrats därigenom att Norge och Danmark valde att gå sin väg.

Statsministern sade vid nämnda tillfälle, att den alliansfria politiken ställer stora krav på försvaret och att vi sannoligen inte valt den för att komma billigare undan.

Med detta uttalande i minnet vågar jag göra det påståendet att statsministern och regeringen inte dragit de konsekvenser av det utrikespolitiska läget, som man hade haft skäl att vänta. En »ny giv» från statsministerns sida skulle ånyo ha skapat en grund på detta område, som skulle varit av stor betydelse. Det blev ingen sådan ny giv. Jag tillåter mig, herr statsminister, att beteckna detta såsom ett försummat tillfälle. En målmedveten effektivisering skulle inför utlandet ha stärkt vår ställning och utgjort belägg för vår bestämda vilja att skydda vår nationella frihet. Jag vågar ställa en direkt fråga till statsministern: Anser statsministern att försvaret, som det nu framlägges här i utskottets förslag, i tillräcklig grad är tillgodosett ur de synpunkter jag här har nämnt? Anser statsministern, att vår försvarspolitik och vår utrikespolitik äro i erforderlig grad koordinerade?

Jag skall inte förringa den vilja till samarbete som visas från alla håll. Jag noterar med glädje de uttalanden, som gjorts om den saken i dag, men man kan ju ha ganska olika uppfattningar om i vilken utsträckning man måste gå in för en sak för att få den effektiv. Från den meningsriktningens sida, som jag företräder, anse vi att vi ha visat en god vilja till samförstånd — vi notera ock-

så att andra grupper gjort det — men det vore att dölja någonting om man sade, att vi ha samma uppfattning som de andra när det gäller frågan om försvaret blivit tillräckligt tillgodosett.

Jag vill med tacksamhet notera den ansträngning, som gjorts från majoritetspartiets sida att gå oss till mötes när det gäller anskaffandet av tygmateriel. Men här ha kommit fram saker och ting i dag som göra det nödvändigt för mig att — liksom en talare tidigare i dag — direkt rikta en bestämd vädjan till försvarsministern och regeringen, att man inte låter den vidgade ramen för myndigandet rörande tygmateriel inrymma även anskaffandet av den nödvändiga radarmaterielen. Det skulle ha till följd att de som ha varit med om kompromissen i utskottet skulle anse sig vara förda bakom ljuset beträffande användningen av dessa pengar. Jag har ingen anledning att här särskilt frukta att det skall ske — det vore orimligt att till den grad minska tyganslaget — men det var en brist på klarhet — inte ovanlig — i försvarsministerns uttalande, som ger mig anledning att rikta denna vädjan till regeringen.

Försvarsministern ställde i sitt anförande här i dag en vad han till sist kallade retorisk fråga, i vilken grad vi ansågo försvaret vara dåligt. Han gav den varningen, att man inte skall misstänkliggöra försvaret. Nej, det sista vi skulle vilja göra vore att misstänkliggöra det svenska försvaret! Vi veta vad försvaret betyder och vad det betydde under kriget. Vi äro fullt medvetna om den styrka, som det svenska försvaret har, men vi skulle illa ta vara på vår uppgift, om vi inte kritiserade vissa åtgärder, underlåte att tala om att det nya läge, som nu har kommit, med ovillkorlig kraft nödvändiggör den förstärkning, som jag här har sökt framhålla såsom nödvändig och som jag menade att man skulle kunna fått till stånd med en ny giv från regeringens sida under anslutning från hela folket. Regeringen har själv styrt om allt man till äventyrs på sina håll, inte minst utomlands, fått en felaktig uppfattning om svenskt

Ang. vissa beredskapsfrågor.

försvaret. Det förhållandet, att regeringen i en kritisk tid har inskränkt värnpliktsutbildningen till tiden och repetitionsövningarna till omfattningen, har kanske mera bidragit till uppfattningen utåt om vårt försvar än att vi här tala om att vi inte kunnat i tillräcklig grad tillgodose just den eller den viktiga detaljen. Jag anser det angeläget att inte misskreditera försvaret utan medverka till att åstadkomma den effektivisering som ett skärpt läge har nödvändiggjort.

Statsutskottet ger i sitt utlåtande inte intryck av att beslutsamt och med det allvar, som läget kräver, framföra sin uppfattning. Utskottet skjuter över frågan i hög grad på regeringen. Ja, regeringen skall naturligtvis ha ansvaret. Jag återkommer kanske till den frågan sedan. Men utskottet borde sagt ifrån ordentligt vad läget kräver.

Regeringen har redan mycket stora fullmakter och får ännu flera. Fullmakter i all ära, de äro goda att ha, men jag vill säga till herr Rickard Lindström, att det ju beror på hur fullmakterna utnyttjas. Herr Lindström sade, att det egentligen inte är någon skillnad i de olika uppfattningarna inom utskottet. Högern vill ha repetitionsövningar och efterutbildningsövningar, och det är utskottet också med på, fastän utskottet lägger det hela i Konungens hand. Vi våga dock inte ha samma goda tilltro till att regeringen ordnar den saken på det sätt, som vi anse vara det bästa, och, herr Rickard Lindström, vi skola inte glömma bort att fullmakten också innehåller en rättighet för regeringen, om den nu har rätt att så där utan vidare bestämma om det skall anordnas repetitionsövningar eller inte, att bestämma, att det praktiskt taget inte skall bli några repetitionsövningar och efterutbildningsövningar alls. Det är inte en fullmakt att bara bestämma om dessa övningar i positiv riktning, utan det är en fullmakt också att hålla dem nere vid en rätt minimal omfattning.

Det är vackert med denna tilltro till den nädiga överheten, men frågan är om det är alldeles så klokt att riksdä-

Ang. vissa beredskapsfrågor.

gen inskränker sin befattning med försvarsfrågor till fullmaktslämning i form av miljonanslag. Skulle inte riksdagen också vilja vara med om att granska det sätt på vilket regeringen fullföljt riksdagens vilja? Det skulle vara skäl i att på detta område ta en mera bestämd position här i riksdagen än vad vi tyckas vara benägna att göra.

Man skulle, herr talman, kunna börja med att se efter vad som hänt eller rättare vad som *inte* hänt under de år, då spänningen vuxit sig djupare i världen. Den tjeckoslovakiska krisen gav oss en chock, men på vilket sätt ledde denna varningssignal till praktiska resultat? Jo, det var under denna tid som försvarsministern underlät att uppehålla värnpliktstiden och att låta repetitionsövningarna fortgå. Egentligen skulle den försvarsförstärkning, som vi nu måste gå in för, ha börjat i och med att vi märkte dessa oroliga tecken ute i världen. Den tjeckoslovakiska kuppen visade tydligt hur det allmänna läget var. Om vi då hade gått in för en effektivisering av vårt försvar, sett om det ordentligt, hade vi fått den parallellism till 1938 som jag här förut har talat om.

En hel del av riksdagens anslag ha förvandlats till reservationer — inte till vapen och försvarsmateriel, utan till poster i försvarets otroligt inkrånglade bokföring. Jag måste ärligt säga, att jag är rädd för en fortsatt utveckling åt samma håll; regeringens företrädare i dagens debatt ha inte lyckats ge mig den känslan att man nu skulle vara beredd att gå från ord till handling. Jag måste säga att försvarsministerns inlägg här i dag har vittnat om en obenägenhet att fast och bestämt gå på en viss bestämd linje. Vad som nu behövs är handling, men jag kan inte riktigt finna att från den nuvarande försvarsministerns sida visats någon fast vilja att handla. Man frågar sig inte bara i riksdagen utan i vida kretsar ute i landet, hur vår politiska försvarsledning fungerar. Jag har ingen vilja att i detta sammanhang attackera herr Vougt, även om jag måste tillstå att jag av hans politik får en känsla av

att han, såsom jag nyss antydde, är snar till ord och något trög till handling. Hans ord och hans utfästelser äro talrika. Hans uppmålande av vad som kommer att bli är ganska lockande, men det räcker inte i detta läge för att åstadkomma den erforderliga styrkan i försvaret. Och när försvarsministern gjorde en dygd av försummelsen, att man inte hade tagit ut hela värnpliktstiden, inte hade i vederbörlig ordning inkallat till repetitionsövning eller efterutbildning, och förklarade, att det gjorde det möjligt att framdeles utbilda de värnpliktiga, som inte fått tillräcklig utbildning, på ett mycket bättre sätt än förut, frågar jag om inte det är att försöka inkassera för mycket, när det just är denna brist på utbildade krafter som kanske är den största svagheten i hela vårt försvarssystem.

I vilken mån försvarsministern inom regeringen fört försvarets talan och misslyckats därmed, kan en utomstående icke yttra sig om. En utomstående vet icke, om det är herr Vougt's vilja eller hans förmåga som är otillräcklig. Kvar står bara det faktum, att ansvaret i sista hand bärs av hela regeringen. Det är regeringen som helhet, som måste ha gjort de politiska bedömningar, som ligga till grund för att man vågar ta ansvaret för att ha hållit tillbaka nödvändiga åtgärder för att fylla sådana försvarsbehov, för vilka anslag förelagat och föreligga. Det går inte att bara kritisera eller att från regeringens sida bara skylla på en departementschef, även om denne uppenbarligen, i likhet med andra av sina kolleger, har svårigheter att vinna gehör för sina synpunkter.

Jag sade att regeringen har ansvaret. Det har den närmast, men vi ha alla ansvaret för hur det går. Det skola vi inte undandraga oss, och i det ansvaret ligger också vår plikt att framhålla hur vi se på dessa saker och ting och att kritisera när vi anse att det är nödvändigt.

Statsministern har på ett glädjande sätt framträtt som regeringens talesman i utrikespolitiska sammanhang. Det är att beklaga, att statsministern icke på

Ang. vissa beredskapsfrågor.

ett liknande sätt gjort sig till företrädare för de konsekvenser i försvarsavseende, som borde dragas av den utrikespolitik, vilken i så hög grad bär hans signatur.

Det går inte att skylla på folkmeningen. Exempel från andra länder i dessa dagar visa hur en folkmening rättar sig efter ett bestämt och uppriktigt språk från en regerings sida. Det får inte vara folkmeningen som avgör om det skall vara nio eller elva månaders tjänstgöring inom en viss medgiven värnpliktsram, utan det måste vara den ansvariga ledningen för ett land. Det måste vara statsmakterna som där säga sitt ord.

Det är möjligt att en socialdemokratisk regering har särskilda svårigheter, då det gäller att träda fram inför allt folket med en klar och entydig programförklaring i den fråga, som vi nu sysselsätta oss med. Det är möjligt att det inom majoritetspartiet finns mera dogmatiska föreställningar och tänkesätt på det ena och på det andra området. Det var något sådant som jag tyckte skyttade i försvarsministerns uttalande, när han sade, att de värnpliktiga efter kriget voro trötta på tjänstgöring, att värnpliktstiden kändes lång och att arbetskraftsbristen gjorde sig gällande. Försvarsministern sade, om jag minns riktigt, att han ansett det vara en ofrånkomlig plikt att söka tillgodose den allmänna mening, som han funnit råda i denna fråga. Ja, det var kanske anledning att söka åstadkomma en lättnad därvidlag, men såsom en ännu ofrånkomligare skyldighet måste det te sig för försvarsministern att i det läge, som har uppstått det senaste året, komma fram till åtgärder som göra försvaret effektivt.

Jag tror inte att botemedlet ligger i att man bara beviljar en massa anslag. Det behövs anslag också, ty det är ju nödvändigt att anvisa medel till vissa speciella ändamål, men i vårt nuvarande försvarsläge är det framför allt viljan till effektivisering inom den ram och inom den tillgång på pengar vi ha som är det avgörande. Det är där som försvarsministern spelar en så stor

roll. Vad han där gör och vill kan betydja så mycket, och det är därför som jag har tillåtit mig en kritik på den punkten och ett bestämt krav på att inom snar tid söka komma till en så stark effektivitet som möjligt.

Man säger att det är nödvändigt med en avvägning mellan försvarspolitiken och den ekonomiska politiken. Samhälls-ekonomien skulle icke tillåta någon ökning av takten i försvarsförstärkningarna, säger man. Det argumentet har anförts varje gång krav på en realistisk försvarspolitik framförts. Det är klart att man måste göra avvägningar, men det får inte bli så att hänvisningen till avvägningskravet blir ett den obotfärdiges förhinder.

Det är alldeles riktigt att vår produktion är ansträngd, i vissa avsnitt överansträngd. Det möter otvivelaktigt svårigheter att lösgöra produktionskrafter för försvarsändamål. Därom behöva vi icke diskutera, inte heller om nödvändigheten att ta samhällsekonomiska hänsyn. Ingen lär dock kunna påstå, att situationen skulle vara så ansträngd att intet utrymme skulle finnas för försvarsändamål. Ej heller vågar väl någon i nuvarande läge driva den tesen, att en på varje punkt bibehållen levnadsstandard är nödvändigare än säkerhetsåtgärder till skydd för vår frihet. Därtill kommer att vår produktionsapparat i allt väsentligt är intakt. Här i landet kan man icke åberopa de skäl, som i de flesta andra europeiska länder måste vara avgörande — nödvändigheten att bygga upp igen efter krig eller ockupation. Det rör sig för Sveriges del väsentligen om den ekonomiska politiken. Drivs den fritt och förnuftigt, gör man sig av med alltför ingrodde planhushållarföreställningar, hör det svenska näringslivet ganska snart kunna komma i sina gängor igen och kunna skapa de ekonomiska förutsättningar för vår frihet och vår fred, som äro lika nödvändiga som några andra.

Vi måste föra en utrikespolitik, som ger oss möjlighet att räkna med den demokratiska världens bistånd om vi skulle bli anfallna. Vi måste få sådana

Ang. vissa beredskapsfrågor.

förhållanden till stånd med världens demokrati, att vi kunna påräkna det vi behöva importera för vår försvarsförstärkning. Vi behöva råvaror, färdig försvarsmateriel, tillgång till nya rön på vapentechnikens område. Detta borde vi kunna få om västmakterna bibringas förtroende till vår vilja och förmåga att försvara frihet och oberoende. Vi måste göra klart att vi utrikespolitiskt och försvarspolitiskt ämna anstränga oss för att ge vårt bidrag till världens fred. Det ge vi genom att sätta allvar bakom våra deklarationer om försvar till det yttersta av vårt land och vår frihet.

Många kanske säga, att jag här talat patetiskt, en del andra anspråksfullt. Jag har, herr talman, vågat göra det i känslan av att sådana förhållanden äro rådande, att det nu måste sägas ut att det inte får finnas några förevändningar när det gäller att åstadkomma de gemensamma krafttag som behövas.

En annan sak, som i det sammanhang kräves, är vakthållning mot femtekolonnarna. Som dragna på ett snöre ha de olika ländernas kommunistpartier stramat åt sin hållning, förvandlats från s. k. politiska partier till filialer inom samma centralt ledda företag för politisk aggression. Detta kräver vår uppmärksamhet, vår stränga uppmärksamhet. Efter det anförande, som herr Öhman här har hållit i dag, är det ännu mera uppenbart hur viktig denna punkt på vårt beredskapsprogram är. Det är bra, herr Öhman, att vi veta var vi ha er! Ert uttalande här i dag har på ett utomordentligt sätt klargjort detta.

Regeringen får nu förnyade fullmakter. Jag har tillåtit mig stryka under att därmed följer ansvar. Jag vill också stryka under att vi måste handla på ett sådant sätt, att vi utåt väcka förtroende och tillit i vår utrikespolitik och i vår försvarspolitik. Regeringen har ansvaret, men den saknar inte stöd av riksdagens partier. De anspråk, som vi från vår sida ställa, kunna tyckas gå långt utöver dem som regeringen anser sig kunna tillgodose, men vi måste med hänvisning till läget kräva hänsyn till denna vår önskan.

Hans excellens herr statsministern **ER-LANDER**: Herr talman! Jag blev direkt uppmanad av herr Domö att deklarera min inställning, och jag vill inte underlåta att göra det. Men innan jag går in på herr Domös anförande kanske jag bör göra några reflexioner om ett par andra ting, som varit på tal i dagens debatt.

Det har från ett par talares sida framhållits det riskabla i att framstående representanter för den militära sakkunskapen yttra sig på ett sådant sätt, att det kunde förefalla som om dessa förtroendeämbetsmän icke ansågo att den politik, som företrädes av Sveriges regering och Sveriges riksdag, stode i överensstämmelse med landets intressen. Jag är givetvis väl medveten om att i den ömtåliga situation, som vårt land för närvarande befinner sig i, är det lätt att uttalanden missuppfattas både i den ena och i den andra huvudstaden. Framför allt när man vet att de rapportörer, som på visst håll finnas här i landet, äro så angelägna om att missuppfatta som exempelvis herr Öhman har ådagalagt i dag, är jag fullt medveten om att det kan bli missförstånd om den svenska inställningen, när man härdrar vissa yttranden som kunna ha fällt. Vi kanske därför litet var borde vara försiktiga. Om det skulle vara så exempelvis, som herr Elon Andersson har gjort gällande, att herr Ohlin inte har menat någonting särskilt med sitt yttrande om den västmaktsorienterade alliansfriheten utan att han närmast stod på samma linje som herr Rubbestad, kan jag inte förstå varför man utåt skall ge sken av en annan uppfattning. Jag tror att det för envar kan vara ganska stor anledning att tänka på innebörden av sina uttalanden.

Vad beträffar de yttranden från militärt håll, som här ha förts på tal, vill jag säga att jag har läst inte bara referaten utan också den ordagranna versionen. Referatkonsten inom den svenska pressen står ju för närvarande högt eller lågt — jag vill inte yttra mig om vilketdera det är. Men i varje fall är det ganska lätt att i referaten ge en annan bild av vad som har sagts än som fram-

Ang. vissa beredskapsfrågor.

går av den ordagranna versionen. Jag skall gärna säga, att referaten i många fall ha gett en mindre nyanserad bild av vad dessa militärer ha sagt. Jag tror således att vi kunna nöja oss med att konstatera, att talens ordalydelse kanske inte i och för sig borde kunna ge anledning till så mycket skrivelser som faktiskt har varit fallet.

Sedan jag konstaterat detta vill jag emellertid säga, herr talman, att jag är glad över att vi leva i ett land, där man kan låta även högtstående förtroende-ämbetsmän uttala sina meningar. Det är förenat med vissa risker, det vill jag inte förneka, men att lägga en munkavle på dem tror jag skulle vara ganska litet gagneligt. Det är i detta hus de svenska statsmakternas intentioner komma till uttryck. Det är vad som säges i denna kammare och i medkammaren, från regeringsbänk och från ledare av opposition, som är normgivande för den politik som föres. Vi skola bara vänja oss vid det, så tror jag att vi sedan kunna behålla den enligt min mening förnämliga svenska traditionen, att förtroendeämbetsmännen ha rätt att framföra sina meningar utan att man därför behöver misstänka någon grad av illojalitet.

Herr Domö — och även en annan talare, som jag tyvärr inte hörde — har riktat en viss kritik mot försvarsministern. Jag kan konstatera att herr Domös kritik — och jag hade ju inte väntat mig någonting anant — på ett fördelaktigt sätt skilde sig från den kampanj, som bedrivs mot försvarsministern i en viss del av pressen, som inte litat till sin förmåga att argumentera sakligt utan som därför är van att nödgas tillgripa kraftigare personliga kulörer än vad vi i den svenska politiska debatten äro vana vid. Självklart har ingenting av den kulören präglat herr Domös anförande. Herr Domö sade inte mera mot försvarsministern än vad vi äro vana vid att få höra från oppositionens sida mot våra departementschefer. Förvaltningen kan naturligtvis ge anledning till kritik, och man kan exemplifiera den på vissa områden, där man inte är nöjd med för-

svarsministerns sätt att handlägga ärendena. Det är en kritik, som oppositionen självfallet har all rätt att framföra.

Herr Domö drog också den riktiga konsekvensen när han i slutet av sitt anförande sade, att det är klart att denna kritik inte riktar sig mot försvarsministern utan mot regeringen i sin helhet. Det är rätt adress. Så länge som herr Vougt anförtros med uppdraget att vara ledare för ett av våra viktigaste departement är den kritik, som riktas mot honom, en kritik mot hela den sittande regeringen.

Om jag sedan får gå in på de ting, som närmast föranledde mig att ta till orda, så sade herr Domö, att när vi lyssnade till statsministern den 9 februari i år fingo vi ett intryck — kanske inte så mycket genom ordvalet som desto mera genom den ton, med vilken orden framfördes — av att statsministern var beredd att ta ansvaret för den nya försvarspolitiska situation, som de skandinaviska försvarsförhandlingarnas sammanbrott har ställt vårt land inför. Jag vill säga till herr Domö, att det inte bara var tonfallet och ordvalet, som skulle kunna ge anledning till den slutsatsen! Men det var väl ändå någonting ganska groteskt, när herr Domö sedan jämförde den nuvarande situationen, alltså år 1949, med situationen år 1938 och menade att jag, om jag dragit ut konsekvenserna av vad jag för ungefär en månad sedan yttrade i denna kammare, skulle ha ingripit på samma sätt nu som min företrädare gjorde år 1938, när, efter överfallet på Österrike, han begärde återremiss på hela försvarshuvudtiteln för att få tillfälle att framlägga nya äskanden från regeringens sida. Jag ber kammarens ledamöter att erinra sig läget år 1938. Vi hade år 1936 haft en hård strid i försvarsfrågan, och det var ganska naturligt, när det gällde att åstadkomma en anspänning av krafterna, att statsministern med hänsyn till detta läge ansåg det önskvärt att markera, att man ville ha en verklig avspänning av striden i försvarsfrågan.

Men den avgörande skillnaden är självfallet, att vi även med 1936 års beslut

Ang. vissa beredskapsfrågor.

hade ett försvar, som var oerhört mycket sämre än det försvar vi för närvarande kunna glädja oss åt att ha. När man år 1938 såg orosmolnen skocka sig var det ganska naturligt att man sade sig: Låt oss ta bort irritationsmomenten från 1936 och låt oss göra det genom att framlägga förslag, som betyda åtminstone någon förstärkning av våra försvarsresurser! Det var inte någon stor upprustning man beslöt vid 1938 års riksdag. Jämfört med de summor, som vi för närvarande äro vana vid att röra oss med när det gäller försvaret, var det en upprustning i ganska blygsam skala.

Se vi på dagens läge så förstår jag inte, hur man över huvud taget kan jämföra det med läget 1938. Våra försvarsresurser nu äro vida överlägsna dem, med vilka Sverige mötte den situation som uppstod, när världskriget 1939 utbröt. Och vi ha under hela den s. k. fredstiden efter kriget oavbrutet förstärkt vårt försvar. Det förhåller sig inte så, att vi ha låtit försvaret sjunka ned i lägervall. Det fanns kanske många som hoppades, att vi skulle kunna göra det. Jag vill inte förneka, att jag själv väntade att man skulle kunna komma ned till lägre försvarskostnader än vi gjort. Men vi ha under denna s. k. fredstid, såsom försvarsministern flera gånger framhållit, nyanskaffat materiel för summor, som för varje annan småstat måste te sig såsom nästan ouppnåeliga. Den, som har tillfälle att följa med vad de stora världstidningarna för närvarande skriva om Sverige, frapperas av en sak, nämligen den respekt det har vunnit att vi under efterkrigstiden icke ha handlat som många andra stater, utan tagit på oss de rustningsbördor som det innebär att vi exempelvis ha skaffat oss tusen nya flygplan.

Sverige befinner sig alltså på våren 1949 i en helt annan försvarspolitisk situation än på våren 1938.

Detta framgår väl också därav, ärade kammarledamöter, att högerns egna representanter i statsutskottet ju inte stå så långt ifrån den linje, som utskotts-majoriteten och regeringen accepterat.

Vad skall det tjäna till — jag frågar på samma sätt som herr Elon Andersson gjorde — att överdriva de skillnader som finnas mellan högern och de tre andra partierna till den grad att man säger, att det hade varit önskvärt att ett initiativ till en ny giv tagits från regeringens sida? Om läget hade varit sådant, att det verkligen skulle fordra en ny giv, ett nytt initiativ av regeringen, då måste jag säga att också högern uppträder ansvarslost, när den i sina äskanden kommer så pass nära regeringspartiet och de två andra partierna som faktiskt är fallet. Uppriktigt sagt tror jag att inte heller högern, enligt de handlingar som man har att gå efter, bedömer läget på ett annat sätt än regeringen har gjort.

Nu säga herr Andrén och herr Domö: »Men statsministern talade ju den 9 februari om att det skulle bli ökade ansträngningar för att på den traditionella svenska vägen trygga freden.» I mitt anförande då påpekade jag, som kammarledamöterna erinra sig, hurusom vårt försvar tjänar till skydd för vår neutralitet och vår fred och att det är såsom freds försvar och försvar för neutraliteten, som försvaret fått sin starka förankring i det svenska folkets medvetande. Till detta säger man, att statsministern ju i alla fall den 9 februari sade, att man kunde tänka sig att det svenska folket just för att trygga freden och neutraliteten skulle vara villigt att ta på sig ökade bördor. Men det är alldeles klart att ju större försvarsutgifterna äro, desto mindre utrymme blir det för ökade försvarsutgifter. Ligger landet så pass värnlöst som det gjorde 1938, så finns det ett betydande utrymme för upprustning, även om man avväger rustningsbördorna mot våra materiella resurser. Nu ha vi emellertid försvarsutgifter på 800 miljoner kronor om året — större utgifter per capita, skulle jag tro, än vad något annat land, som inte har kolonier eller är en världsmakt, kan påtaga sig — och då blir det inte utrymme för några stora utgiftsökningar, om man inte vill riskera att förstöra vår ekonomi.

Ang. vissa beredskapsfrågor.

Men någonting har ju ändå hänt. Den kompromiss, som är träffad i statsutskottet och vars betydelse man från visst håll kanske har överdrivit — jag tror nog att Dagens Nyheter har tagit till litet i överkant — är ju ändå ett steg till en ökning av våra rustningsutgifter, som inte ter sig oväsentlig om man tar hänsyn till vad jag nyss har sagt om storleksordningen av våra försvarskostnader. Tror herr Domö, att denna kompromiss är träffad utan att regeringen alls har lagt sig i saken? Försvarsministern har redan nämnt vissa andra ting, som också ha inträffat. Och jag vill ännu en gång påpeka att varje miljon, som nu ytterligare ges till försvaret, betyder en starkare pressning i ett synnerligen ansträngt läge, ansträngt bland annat på grund av att vi ha ansett det nödvändigt att redan tidigare bära försvarsutgifter av en mycket betydande storleksordning.

Vi borde kanske ta en diskussion om hela vår ekonomiska situation och resonera igenom på vilka punkter det finns möjligheter att åstadkomma en annan avvägning av vår utgiftspolitik. På det sättet kunde vi få en bakgrund till en diskussion om hur stora försvarsutgifter vi för närvarande ha råd till, om vi icke vilja höja skatterna. Jag tror att man just ur försvarsviljans synpunkt skall akta sig för att här gå så hårt fram, att man rubbar den starka förankring som försvaret i dag äger i det svenska folkmedvetandet.

En hundraprocentig trygghet är ju ouppnåbar för en liten stat. Den är ouppnåbar också för en stormakt. Herr Andrén sade att han blev alldeles förskräckt, när han i utskottet hörde vilka materielbrister som finnas i det svenska försvaret. Jag är övertygad om att han skulle ha upplevat precis samma sensation, om han hade tillhört exempelvis den amerikanska kongressens försvarsutskott. Allt beror ju på vilket mål man sätter sig före. I Amerika har man från militärt håll begärt försvarsanslag, som jag skulle tro närma sig 30 miljarder dollars per år. Man får faktiskt mellan 14 och 15 miljarder dollars. Detta anses

innebära en mycket kraftig ökning av de amerikanska försvarsutgifterna, men det blir ändå en brist. Jag är alldeles övertygad om att herr Andrén skulle ha blivit upprörd över vilka brister som ständigt finnas också i en sådan stormakts försvar.

Uppställer man det målet när det gäller vårt försvar, att det överallt skall vara hundraprocentig täckning, då finns det inga som helst möjligheter att komma fram till en samförståndslösning i försvarsfrågan. Om man däremot vill acceptera den tankegång, som låg till grund för mitt anförande den 9 februari — att vi skola försöka bygga upp ett avskräckningsförsvar till skydd för vår neutralitet, vår frihet och vårt oberoende, ett försvar vars storlek får avvägas mot våra övriga utgifter och mot vårt skattetryck — så tror jag att jag mycket väl kan å regeringens vägnar ta emot den hand, som herr von Heland har sträckt ut. Vi ha visat det denna gång genom att gå med på den föreliggande kompromissen, och jag är övertygad om att det borde vara möjligt att komma fram på samma sätt även i andra försvarspolitiska sammanhang. Men förutsättningen är, att man på den andra sidan förstår att vår försvarsfråga måste ses i sammanhang med hela problemet om vår ekonomiska bärkraft.

Herr DOMÖ: (kort genmäle): Jag är mycket angelägen att i anledning av statsministerns anförande nu säga, att det är just på den punkten vi ha utsikter att mötas, att vi på basis av vad som sades den 9 februari verkligen komma fram till en försvarsförstärkning. När det gäller graden av denna förstärkning kunna vi naturligtvis ha olika uppfattningar.

Men jag vill i någon mån protestera mot statsministerns försök att här mana fram som en fara, att vår linje exempelvis skulle kunna föra med sig risk för den ekonomiska stabiliteten, hans försök att framställa saken så som om vi skulle ha begärt så mycket, att hela den goda ordningen i vår ekonomi riskeras. Det

Ang. vissa beredskapsfrågor.

är inte så saken ligger till. Vad jag och mina meningsfränder framför allt vilja komma till är effektivisering, snabböversynen, bortopererandet av vissa flaskhalsar inom försvarsmedelstillverkningen samt prioritet för den mest nödvändiga fabrikationen av försvarsmateriel. Vi vilja komma därefter, att det nya läget — den ökade gemensamma förståelsen för försvaret — stimulerar till att göra vad som är möjligt inom rimlig ram. Det är mycket viktigt att vid vår ömsesidiga strävan på detta område hålla dessa utgångspunkter i minnet. Mycket beror på verkligen god vilja hos alla meningsriktningar.

Efter kriget kommo vi in i en period, då många trodde att det skulle bli möjligt att lätta på försvarsbördorna. Jag förstår de Vougtiska utredningarna och annat ur *den* synpunkten. Men sedan dess ha vi — framför allt under senaste tiden — fått ett nytt läge, och då måste man hastigt ändra sig. Vad man i detta nya läge måste ge akt på är nödvändigheten av snabb förstärkning och en viss prioritet för försvaret. Och att statsministern inte är okänslig för att vi stå inför ett nytt läge, det framgår just av den kompromissvilja, som kommit till uttryck i statsutskottet och som jag tackar för.

Herr MOGÅRD: Herr talman! Jag vore mycket ledsen om herr talmannen och kammarens ledamöter skulle uppfatta det som brist på blygsamhet från min sida, då jag tar till orda så här sent på eftermiddagen och sedan de tre stora och herr von Heland varit på valplatsen. Men jag begärde i själva verket ordet redan klockan halv tolv, och sedan har ju debatten förlöpt normalt.

För mig är det ett ganska intressant skådespel att nu efter så många år återkomma och delta i en debatt berörande fjärde huvudtiteln. År 1932, då jag senast här i riksdagen lyssnade till diskussionen i den alltid stora och betydelsefulla försvarsfrågan, var det en helt annan atmosfär över diskussionen. Det fanns också då talare, inte den nuvaran-

de herr Lundgren utan andra herrar Lundgren, som citerade Clausewitz och som med skalden menade:

Die Leute sagen immer:

die Zeiten werden schlimmer.

Den trivsamt eldige herr Andrén fanns med i diskussionen också på den tiden. Men jag måste nog säga, att kritiken då var mycket allvarsammare än den är nu. I dag röra vi oss dock med ett anslagsbelopp, som slutar på 793 miljoner kronor. På den tiden gällde det bara åttondelen av detta belopp, och likväl voro de partiskiljande linjerna då oändligt mycket djupare än nu. De olika anslagsposterna granskades med argusögon, och en försvarsminister på den tiden skulle ha ansett att han segrat mycket suveränt, om han lyckats få sina äskanden godkända så totalt som herr Vougt nu i år.

Då jag räknar samman vad de, som äro dissenters i dessa frågor, yrka i jämförelse med vad Kungl. Maj:t har föreslagit, så finner jag att högern vill ha en ytterligare ökning av kostnadsramen med 32 miljoner kronor. Det är fyra procent av hela anslagsbeloppet. Folkpartiet nöjer sig med en ökning av 5 miljoner kronor, vilket ju inte är stort mer än en halv procent. Det vore, synes det mig, skäligen meningslöst av en försvarsminister att känna sig desavouerad — trots allt som säges emot honom — när han så rikligt har fått igenom vad han begärt.

Det rör sig alltså inte i dag om någon mera allvarlig kritik. Vad man fått lyssna till i denna debatt är mera deklamationer än med kraft och reell vilja motiverade förslag och ändringsyrkanden.

Det är dock mycket betydelsefullt, att man inte fruktar kritiken och inte drar sig för att verkligen påpeka sådant som är felaktigt. Jag är övertygad om att hemlighetsmakeriet inom vårt försvarsväsende fortfarande tar sig alldeles för stora och vidlyftiga uttryck. Jag läste i en tidning i morse, att man i försvarsstaben är sysselsatt med att skriva världskrigets historia för vårt lands del. Men detta är hemligstämplat, och man är

Ang. vissa beredskapsfrågor.

mycket noga med att ingenting får ofrentliggöras. På samma sida i tidningen kunde man läsa, hur Churchill friskt och öppenhjärtigt och utan att frukta för att trampa någon på tårna skriver om saker och ting, som under världskriget förvisso voro mycket betydelsefulla och kanske ännu i dag skulle anses vara det, saker och ting som det i Sverige befinnes vara inopportunt att tillkännage. Jag har för egen del erfarenhet av att hemlighetsmakeriet är alldeles för vidlyftigt när det exempelvis gäller den i dag mycket omtalade försvarets forskningsanstalt. En person som tjänstgjort vid anstalten sade till mig: »Här äro snart både multiplikationstabellen och det sätt, varpå kontorsbiträdena koka sitt elvakaffe, hemligstämplade!» Jag tror att hemlighetsmakeriet icke är lyckligt för vårt försvar. Där skulle behövas en betydligt större öppenhet än som nu tillämpas.

När jag i alla fall har begärt ordet, så är det därför att jag har framställt ett litet yrkande i en motion, som statsutskottet har varit vänligt nog att ta hänsyn till. Och då är det ju en motionärs skyldighet, har man sagt mig, att uttala sin tillfredsställelse, och jag skall göra det i den formen, att jag ber att få påpeka några små brister i fråga om en och annan detalj i vårt försvarsväsende, brister som jag varit i tillfälle att konstatera.

Men jag vill först säga, att det är två ting i fråga om utvecklingen av vårt försvarsväsende, som man hör erkänna med tacksamhet. Det ena är att det numera råder en mycket, mycket bättre försvarsanda bland de värnpliktiga än det rådde för tio år sedan. Jag kan konstatera detta därför att jag sedan tio år tillbaka tillhör försvarsväsendets personalvårdsnämnd och har varit i tillfälle att under dessa tio år besöka så gott som varenda förlägningsplats, iakttå förhållandena och höra vad manskapet har att säga. Vi ha en helt annan stämning, en helt annan anda och en helt annan trivsel numera inom vårt försvarsväsende än vad som fanns förut. Det andra är att vi nu ha bättre befäl; det har jag kunnat finna

och med glädje konstatera. Särskilt regementsofficerarna, som varit i tillfälle att få sin utbildning under beredskapstiden, förefalla mig vara en utmärkt personaluppsättning, som man har all anledning att vara mycket glad över. Det är naturligtvis viktigt, att man konstaterar att man funnit något gott och verkligen uttalar sin tillfredsställelse över en sådan sak.

Men vad som brister, det är just på den punkt som kallas personalvården. Det är dels en yttre brist, som gäller våra kaserner, där utvecklingen för länge sedan passerat rådande förhållanden. Det är mångenstädes så, att kasernerna äro byggda för mycket lång tid sedan, och de nya som ha tillkommit fylla i vissa avseenden icke heller de krav som man har anledning att ställa på dem. Det finns sällan några fritidslokaler. De gamla kasernerna äro ogemytliga på olika sätt; det är svårt att få någon trevnad i manskapets dagrum och dylikt. Ofta har det man velat skaffa för att höja trevnaden varit beroende av de medel, som man erhållit från rörelsen vid marketenterier och lägerkassar. Man må ju säga att det är ett egenartat förhållande, då t. ex. en duk på ett bord eller en blomma i ett fönster eller en tavla på en vägg, kanske en idrottsplats, kanske bokinköp till bibliotek o. s. v. skall grunda sig på den eventuella förtjänst som kan uppnås med försäljningsverksamheten vid marketenterierna, så att pojkarne själva genom sin förtäring av kaffe, mjölk och dylikt skola skaffa de medel som erfordras för att skapa trevnad och trivsel. Detta kan omöjligen vara riktigt.

Ser man sedan på de lokala förhållandena i övrigt, måste man säga att de mångenstädes äro bedrövliga. Om man exempelvis kommer ut till Rosersbergs infanteriskjutskola, som inte ligger långt härifrån, skall man finna, att den gemensamma samlingsalen saknar golv. Det står en jättekamin mitt i rummet, och för övrigt är det mörkt, dystert och dragigt. Manskapet sitter ofta med mössa och päls på sig, när de skola åhöra föreläsningar. Deras dagrum äro också mycket otrivsamma. Och det är ändå mer

Ang. vissa beredskapsfrågor.

än 300 unga män, som hela året skola vistas på denna plats. De ha ingenstans att ta vägen. Det lilla samhället vid stationen ligger långt bort, och jag tror knappast att där ens finns ett kafé. För min del tycker jag inte det är värdigt och riktigt, att ett sådant tillstånd skall motsvara en personalvård, som man nu en gång vill uppehålla.

Det är inte bara i fråga om kasernerna, som denna kritik kan gälla, utan även i fråga om organisationen av personalvården. Den kostar numera, skulle jag tro, en tusendel av det väldiga budgetbelopp som försvaret rör sig med — det är alltså en obetydlig summa. Ur denna skola en mängd kostnader bestridas för uppgifter av olika angelägenhetsgrad. Jag vill bara peka på en sådan sak som fritidsundervisningen, vari numera årligen deltaga ungefär 15 000 soldater och underbefäl. Det gäller alltså här någonting synnerligen värdefullt och viktigt, som har kommit till i den kulturella vårdens intresse. Jag kan också peka på den assistentorganisation, som riksdagen för ett par år sedan beslöt och som alltjämt befinner sig i en mycket blygsam början. Vi veta ju, att man vid sjukhus och vid industrianläggningar numera har upprättat en kuratorsinstitution. Det är ju som ett slags kuratorer som socialassistenterna vid våra truppförband skola verka. En mängd problem, icke minst familjeproblem av olika slag, uppstålla sig för de unga män, som äro inkallade. Vid Bodens garnison, som omfattar sex förband, finns det en enda heltidsanställd socialassistent. Vid försvarets läroverk och underofficersskolan i Uppsala, där 1 000 man årligen vistas, finns det ingen socialassistent. Envar förstår ju med tanke på alla de problem, som kunna uppstå, och även med hänsyn till att samhället numera vill tillgodose även de inkallade med sociala förmåner, att det är av betydelse att det på en sådan plats finns en person, som verkligen både kan och vill omhändertaga de värnpliktigas sociala intressen.

Nu får soldathemmet mången gång ersätta både bristen på fritidslokaler i ka-

sernerna och bristen på assistenter och socialhjälp i övrigt. Det är därför särskilt viktigt att soldathemsverksamheten röner det tillmötesgående från det allmänna sida, som den verkligen förtjänar få. Jag är glad och tacksam över att den motion, som jag väckt och som givit anledning till att jag nu så här opassande länge uppträtt i detta höga hus, rönt en mycket välvillig behandling av statsutskottet. Detta vill jag hjärtligt tacka för, samtidigt som jag ber om ursäkt för att jag mitt i middagen tagit kammarens tid i anspråk.

Då tiden nu var långt framskriden och många talare funnos anmälda, beslöt kammaren, på framställning av herr talmannen, att den fortsatta överläggningen i förevarande fråga skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Herr statsrådet *Sträng* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 94, angående godkännande av avtal mellan staten och Stockholms stad rörande del av Mariebergsområdet, del av Kampementsbacken å Ladugårdsgärdet och tomten nr 1 i kvarteret Atomena i Stockholm m. m.;

nr 108, angående ersättning till Erik Ask;

nr 121, angående överlåtelse av vissa fastigheter m. m.;

nr 123, angående anslag för budgetåret 1949/50 till avlöningar och omkostnader vid statens sinnessjukhus och statens anstalt för fallandesjuka, m. m.;

nr 124, angående yrkesutbildning inom jordbruk och skogshantering;

nr 129, angående anslag till statens forskningskommitté för lantmannabyggnader under budgetåret 1949/50;

nr 130, angående vissa anslag till universitetssjukhusen m. m.; samt

nr 131, angående anslag till statens skol- och yrkeshem på Salbohed och i Vänersborg för budgetåret 1949/50 m. m.

Föredrogos och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 94, 107, 108, 118, 120—124 och 129—131 samt skrivelse nr 114.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 249, av herr *Domö* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående reglering av förbrukningen av elektrisk kraft; och nr 250, av herr *Osvald*, i samma ämne.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag, nr 52—57, ett vart till riksdagens förordnanden för en kommitterad för tryckfrihetens vård.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Under hänvisning till bifogade läkarintyg anhålles härmed om ledighet från riksdagsarbetet under fyra veckor.
Stockholm den 15 mars 1949.

Ernst Hage.

Härmed intygas, att riksdagsman *Ernst A. Hage* på grund av ischias dx är oförmögen till arbete för en tid av ca fyra veckor.

Stockholm den 14 mars 1949.

C. A. Törngren,

leg. läkare.

Den begärda ledigheten beviljades.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5.12 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.

Onsdagen den 16 mars eftermiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 7.30 eftermiddagen.

Ang. vissa beredskapsfrågor. (Forts.)

Fortsattes överläggningen angående statsutskottets utlåtande nr 4 punkten 1.

Herr ANDRE VICE TALMANNEN: Herr talman! Jag skall bara göra några mycket korta kommentarer till dagens debatt.

I början av debatten yrkades det, att den skulle utformas som en ny utrikespolitisk diskussion. Det avböjdes tydligen av regeringen att döma av det anförande som utrikesministern höll. Visserligen tyckte jag, att det var roligt turnerat, men det var inte någon deklARATION av den art, som herr von Heland väl hade tänkt sig.

Över huvud taget kan jag inte förstå, att det är nödvändigt med en utrikespolitisk diskussion igen. Det är inte mycket mer än en månad sedan vi hade en palaver av det slaget, och då voro vi inom riksdagen praktiskt taget ense om den utrikespolitik som landet skulle föra. Det har inte hänt något så överväldigande, att det finns anledning att hålla en ny diskussion om samma sak. Men i dag har man ju märkt, att det är ovanligt många medlemmar av folkpartiet, som beklaga, att vi inte ha kommit på den andra sidan, att vi inte ha blivit delaktiga av någon stormaktspakt.

Herr Osvald motiverade detta med att det skulle vara så bra att vara med i en sådan pakt för att komma i åtnjutande av en del militära hemligheter. Det menade tydligen inte herr von Heland, som visste förfärligt mycket om alla de

Ang. vissa beredskapsfrågor.

nya förstörelseredskap, som ha sett dagen under och efter det senaste världskriget. Jag vet för min del inte, om till exempel en sådan här Atlantpakt ger alla stater, som äro anslutna till den, delaktighet i alla de militära hemligheter som någon av dessa stater förfogar över. Jag är exempelvis inte säker på att England, som ju dock står så nära Amerika, har en verklig kännedom om atombomben. Det tror jag inte. Men vad man kan säga är, att herr Ohlins paroll om en alliansfri orientering åt västmakterna inte är av det slaget, att den ger oss del av de militära hemligheter i form av atombomber och gaser av olika slag, som de allierade förfoga över. Herr Elon Andersson menade, att man hade missuppfattat herr Ohlins yttrande. Det rörde sig om hur vi skulle bete oss under ett kommande krig. Då uttryckte sig herr Ohlin mycket otydligt. Jag har under middagen tittat en smula på tidningsreferatet, och jag kan för min del inte läsa ut denna mening därav. Men om det är på det sättet, är det ju ännu mindre sannolikt, att herr Osvald får sin heta längtan uppfylld och får kännedom om allehanda militära mysterier, som man sitter inne med i Washington. När herr Osvald beklagar, att vi inte äro med i några pakter, har han då inte sin partiledare med sig.

Herr von Heland ville, att regeringen skulle avge en deklaration om att den var villig till samverkan med andra partier just i de militära frågorna. Man får verkligen undra, om inte den försvarsbudget, som föreligger i dag, är uttryck för en ganska betydande sådan samverkan. Den slutar ju på 800 miljoner kronor. Högerns tillägg betyder bara 32 miljoner och folkpartiets 5 miljoner, enligt vad som har deklarerats här. Jag vet inte vad herr von Heland menar med sitt förslag om att bättre tillgodose flyget, men det kan väl inte gälla några förfärligt stora belopp utöver vad folkpartiet eller högern har räknat med.

Trots de nu föreslagna höjningarna kan man ändå vara tämligen säker på att om nu försvaret hade fått vad högern eller folkpartiet vill ge utöver ut-

skottets förslag, så hade både högern och folkpartiet stått i för fullt för att försvaret skulle få ytterligare 32 eller 5 miljoner kronor.

Herr Domö frågade: Är det tillräckligt, vad som ges nu? Man kan i stället fråga högern: Är det tillräckligt, vad högern vill ge? Om vi lägga på 32 miljoner kronor, räcker det då? Finge man tro herr Andrén, skulle det inte räcka. Han var så oerhört pessimistisk, att han nästan fick tårar i ögonen, när han talade om den föredragning han hade varit med om i statsutskottet och vid vilken han fick reda på vilka oerhörda blottor som funnos. Jag misstänker, att det skulle finnas oerhörda blottor, även om man biföll högerns förslag. Man kommer nog inte så mycket längre med det.

Her Ohlon ville pruta på andra områden. Han förklarade, att folkpartiet var redo att på andra håll pruta ned de där fem miljonerna, som han ville ge ytterligare. Jag tror, att högern också vill pruta ned sina 32 miljoner. Högern skulle alldeles säkert på den sociala budgeten kunna peka på områden, där man kunde spara in 32 miljoner. Kvar står i alla fall, att den budget, som statsutskottet förelägger riksdagen, är imponerande nog. Den är uttryck för en samförståndsvilja hos alla de partier, som ansluta sig till förslaget. Naturligtvis kan man yrka och önska, att man skulle kunna ge mera. Jag tror, att det inte finns någon i hela riksdagen, som inte skulle vilja överskrida både statsutskottets förslag och högerns reservation, om man verkligen hade pengar till det. Men någonstans måste man stanna. När man är oförmögen att gå så långt som svarar mot önskemålen, får man i alla fall bestämma sig. Man kan spela femkort eller poker om var man skall stanna. Men någonstans måste man göra halt, och det blir vida under vad som ur herr Andrén eller till och med ur statsminister Erlanders synpunkt kan anses tillräckligt.

Vi äro ingen stormakt — vi kunna inte komma ifrån det — och jag tror inte heller, att det är nödvändigt eller lyck-

Ang. vissa beredskapsfrågor.

ligt, att vi för försvaret offra alla de värden, som vår kultur kan ge oss. Det finns en stat, som verkligen har kommit så långt, att försvaret slukar större delen av budgetens inkomster. Det är Turkiet. Jag vet inte om man kan säga, att den ryska politiken tar sikte på att Turkiet skall offra så mycket som möjligt. I alla fall blir det mest kanoner för turkarnas pengar. Jag tror inte att detta är bra, och jag tror inte heller det vore bra, om Sverige skulle hamna i samma nödläge.

Jag vet inte om det är nödvändigt att syssla med herr Osvalds anatema över försvarsministern. Herr Erlander har ju påpekat, att den kritik som kan riktas emot herr Vougt är en kritik som riktas emot regeringen som sådan. Vad det uttalande beträffar, som herr Osvald syftade på, misstänker jag, att det likasom så mycket annat är ett dåligt och förvanskat referat. Det hela föreföll mig i alla fall som ett riksdagsförsök att gaska upp den mycket osakkunniga tidsningsdiskussion som har förekommit. Herr Vougt har säkert inte sagt mer om övervakningen av vår neutralitet än vi alla här i riksdagen kunna stå för. Vi ha anslutit oss till neutraliteten, och det får naturligtvis vara en mening i det. Det måste innebära en försäkran ifrån vår sida, att vi äro villiga att slå vakt om neutraliteten, och till detta hör, att vi beivra neutralitetskränkningar. Sedan spelar det ingen roll, om vi göra det med vapen, som vi ha köpt ifrån Amerika, eller med andra vapen. I alla krig i Europa har förekommit, att man på båda sidor använt även vapen som varit tillverkade på motståndarsidan. Är det någon mening med vår deklarerade neutralitet, måste det också finnas en linje, som vår nation skall följa både i fred och i krig.

Herr Öhmans deklaration har ju varit föremål för mycket klander. Den har blivit så nedklubbad från olika håll, att det kanske inte skulle vara nödvändigt, att jag sade något om den. Jag skulle dock med något erkännande kunna säga, att jag tyckte, att den första punkten var mera expressiv än vad som fö-

rekommer i de deklarationer, som kommunisterna i andra länder ha avgivit. Herr Öhman sade, att de svenska kommunisterna vore villiga att delta i — om jag uppfattade det riktigt — varje svar av landets frihet. Så långt ha inte fransmännen, italienarna, engelsmännen eller ens danskarna eller norrmännen gått. Men det finns ju alltid reservationer, som sagt. Man frågar sig, hur det blir, om vi anfallas av Sovjetunionen. I sitt svar på denna fråga klarar sig herr Öhman med samma klyscha som alla andra kommunistledare i världen ha klarat sig med: Sovjetunionen är en socialistisk stat, och därför är det otänkbart, att den skall anfalla oss.

Detta påpekande är ju så dumt, att man inte skulle behöva annat än skratta åt det. Sovjetunionen har ändå faktiskt vid ett dussin tillfällen överfallit och ockuperat andra stater. Från Georgiens erövring fram till slutet av andra världskriget har Sovjetunionen i ungefär ett halvt dussin fall befunnit sig i krig och antingen lidit nederlag eller — i allmänhet — tack vare sina stora resurser segrat. Det är en lång lista.

Jag tvivlar inte på att herr Öhman, när han kommer upp, skall kunna förklara allt detta liksom han förklarade saken beträffande Finland. Där sade han, att kriget berodde på att **Sovjetunionen** ville möta en blivande tysk aggression. Om man tillgriper sådana konstruktioner, kunna ju de allra vackraste programförklaringar falla till marken. Varför skulle inte även ett anfall på Sverige kunna förklaras på samma sätt? Norge kommer nu att ansluta sig till västmakterna, och alltid finns det möjligheter i Moskva att advocera fram, att i Norge pågå förberedelser, som riktas emot Sovjetunionen, och att det är absolut nödvändigt att Sovjetunionen marscherar upp mot Norge och därvid går genom Sverige. Där ha vi krigsförklaringen, och tydligen en som herr Öhman kan godta ur sin »ryska» synpunkt. Man skulle nästan vara frestad att interpellera herr Öhman om hur det skulle bli. Låt oss säga, att Norges anslutning till västpakten ger herrarna i

Ang. vissa beredskapsfrågor.

Moskva anledning till klagomål ur rysk synpunkt. Finns det då orsak att blanda in Sverige? Och kommer då också herr Öhman att ta musköten på axeln och tåga ut för att försvara Sveriges frihet mot Sovjetunionen?

Jag skulle som sagt kunna interpellera om denna sak, men jag tror inte att det tjänar mycket till. Herr Öhman kan alltid komma med en förklaring, den förklaringen att det är en fullständigt tom konstruktion — liksom varje kommunistisk deklaration ur min synpunkt också är en tom konstruktion. Jag kan ju inte säga, att herr Öhman helt och hållet har lugnat mig. Efter hans förklaring, att Sovjetunionen inte har några anfällsplaner mot Sverige, har jag inte lugn i mitt hjärta. Vi ha tydligen även framdeles att räkna med alla möjliga faror i denna syndiga värld, och vi få se till att vi ha vapen i våra händer, när fienden kommer.

Herr Öhman frågade, vad det är som framkallar krig. Det är kapitalistiska motsättningar, menade han. Det kan betyda både det ena och det andra. Jag tror för min del inte, så litet kapitalist jag är, att kapitalismen har någon anledning att längta efter krig. Om vi se tillbaka på den generation, som vi själva tillhöra — de flesta av oss åtminstone — kunna vi säga, att kapitalismen har förlorat alla krig sedan år 1914. I varje fall de kloka kapitalisterna måste väl inse, att krig är en process som inte är till fördel för dem. Jag tror inte, att man i något fall kan peka på att kapitalismen såsom system har orsakat de krig, som förts i vår livstid. Däremot ha vi haft dåliga regeringar, som ha orsakat krig — regeringar som i känslan av sin egen svaghet låtit lavinen rulla för att möjligtvis skylla över denna sin svaghet. Jag misstänker, att för sådana bevekelsegrunder är inte heller en socialistisk regering alldeles okänslig, om man nu kan kalla Sovjetunionens regering för socialistisk.

Det finns över huvud taget i Sovjetunionens politik en motorism, som man inte kan bortse ifrån. Inom inrikespolitiken går Sovjetunionen fram med 5-

årsplaner. Planerna för utrikespolitiken känner man inte till, men de kräva ett utbrott då och då. Jag skulle inte tro att det är uteslutet, att Sovjetregeringen ibland har en känsla av att nu är det lämpligt att vi sätta i gång ett krig. Trots herr Öhmans försäkran kunna vi alltså inte räkna med att vi skola gå fria i all framtid. Sovjetunionens regering har ju anslutit sig till deklarationen om världsrevolutionen. Den skall genomföras i alla länder. Det har Stalin förklarat, som ju är diktator i Sovjetunionen. Jag frågar mig, om herr Öhman verkligen tror, att Stalin inte anser krig som ett nyttigt redskap i arbetet för världsrevolutionen.

Herr Öhman menade, att det fanns reaktionära krafter i världen och att det var de som ställde till med krig. Vilka krafter äro reaktionära? När man hör herr Öhman tala här, äro alla andra än sovjetpolitikerna och kommunisterna i de övriga länderna reaktionära. Men låt oss gå tillbaka i tiden, till åren 1939 och 1940. Efter den vänskapspakt, som Nazityskland och Sovjetunionen slöto med varandra, hette det i Ny Dag, att dessa två länder voro samma sorts stater, de voro båda proletära stater och kunde ta varandra i hand. Man kan fråga herr Öhman, vad han säger om Nazityskland nu, när den nazistiska regimen är försvunnen. Antagligen säger han i dag, att den var reaktionär, men det sade han inte år 1940, då han trodde, att Sovjetunionen för all framtid skulle slippa krig.

Jag vill inte yttra mig om Nazityskland mera. Det är inte modigt att sparka på en död häst, men det finns inte någon anledning att alltför brådstörtat ta ställning till huruvida kommunismen och den ryska regimen tillhöra reaktionen eller inte. Att det i Sovjetryssland råder en regim, som saklöst tagit och även i framtiden saklöst kommer att ta risken av ett krig, är jag alldeles säker på. Jag tror inte, att herr Öhman — hur gärna han vill det — skall kunna dementera detta påstående.

Herr NERMAN: Herr talman! Försvaret av svensk folkfrihet och av Väs-

Ang. vissa beredskapsfrågor.

terlandets kultur är något självklart och över all debatt. Men när man nu skall rösta om ett militärprogram, är det ett par frågor, som jag gärna skulle vilja framföra här. Klarhet i dem borde kanske vara förutsättningen för att man röstar för så oerhörda utgifter.

Den första frågan är då: Har Sveriges folk verkligen en klar uppfattning om sitt läge och om värdet, när det gäller, av det värn som vi i dag bevilja så pass mycket pengar till? Är i dagens läge — med vårt land isolerat och hänvisat helt och hållet till egna resurser, till eget försvar — vårt folk så upplyst och orienterat som det anstår ett demokratiskt folk? Vore det inte skäl att sätta in en djupgående upplysningspropaganda om det moderna kriget och om våra möjligheter att uthärda isolerade i det kriget? Det kanske kan motverka den rådande likgiltigheten — den är beklagligt stor — och den defeatism som kan uppkomma ur denna likgiltighet.

Det var den första frågan. Den har, såvitt jag har märkt, ingen berört här i dag. Den andra frågan rör försvarets inre sida, vad man kallar försvaret mot den inre fienden. Den har redan berörts i dag av flera talare. Men det är en ytterligt viktig sida av försvaret, och jag tillåter mig ägna den några få minuter.

I dagarna firar den s. k. femte kolonnen tioårsjubileum. Uttrycket uppkom i Spanien, när Madrid intogs. Det är i dessa dagar tio år sedan. Den som på allvar satte femte kolonnen i gång var ju Hitler. Men sedan han har knäckts och hans femte kolonn runt omkring har, om den inte knäckts, i varje fall måst gå under jorden — jag erinrar dock om att den reser huvudet ganska hotande litet varstans — ha vi fått en annan femte kolonn. Det är inte den bruna längre, den här är röd till färgen. Den har numera, med utgångspunkt i ett tal av den franske kommunistledaren, öppet proklamerat landsförräderiet. Här har redan sagts så mycket om detta, att jag skall vara ytterligt kort.

Sveriges neutrala hållning gent emot Ryssland är begriplig. Hänsynen statligt är fullt förståelig. Man den får inte kom-

ma oss att därför visa hänsyn emot Stalins agenter i vårt land. Det var nog så att Hitler under sin makts dagar i krigets förra hälft var så pass stark, att det gjorde livet rätt behagligt för hans agenter här i landet, behagligare än det borde ha varit. Så får det inte ske denna gång. Det kan bli en defeatism till döds.

Jag vet inte, i vad mån det svenska försvaret är tillräckligt på den punkten. Men jag vill peka på att det är en ytterligt viktig sak att försvarsledningen är på det klara med pålitligheten av sina trupper när det gäller svensk frihet och västerländsk kultur. Jag hoppas, att försvarsledningen har sitt intresse riktat inte bara på de hästskreatur som nämns i punkt 41 om arméns remontering, utan också på den häst som Karl Gerhard i en ryktbar kuplett — på sin tid gunås förbjuden av polisen — kallade »den ökända hästen från Troja». Nu är det den ökända, den visst inte mindre ökända, hästen från Moskva.

Herr Öhman skördade i förmiddags ett sus av bifall för första punkten i sitt program, uttalandet om troheten emot Sverige och Sveriges frihet. Tyvärr fanns det flera punkter i programmet. Herr Åkerberg har ju redan pekat på att vad som sedan kom upphävde det vackra som sades i första punkten. Jag vill fullfölja hans tanke och göra en direkt interpellation. Stalin hade rätt att anfälla Finland, därför att han ansåg, att Finland var infiltrerat av tyskarna, som tänkte använda Finland för uppmarsch mot Ryssland. Då frågar jag: Sade inte herr Öhman i förmiddags, att Amerika håller på att infiltrera Sverige och Norge? Jag frågar direkt: Om Stalin anser, att Sverige infiltreras av Amerika, har då Ryssland rätt att anfälla Sverige, och — där kommer jag med den interpellation, som herr Åkerberg inte ville framställa — står då herr Öhmans parti redo att försvara Sovjetunionen mot det svenska folk, som Sovjetunionen anser infiltrerat av amerikanskt kapital?

Herr Öhman har ordet strax efter mig.

Under tiden kan jag citera en sats av hans partiordförande herr Linderot, som i ett tal på en partikonferens 1941,

Ang. vissa beredskapsfrågor.

utgivnet som broschyr, förklarade: »Vi är för nationell frihet så länge denna nationella frihet är historiskt betingad, nödvändig och progressiv.» Det var tre betänkliga villkor. Det betänkligaste är emellertid, att det inte blir herr Öhman och hans svenska partivänner, som komma att förklara, när det gäller, om Sveriges frihet inte längre är »historiskt betingad, nödvändig och progressiv».

Jag vill också påminna om att den finske quisling, Kuusinen, som Stalin tillsatte vid anfallt på Finland 1939 men som inte ens väckte de finska kommunisternas sympati — mot vissas förväntan förekom den gången ett ytterst obetydligt landsförräderi i Finland — drogs tillbaka av Stalin mycket hastigt, därför att han märkte, att Kuusinen betraktades som en quisling. Är det då inte vackert att läsa något så frofast som man läste i Ny Dag så sent som den 4 december 1944 i en rubrik: »Kuusinens namn aktat av Finlands arbetare.» Är landsförrädaren Kuusinens namn i dag aktat av Sveriges kommunistiska arbetare? Ännu en interpellation!

Stalin har också i ett öppet brev till Titos jugoslaver, brev nr 3 i föl, erinrat om att det finns ett överstalligt kommunistiskt kommando. Det heter där: »Kominform är den partipolitiska grundvalen för den förenade internationella fronten. Varje politik, som avviker härifrån, leder till förräderi.» Förräderi mot Stalin, alltså!

Nu kan naturligtvis herr Öhman säga, att hans parti inte tillhör kominform. Så mycket värre. Då är det inte ens en internationalistisk rörelse, då är det legotrupper till en främmande stat utan vidare. Vi ha ju sett, att detta parti utan ett enda undantag understött den ryska politiken, även då det har gällt Sverige. I dagarna har ett mycket underligt anfall på Sverige angående behandlingen av en quisling från Balticum helt och hållet försvarats emot Sveriges regering och Sveriges folk av Ny Dag. Det säger också något.

Jag hoppas alltså, att det svenska försvarets ledning har tillräckliga medel och öppna ögon för att följa den fara,

som onekligen ligger i att det finns en ganska stark femte kolonn här. Jag hoppas också, att det svenska folket får den undervisning och upplysning det behöver angående sitt läge i dagens mycket svåra situation. I de förhoppningarna kommer jag att rösta för de militära utgifterna.

Herr JOHANSSON, JOHAN BERNHARD: Herr talman! Sedan jag lät anteckna mig på talarlistan, ha ju många och viktiga synpunkter redan framförts i debatten till förmån för den reservation, under vilken jag står. Jag skall därför begränsa mig till att understryka ett par av dessa synpunkter och dessutom komplettera med ett par nya.

Jag erinrar om att i vår reservation står det, att det är av största vikt, att försvarets materielanskaffning påskyndas och att de tillgängliga anslagen snarast möjligt omsättas i materiel. Litet längre ned står det, att det är »synnerligen angeläget, att erforderliga befästnings- och flygfältsanläggningar omedelbart påbörjas, då anläggningar av detta slag måste vara färdiga i fred och icke kunna improviseras i kritiskt läge». Jag understryker ytterligare detta uttalande liksom också vad som har sagts i det avseendet, när det gäller beredskapssynpunkten.

Men det finns en annan synpunkt, som man också kan anlägga på materielanskaffningen och som talar för att påskynda densamma. Det är synpunkten av vårt eget lands ekonomi. Det gäller nämligen att rusta i tid och använda våra möjligheter, medan det ännu råder fred, så att vi kunna anskaffa den materiel som behövs och utföra de anläggningsarbeten som erfordras, till rimliga priser i stället för att uppskjuta det, till dess det börjar smälla runt gränserna. Då blir det helt andra ekonomiska förhållanden. Jag erinrar mig 1939 års särskilda riksdagsutskott, som tillsattes efter det sista storkrigets utbrytande. Vi hade där upprepade och långa fördragningar från olika försvarsgrenar om försvarets tillstånd i olika avseenden.

Ang. vissa beredskapsfrågor.

Jag har ett beklämmande minne av dessa föredragningar, som gjorde ett starkt intryck på alla. Efter dem beviljades miljoner och åter miljoner för att anskaffa materiel, bygga ut befästningsanläggningar och förstärka försvaret i olika avseenden. Men detta arbete måste utföras, under det att krig pågick och priserna oavbrutet stego. Kostnaderna blevo därför tre gånger mot vad de kunde ha blivit, om arbetena hade verkställts under 1930-talet, före krigsutbrottet.

Den eftersläpning av nyanskaffningen till försvaret, som på det sättet inträffade, och den konkurrens med de civila investeringarna, som blev en nödvändig följd, bidrogo i icke ringa grad att öka de ekonomiska bekymmer, som vi dras med än i dag. Det var en försummelse att på 1920- och 1930-talen inte tillräckligt sörja för försvaret. Vi fingo efter krigsutbrottet 1939 dyrt betala det, och vi dras ännu i dag med en stor statlig skuld för det ändamålet jämte de höga skatterna.

Jag har velat erinra om detta, därför att jag anser det vara av vikt, att man utnyttjar möjligheterna till beställningar så skyndsamt det går, medan det ännu råder sådana förhållanden, att vi kunna få rimliga priser. Läget betecknas ju såsom allvarligt, och då gäller det att handla snabbt.

På värnpliktsövningarna kan man i dagens läge inte se på samma sätt som för 25, 30 år sedan. Nu har den tekniska utvecklingen på försvarets område gått så oerhört framåt, att all den materiel, alla de olika slag av sprängämnen o. s. v. som finnas, göra problemet så pass invecklat, att de värnpliktiga måste få någon tid att lära sig det viktigaste av detta. Jag erinrar härom med tanke på att jag för några dagar sedan läste om en olyckshändelse, varvid en värnpliktig hade hittat en patron, som exploderade och åstadkom skada. Det visade sig, att det var en patron med ett särskilt starkt sprängämne, som denne inte hade kännedom om. Genom teknikens utveckling komma ju sådana nyheter på olika områden, och det är av stor

vikt även för manskapet att lära känna dessa, till skydd för de värnpliktiga själva och andra och till nytta för dem, när de använda dessa vapen i krigstid.

Jag har också fäst mig vid att arméchefen, vilket refererades i gårdagens tidningar, har fastställt bestämmelser för utbildningen av de värnpliktiga, som rycka in till första tjänstgöring i slutet av maj. Där omnämnes, att avkortningen av tjänstgöringstiden helt naturligt har tvingat till en nedsättning av utbildningsmålen. »Många för tjänsten i fält betydelsefulla utbildningsdetaljer ha måst uteslutas. Sänkt stridsuthållighet på grund av minskad utbytbarhet inom förbanden och begränsad allmän användbarhet av de enskilda soldaterna har blivit den ofrånkomliga följden.» I berättelsen från de inspektioner, som verkställts av militärbefälhavarna, säges det: »Den förhållandevis omfattande förbandsutbildningen har sålunda endast kunnat genomföras på bekostnad av grundligheten i den enskilda utbildningen. Arméchefen har därför beslutat att för utbildningsåret 1949/50 ytterligare sänka utbildningsmålen, främst i vad avser förbandsutbildningen, som inskränkes till att huvudsakligen avse kompani och lägre förband. — En konsekvens av de nu ytterligare begränsade utbildningsmålen blir, att fälttjänstövningar av traditionell art icke kunna äga rum under första tjänstgöringen.» Det är uppenbart, att värnpliktsövningarna i dagens läge ha en helt annan innebörd än vad de hade för åtskilliga år sedan. Det är därför av den allra största vikt, att man bereder de värnpliktiga — inte minst ur deras egen synpunkt — en sådan utbildning, att de något så när kunna klara sig i besvärliga situationer.

Jag skall härutöver endast tillägga, att högerns reservation icke är någon skrivbordsprodukt utan har framkommit efter inhämtande av sakkunniga uppgifter om läget. Vi ha utvalt de områden, där bristerna och behoven äro störst, och sätta således in där. Det har erinrats tidigare i dag om de föredragningar, som vi under en hel dag hade i

Ang. vissa beredskapsfrågor.

statsutskottet från olika militära chefer rörande materietillgång och övriga därmed sammanhängande spørsmål. Jag blev då övertygad om att det på vissa punkter råder mycket allvarliga brister. När vi ha utformat vår reservation, ha vi måst ta nödig hänsyn till det nuvarande ekonomiska läget, och vi ha måst begränsa oss till vad vi ha ansett vara det mest nödvändiga. Jag skulle vilja beteckna det som oundgängligen nödvändigt. Detta ha vi satt in på de olika punkterna i vår reservation. Vi ha således tagit sikte på vad som är mest angeläget, samtidigt som vi ha varit allvarligt medvetna om nödvändigheten att hålla oss inom den ekonomiska ram, som tidsläget fordrar.

Herr talman! Jag skall inte uppehålla tiden längre utan ber att få yrka bifall till den av mig m. fl. avgivna reservationen.

Herr ÖHMAN: Herr talman! Debatten har ju pågått ganska länge, och jag skall inte förlänga den med så många minuter, men det må ändå vara mig tillåtet att ta till orda för några kortfattade repliker till dem, som i sina inlägg ha vänt sig mot den deklaration jag gav och det anförande jag höll på det kommunistiska partiets vägnar.

Jag skall börja med herr Rickard Lindström. Det var nästan sällsamt att se herr Lindström i rollen som något slags självkorad pedagog om hur man skall uppträda, när det gäller att försvara den nationella friheten. Det är ju inte så värst länge sedan Sverige, herr Lindström, befann sig i ett mycket farofyllt läge genom det hot mot vår oavhängighet och frihet, som Hitlertyskland på sin tid utgjorde. Då, herr Lindström, ställdes patriotismen hos det svenska folket på prov, och var fanns då herr Lindström? Var fann hans? Jag tvekar icke att påstå, att herr Lindström befann sig bland de mest servila anpasslingarna gentemot Hitler.

Herr Lindström beklagade nu, att kamarens ordningsstadga lade hinder i vägen för en talesman för kommunisterna att här klagöra partiets ställning. Den

uppfattning vi ha i det kommunistiska partiets ledning måste vara en intern sak för partiet, sade han, och icke något för allmänheten och riksdagen. Ja, fränsett det stänk, mildt sagt, av antidemokratisk anda, som detta yttrande innehöll, förstår jag mycket väl, att det även ur andra synpunkter kom olägligt för herr Lindström och en del andra här i kamaren. Det är mycket bekvämare för våra motståndare att som vanligt göra frihandsteckningar om vad det kommunistiska partiet vill, än att tvingas ta ståndpunkt till fakta, som man härvidlag har måst göra. Det var kanske därför som herr Lindström tyckte, att det var ett lidande att höra på mig. Detta herr Lindströms lidande är måhända också förklaringen till att han inte orkade fatta, vad jag läste upp. Han hävdade ju, att jag deklarerade kommunisternas plikt emot Sovjetunionen. Nej, herr Lindström, det är en förvanskning. Vad jag framförde i min deklaration var vad vi kommunister anse vara varje svensk patriots plikt mot Sverige. Det är vad jag sade. Och vad ha vi sagt? Vi ha sagt, att det är varje svensk patriots plikt att bekämpa krigsanstiftarna, det är hans plikt att bekämpa en eventuell ockupation, det är hans plikt att göra som Danmarks och Norges folk i en sådan situation och befria landet från främmande inkräktare. Men jag förstår så innerligt väl, att herr Lindström tycker, att det är förfärligt med hänsyn till hans ställning under den tyska ockupationen av Norge och Danmark.

Jag ber att få citera ur den av herr Lindströms partivän Ture Nerman utgivna »1940 års män», hur herr Rickard Lindström, som i dag försöker att mästra det kommunistiska partiet i frågan om vår ställning till den nationella friheten, då uttryckte sig. Vad skrev herr Lindström den 1 juli 1940 enligt partivännen Nermans nedteckningar i sin bok? Vi hade då den situationen, att de norska quislingarna tillsammans med den tyska ockupationsmakten hade beslutat sig för att avsätta den norske kungen och Norges lagliga regering. Då stod det i Ny Tid, herr Lindströms tidning:

Ang. vissa beredskapsfrågor.

»Om norrmännen skulle böja sig för den hårda nödvändigheten och för att få behålla en inre styrelse av norska medborgare» — märk väl, av norska quislingar i den situationen — »skjuta kungahus och den hittillsvarande lagliga regeringen åt sidan kan mot dem utifrån intet berättigat klander utövas. — — — Och i det längsta vill vi hoppas att segraren» — det var Hitler det! — »som nu har litet eller intet att frukta från de norska regionerna, skall visa sig mäktig den generositet mot ett litet folk som hans sagolika militära och politiska maktställning i denna stund utan vidare bör medgiva.»

Ja, det är herr Lindström från 1940, och jag tror inte, att ränderna ha gått ur.

Vidare hävdar herr Lindström, att Thorez har sagt, att arbetarna i alla situationer skola stå på Sovjetunionens sida. Jag ber, för att man inte i fortsättningen skall kunna driva någon som helst demagogi på denna punkt, att till kammarens protokoll få läsa in den exakta texten i Thorez' yttrande inför den franska kommunistiska partistyrelsen. Han sade följande:

»Om de gemensamma ansträngningarna av alla frihets- och fredsälskande fransmän inte räcka till för att föra vårt land tillbaka till demokratins och fredens läger, om på grund av detta vårt folk mot sin vilja indrages i ett krig mot Sovjetunionen och om under dessa betingelser Sovjetarmén vid försvaret av folkens sak och socialismens sak bleve tvingad att under bortjagandet av aggressorerna beträda vårt territorium, så skulle de arbetande och Frankrikes folk väl inte kunna förhålla sig annorlunda till Sovjetarmén än Polens, Rumäniens, Jugoslaviens och andra folk.»

Situationen är klart tecknad, som var och en kan höra. Om det är ett angreppskrig emot Sovjetunionen och emot folkdemokratierna och dessa då äro tvingade att beträda Frankrikes mark under bortjagandet av fienden, kan man inte ur socialistisk synpunkt, ur den nationella självständighetens synpunkt, ur arbetarklassens och patrioternas synpunkt och ur fredsvännernas

synpunkt bekämpa den armé, som vill återställa freden, demokratin och den nationella friheten. Det är vad Thorez har sagt och icke det, som herr Lindström lägger i Thorez' mun.

Vidare frågar mig herr Lindström: Vad skulle kommunisterna göra, om Sverige kom i samma situation som Finland 1939? Mitt svar är följande.

Hur var situationen i Finland 1939? Ingen skall glömma bort det faktum, att då pågick ett krig mellan Tyskland och västmakterna och att starka krafter voro i rörelse såväl i Tyskland som hos västmakterna för att förvandla detta krig till ett gemensamt krig från den kapitalistiska världens sida mot Sovjetunionen. Det är numera historiskt bekräftat, att Finland var utsett till basområde för Hitlertysklands norra flank i det angreppskrig, som man där hela tiden förberedde.

Vad gjorde Sovjetunionen? Den sade till Finland: Låt oss förhandla. Under inspiration från Hitlertyskland och i samverkan med den reaktionära regim, som härskade i Finland på 1930-talet och som icke var en demokratisk regim, hade man byggt befästningslinjer av anfallskaraktär några få kilometer från Leningrads förstäder. I den situationen, när kriget när som helst kunde vändas i ett gemensamt krig mot Sovjetunionen, föreslog sovjetregeringen, att man skulle uppta förhandlingar för att se till, att det icke skulle bli möjligt för någon stormakt att utnyttja Finlands territorium på så sätt, att endast några kilometer från Leningrad skulle uppföras befästningar, varifrån man helt skulle kunna demolera Sovjetunionens andra stad. Detta erbjudande om en uppgörelse i godo under de betingelser jag här har skildrat avslogs av den dåvarande finska regeringen.

Nu kommer jag till svaret på herr Lindströms fråga, och det kan jag ge delvis i form av en motfråga. Säger oss inte erfarenheten, framför allt det finska folkets egen erfarenhet, att den kloka politik, som den finska statsledningen då hade kunnat föra, hade varit att komma överens med sin granne utan

Ang. vissa beredskapsfrågor.

krig? Och därmed har jag svarat på herr Lindströms fråga. I en liknande situation skulle jag för min del rekommendera att söka få till stånd en uppgörelse i godo.

Att Sovjetunionen inte fullföljde några erövringsintressen, visar freden i mars 1940. Är det någon som på allvar vill tvivla på att sovjetarmén, om den hade varit en imperialistisk armé, skulle ha kunnat ockupera Finland och förintala landets nationella självständighet? Vill herr Lindström eller någon annan på allvar betvivla den saken? Ingen kan på allvar betvivla, att Sovjetunionen med sina stridskrafter 1940 skulle ha kunnat ockupera Finland och lägga det under sitt välde. Men just den omständigheten att Sovjetunionen icke gjorde detta bevisar, att Sovjetunionen i sin egenskap av socialistisk stat icke företrädde imperialistiska erövringsintressen.

Vidare: Visar icke vad som skedde den 22 juni 1941, att Finlands styresmän, som då i huvudsak voro desamma som 1939, stodo på Hitlers sida och gjorde gemensam sak i kriget mot demokratien och socialismen och Sovjetunionen?

Har inte också erfarenheten visat, att Finlands folk insett, att den dåvarande statsledningen förde en landsskadlig politik? Det visa domarna emot krigsförbrytarna som gjorde upp med Hitler och motsatte sig en fredlig lösning av konflikten 1939.

Därmed kan jag tills vidare lämna herr Lindström åt sidan för att ägna några ord åt professor Andrén. Han beklagade sig över att, som han sade, den gamla legenden om trusterna som orsak till krig fördes fram i diskussionen. Han förnekade att det kapitalistiska systemet genom sina inneboende motsättningar skulle kunna tänkas utlösa några krig. Han trodde att jag hade tänkt bara på Amerikas förenta stater och hänvisade till att Amerikas förenta stater inträdde i såväl det första som det andra världskriget först på ett senare stadium och inte var med från början. Nej då, herr Andrén, jag tänkte inte bara på Förenta staterna. Det finns ju andra ka-

pitalistiska makter i världen, som ha utlöst såväl det första som det andra världskriget, just på grund av de omständigheter som jag i mitt förra anförande nämnde. Om herr Andrén vill göra gällande att det är socialismen som utlöser kriget, måste han förklara för mig, hur 1914 års världskrig kunde bryta ut, ty då fanns det ingen Sovjetunion. Då fanns det bara kapitalistiska länder i världen, och då hade vi också, jämfört med nu, en svag internationell arbetarrörelse.

Herr Andrén gjorde det kuriösa påståendet, att kriget 1939 utlöstes därför att två socialistiska stater hade ingått en icke-angreppspakt. Det var den märkligaste förklaring till det andra världskriget som jag har hört. Redan herr Andréns påstående att Hitlertyskland var en socialistisk stat är märkligt. Jag vill inte ta upp tiden här i kammaren med att hålla någon lektion med professorn om vad socialism är, men det är tydligt att också en professor i statskunskap kunde behöva skaffa sig litet mera insikter i det ämnet, innan han börjar på att tala om det. Om herr Andrén vill göra gällande, att Hitlertyskland var en socialistisk stat, måste han åtminstone för mig och andra, som veta vad socialism är, tala om, när Hitler avskaffade det kapitalistiska produktionssystemet i Tyskland. När skedde det? Det är en hemlighet för hela världen, och jag tycker att det är synd om professor Andrén skall hålla den för sig själv.

Enligt professor Andréns uppgift hade Sovjetunionen angripit Polen, och det skulle bevisa, att Sovjetunionen var en imperialistisk rövarstat. Jag kan i det sammanhanget vända mig både till herr Andrén och till herr Åkerberg och delvis till herr Lindström och de här i kammaren, som skrattade när jag talade om Sovjetunionens ställning till Finland. Jag vet att herr Andrén är en mycket stor beundrare av Winston Churchill. Han citerade Churchill i dag liksom i nästan alla tal av politisk betydelse som jag hört herr Andrén hålla här i kammaren. Om inte jag är något sanningsvittne inför herr Andrén och andra här i kam-

Ang. vissa beredskapsfrågor.

maren, hoppas jag att åtminstone Churchill är det, och jag vill erinra om att han i ett anförande den 1 oktober 1939 i den engelska radion kommenterade vad som hade skett i Polen. Han sade då följande:

»Att de ryska arméerna skulle befinna sig vid denna linje — alltså efter inmarschen i Polen — var uppenbart nödvändigt för Rysslands säkerhet mot det tyska hotet. I varje fall är linjen där, och en östfront har skapats som det nazistiska Tyskland inte vågar angripa. Då von Ribbentrop i förra veckan kallades till Moskva var det för att han skulle ta del av detta faktum och erkänna det faktum att nazisternas planer beträffande de baltiska staterna och Ukraina måste skrinslämmas.»

Det är ingen kommunist som sagt detta, utan professor Andréns stora idol och statsman, Winston Churchill. Jag är ingen beundrare av Churchill, men jag tror att han i det fallet har tecknat läget riktigt. Sovjetunionen skapade redan 1940 i Polen, Balticum och Finland en front — en östfront, som Churchill sade — emot den tyska aggressionen.

Så ett par ord till herr Åkerberg. Han trodde inte att man kan vara säker på att Sovjetunionen inte vill krig. Ja, herr Åkerberg, man kan tro så mycket man vill. Det finns ingen gräns för tron, men man måste väl ändå ha några belägg för sin tro. Giv mig ett enda belägg på att Sovjetunionen under sin trettiotvååriga historia någonsin har gått till angrepp för att underkupa andra länder och folk! Polen talade jag nyss om, och jag påpekade vad Churchill själv sagt därom. Det var en åtgärd i syfte att förhindra den tyska aggressionen österut, och vi skola också komma ihåg att det skedde, när de tyska arméerna befunno sig på marsch österut och den polska regeringen hade lämnat landet. De områden som införlivades med Sovjetunionen hade 1920 med våld fråntagits Sovjetunionen; demarkationslinjen gick precis efter den linje som man på sin tid hade enats om i Versailles.

Herr Åkerberg sade, att 1940 sade vi kommunister inte att Hitler var reaktio-

när. Också det är en fullkomligt fri uppfinning, som kanske kan framföras på ett folkmöte i Örebro men som inte bör få förekomma i riksdagens första kammare. När ha vi sagt att Hitler inte var reaktionär?

(Herr Åkerberg: Läs Ny Dag från 1940!)

Jag läser Ny Dag säkert lika bra som herr Åkerberg. Jag vill inte trötta kammaren med att föreläsa mera ur Nermans bok, men jag har den i bänken, och av den framgår det vilken ståndpunkt herr Åkerberg intog 1940. Jag bestrider att de som voro 1940 års män kunna ha någon moralisk rätt att komma med pekningen gentemot kommunisterna i fråga om deras ställning till nationens försvar gentemot aggression.

Till slut vill jag, herr talman, i övrigt bara göra några randanmärkningar. Herr Elon Andersson svarade på min fråga, om folkpartiets utrikespolitiska linje är den som företrädes i Dagens Nyheter eller om det är någon annan linje. Han förklarade att, såvitt han kunde veta, var folkpartiets utrikespolitiska linje densamma som han hade deklarerat från denna talarstol den 9 februari. Det svaret kan jag notera med en viss tillfredsställelse, men det skulle vara intressant att få en närmare förklaring. Om det är riktigt vad herr Elon Andersson sade, tycker jag att det är märkligt att folkpartiets största dagliga tidning nästan varenda dag företräder en linje, som jag betraktar som landsförrädisk och som innebär en klar uppslutning på Amerikas sida i de krigsförberedelser som pågå. Det är egendomligt att man i folkpartiet skall tillåta att dess största tidning företräder en uppfattning, som i varje fall tycks gå stick i stäv mot den som herr Elon Andersson har företrätt här i riksdagen. Det har här diskuterats vad folkpartiets ledare Bertil Ohlin egentligen menar, och i flera anföranden under förmiddagen har man försökt att tolka hans uttalanden. Man har sagt att det måste vara felaktiga referat eller missuppfattningar, men jag har av vad herr Ohlin yttrat i utrikesdebatten i riksdagens andra kammare och i senare offentliga tal

Ang. vissa beredskapsfrågor.

fått ett bestämt intryck av att han företräder en linje betydligt närmare Dagens Nyheters än den som herr Elon Andersson företräder. Vi ha således i fråga om folkpartiet att välja mellan inte mindre än tre olika linjer, och det skulle vara av betydelse för klarheten i den svenska politiken, om folkpartiet antingen kunde enas om en linje, så att man visste var man har partiet, eller åtminstone kunde deklarerat att folkpartiet i denna fråga liksom i så många andra inte har någon enhetlig linje.

Jag vill också säga ett par ord till herr Domö, som fann anledning att uttala sitt tack till mig och det kommunistiska partiet, emedan han nu äntligen hade fått klarlagt var vi stå. Jag vet inte om herr Domö behövde tacka för det. Med den kännedom jag med ett mer än tjugufem-årigt medlemskap i det kommunistiska partiet har om dess politik kan jag inte inse, att jag i min deklaration sagt någonting som helst nytt. Det kommunistiska partiet har intagit samma ståndpunkt under hela sin historia ifrån 1917 till 1949. Vi ha programmatiskt i partiets grundsatser fastslagit, att vi stå solidariska med socialismens förkämpar i alla länder. Om jag skall vara indiskret, kan jag nämna att det är en formulering, som vi delvis ha tagit från socialdemokraterna. Det är bara den skillnaden mellan våra partier att vi hålla litet mera på programmet i praktiken än man på socialdemokratiskt håll i vanliga fall brukar göra. Jag blir därför litet betänksam, när jag hör att herr Domö först nu har kommit till klarhet om det kommunistiska partiets ställning.

Eftersom jag gjort mina anmärkningar i kronologisk ordning, vill jag till sist ge en liten replik till hans excellens statsministern och tacka för att han svarade på de frågor, som ställts av mig och någon annan här i debatten. Statsministern hävdade att den uppfattning om generalernas ståndpunkt, som jag gav uttryck för, uppkommit på grund av dåliga referat. Det hade varit missuppfattningar, och statsministern hävdade att jag exempelvis hade lätt att förvränga saker och ting och inte kunde

fatta den rätta meningen. Jag har här i kammaren föredragit vad ett par av vederbörande höga officerare sagt enligt referat i hela den svenska pressen, och det som inte har dementerats kan väl inte tolkas som en missuppfattning av vederbörande referent. Och om referenterna skulle ha missuppfattat vad som har sagts, är det väl ändå inte riktigt att göra mig ansvarig för deras missuppfattningar. Och till sist: När man i den svenska radion intervjuar en hög general och vi höra hans egna ord, kan jag inte förstå hur det kan skyllas på misstag av någon referent.

Herr ANDRÉN (kort genmäle): Herr talman! Jag skall inte försvara 1940 års män, ty jag har aldrig tillhört deras krets, men jag är förvånad, när herr Öhman vågar stå upp för att anklaga dem, ty så länge den tysk-ryska pakten bestod — och den bestod ett långt stycke in på år 1941 — intogo Sveriges kommunister en mycket tvetydig hållning till de internationella frågor som vi hade att brottas med.

I mitt första anförande reagerade jag framför allt mot den förenklade historieskrivning, som herr Öhman gjorde sig skyldig till, och hans försök att göra de »kapitalistiska» makterna ansvariga för kriget. Jag erinrade i det sammanhanget om att när kriget utbröt i augusti 1914 blev det panik på börserna i alla de länder, som berördes av detta krig, och jag sade att det var väl ändå en barometer som visade hur man på kapitalistiskt håll — för att använda detta slitna slagord — reagerade mot det krig som hade utbrutit. Jag hade kunnat tillägga, att de olika ländernas socialdemokrater troligen slöto upp på regeringarnas sida, de engelska socialdemokraterna med några undantag på den engelska liberala regeringens sida och de tyska och franska socialdemokraterna på sina regeringars sida. Den andra internationalen och dess internationella ideal bröto samman i de olika länderna.

Vad det andra världskriget beträffar var det inte så enkelt, att Ryssland och

Ang. vissa beredskapsfrågor.

Tyskland endast hade slutit en icke-angreppspakt, ty de hade också ett gemensamt angrepp, nämligen ett angrepp på Polen, och dessutom tolererade de ömsesidigt angrepp på andra makter. Tyskland tolererade angreppen inte bara på de baltiska staterna utan också på Finland.

Nu ville herr Öhman göra gällande, att de fattiga och glesa bunkers, som Finland hade uppbyggt invid sin östra gräns, utgjorde ett anfallshot mot Leninograd. Menade verkligen herr Öhman, att dessa fattiga bunkers skulle marschera upp mot Leninograd och utgöra ett hot mot det oerhörda ryska väldet?

Herr Öhman frågade mig, om man verkligen hade socialism i Tyskland. Jag vet att det finns många olika begrepp om socialism, men lät oss komma överens om att man själv ansåg att det var socialism och att man hade en långt gående statssocialism med statskontroll och statsdirigering i många olika former. Därom borde vi kunna vara eniga.

Herr Öhman var också inne på Churchills deklaration på hösten 1939. Jag behöver inte försvara Churchill, men kanske vi kunna förstå att England i det prekära läge, vari det befann sig, inte ville åstadkomma en definitiv brytning med en makt, som en gång kunde bli en bundsförvant i kriget mot Tyskland.

Herr ÖHMAN (kort genmäle): Herr talman! Jag vill bara till herr Andrén säga, att det är en frihandsteckning, då han här hävdar att kommunistiska partiet intog en tvetydig hållning gentemot Hitlertyskland under pakttiden. Jag kan hänvisa till första och andra kammarens protokoll från hösten 1940, vilka visa att våra talesmän varnade för den anpassning till det tyska livsrummet som vissa av herr Andréns partivänner och medlemmar av andra partier redan då voro benägna för.

Vad beträffar orsaken till krigen är det inget tvivel om att börserna reagerar, men den reagerar på olika sätt, herr Andrén. Ty krigsindustriens aktier

sjunka inte utan gå i stället i höjden. De gå i höjden vid varje krigsutbrott, och detta spelar en väldig roll i den kapitalistiska ekonomien.

Herr Andrén säger att det finns många olika slag av socialism. Nej, herr Andrén, det finns bara ett slags socialism, nämligen socialismen utan kapitalister.

Herr ANDRÉN (kort genmäle): Herr talman! Jag förstår så väl att för herr Öhman finns det bara ett slags socialism, och det är den som predikas i Moskva. Men herr Öhman får tillåta oss andra att ha en annan uppfattning om vad som är socialism och vad som inte är det.

Jag vill rätta herr Öhman på en punkt. Han påstod att det var hösten 1940 som den svenska kommunismen tog avstånd från den tysk-ryska paktten. Ni höra alltså till 1940 års män! Men jag vill korrigerera honom: det var först på våren 1941 som jag tillät mig att hålla husförhör med herr Linderot här i kammaren för att förmå honom att deklarerat full nationell solidaritet.

Jag vill tillägga en sak. Ryssland angrep Finland hösten 1939, medan ännu förhandlingar pågingo mellan dessa makter. Nu säger herr Öhman att Finland borde ha kapitulerat. Det är tydligen en sådan rekommendation, som han är beredd att göra oss. Jag vill fråga: Vad anser herr Öhman att vi skola avstå till Ryssland för att bevara freden?

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN: Herr talman! Med anledning av det utlåtande som föreligger från statsutskottet vill jag anlägga några synpunkter på vår försvarsfråga.

Det råder nu ingen principiell skillnad i inställningen till försvarsfrågan hos de olika politiska partierna i vårt land med undantag för kommunisterna. Det är en tillgång att arbetarpartiet har funnit att det är nödvändigt att vi försvara vår demokratiska frihet. Det är en tillgång av värde. Avsikten med det betydande försvar som vi i förhållande

Ang. vissa beredskapsfrågor.

till vårt lands resurser ålägga oss är ju att bevara freden. Efter det första världskriget bildades Nationernas förbund, och man trodde sig därigenom kunna avskaffa krigen och nå samförstånd mellan folken, men det misslyckades. Efter sista världskriget har Förenta Nationerna bildats, men det synes bli samma resultat med det som med Nationernas förbund. Nu åstadkommer man regionala försvarspakter för att därigenom försöka att få ett försvar mot angrepp. Vi ha Atlantpakten, och i de skandinaviska länderna har man försökt bilda ett nordiskt försvarsförbund, ehuru det inte kom till stånd.

Från sakkunnigt håll anses det att vårt läge nu är mera allvarsfyllt än tidigare, ehuru det kan vara svårt att bedöma den saken. Jag såg i en tidning återgivet ett uttalande från den engelska tidskriften Economist, enligt vilken Sverige skulle ha fått en bättre ställning, sedan Norge och Danmark beslutat att ansluta sig till Atlantpakten. Jag skall inte göra något bedömande i det avseendet, ty det beror på omständigheter som man inte här kan förutsäga, men vår ställning bör väl icke bli sämre genom att Norge och Danmark erhålla vapen för upprustning och löfte om hjälp. Det är sannolikt att om ett nordiskt försvarsförbund hade kommit till stånd vi hade haft större utsikter att hålla oss utanför ett eventuellt krig och att förbundet därigenom blivit en viss fredsfaktor i nu rådande läge. Men skulle vi ha varit hänvisade till att försvara oss uteslutande med egna medel, hade det dröjt åtskillig tid innan vi haft en försvarsorganisation, varigenom vi med tillräcklig effektivitet kunnat hävda de nordiska ländernas självständighet. Det är faktorer som man inte kan bortse ifrån.

Sådant läget nu är måste vi emellertid se till att ordna vår egen försvarsorganisation. Det är inte lätt för ett litet land att hålla sig med ett starkt försvar. När jag i dag hörde herr von Heland tala om de många moderna stridsmedel, som tekniken har framställt och som de stora nationerna nu äro i besittning av,

tänkte jag: Det är icke stora utsikter för ett litet land att kunna försvara sig mot en stormakt. Hur skall det vara möjligt? Och jag erinrade mig en berättelse om hur unga krigsskoleelever av sin befälhavare fingo olika stridssituationer att läsa, varvid en av dem, den främste, fick sig förelagd en olöslig uppgift. Mot överlägsna fiender på alla sidor blev han ålagd att försvara sig. Han anbefalldes då sin trupp att läsa Fader vår. Man kunde få ett liknande intryck av vår situation när man i dag hörde olika talare — främst herr von Heland, men även herr Lundgren — yttra sig om dessa nya stridsmedel, ty man kan ju inte ifrågasätta att ett litet land som vårt skall kunna skaffa sig alla dessa stridsmedel eller att vi på försvarets forskningsanstalt skola kunna konstruera dem. Vi kunna inte framställa atombomber eller robotvapen, och vi kunna ännu inte tillverka radar i den utsträckning som behövs inom vårt försvar. Vi måste få en hel del utifrån, och vi måste nog räkna med att vi behöva hjälp om vi skola kunna hävda oss i svåra situationer.

Man kan därför ställa frågan hurudan vår ställning är. Vi kunna ju göra en jämförelse som ligger ganska nära i tiden. Det finska kriget 1939—1940. Finland kämpade då ensamt mot en stor övermakt. Trots att det var ett litet land och inte hade någon modern utrustning behöll det sin frihet under flera månader tack vare hjältemod och av vissa slag ganska goda vapen. Det borde alltså inte vara uteslutet heller för ett land som vårt att med en god organisation, med goda försvarsmedel och personligt mod hos soldaterna försvara vår frihet och självständighet även i vissa svåra situationer. Det är ju för att detta skall vara möjligt som vi skapa vår försvarsmakt även om vi, om vi bli anfallna, vilja räkna med hjälp utifrån.

Nu äro ju inte skillnaderna mellan de olika ståndpunkterna i denna fråga så stora. De gälla ju strängt taget endast en enda punkt, nämligen repetitions- och beredskapsövningarna. I fråga om materielanslagen ha vi ju i stort kunnat enas.

Ang. vissa beredskapsfrågor.

Vad repetitionsövningarna beträffa hade det enligt min uppfattning varit önskvärt om de hade kunnat fullgöras i den utsträckning som värnpliktslagen föreskriver. Därmed vill jag nu inte ha förordat högerns linje, som går ut på att man på omkring tre år skall taga igen vad som har blivit eftersatt. Vårt ekonomiska läge är nu inte sådant att detta gärna är möjligt. Vårt försvarsväsende kan inte bedömas isolerat efter antalet dagar eller månader som de värnpliktligas utbildning omfattar, utan det måste ses i samband med hela vårt ekonomiska liv, med våra möjligheter att taga våra materiella resurser i anspråk såväl för försvaret som för övriga uppgifter. Vi måste göra en avvägning på den punkten. I ett modernt krig med modern utrustning fordras det ju många man bakom varje soldat för att han skall vara i bästa stridsberedskap. Det behövs så stora mängder materiel och det ställes sådana krav på de materiella resurserna i övrigt, att truppernas effektivitet inte kan isoleras från landets ekonomiska tillstånd. Därför tror jag inte att det här hade varit möjligt att gå så långt som högern anser att man borde ha gått, utan man får nöja sig med mindre. Att vi inte ha följt folkpartiets linje, som i stort sett inte ger så mycket, ja man kan fråga om det ger något utöver vad utskottets förslag ger, vilket går ut på bifall till Kungl. Maj:ts förslag, är ju ganska naturligt. Utskottet vill ge Kungl. Maj:t större frihet, större möjlighet att, om förhållandena så påkalla, inkalla personal till beredskap i erforderlig utsträckning och därvid om så erfordras överskrida anslagen. Jag menar därför, att det icke råder någon större skillnad mellan förslagen.

Vad materielanslagens storlek beträffar ha vi ju nått en överenskommelse, men det fordras att Kungl. Maj:t ser till att man får fram den försvarsberedskap som anslagen möjliggöra. Det går naturligtvis icke att få hur mycken materiel som helst. Pengar kunna visserligen anvisas, men vi kunna icke få fram mera materiel än våra industrier kunna tillverka. Inom utskottet ha vi både förra

året och i år haft föredragning om vad våra industrier ha möjlighet att åstadkomma utan att den fredliga produktionen eftersättes, och den kan inte få eftersättas om vi skola kunna följa den uppgjorda finansplanen och upprätthålla exporten, vilket är nödvändigt för att vi skola kunna importera de varor som vi behöva, såväl krigsmateriel som maskiner för fredlig produktion och för krigsmaterielproduktion i industrierna. Folket har rätt att fordra att försvarsministern gör sitt bästa för att hålla beredskapen uppe, att så att säga hålla krutet torrt. Statsministern nämnde här före middagen, att vårt folk offrar omkring 800 miljoner kronor om året på försvaret. Med kapitalbudgeten inräknad uppgår summan till 81½ miljoner kronor för nästa budgetår. Summan kan ju komma att ändras med några miljoner kronor, men för så mycket pengar bör man ändå kunna skapa en ganska effektiv försvarsorganisation, och jag tror att det svenska folket kan fordra att försvarsorganisationen hålles vid makt. Jag vill även framföra den meningen, som tidigare framförts här i dag, att man i detta läge söker åstadkomma samförstånd, ty det tror jag bäst gagnar den sak vi här diskutera. De meningsskiljaktigheter som föreligga äro icke av en sådan betydelse att de böra utgöra något hinder för åstadkommande av en god försvarsorganisation.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få ansluta mig till det föreliggande utskottsutlåtandet på denna punkt.

Det kunde finnas anledning att bemöta en del talare som ha yttrat sig här och som bland annat ha vänt sig mot bondeförbundet i synnerhet som man nämnt de meningsskiljaktigheter som skulle förefinnas mellan herrar Ohlin och Rubbestad i andra kammaren. Det har ju emellertid visat sig, när man har försökt klargöra skillnaden mellan uppfattningarna hos herr Ohlin och herr Rubbestad, att klyftan dem emellan inte har varit så stor som man tidigare hade tänkt sig.

Jag vill emellertid i detta sammanhang framhålla att vi inom det parti jag

Ang. vissa beredskapsfrågor.

representerar fortfarande stå kvar på den ståndpunkt vi tidigare ha intagit i fråga om allians- och utrikespolitiken. Vi tro oss därigenom bäst kunna gagna vårt land, dess frihet och dess neutralitet.

Herr EWERLÖF: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av att försvarsministern i sitt första anförande i denna fråga här i kammaren apostroferade mig i ett par sammanhang. Med hänsyn till den framskridna timmen hoppas jag kunna fatta mig kort, och jag tycker att jag bör kunna göra det genom att hänvisa till det mycket upplysande anförande, som herr Lundgren höll i debattens början och som jag i allt väsentligt kan instämma i.

Herr Lundgren ställde i sitt anförande en fråga, närmast till försvarsministern, om var man anser sig ha stöd för uppfattningen att Kungl. Maj:t skulle kunna handskas med repetitionsövningarna efter eget omdöme utan att direkt underställa frågan riksdagens prövning. På detta svarade försvarsministern att han menade att värnpliktslagen skulle inrymma en sådan befogenhet åt Kungl. Maj:t. Jag kan för min del inte biträda en sådan tolkning av denna lag. I lagen står det, att värnpliktig är skyldig att, på sätt Konungen närmare förordnar, för sin utbildning tjänstgöra sammanlagt ett visst antal dagar. Stadgandet innefattar alltså första tjänstgöring och repetitionsövningar. Där ej Konungen beträffande värnpliktiga avsedda för handräckningstjänst annorlunda bestämmer skall tjänstgöringen fullgöras i en viss ordning; i lagen uppräknas hur många dagar första tjänstgöringen och varje repetitionsövning, skola omfatta inom armén, flottan, kustartilleriet och flygvapnet. Är det verkligen möjligt att riksdagen skulle vara benägen att tolka denna utomordentligt betydelsefulla lag såsom en fullmakt för Kungl. Maj:t att bestämma både första tjänstgöringens och repetitionsövningarnas längd alltefter vad Kungl. Maj:t finner lämpligt? Det är att märka att formuleringen i la-

gen, som enligt försvarsministerns mening ger Kungl. Maj:t denna befogenhet, är precis densamma när det gäller första tjänstgöring som när det gäller repetitionsövningar. Det går alltså inte att hävda att Kungl. Maj:t skulle ha en viss frihet när det gäller repetitionsövningarna men inte när det gäller första tjänstgöringen. Är man bunden i det ena fallet så är man det också i det andra, ty lydelsen är precis densamma i båda fallen.

Jag kan icke föreställa mig att denna lag skall kunna tolkas på annat sätt än att det i lagen är fastställt vilka skyldigheter som föreligga och som också skola utkrävas, såvida inte Kungl. Maj:t och riksdag annorlunda besluta. Vid de tillfällen då man har ändrat på första tjänstgöringens längd har Kungl. Maj:t hört riksdagen i frågan, exempelvis i fjol, då det gällde förkortning av första tjänstgöringen från elva till nio månader. Frågan gjordes till föremål för en ingående prövning från riksdagens sida. Även när det gäller repetitionsövningarna har man i viss utsträckning tidigare hört riksdagen på så sätt att omfattningen av dessa övningar behandlats i huvudtiteln, men i år har Kungl. Maj:t helt och hållet underlåtit detta, och utskottet har blivit tvunget att med utgångspunkt i övningsanslagen försöka räkna ut hur många dagar som Kungl. Maj:t kan tänkas ha avsett att repetitionsövningarna skulle komma att omfatta. På den vägen har man kommit fram till att Kungl. Maj:t har avsett att under det kommande budgetåret anställa repetitions- och efterutbildningsövningar för sammanlagt 14 000 man. Detta kan väl ändå inte vara en tillfredsställande ordning. Kungl. Maj:t borde för riksdagen ha framlagt de skäl, som enligt Kungl. Maj:ts mening föranleda att man sätter värnpliktslagen ur kraft med avseende på repetitionsövningarna, och inbjudit riksdagen att direkt besluta om i vilken omfattning övningarna skola bedrivas under nästa budgetår.

En annan tolkning av denna paragraf än den som jag nu har anfört måste leda till orimliga konsekvenser. Frågan

Ang. vissa beredskapsfrågor.

förtjänar att närmare övervägas inom försvarsdepartementet och varför inte också inom konstitutionsutskottet?

Kungl. Maj:t har alltså för nästa år begärt anslag som räcka till övningar för 14 000 man. För att ge ett begrepp om storleksordningen av övningarnas omfattning vill jag nämna några siffror, som enligt vad jag tror inte direkt förekomma i materialet. Den 1 juli 1949 komma vi att ha 177 000 man av tidigare årsklasser, som icke ha fullgjort sina repetitions- och efterutbildningsövningar. I denna siffra äro de värnpliktiga av 1929 till 1931 års klasser icke inräknade, som blivit befriade från fullgörande av repetitionsövningar på grund av att de ha gjort sex månaders beredskaps-tjänst under kriget. Till dessa 177 000 man komma de nya värnpliktiga, som enligt lagen skola fullgöra sina ordinarie repetitions- och efterutbildningsövningar under nästa budgetår. De äro till antalet icke mindre än 87 000. Summan av värnpliktiga som icke fullgjort dem åliggande efterövningar är sålunda 264 000. Det är att märka att en stor del av dessa värnpliktiga tillhöra själva kärnan i vår fältarmé. Högerförslaget går ut på att alla de som enligt lagen nästa år skola fullgöra sina repetitionsövningar, nämligen 87 000 man, skola göra dessa övningar och att man i övrigt skall taga med så många av de andra som det över huvud taget av organisatoriska skäl är möjligt att taga med. Då har man kommit till en summa på 140 000 man, som skulle inkallas i fyra omgångar för repetitionsövningar under tiden februari—maj 1950. Detta är således räckvidden av högerns förslag.

Nu har man i diskussionen, förefaller det mig, blandat ihop två fullständigt skilda saker. Man motiverar omfattningen av de repetitionsövningar, som man vill sätta i gång under nästa år, med beredskapskravet och säger att vi skola anordna sådana övningar i den utsträckning som vi anse oss behöva för beredskapens skull. Detta har i sin tur föranlett folkpartiet, som anser att övningarna för 14 000 man icke medföra en tillräckligt hög beredskap, att föreslå en

ökning till 30 000 man och därav föranledda öknningar i anslagen. Fortfarande är det emellertid beredskapssynpunkten som anföres såsom motiv. Vi måste dock ha klart för oss att repetitionsövningarnas egentliga syfte inte är beredskap, utan att dessa övningar äro en integrerande del av de värnpliktigas utbildning, lika nödvändig som första tjänstgöringen, för att bibringa de värnpliktiga nödiga färdigheter och hålla dessa vid makt samt, vad som inte är minst viktigt, för att ge befälet möjlighet att föra trupp i större förband. Dessa övningar äro ur utbildningssynpunkt helt enkelt omistliga både för de värnpliktiga och för befälet. För tillfredsställande av beredskapskravet ger ju lagen andra möjligheter. Jag skall inte förneka att repetitionsövningarna ha sin betydelse även för beredskapen, men beredskapskravet bör endast få inverka på övningarna så till vida, att dessa om möjligt böra förläggas till den tid av året då behovet av beredskap ter sig mest angeläget. Att tillämpa ett system som går ut på att år efter år anordna repetitionsövningar endast i den omfattning som anses erforderlig ur beredskapssynpunkt är att ställa förhållandena på huvudet när det gäller de värnpliktigas utbildning.

Försvarsministern ville på något sätt, som jag inte fick alldeles klart för mig, konstatera, att försvarskommittén på sin tid skulle ha varit enig i något uttalande om att man fram till år 1951 inte annat än i viss begränsad omfattning skulle sätta i gång med repetitionsövningar. Jag har i min reservation till försvarskommitténs betänkande så grundligt friskrivit mig från kommitténs tioårsplan, där detta uttalande ingår som en integrerande del, att det inte finns någon möjlighet att återopa de detaljerade uttalandena i detta digra betänkande såsom uttryck för en gemensam uppfattning inom kommittén.

Så har det också antytts — genom en fråga som försvarsministern ställde, delvis med adress till mig — att värnpliktskommitténs nu pågående arbete, som bland annat omfattar överväganden

Ang. vissa beredskapsfrågor.

rörande en annan form för repetitionsövningarna, nämligen dessa övningars verkställande i s. k. krigsförband, skulle vara en anledning att vila på hanen för att, när denna anordning framdeles kan bli färdig, kunna få ut mera valuta av övningarna. Till det vill jag säga, att jag visst tror att det skall bli möjligt för oss att komma fram till en effektivare ordning för dessa övningar genom att bedriva dem i krigsförband men att ett sådant system först kan komma under riksdagens prövning nästa år och att det tidigast kan träda i kraft år 1951. Enligt min mening vore det orimligt att samla på hög hela denna massa av värnpliktiga, som redan nu är så stor att vi inte kunna härbärgera den på en gång, för att få bättre effekt av övningarna i framtiden. Enligt mitt sätt att se står det tvärtom i god överensstämmelse med det arbete, som vi bedriva inom värnpliktskommittén, att verkställa repetitions- och efterutbildningsövningar i den omfattning, som föreslås i högerreservationen, för åren fram till år 1951, då det kan bli möjligt att igångsätta dessa övningar i annan form.

Så mycket som jag för min del har sysslat med dessa frågor kan jag inte annat än beklaga den tendens, som jag tycker är rätt allmän i riksdagen, att underskatta betydelsen av vår personella beredskap. Jag förstår så väl att man är intresserad av materielen och av materielens modernisering o. s. v. — det är en angelägen sida av saken — men till sist är det ju i alla fall mannen bakom materielen och den utbildning han fått i handhavandet av denna materiel som blir utslagsgivande när det gäller allvar. Vi riskera försvarets effektivitet genom att dels sätta ned övningstiden för första tjänstgöringen till nio månader och dels nagga i kanten för att inte säga mer eller mindre eliminera de repetitionsövningar, som utgöra en ofrånkomlig del av den utbildning våra värnpliktiga måste ha för att vara vuxna sitt svåra värv.

Herr LINDSTRÖM: Herr talman! Mitt inlägg på förmiddagen har blivit före-

mål för åtskilliga kommentarer i denna debatt. Den mest närgångna kommentaren stod herr Elon Andersson för. Han lade sig i mina politiska kärleksaffärer och förutsatte att jag var upptänd av en livligare eld gentemot högern än gentemot folkpartiet. Jag vill säga herr Andersson, att jag är för gammal för att bli förälskad på nytt. Jag håller mig till min gamla kärlek. Och om jag nu med utgångspunkt från vad herr Elon Andersson anförde ändå skulle försöka förklara mina politiska kärleksförhållanden, så skulle jag vilja betrakta den gamla konservativa änkenåden och den gamla liberala bankiränkan på något olika sätt. Jag skulle vilja säga att jag håller mig närmare till änkenåden, eftersom hon är värdig i sina åtbörder och kan karakteriseras som innehavare av stabila instinkter och uppfattningar. När det gäller bankiränkan, som fick ett arv nu i höstas, så måste jag beteckna henne som en aning för mycket nervös, och även om jag inte går in på några kärleksförbindelser åt något håll så måste jag upprepa att jag känner mig lugnare i änkenådens gemenskap.

Det gör jag så mycket hellre, herr Elon Andersson, som jag har deklarerat här under mitt förra anförande, att jag fortfarande håller på min synpunkt från förra året. Jag beklagade då den första tjänstgöringstidens minskning, och jag står fortfarande på den ståndpunkten. Då stod jag närmare änkenådens barm än bankiränkans. Detta förhållande är ändå helt och hållet platoniskt, herr Elon Andersson, det är inte ett dugg passionerat, men som jag har sagt håller jag mig till det som jag tror är den tryggare delen, och lyckligtvis är jag i det politiska spelet en så obetydlig figur att herr Elon Andersson tryggt kan utgå ifrån att det icke kommer att bli några politiska komplikationer av de deklARATIONER som jag har gjort på det veneriska området.

Ändå var det en principdeklaration som jag skulle kunna utvidga när jag tar upp en del ting som herr Domö här har framfört. Han klandrade mig och andra för att vi hade en för stor tilltro

Ang. vissa beredskapsfrågor.

till den nådiga överheten. Jag vill säga herr Domö, att den nådiga överheten behandlar jag i detta sammanhang precis som jag vill. Jag betraktar mig som fullkomligt fri gentemot alla instanser. Jag överlägger själv om vilken ståndpunkt jag vill ta, och sedan tar jag min ståndpunkt alldeles obetvingad av yttre makter. Men, herr Domö, när jag finner att vad herr Domö kallar den nådiga överheten har rätt, då ansluter jag mig tveklöst till den nådiga överheten och skäms icke ett dugg däröver. Det är vad jag har gjort i dag.

Det är, herr talman, endast med tvekan — och jag förstår att herr talmannen sympatiserar med mig därvidlag — som jag går in på det tal, som här hölls av en representant, mindre för det svenska folket än för en stormakt, som framträder allt skarpare i världspolitiken.

I sitt första anförande — jag ber om förlåtelse, herr talman, att jag gick förbi saken den gången — krävde herr Öhman besparingar på försvarshuvudtiteln. Han krävde det i allmänna ordalag. Han talade inte om för oss på vilka punkter, han ville ha besparingar. Jag förstår, att detta för honom var ett mycket besvärande ämne. Han kanske har ett dunkelt minne av den motion, som väcktes av herrar Nils Holmberg och Sven Linderot vid 1945 års riksdag — det var motionen nummer 124 i första kammaren — där kommunisterna gjorde framställningar rörande vårt försvar, vilka, om de i detta ögonblick skulle bifallas, inte skulle leda till en minskning av försvarsutgifterna utan till en ökning. I den motionen — jag hoppas att herr Öhman, när han går hem i natt, vill taga med sig denna pikanta lektyr — står det, att den försvarsorganisation, som vi byggde upp under kriget, innebar väsentliga förbättringar och också en effektivisering, men att man ej effektivt utnyttjade vårt lands hela värnkraft och att detta i betydande mån var att återföra till konstruktiva brister i vårt försvarssystem. Man kräver i motionen en utbyggd och skicklig befälskader. Man kräver vidare, att vi genom »en tekniskt

högtstående, effektiv och fullständig utrustning höja vårt försvars slagkraft». Man pekar på att »våra gränsers stora längd i förhållande till befolkningsnumrären och den moderna krigsteknikens stora möjligheter nödvändiggöra, att varje fullt vapenför tages i anspråk för aktiva stridsuppgifter. Övriga» — lyssna, herr Öhman! — »män såväl som kvinnor, måste mobiliseras för upprätthållande av nödvändig försörjningsproduktion, civilförsvarsuppgifter och sådana uppgifter inom de militära organen, för vilka ej egentlig krigstjänstgörighet erfordras.» Det heter slutligen: »Med kravet på tjänstgöringsplikt för alla för försvaret tillgängliga män och kvinnor följer också att halvprivata och frivilliga försvarsorganisationer av olika slag kunna försvinna.» Denna senare synpunkt instämmer jag inte principiellt i, men det är klart, att om de krav som framställas i denna kommunistmotion skulle förverkligas, så skulle försvarets kostnader öka i mycket hög grad.

Herr Andrén har redan givit ett par av de repliker, som jag tänkte ge till herr Öhmans senaste anförande. Min nära och kära vän Ture Nerman har i en infamos skrift om »1940 års män» angripit ej mindre försvarsministern än även herr andre vice talmannen och mig för alltför stor efterlåtenhet under kriget. Vi hade en svår position. Vi måste ta hänsyn till många nödvändigheter. Vi stodo under tvånget att hävda de synpunkter, som sammanhängde med vår nationella frihet och vår neutralitet, vilket fick ske med, om jag så får säga, små bokstäver. Vi hävdade också dessa synpunkter, och vi hävdade dem i samförstånd med riksdagen och de svenska politiska partierna. I början, herr Öhman, hade vi, när det gällde kommunisterna, mycket bekvämt, ty därifrån kommo inte anfallen; därifrån fingo vi snarare mjuka smekningar, som vi visserligen inte ett dugg tyckte om, utan det gick en rysning över ryggraden när de kommo oss till del, men de kommo oss i alla fall till del. Om herr Öhman nu anklagar mig för någon större anpassningsvilja under kriget, så ber jag, herr

Ang. vissa beredskapsfrågor.

talman, att få betyga inför kammaren, att jag i varje fall inte gick så långt som det kommunistiska partiets nyutkorade parlamentariska ledare, herr Hilding Hagberg, gick, då han i remissdebatten i andra kammaren onsdagen den 17 januari 1940 yttrade: »Valet gäller, om jag får uttrycka det kort, att hejda aktivisterna eller låta dem fortsätta, tills landet kastats in i kriget, och att orientera Sveriges utrikespolitik på korrekta, vänskapliga förhållanden visavi Östersjöns båda stormakter. Den regering, som dröjer med att lösa dessa frågor, påtar sig ett mycket stort ansvar.» Vilka voro Östersjöns båda stormakter? Alla veta att de voro Sovjetunionen och Tyskland. Att vi måste ha förpliktelser mot båda dessa stater var den politik, som kommunisterna vid denna tid förde. Jag tycker inte, herr Öhman, att det är riktigt fint — om jag skall använda ett lindrigt uttryck — att med detta bagage i ryggsäcken anklaga andra som, ehuru de då valde försiktiga uttryck, i alla fall hela tiden hävdade, att vi skulle försvara vår självständighet åt alla håll.

Herr Öhmans minne skiftar naturligtvis efter de olika nyanser, som dyka upp vid horisonten på andra sidan Östersjön, men jag vill ändå fråga om herr Öhman kommer ihåg vad som skrevs i Ny Dag och vad som sades av de kommunistiska agitatorerna, när Hitler ockuperade Norge och Danmark. Lades skulden på Hitler och nazismen? Skulden lades på den så kallade brittiska imperialismen — då var inte Amerika med, ty det hände senare att det landet angreps av Japan och således kom med i kriget.

Är det inte, herr talman, en sällsam bild som vi ha framför oss, när vi skola försöka klara upp vad kommunisterna egentligen mena? Kan herr talmannen, som är en vis man och ifrån sin höga utgångspunkt har sett så mycket av Sveriges politiska liv under många år, hjälpa mig att uttröna den kommunistiska politiken i försvarsfrågan, när det gäller utrikesärendena och när det gäller andra ting? Jag svarar på herr talmannens vägnar. Trots hans underfulla vis-

het kan han nämligen inte klara upp den saken, ty den kan ingen klara upp. I fråga om den kommunistiska politiken på detta område är det en ständig glidning. Det är som när man sitter i en eka ute i skärgården en blåsig dag och metar abborrar; man vet inte om flödet dyker under för vågen eller om det dyker under för att det är en abborre på masken.

Herr Öhman försökte att klara sig ur det dilemma, som — jag vill bara nämna ett namn — Maurice Thorez har försatt honom och hans kamrater i. För herr Öhman personligen finns det säkerligen ingen frihet, han är överens med monsieur Thorez, att om Sovjetunionen skulle angripa vårt land, står han inte på vår sida utan på Sovjetunionens sida. Herr Öhman läste upp Maurice Thorez' deklaration. Jag har den inte nu till hands, så jag kan inte undersöka, om den översättning som herr Öhman gav var riktig. Men jag skall vara så vänlig mot herr Öhman, att jag förutsätter att den är fullständigt korrekt. Om jag fattade herr Öhman rätt, så sade han att det var en plikt för oss, för arbetarna i alla länder, att icke bekämpa den armé, som vill återställa fred och folkfrihet. Det låter vackert, men vem är det som bestämmer vad som göres till förmån för fred och folkfrihet? Det är inte de olika länderna, som kunna komma in i konflikten, utan det är Moskva; det är Sovjetunionens synpunkter, som äro de avgörande. När herr Öhman bedömer frågan om det svenska folkets fred och frihet, lyssnar han till ett eko österifrån, innan han får sin ståndpunkt klar.

Jag skall inte efter herr Andréns replik här gå in på Sovjetunionens förhållande till Finland 1939. Jag vill bara erinra om att vad som skett mellan Sovjetunionen och Finland är en tankeställare även för oss. Jag tror att herr Öhman från andra håll har fått mycket påtagliga tankeställare. Det svenska folket har under många årtionden anlagats för att inte ha hyst något mera utpräglat intresse för utrikespolitiska angelägenheter och situationer. Jag tror att vi nume-

Ang. vissa beredskapsfrågor.

ra få ändra vårt omdöme om det svenska folket på den punkten. Herr Öhman har säkerligen också gjort detta, sedan han genom tidningarna och på många andra vägar har fått kännedom om hur inom fackföreningsvärlden de svenska arbetarna ha undanröjt de kommunistiska majoriteterna och satt in socialdemokratiska. Vad beror nu detta på? Det beror, herr talman, på att de svenska arbetarna börja på att genomskåda den sovjetiska så kallade freds- och frihetspolitiken. Arbetarna återvända till sina ursprungliga ståndpunkter. De komma att fortsätta på den vägen, och vad som skett vid dessa fackföreningsval i år och vad som skett vid många tillfällen tidigare visar oss definitivt — vi äro i det fallet i en situation, som inte lämnar oss i någon tvekan — att det svenska folket, och däribland även arbetarklassens representanter, som kommunisterna främst vilja locka till sig, begriper, att det spel som är i gång från kommunisternas sida icke är en verksamhet för den svenska arbetarklassens sociala, kulturella och politiska frihet utan en verksamhet, som syftar till att binda, så långt detta är möjligt, den svenska arbetarklassen vid betraktelsesätt och strävanden, som jag, herr talman, inte ett ögonblick tvekar att beteckna såsom imperialistiska.

Jag har en stor benägenhet för löje. Om det vore en skämtsam sak, som vi talade om, skulle jag kunna hjärtligt skratta åt herr Öhman, när han säger att Sovjetunionen inte har några imperialistiska erövringsintressen. Se på Europas östkant! Man kan säga i allmänna fraser att de folk, som det här gäller, ha velat ansluta sig till Sovjetunionen. Men det räcker inte med allmänna fraser nu längre, herr Öhman, sedan vi sett hur den politiske ledaren i Jugoslavien, marskalk Tito, då han försökte driva en egen politik, hänsynslöst sparkades ut ur den kominformiska gemenskapen. Samma saker ha skett i andra länder, som nu äro filialer till Sovjetunionen: när politiker som varit kommunister uppenbarat en vilja att gå sina egna vägar, så ha de sparkats ut. Jag kommer ihåg en situation från tiden strax före jul 1947, när

jag såsom ombud för det svenska socialdemokratiska arbetarpartiet deltog i det gamla polska socialistiska partiets kongress i Breslau. Det var dess sista kongress; jag hoppas att nya sådana skola kunna hållas i framtiden. Vid det här tillfället uppträdde emellertid den dåvarande ledaren för det polska kommunistiska partiet, Gomulka, och yttrade ungefär på detta vis: »Ja, mina herrar, här ha ni att välja nu. Vi vilja, att ni skola sammansluta er med oss. Vilja ni inte göra det självmant, skola vi ordna det på annat sätt.» Det var alltså en ganska maktfull herre, som uppträdde då. Nu har han försvunnit. Han hade på någon punkt, som jag inte kunnat utforska, gett uttryck åt en egen vilja. Då skulle han undanskaffas. Det är på det sättet kommunisterna försvara folkens och individernas fred och frihet. Det är på det sättet som de bedriva sin »anti-imperialistiska» politik. De skilja ifrån och undanröja alla, som inte i varje millimeterdetalj gå med på deras önskningsar. Herr Öhman får säga vad han vill i denna kammare och inför svenska folket. Han blir inte trodd. Och även om han lägger in ett falskt patos i sina ord, äro vi kloka nog att genomskåda honom.

Herr talman! Jag vill sluta med att säga, att det är beklagligt, att de stora partierna i statsutskottet och här i kammaren inte ha kunnat komma överens, när det gäller anslagen under fjärde huvudtiteln. Det har betonats här från många håll, att vi ändå i själva verket stå varandra så nära. Varför skulle inte högern och folkpartiet då för att hävda vår sunda och starka nationella ståndpunkt gentemot de främmande elementen ha kunnat gå samman för ett gemensamt beslut efter utskottets linjer? Det skulle, herr talman, ha kunnat bli en kraftig manifestation av en nationell vilja till enighet.

Herr ÖHMAN (kort genmäle): Herr talman! Jag vill bara med några ord på ett par punkter bemöta herr Lindströms anförande — det är omöjligt att i en sådan här kort replik göra det på alla punkter.

Ang. vissa beredskapsfrågor.

Beträffande vår ställning till 1945 års kommunistiska försvarsmotion vill jag för det första säga, att jag är tacksam över att herr Lindström föredrog valda stycken ur motionen, då vi kommunister inte ha ändrat uppfattning i frågan sedan 1945 utan vidhålla den principiella linje, som finns nedlagd i motionen.

Jag tror vidare, att herr Lindström inte utan närmare utredning bör dra alltför snabba slutsatser och hävda, att ett förverkligande av våra yrkanden i motionen skulle ställa sig kostsammare än den nuvarande försvarsorganisationen. Vad jag sagt beträffande kostnaderna är, att vi måste undersöka, huruvida man inte skulle kunna med en nödvändig rationalisering och större sparsamhet nedbringa försvarsutgifterna från dess nuvarande nivå till någonting, som mera skulle överensstämma med vad svenska folket förmår.

Vad beträffar kommunisternas inställning 1940, när Hilding Hagberg i andra kammaren talade mot aktivisterna och varnade för ett genomdrivande av deras politik, förstår jag inte att herr Lindström nu går emot vad som då sades. Herr Hagberg talade ju i en situation, där mycket starka krafter här i landet öppet på olika sätt yrkade på vårt lands uppplutning på finsk sida i kriget, en åtgärd, som om den genomförts, skulle ha dragit den största olycka över det svenska folket.

Beträffande Titos uteslutning ur Kominform vill jag bara hänvisa till ett annat fall, som står herr Lindström mycket närmare, nämligen Renni-socialisterna i Italien, som nu fått ultimatum från herr Lindströms partis internationella byrå om att de komma att bli uteslutna om de inte ändra ståndpunkt gentemot kommunisterna.

Herr talman! När herr Lindström försvarar 1940 års män och säger, att man då var tvungen att tala med små bokstäver gentemot nazisterna, och när han försvarar sin anpassningsståndpunkt, tycker jag, att jag kan replikera med att erinra om ett bevingat ord från den tid, då tyska nazister fingo resa fritt här i landet, nämligen: »Skål, Rickard!»

Herr VON HELAND: Herr talman! Trots herr Mogårds »lysande» anförande är jag nog djärv att komma med ett kort inlägg.

Det var synnerligen intressant att få höra herr Mogårds stora sakkunskap i försvarsfrågan. Han visste precis försvarrets alla brister. Det gällde blommor, taylor, assistenter och dylikt som skapar hemtrevnad. Jag bara väntade, att han skulle komma med herr Lindhagens välkända försvarsyrkande om att det enda, som skulle få vara kvar, vore musikkåren — samt naturligtvis herr Mogårds blommor, taylor och assistenter.

Nu får jag säga, att jag arme, okunnige man i utskottet hade röstat på avslag på herr Mogårds motion, om någon framställt något avslagsyrkande, ty jag anser, att det finns för försvaret mycket viktigare ting än de som förekomma i herr Mogårds önskelista. Jag har full förståelse för kaserntrevnadens betydelse, men förhållandena på detta område äro nu inte så dåliga, som herr Mogård tycks vilja göra gällande, att dessa förhållandens förbättring är det viktigaste ur försvarssynpunkt.

Jag är fullt överens med herr Ewerlöf, när han talar om en hopblandning av begreppen beträffande repetitionsövningar och beredskapsinkallelser. Det klarläggande herr Ewerlöf gav på denna punkt vill jag instämma i. Men om nu försvarsministern vill inkalla värnpliktiga ur beredskapsynpunkt, så håller jag visserligen med herr Ewerlöf om, att detta inte är mycket värt ur beredskapsynpunkt, men det har dock sitt värde i så måtto, att de värnpliktiga därigenom få en repetition av sina militära kunskaper. Därför menar jag att en dylik fullmakt till Kungl. Maj:t skulle kunna medföra den nytta, som herr Ewerlöf och jag önska beträffande repetitionsövningar.

Jag vill slutligen förtydliga mitt inlägg beträffande de högre militära myndigheternas rätt att yttra sig. I mitt första anförande betonade jag önskvärdheten av att regeringen ånyo avgav en utrikespolitisk deklaration, så att bland annat de militära myndigheterna fingo

Ang. vissa beredskapsfrågor.

klart besked. Herr statsministern och herr Elon Andersson voro tydligen överens om att enligt svensk förnämlig tradition skulle även förtroendeämbetsmännen ha rätt att framföra avvikande mening beträffande utrikespolitiken. Jag instämmer i denna uppfattning. Men jag tycker, herr talman, att en militär i förtroendeställning, som vill vara lojal, inte bör uttala en uppfattning, som strider mot den linje, som utstakats av statsmakterna. Vill han redovisa sin motsatta uppfattning, skall han givetvis ha rätt att göra detta, men jag utgår då från att han skall finna sin förtroendeställning ohållbar och avgå. Det kan väl nämligen inte i längden gå för sig, att den kanske mest ansvariga militära myndigheten deklarerar en uppfattning, som strider mot statsmakternas. Resultatet måste då bli att han antingen får hålla tyst med detta och lojalt böja sig, eller också deklarerar han sin uppfattning och avgår.

Jag förmodar, att statsministern och herr Elon Andersson finna detta resonemang logiskt, och i så fall har jag givetvis icke någon avvikande mening från vad som deklarerades från deras håll.

Herr **MOGÅRD** (kort genmäle): Herr talman! Det vare mig mycket fjärran att vilja påstå, att jag äger den noggranna insikt i vårt försvarsväsendes helhet och alla detaljer, som kännetecknar herr von Heland, eller att mitt lilla anspråkslösa anförande i förmiddags på något sätt skulle vilja utgöra ett slags reformprogram för vårt försvarsväsendes organisation över huvud taget. Jag tyckte att jag mycket noga underströk, då jag anförde viss kritik beträffande våra kasernförläggningar för de värnpliktiga och andra, som nu nödgas vistas där för längre eller kortare tid, att detta var en detalj, ehuru enligt min uppfattning en mycket viktig sådan, som var värd att uppmärksammas.

Att jag sade, att jag själv hade god kännedom om denna sak, var kanske något felaktigt. Jag sitter ju inte i statsutskottet som herr von Heland, och jag vet faktiskt ännu inte riktigt, hur det

går till i riksdagsdebatten, när det gäller att framföra en saklig motivering för en ståndpunkt, som man intar. Motiveringen bör kanske ej vara vidlyftig. Jag är en vanlig enkel riksdagsman utan den betydelse, som herr von Heland säkerligen äger. Men just min kritik av kasernetablissemangen kan jag grunda på 1940 års militära byggnadsutredning, som 1944 avgav ett betänkande om fritidslokaler i äldre förläggningar. Kostnaderna för de ombyggnader, som ifrågasattes av den så kallade Lindhska kommittén, uppgingo till 27 miljoner kronor. Mycket, mycket litet av detta är över huvud taget utfört, och jag tror jag vågar påstå, att kommitténs medlemmar — i synnerhet dess ordförande — voro verkliga besparingsvirtuoser, så att vad som föreslogs därifrån var nog ett minimum. När alltså i stort sett ingenting åtgjorts på detta område sedan 1944, torde denna kommittés utlåtande kunna anses utgöra ett mycket mera vederhäftigt intyg om det verkliga läget på detta område, än vad jag i mitt anförande över huvud taget kunde prestera. Jag faller därför nog litet tillbaka på auktoriteten hos denna utredning gentemot vad som här med sådana later anförts av herr von Heland.

Herr **LUNDGREN**: Herr talman! I mitt första anförande i dag uttalade jag den förhoppningen, att Kungl. Maj:t skulle begära ytterligare medel av riksdagen för anskaffning av den radar- och radiomateriel, varom tygförvaltningen har gjort framställning till Kungl. Maj:t. Försvarsministerns uttalande på den punkten var tyvärr ganska svävande. Jag vill därför här endast förklara, att om anslaget för radarmateriel skall ingå i det beställningsbemyndigande för tygmateriel på sammanlagt 125 miljoner kronor, varom utskottet har enats, anse vi, som i utskottet från början höllo på ett högre belopp men som gått med på denna kompromiss, oss i viss mån lurade. Jag hoppas emellertid, herr talman, att vi icke skola bli lurade på detta sätt, utan att Kungl. Maj:t skall komma till riksdagen med en särskild framställning.

Ang. vissa beredskapsfrågor.

Herr HOLMBÄCK: Herr talman! Enligt min mening har det under debattens senare del inte givits något större bidrag till belysning av försvarsfrågan. Jag tror att vi redan i början av debatten fingo den kännedom om läget som vi behöva för vårt avgörande. Men diskussionen har haft en del utlöpare, och jag tillåter mig att ta ordet i anledning därav.

Herr Öhman ingick bl. a. på en historik av förhållandet mellan Tyskland och Ryssland och särskilt av förhållandet mellan Ryssland och Finland. Denna historik bör i varje fall inte stå i kammarens protokoll utan att ha bemötts.

På förhållandet mellan Tyskland och Ryssland skall jag inte ingå. Såsom kammarens ledamöter torde känna till, ha de rysk-tyska förbindelserna på ett utomordentligt klart sätt belysts i den aktsamling, Nazi-Sovjet Relations, som för ungefär ett år sedan utgavs av det amerikanska utrikesdepartementet och som är bland de mest intressanta aktsamlingar som över huvud taget ha publicerats. Det är skada att ingen svensk förläggare funnit det med sin fördel för enligt att låta översätta den. Denna aktsamling i svensk översättning skulle nämligen på ett utomordentligt sätt påverka opinionen här i landet. För att nå fullständig objektivitet kunde det vara lämpligt att i detta sammanhang också publicera ryska regeringens utförliga kommentar till denna aktsamling. Man borde kanske likaledes medtaga den serie artiklar som offentliggjordes här hemma i Ny Dag hösten 1939 i samband med ändringen av Rysslands politik visavi Finland.

Jag begärde, herr talman, ordet närmast med anledning av herr Öhmans uttalanden rörande förhållandet mellan Finland och Ryssland år 1939. Herr Öhmans anförande gick, såsom kammarens ledamöter erinra sig, ut på att vad ryssarna ville var att förskjuta gränsen vid Leningrad så, att Leningrad skulle tryggas. Några kilometer från Leningrad hade, påstod han, finnarna byggt anfallsbefästningar, och Leningrad var därigenom hotat.

Då herr Öhman talade om dessa anfallsbefästningar, skrattade kammarens ledamöter. I själva verket var det ju så, att den ryska regeringen efter åtskilliga förhandlingar, som jag inte skall ingå på, den 14 oktober 1939 i ett memorandum, som överlämnades av Stalin och Molotov till Paasikivi, uppställde i huvudsak tre fordringar. Ryssarna begärde ett område på Karelska näset, vissa öar i Finska viken och att få hålla en garnison i Hangö. Finska regeringen svarade den 23 oktober på detta ryska memorandum. Finlands svar var alls icke intransigent, utan man ställde sig tillmötesgående till kravet att ryssarna skulle få ett område på Karelska näset, dock icke så stort som det de hade begärt. Finland ställde sig likaledes tillmötesgående till det ryska kravet på vissa öar, men man avböjde absolut ryssarnas krav på Hangö. Samma dag överlämnade Rådsunionen ett nytt memorandum från herrarna Stalin och Molotov till ministrarna Paasikivi och Tanner, vari man kommenterade det finska svaret och modifierade de ryska förslagen i vissa hänseenden men vidhöll kravet på Hangö. Den 10 november svarade Paasikivi och Tanner med en skrivelse till Molotov, vari man fortfarande behandlar frågan och förklarar:

»I finska regeringens svar den ³¹/₁₀ 1939» — vilket jag här inte ansett mig böra beröra — »uppges i korthet av vilka skäl regeringen, med beaktande av Finlands internationella läge, dess absoluta neutralitetspolitik samt dess fasta vilja att förbli utanför alla stormakternas koalitioner samt krig och tvister dem emellan, ej kan giva sitt bifall till att Hangö eller öar i omedelbar närhet av det finska fastlandet avträdas till militärbaser åt någon som helst främmande stat.

Finska regeringen, som uppriktigt önskar förstärka relationerna till Rådsunionen, har meddelat, att den är redo att göra stora medgivanden för att tillfredsställa Rådsunionens önskemål. I detta sammanhang kan den dock icke gå så långt att den skulle uppgiva sitt lands vitala intressen, vilket vore fallet

om främmande stat beviljades en militärbas vid Finska vikens inlopp.»

Det var alltså, vilket herr Öhman icke nämnde, det ryska kravet på Hangö, d. v. s. att Sovjetunionen skulle få en garnison på det finska fastlandet väster om Helsingfors, som finnarna motsatte sig skarpast. Tre dagar senare avbrötes förhandlingarna.

Herr ANDRE VICE TALMANNEN: Herr talman! Jag tycker inte att vi skola tvätta herr Öhmans smutsiga linne alltför mycket, men jag kan inte underlåta att besvara en fråga som han framställde. Herr Öhman påstod också, att det inte finns ett enda exempel på att Sovjetunionen har anfällt en annan stat, trots att det ju här i fråga om Finland har påpekats att det var ett rent anfallskrig från Sovjetunionens sida. Jag vill därför till kammarens protokoll få antecknade alla de stater som Sovjetunionen har anfällt. Jag börjar med Georgien, en stat som under socialdemokratisk regi befann sig i ett blomstrande tillstånd, vars like ännu inte uppnåtts inom Sovjetunionen. Georgien överfölls brutalt, underkuvades och ockuperades. Sedan kom turen till Polen, första gången 1920. Det var ett rent anfallskrig från Sovjetunionens sida ehuru misslyckat. Därefter angreps Polen andra gången 1939 efter det tyska anfallet. Det gällde då för ryssarna, säger man, att tillse att tyskarna inte togo alltför mycket. Jag kan inte inse att detta kunde vara något skäl för att ryssarna skulle anfälla Polen, ty i så fall skulle man ju kunna försvara alla anfallskrig genom att bara förklara, att det gäller att hävda sina egna intressen. Nästa stat, som blev anfällen, var Finland under vinterkriget. Sedan kom Baltikum, som ockuperades — det behövde inte ens anfallas utan föll som en mogen frukt i Sovjetunionens armar. Strängt taget gäller detsamma alla de öststater, som visserligen inte formellt inlemmats i Sovjetunionen men som numera praktiskt taget äro delar av Sovjetunionen, sedan de i tysthet ha ocku-

Ang. vissa beredskapsfrågor.

perats av denna stormakt. Även Östpreussen kan på sätt och vis räknas som en dylik rysk provins. Sovjetunionen har nämligen låtit meddela, att man icke godkänner att namnet Östpreussen användes, utan att det forna Östpreussen numera skall betecknas med ett ryskt namn, vilket jag dock nu glömt. Detta tillkännagivande kan inte uppfattas på annat sätt än att Östpreussen, utan att något fredsslut har kommit till stånd mellan Tyskland och Sovjetunionen, helt enkelt har inkorporerats och inlemmats i Sovjetunionen. Även hela Östtyskland, d. v. s. den del av Tyskland som står under rysk ockupation, kan strängt taget sägas höra till de stater som införlivats med Sovjetunionen. Ingenting tyder nämligen på att Sovjetunionen har för avsikt att låta den del av Tyskland, som inte kontrolleras av västmakterna, återgå till att bli en självständig tysk stat. Västmakterna ha deklarerat, att den del av Tyskland, som står under deras kontroll, skall bli en egen stat. Sovjetunionen däremot har tydligen för avsikt att låta Östtyskland bli en del av det stora militaristiska och imperialistiska ryska riket.

Beträffande Finland har herr Holmbäck redan upplyst om hur det rätteligen ligger till. Alla de påvisanden, som herr Öhman här gjort, äro felaktiga. Men även om de vore riktiga, måste jag fråga: Vad är det för något som herr Öhman framhåller såsom varande rysk politik? Är det inte helt enkelt imperialism? Vad är då imperialism? Ja, det är dels ett system men också en mentalitet, och det är mentaliteten som vi framför allt måste uppmärksamma. Denna mentalitet, som finns hos många stormakter, kommer dem att tro att de ha rätt att trampa småstaterna under fötterna. En småstat är, tycks man anse, en fläck som man kan sätta sin stövel på. Så resonerade Hitler, och så resonera Stalin och andra. Det är precis samma mentalitet hos dem båda. Det är dessa övergrepp, denna självgodhet och allt detta yverborna som man möter hos många stormakter. Vill herr Öhman kalla det för socialism att stormakter med blott

Ang. vissa beredskapsfrågor.

styrkans rätt trampa småstater under fötterna och ta ifrån dem deras områden, är det honom väl unnat. Jag för min del kallar det för *imperialism*.

Herr Öhman hotade med att om jag inte var snäll, så skulle han ta fram Ture Nermans bok och visa upp vilka hovstreck som jag begick 1940. Jag vill inte uttala något omdöme om herr Nermans bok — han är ju på den säkra sidan, ty antagligen ångrar han i dag att han skrev denna bok, som inte var särskilt vederhäftig. Men jag skulle gärna vilja uppmana herr Öhman att ta fram och läsa upp vad jag har sagt. Om jag inte minns fel, var det inte mer än ett enda yttrande av mig som herr Nermand kunde åberopa som något ur hans synpunkt avskyvärt, och det var ett yttrande, som hade en alldeles motsatt mening mot den som herr Nermand tydligen läst sig till. Men alldeles bortsett från vilka orättfärdigheter som jag begick 1940 vill jag säga, att om herr Nermand hade velat ta med alla 1940 års män, skulle han kunnat fylla hundra sådana böcker med kommunistiska uttalanden. Bara i Ny Dag finns det hundratals uttalanden från den tiden som styrka solidariteten mellan Nazityskland och vårt svenska kommunistiska parti. Det gick så långt, att under samma tid som herr Öhman nu påstår att jag, herr Lindström och andra skulle ha varit undfallande mot Nazityskland, beskyllde Ny Dag oss för att vilja dra in Sverige i kriget på Englands sida mot Tyskland. Jag tror inte att det skulle bli en särskilt tacksam uppgift för herr Öhman att dra fram den Nermanska boken, ty för det första skulle han beträffande mig inte kunna hitta något som han med fullt skäl kunde uppvisa såsom ett påtalbart uttalande, och för det andra skulle det bringa kommunisterna här i landet i en mycket vanskelig ställning.

Jag vill till slut konstatera, att herr Öhman inte har svarat på den fråga som jag ställde i mitt första anförande, nämligen den: Hur skulle våra svenska kommunisterna ställa sig, för den händelse Sovjetunionen angrep Sverige med den deklarerade uppfattningen att det

var nödvändigt för att hindra Norge att manifesteras sitt fientliga sinnelag mot Sovjetunionen, alltså något i stil med den motivering som anfördes beträffande Finland år 1939? Herr Öhman har inte svarat på den frågan, antagligen därför att han inte kan svara på den. Jag bara konstaterar faktum. Herr Öhman har svarat på åtskilligt annat med undfallande talesätt, men i fråga om den verkligt avgörande saken har han tydligen inte ett ord att säga.

Herr NERMAN: Herr talman! Beträffande den lilla skrift, som jag sammanställde av några ledande svenska politikernas uttalanden år 1940, har jag ingenting att ångra, den innehåller enbart citat. Jag instämmer emellertid livligt med två av de i denna skrift utpekade då de här ha framhållit, att det fanns mycket också av kommunistisk anpassning. Det är alldeles riktigt. Samtidigt vill jag dock varna herr andre vice talmannen att tala på det sätt som han nyss gjorde om Stalin — det kan tänkas att det kommer en ny note från Moskva, överlämnad av en springpojke.

Sedan vill jag upprepa den fråga, som både andre vice talmannen och jag ha ställt till herr Öhman men som vi inte ha fått något svar på. Är herr Öhman, frågar jag, ännu en gång, beredd att gå emot Sovjetunionen, om ryssarna anfälla Sverige, förmenande att Sverige har infiltrerats av amerikanerna för ett krig mot Ryssland? Är herr Öhman beredd — ja eller nej — att i så fall bekämpa Sovjetunionen, d. v. s. att försvara Sverige?

Det nämndes något om Finland. Jag har här ett bidrag som rör Sveriges kommunistiska parti. Den ²/₁₂ 1939, på krigets andra dag, skrev Ny Dag: »Röda armén vet, att den i finska arméns led har tiotusentals vänner och bakom denna armé hundratusenden, arbetare och bönder, som otåligt väntar på Röda arméns ankomst.» Det säger en del, men än mer säger följande. Den ⁴/₁₂ manade Ny Dag svenska regeringen att erkänna den »demokratiska folkregeringen» Kuusi-

Ang. vissa beredskapsfrågor.

Till sist vill jag säga till herr Öhman, att man bör vara internationalist, vilket herr Öhman icke är; man kan vara nationell — det är begripligt — och t. o. m. nationalist, men man får, förlåt mig att jag använder det ordet, fördöme mig inte vara nationalist för annans räkning.

Herr ÖHMAN: Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten, men då såväl herr andre vice talmannen som herr Nerman hävdar att den fråga, som andre vice talmannen ställde till mig och som herr Nerman sedan upprepade, inte blivit besvarad, vill jag notera till kammarens protokoll, att denna fråga är besvarad i den deklaration som jag läste upp i mitt första anförande. Om herrarna icke fattade det, rekommenderar jag er att studera deklarationen i protokollet. Där ha ni svaret.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt angående vartdera av de båda momenten i utskottets hemställan under förevarande punkt.

På gjord proposition bifölls till en början vad utskottet i mom. a hemställt.

I fråga om mom. b, fortsatte herr talmannen, hade yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid ifrågavarande punkt avgivna reservationen; samt 3:o) att det förslag skulle godkännas, som innehölles i herr Ohlons m. fl. vid samma punkt anförda reservation.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr Lundgren begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vartdera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontra-

proposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga godkännande av herr Johan Bernhard Johanssons m. fl. reservation.

Herr Andersson, Elon, åskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr 4 punkten 1 mom. b antager godkännande av det förslag, som innefattas i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid punkten 1 avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits godkännande av det förslag, som innehålles i herr Ohlons m. fl. vid samma punkt anförda reservation.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

I följd därav uppsattes; upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 4 punkten 1 mom. b, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid punkten 1 avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr

Anslag till avlöningar m. m. till värnpliktiga vid armén.

talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstade för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Lundgren* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 95;

Nej — 21.

Därjämte hade 7 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 2—26.

Vad utskottet hemställts bifölls.

Punkten 27.

Anslag till avlöningar m. m. till värnpliktiga vid armén.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Armén: Avlöningar m. m. till värnpliktiga för budgetåret 1949/50 anvisa ett förslagsanslag av 19 000 000 kronor.

Vidare hade i en inom andra kammaren av herr *Dahlgren* m. fl. väckt motion (II: 103) yrkats, att riksdagen måtte besluta höja dagavlöningen för samtliga kategorier värnpliktiga med 50 öre per dag.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 194 och II: 245, såvitt nu vore i fråga, samt motionen II: 103, till Armén: Avlöningar m. m. till värnpliktiga för budgetåret 1949/50 anvisa ett förslagsanslag av 19 000 000 kronor.

Reservationer hade anförts

A. av herrar Johan Bernhard Johanson, Lundgren och Hjalmarson, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 194 och II: 245, såvitt nu vore i fråga,

ävensom med avslag å motionen II: 103, till Armén: Avlöningar m. m. till värnpliktiga för budgetåret 1949/50 anvisa ett förslagsanslag av 26 023 000 kronor;

B. av herrar Ohlon, Malmborg i Skövde, Boman i Kieryd och Ståhl, vilka ansett, att utskottets yttrande bort lyda så, som i denna reservation angivits, slutande med en hemställan, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 194 och II: 245, såvitt nu vore i fråga, ävensom med avslag å motionen II: 103, till Armén: Avlöningar m. m. till värnpliktiga för budgetåret 1949/50 anvisa ett förslagsanslag av 19 768 000 kronor.

Herr NORLING: Herr talman! I en kommunistisk motion i andra kammaren, nr 103, har begärts att riksdagen måtte besluta att höja dagavlöningen för de värnpliktiga med 50 öre per dag. Liknande motioner ha väckts såväl 1946 som 1947, och då avstyrkte utskottet motionerna under motivering, att 1945 års försvarskommitté handhade frågan och skulle framlägga förslag i densamma. På hösten 1947 framlade också kommittén ett förslag om höjning med det belopp, som hade föreslagits i motionerna 1946 och 1947, men regering och riksdag gingo då endast med på halva beloppet eller 50 öre. Det belopp, som nu yrkas, är detsamma som försvarskommittén förordade eller en avlöning av 2 kronor per dag.

Vid behandlingen av årets motion har utskottet inte längre samma motivering som när det inte ville gå med på försvarskommitténs förslag. I stället säger man nu, att man skall avvakta 1948 års värnpliktskommittés arbete, innan man kan gå med på att höja beloppet.

Jag skall inte, herr talman, ytterligare ta upp tiden med att motivera motionens förslag utan inskränker mig till att yrka bifall till utskottets hemställan, med den ändring som föranledes av bifall till motionen.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att i avseende på den under behandling varande punkten

endast yrkats, av herr *Norling*, att vad utskottet hemställt skulle bifallas med den ändring, som föranleddes av bifall till motionen II:103.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan oförändrad samt vidare enligt herr *Norlings* yrkande; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övertvägande ja besvarad.

Punkterna 28—104.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 105.

Anslag till försvarets forskningsanstalt.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att

dels godkänna av departementschefen föreslagna ändringar i personalförteckningen för försvarets forskningsanstalt,

dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för försvarets forskningsanstalt, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1949/50,

dels ock till Försvarets forskningsanstalt: Avlöningar för budgetåret 1949/50 anvisa ett förslagsanslag av 1 330 000 kronor.

Vidare hade i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Mannerskantz* och *Andrén* (I:195) och den andra inom andra kammaren av herrar *Kyling* och *Hjalmarson* (II:243), hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen måtte besluta att till Försvarets forskningsanstalt: Avlöningar för budgetåret 1949/50 anvisa utöver Kungl. Maj:ts förslag ett anslag av 880 000 kronor.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I:195 och II:243, såvitt nu vore i fråga,

a) besluta att å personalförteckningen för försvarets forskningsanstalt skulle — med uteslutande av befattningar för verkstadschef i lönegrad Ce 30 och för

Anslag till försvarets forskningsanstalt.

byråingenjör i lönegrad Ce 27 — uppföras befattningar för en förste byråingenjör i lönegrad Ce 29 och två kontorsbiträden i lönegrad Ca 8;

b) godkänna under punkten införd avlöningsstat för försvarets forskningsanstalt, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1949/50;

c) till Försvarets forskningsanstalt: Avlöningar för budgetåret 1949/50 anvisa ett förslagsanslag av 1 330 000 kronor.

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *Johan Bernhard Johansson*, *Ohlon*, *Lundgren*, *Malmberg* i Skövde, *Boman* i Kieryd, *Hjalmarson* och *Ståhl* ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I:195 och II:243, såvitt nu vore i fråga,

a) besluta, att å personalförteckningen för försvarets forskningsanstalt skulle — med uteslutande av befattningar för 1 kamrerare i lönegrad Ca 27, 1 laborator i lönegrad Ce 31, 1 verkstadschef i lönegrad Ce 30, 1 förste forskningsingenjör i lönegrad Ce 29, 1 byråingenjör i lönegrad Ce 27 och 1 kontorist i lönegrad Ce 13 — uppföras befattningar för 8 laboratorer och 1 förste planeringsingenjör i högst lönegrad Cp 9, 1 byrådirektör i lönegrad Ca 31, 1 förste byråingenjör och 7 förste forskningsingenjörer i lönegrad Ce 29, 14 forskningsingenjörer och 1 forskningsläkare i lönegrad Ce 27, 1 kassör i lönegrad Ca 15 samt 2 kontorsbiträden i lönegrad Ca 8;

b) godkänna i reservationen införd avlöningsstat för försvarets forskningsanstalt, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1949/50;

c) till Försvarets forskningsanstalt: Avlöningar för budgetåret 1949/50 anvisa ett förslagsanslag av 2 210 000 kronor.

Herr LUNDGREN: Herr talman! Det borde numera stå klart för alla, att det är av utomordentligt stor betydelse att ett lands krigsmakt är tekniskt väl utrustad i fråga om vapen och annan ma-

Anslag till försvarets forskningsanstalt.

teriel. Detta gäller främst de små staterna, som måste söka ersätta kvantitet med kvalitet. Icke minst för vårt land är det av betydelse att söka kompensera bristande krigserfarenhet med överlägsenhet i fråga om vapen och utrustning. Detta är desto mera angeläget som möjligheterna att erhålla del av utländska erfarenheter på grund av de utrikespolitiska förhållandena äro i varje fall mycket begränsade. Det är under sådana omständigheter rätt egendomligt, att Kungl. Maj:t i så hög grad beskurit de äskanden som ledningen för försvarets forskningsanstalt gjort.

Statsutskottets majoritet har i allt väsentligt följt Kungl. Maj:ts förslag, men med anledning av motioner av herrar Mannerskantz och Andrén i första kammaren samt herrar Kyling och Hjalmarson i andra kammaren har utskottet föreslagit riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj:t att medgiva, att beställningar å materiel för försvarets forskningsanstalt må utläggas inom en kostnadsram av 1,5 miljoner kronor. På denna punkt är utskottet enigt, men i fråga om punkt 105 (avlöningar till forskningsanstalten), punkt 106 (omkostnader för anstalten), punkt 107 (viss forskningsverksamhet) och punkt 108 (engångsanskaffning av viss utrustning) föreligga reservationer. Högerreservanterna yrka bifall till de förut nämnda motionerna, vilket innebär en ökning av anslaget till avlöningar med 880 000 kronor, anslaget till omkostnader med 54 000 kronor, anslaget till forskningsverksamhet med 2 700 000 kronor och anslaget engångsanskaffning av viss utrustning med 260 000 kronor. Herrar Ohlön och Ståhl ha anslutit sig till högerreservationen utom i fråga om punkt 107. Det förefaller egendomligt att herrar Ohlön och Ståhl önska öka anslagen till avlöningar m. m. men icke det kanske främst betydelsefulla anslaget, nämligen det som avser viss forskningsverksamhet.

På grund av vad jag nu anfört anhaller jag, herr talman, att i fråga om punkt 105 få yrka bifall till den av herr J. B. Johansson m. fl. till utskottets betänkande fogade reservationen.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan på denna punkt. Det finns så mycket mera skäl att göra detta, som i motionerna föreslagits löneregleringar på vissa punkter. Det brukar inte vara vanligt att med anledning av motionsvis framförda yrkanden genomföra så pass stora löneregleringar som det här gäller. I så motto ha motionärernas krav beaktats, att utskottet tillstyrkt bemyndigande för Kungl. Maj:t att utlägga beställningar å forskningsmateriel till försvarets forskningsanstalt inom en kostnadsram av 1,5 miljoner kronor.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lundgren* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 4 punkten 105, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Lundgren* begärde rösträkning, verkställdes nu votering

Anslag till den offentliga arbetsförmedlingen.

medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 91;
Nej — 34.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 106—139.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 140.

Lades till handlingarna.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1949/50 under femte huvudtiteln, avseende anslagen inom socialdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—33.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 34.***Anslag till den offentliga arbetsförmedlingen.**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels besluta, att å personalförteckningen för den offentliga arbetsförmedlingen antalet kontorsbiträden i lönegrad Ca 8 skulle ökas med fem, dels fastställa av departementschefen förordad avlöningsstat för den offentliga arbetsförmedlingen, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1949/50, dels ock till Den offentliga arbetsförmedlingen: Avlöningar för nämnda budgetår anvisa ett förslagsanslag av 13 075 000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förhaft en inom andra kammaren av herrar *Rubbestad* och *Werner* väckt motion (II: 100), vari hemställts om skyndsamt översyn av arbetsmarknadsstyrelsen och den offentliga arbetsförmedlingen i avsikt att minska personal och kostnader för nämnda organ.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten hemställt, att riksdagen måtte

I. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag

a) besluta, att å personalförteckningen för den offentliga arbetsförmedlingen antalet kontorsbiträden i lönegrad Ca 8 skulle ökas med fem;

b) fastställa under punkten införd avlöningsstat för den offentliga arbetsförmedlingen, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1949/50;

c) till Den offentliga arbetsförmedlingen: Avlöningar för budgetåret 1949/50 anvisa ett förslagsanslag av 13 075 000 kronor;

II. i anledning av motionen II: 100 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva tillkänna vad utskottet anfört i fråga om översyn av arbetsmarknadsstyrelsen och den offentliga arbetsförmedlingen.

I motiveringen hade utskottet yttrat bland annat:

»I anslutning till ett av arbetsmarknadsstyrelsen framlagt förslag om översyn av klassindelningen beträffande arbetsförmedlingens kontor och expeditioner har departementschefen uttalat, att den första allmänna översynen av den av 1947 års riksdag fastställda indelningen bör äga rum under år 1950.

Utskottet delar den i motionen II: 100 framförda uppfattningen, att en översyn av arbetsmarknadsstyrelsen och den offentliga arbetsförmedlingen är önskvärd. Enligt utskottets mening bör en sådan undersökning lämpligen kunna ske i samband med den av departementschefen omnämnda översynen av klassindelningen av arbetsförmedlingens kontor och expeditioner. Sistnämnda översyn bör därför utsträckas att avse arbetsmarknadsstyrelsens och den offentliga arbetsförmedlingens hela verksamhet och organisation. Vid en sådan allsidig genomgång av hela verksamhetsområdet böra enligt utskottets mening icke enbart representanter för arbetsmarknadsstyrelsen och arbetsförmedlingen delta utan även utomstående särskilt tillkallade sakkunniga.

Frågan om utökning av antalet tjäns-

Anslag till den offentliga arbetsförmedlingen.

ter anser utskottet med hänsyn till vad ovan sagts böra bliva föremål för ytterligare prövning av Kungl. Maj:t, därvid möjligheterna att tillgodose personalbehovet genom omflyttning av redan inrättade befattningar böra särskilt uppmärksammas. Skulle det efter en sådan omprövning visa sig ofrånkomligt, att de av Kungl. Maj:t föreslagna befattningarna inrättas utan att resultaten av nämnda översyn avvaktas, vill utskottet icke motsätta sig Kungl. Maj:ts förslag.»

Herr BOO: Herr talman! I föreliggande proposition förekomma, vad arbetsmarknadsstyrelsen och den offentliga arbetsförmedlingen beträffar, äskanden om anslag för inrättande av nya befattningar i rätt stor omfattning. De flesta torde vara väl motiverade, och departementschefens avstyrkan grundar sig väl huvudsakligen på allmänna sparsambets-skäl. Trots styrelsens uppgifter om att tjänstemän i flera fall fått sjukskrivas eller slutat sin anställning på grund av ett alltför ansträngande arbete ställer sålunda departementschefen endast ett fåtal nya tjänster till förfogande och rekommenderar i övrigt att undersökningar göras angående möjligheterna att omflytta personalen och på så sätt bättre fördela arbetsuppgifterna. I rådande budgetläge, då man strävar efter största möjliga återhållsamhet med statens utgifter, är ingenting särskilt att anföra mot detta.

Till detta komma dels de sensationella uppgifter som herr Mosesson anförde i årets remissdebatt i andra kammaren och dels en motion i samma kammare av herrar Rubbestad och Werner, vari hemställes om »skyndsam översyn av arbetsmarknadsstyrelsen och den offentliga arbetsförmedlingen i avsikt att minska personal och kostnader för nämnda organ». Sedan nu utskottet förordat den i motionen begärda översynen och det på goda grunder kan antagas, att de uppgifter, som herr Mosesson med åberopande av uppdraget som statsrevisor anført, ha inverkat på utskottets ställningshavande, tillåter jag mig, herr talman, att ett par minuter

syssla med motionen och herr Mosessons anförande.

Jag vill då förutskicka, att jag inte motsätter mig utredningen. Tvärtom anser jag den vara absolut nödvändig efter herrar Mosessons och Rubbestads insatser. Jag yrkar därför bifall till vad utskottet föreslår i fråga om utredningen, både beträffande omfattningen av och representationen i densamma, liksom tiden för dess genomförande. Men när det gäller initiativtagarnas motivering och utgångspunkter, torde åtskilligt vara att anföra, varav jag endast här kan andraga det väsentligaste.

En stor del av herr Mosessons anförande rörde sig om arbetsförmedlingarna. Med några detaljrika exempel riktade han en nedgörande kritik mot hela institutionen. Om kammarens ledamöter vilja göra sig besvär med att taga del av protokollet, skola ni finna, att det inte finnes något som kan betecknas såsom positivt i framställningen, om man inte möjligen dit skulle hänföra yttrandet att »vettigt och ambitiöst folk känner sig vara likt en kvarn som mal i tomme». De anmärkningar, som herr Mosesson framför, äro dessvärre anonyma. Utan att på grund härav kunna bestrida riktigheten i herr Mosessons uppgifter vill jag dock säga, att de förefalla mig fantastiska. Vi få väl för de olika befattningshavarnas skull hoppas, att herr Mosesson ger utredningen del av sina erfarenheter, så att papperen den vägen kunna komma på bordet.

Jag påstår inte att herr Mosesson far med osanning. Men att på det sätt som här skett generalisera, att med utgångspunkt från de minimala insikter herr Mosesson måste ha om ifrågavarande arbetsuppgifter sätta in denna detaljkritik utan att taga upp frågan i dess helhet, är enligt min uppfattning orättfärdigt. Jag säger detta därför att jag vet, att dessa tjänstemän till en alldeles övervägande del bestå av intresserat och ambitiöst folk, som inte går omkring och känner sig som tommalande kvarnar. Arbetsmarknadsstyrelsens föreliggande framställning ger väl för övrigt bevis för att det inte saknas arbetsuppgifter.

Anslag till den offentliga arbetsförmedlingen.

Herr Mosessons detaljkritik reduceras avsevärt, om man känner till, att arbetsförmedlingens hela arbetssätt är en kundtjänst gentemot både arbetsgivare och arbetssökande. Arbetsfördelningen kan därför bli ojämn, både vid olika tidpunkter på dagen och olika veckodagar och även i viss mån under olika årstider. Det är alltså inte arbetsförmedlingsorganen eller arbetsmarknadsstyrelsen som fastställer arbetets omfattning, utan det är den sökande allmänheten.

Motionärerna anför för sin del, att kostnaden, 20 miljoner kronor, är så hög, att det kan starkt ifrågasättas om denna står i rimlig proportion till den nytta arbetsmarknadsorganisationen medför. Kostnaden jämföres med det anslag på 14,3 miljoner kronor, som begäres för arbetslöshetens bekämpande. Det är alldeles riktigt att ställa dessa belopp i relation till varandra. En stark arbetsmarknadsorganisation, som kanske tycks kosta mycket pengar, håller nämligen kostnaderna för arbetslösheten nere vid minsta möjliga nivå. Detta gäller även i dagens läge, fast i begränsad omfattning. Jag vill bara som exempel anför arbetsförmedlingarnas insatser när det gäller att omplacera friställda byggnadsarbetare. Utan dessa insatser hade dagens kostnader för arbetslösheten varit betydligt större än vad de nu äro. Jag vill alltså som min åsikt anför, att arbetsförmedlingsorganisationen betalar sig. Här är det dessutom inte bara en sak som kan mätas i pengar, vilket motionärerna ha gjort, då de nämna att skillnaden mellan de båda kostnadsbeloppen uppgår till 6 miljoner kronor. Arbetslösheten har en social baksida, som det väl är värt att offra något för, så att man slipper ifrån den så mycket som möjligt.

Arbetsförmedlingens insatser de senaste åren ha huvudsakligen varit att spåra upp lämplig arbetskraft. Här har arbetsmarknadsstyrelsen anför, att detta är en lika arbetskrävande uppgift som att i en omvänd situation med brist på arbetstillfällen sköta förmedlingsverksamheten. Motionärerna anse detta

vara ett bakvänt resonemang och göra gällande, att i nuvarande situation skulle verksamheten kunna minskas åtskilligt. Nu är det faktiskt så på detta område, att varje platstillsättning vid brist på arbetskraft är mera arbetskrävande för förmedlingsorganet än när det är brist på arbetstillfällen. Det verkligt lätta läget är det, när det råder en viss balans mellan tillgång och efterfrågan. Då blir arbetet med varje tillsättning mycket ringa, även om antalet tillsättningar i ett utjämningskede är ganska stort. — Så långt ha inte motionärerna trängt in i problemet, utan de ha nöjt sig med att konstatera att två plus två är fyra.

Med utgångspunkt från det här anförda vill jag som min mening hävda, att arbetsförmedlingarna med nuvarande personaltillgång kunna möta en rätt omfattande arbetslöshet, ty på samma gång som kontrollarbetet ökar vid en arbetslöshet, minskar platstillsättningen. Även detta ha motionärerna förbisett.

Slutligen ha motionärerna anför, att arbetsmarknadsorganisationen har fått en omfattning som visar, vilken utomordentlig inneboende växtkraft byråkratien som sådan besitter. Därvid utgår man tydligen ifrån att allt vad staten företager sig är lika med byråkrati — om uppfattningen nu kan vara en kvarleva från herr Rubbestads tid som bränsleminister eller är mera nyförvärvad, undandrar sig mitt bedömande. För min egen del vill jag anför, att bortsett från de krisuppgifter, som lagts på institutionen, finns det intet statligt organ som är så litet besmittat av byråkrati och formalism som just det ifrågavarande. Både dess personalrekrytering, där pappersmeriterna inte varit utslagsgivande, och arbetsuppgifternas inriktning medverka till detta.

Jag kan inte tänka mig att statsrådet och chefen för socialdepartementet vid tillsättandet av en eventuell utredning skulle i direktiven för denna kunna lägga in den andemening som motionärerna besjälats av. Men en översyn som kanske kan leda till en effektivisering och samtidigt tvätta bort den prägel herr

Anslag till bidrag till skattetyngda kommuner.

Mosesson satt på institutionen, hoppas jag på. Ty utredningens syfte måste väl inte heller enligt utskottets mening vara att skära ned anslagen och därmed arbetsmarknadsorganisationens verksamhet så som motionärerna åsyftat. Vore det så, skulle väl inte utskottet, även om det skett med tvekan, ha tillstyrkt de personalförstärkningar departementschefen släppt igenom. Förutsätter man nedskärningar inom den närmaste tiden, tillstyrker man väl inte utökningar. Jag förutsätter alltså att utskottet velat bibehålla institutionen effektiv och med den utgångspunkten velat få till stånd en utredning om personalens disponering, arbetsuppgifter m. m. Efter vad som förekommit vid årets riksdag i denna angelägenhet äro befattningshavarna säkerligen angelägna om att utredningen snarast kommer till stånd.

Bortsett från den extrema inställning, som motionärerna intaga till spörsmålet, finns säkert viktiga principer för den kommande utredningen att taga ställning till. Jag har tidigare nämnt den viktigaste, nämligen omfattningen av förmedlingens insatser i samhällslivet. Det är kanske det som striden egentligen gäller. Utredningen kanske närmast bör ta ställning till vilken omfattning organets insatser i samhället skola ha. Dessutom gäller det enligt min mening att se till, att en fortsatt personalförstärkning inte leder till att »huvudet», d. v. s. arbetsmarknadsstyrelsen och nämndernas kanslier, växer och växer, under det att själva »kroppen», förmedlingsapparaten, står stilla. Jag och många med mig ha den bestämda uppfattningen, att vad som närmast behövs är en förstärkning ute på fältet. På de mindre arbetsförmedlingspunkterna ute i landet vore det mångenstädes önskvärt med en förstärkning, inte alltid kvantitativt utan ofta kvalitativt genom att befattningarna finge en sådan lönesättning, att kompetensen och fordringarna kunde höjas.

Med hänvisning till vad jag här anför ber jag, herr talman, att varmt få förordad utredningen. Den bör verkställas, ju förr dess hellre.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt.

Punkterna 35—74.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 75.

Lades till handlingarna.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1949/50 under sjunde huvudtiteln, avseende anslagen inom finansdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—51.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 52.***Anslag till bidrag till skattetyngda kommuner.**

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag och med avslag å motionen I: 210,

a) till Bidrag till skattetyngda kommuner för budgetåret 1949/50 anvisa ett förslagsanslag av 4 000 000 kronor;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att under budgetåret 1949/50 av anslaget använda ett belopp av högst 500 000 kronor för beredande av understöd åt synnerligt skattetyngda kommuner med avvikelser från de i förordningen den 16 december 1927 (nr 462) stadgade grunderna beträffande dylikt understöd.

I motionen I: 210, av herr *Hage* m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte för budgetåret 1949/50 anslå ett så högt belopp till understöd åt skattetyngda kommuner, att deras behov av hjälp kunde bli bättre tillgodosett än genom Kungl. Maj:ts förslag, eller, om detta icke kunde ske, att riksdagen måtte överlämna till Kungl. Maj:t att överväga, huruvida icke efter de riktlinjer, som i mo-

Anslag till bidrag till skattetyngda kommuner.

tionen angivits, ett sådant tillgodoseende skulle kunna ske under kommande budgetår.

Herr GRYM: Herr talman! Jag skall be att få säga ett par ord på denna punkt. Jag skall inte bli långrandig, det försäkrar jag.

Frågan om bidrag till skattetyngda kommuner har ju under en lång följd av år varit föremål för riksdagens behandling. År 1947 diskuterades detta spörsmål mycket ingående i denna kammare och även i medkammaren. Det var främst norrländska representanter, som påtalade de missförhållanden, som voro och som givetvis allt fortfarande äro rådande.

Resultatet av denna diskussion blev att riksdagen beslöt i enlighet med de riktlinjer, som talesmännen för Norrlands skattetyngda kommuner föreslagit i statsutskottet. Det är alldeles uppenbart att det beslut, som riksdagen då fattade, var ett steg i rätt riktning, men beslutet var ingalunda av någon avgörande betydelse, när det gällde att minska det stora avståndet i skattebelastningen mellan å ena sidan s. k. skattelätta kommuner och å andra sidan skattetyngda kommuner.

Även i år äro vi tre norrbottningar, som motionerat i denna fråga i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om bidrag till skattetyngda kommuner. Vi anse nämligen att Kungl. Maj:ts förslag inte är sådant som det enligt vårt förmenande borde ha varit.

Jag skall inte i detalj relatera innehållet i vår motion, men den går i stora drag ut på att riksdagen skulle besluta, att det högsta beräknade skattetrycket skall nedbringas från nuvarande 14 kronor per skattekrona till 13 eller 12 kronor. Det är ju en ganska rimlig begäran, som vi framfört i motionen.

Beklagligt nog har utskottet inte velat vara med om detta vårt förslag. Utskottet har nämligen enhälligt avstyrkt motionen. Av förteckningen över dem som varit närvarande vid utskottsbehandlingen av denna fråga framgår det

att även norrbottningar — åtminstone en norrbottning — varit med och fattat detta beslut. Men det är att märka att denna ledamot inte är bosatt inom en i egentlig mening skattetyngd kommun, utan hon är skriven i Luleå stad, och det kan hända att det förklarar en hel del.

Sitt ställningstagande har utskottet närmast grundat på det beslut, som fattats av 1947 års riksdag. Utskottet åberopar i sitt utlåtande riksdagens skrivelse nr 7 år 1947, punkt 48. Jag har sett efter vad denna skrivelse egentligen innehåller, och jag skall be att få citera endast ett par meningar.

Det heter i skrivelsen: »Det synnerligen höga skattetryck, som förekommer i åtskilliga kommuner, är enligt riksdagens mening en mycket allvarlig företeelse. Det är av denna anledning angeläget att förslag till ändrade grunder för den kommunala skatteutjämningen utan onödigt uppskov föreläggas riksdagen.» Jag kan inte tänka mig att riksdagen heller i år har någonting att invända mot innehållet i denna skrivelse.

Jag har också ögnat igenom vad finansministern yttrade år 1947, då skatteutjämningsfrågan diskuterades här i kammaren. Jag ber att få återge inledningen till statsrådet Wigforss anförande, där han säger: »Det råder inte något tvivel om att den här frågan är en synnerligen allvarlig fråga.» Det är alldeles riktigt — finansminister Wigforss har i vanliga fall rätt, och så även i detta fall. Frågan har varit och är fortfarande mycket allvarlig. Det är ohållbart i längden att ha den uppenbara orättvisan kvar med detta synnerligen ojämna kommunala skattetryck. Jag kan för min del inte finna någonting förnuftigt i att t. ex. Karesuando kommun, den allra fattigaste av alla fattiga kommuner, skall betala en kommunalskatt mer än dubbelt så hög som den man betalar i grannkommunen Jukkasjärvi, alltså numera Kiruna stad. Det skulle givetvis finnas många fler exempel att andraga, men jag skall inte göra det.

Såsom jag redan sagt har utskottet gått emot motionen. Det är under såda-

Anslag till lokaler i berg för försvarets forskningsanstalt.

na förhållanden inte någon mening med att yrka bifall till motionen. Det skulle bli ett slag i luften bara och en ren och klar demonstration, ingenting annat.

Jag skulle dock vilja vädja till finansministern — ehuru han inte är närvarande just nu — och till representanter för finansdepartementet att beakta vad som framhållits i den riksdagsskrivelse, som åberopas i statsutskottets utlåtande, och det är min förhoppning att den måtte leda till ett resultat som ger en verklig utjämning i den kommunala beskattningen. Det är en mycket rimlig begäran, som finansdepartementet borde kunna tillgodose.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölles vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 53—61.

Vad utskottet hemställt bifölles.

Punkten 62.

Lades till handlingarna.

Anslag till lokaler i berg för försvarets forskningsanstalt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1949/50 till lokaler i berg för försvarets forskningsanstalt.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Lokaler i berg för försvarets forskningsanstalt för budgetåret 1949/50 anvisa ett investeringsanslag av 300 000 kronor.

Vidare hade i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Mannerskantz* och *Andrén* (I: 195) och den andra inom andra kammaren av herrar *Kyling* och *Hjalmarson* (II: 243), hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen måtte besluta att utöver vad av Kungl. Maj:t föreslagits till lokaler i berg för försvarets forskningsanstalt för budgetåret 1949/50 anvisa ett anslag av 1 200 000 kronor.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 195 och II: 243, såvitt nu vore i fråga, till Lokaler i berg för försvarets forskningsanstalt för budgetåret 1949/50 under försvarets fastighetsfond, befästningars delfond, anvisa ett investeringsanslag av 300 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Johan Bernhard Johansson*, *Lundgren* och *Hjalmarson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 195 och II: 243, såvitt nu vore i fråga, till Lokaler i berg för försvarets forskningsanstalt för budgetåret 1949/50 under försvarets fastighetsfond, befästningars delfond, anvisa ett investeringsanslag av 1 500 000 kronor.

Herr **MANNERSKANTZ**: Herr talman! Jag skall helt kort be att få motivera den motion och den reservation, som hänga samman med detta ärende.

Vi ha ansett att försvarets forskningsanstalt, vilken kan komma att visa sig vara en mycket väsentlig del, rent av en nyckelpost, i vårt försvar, inte rimligtvis bör arbeta i sådana lokaler, som förutom att de rent tekniskt äro föga ändamålsenliga för sitt syfte även äro fullständigt oskyddade. Försvarets forskningsanstalt måste enligt vårt förmenande kunna fungera även sedan krigiska förhållanden inträtt, så att man inte riskerar att forskningsanstalten helt blir satt ur spel mycket snabbt efter ett krigsutbrott.

Enda möjligheten att åstadkomma denna säkerhet är att inreda lokaler i bergrum. Avsikten med vår motion har varit att få i gång dylika skyddsrumsanläggningar inom rimlig tid. Det kan hända att detta kommer att visa sig vara en livsviktig sak för landets försvar.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskotts-

Anslag till lokaler i berg för försvarets forskningsanstalt.

utlåtandet fogade reservationen, som är detsamma som bifall till motionen.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN: Herr talman! Statsutskottet har tagit denna fråga under övervägande, men har inte funnit sig kunna biträda motionerna.

Kungl. Maj:t har begärt 300 000 kronor för anläggande av en försökstunnel i berg för försvarets forskningsanstalt. Departementschefen säger emellertid, att man ännu inte fått tillräckliga rön för att kunna bedöma verkningarna av detonationer i skyddsrum och bergtunnlar. På denna punkt har inte utskottet haft någonting att erinra.

Det skulle uppenbarligen vara önskvärt att största delen av forskningsanstaltens lokaler låge i bergtunnlar, men för närvarande är detta inte möjligt att åstadkomma. Forskningsanstalten ligger spridd på många ställen i staden och utanför staden, och att nu kunna få den samlad i en bergtunnel låter sig inte göra. Det torde för övrigt finnas bergtunnlar i landet, som för närvarande inte utnyttjas, churu de kanske inte passa för just detta ändamål. Det framgick emellertid av det anförande, som försvarsministern höll under debatten om fjärde huvudtiteln i dag på förmiddagen, att det förekommer sprängningar i bergtunnlar på många ställen i landet.

Det skulle föranleda synnerligen stora kostnader att nu göra denna omläggning, och det skulle ta så lång tid, att man inte skulle erhålla det omedelbara skydd som motionärerna tänkt sig att ett bifall till motionen skulle innebära. Vederbörande myndighet har hemställt om medel för detta ändamål, men vid övervägandet av möjligheterna att kunna tillgodose olika behov har statsrådet icke ansett sig kunna bifalla framställningen.

Utskottet har heller icke ansett frågan vara i det läge, att motionärernas förslag nu bör bifallas.

Med hänvisning till denna utskottets motivering ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LUNDGREN: Herr talman! Herr förste vice talmannen menade, att när man inte kan få in hela forskningsanstalten i skyddsrum skall man över huvud taget inte försöka få in ens någon del av densamma i skyddsrum. Detta resonemang kan väl ändå inte vara riktigt. Det är givetvis av en utomordentligt stor betydelse, herr talman, att man kan åtminstone skydda de viktigaste delarna av anstalten. Det föreligger faktiskt ritningar och förslag till sådana anläggningar, och arbetena kunna sättas i gång omedelbart.

När herr förste vice talmannen säger, att man utfört skyddsrumsanläggningar och befästningar på andra håll, vilka möjligen skulle kunna användas för forskningsanstaltens räkning, är detta inte riktigt. Om herr förste vice talmannen närmare sett på de hemligstämplade handlingar, som överlämnats till utskottet, skulle han ha funnit att dessa skyddsrumsanläggningar äro avsedda för alldeles speciella ändamål och att de alltså inte kunna ställas till förfogande för försvarets forskningsanstalt.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få instämma i herr Mannerskantz yrkande om bifall till reservationen.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Mannerskantz* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 34, röstar

Ja;

Anslag till kostnader för planeringskommittéer.

Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1948/49 till viss forskningsverksamhet vid försvarets forskningsanstalt;

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående täckande av vissa medelsbrister, redovisade såsom propriebalanser i försvarets civilförvaltnings räkenskaper;

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag; och

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1949/50 till säkerhetsanstalter för sjöfarten.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 11, i anledning av väckta motioner om höjning av tullen på ostron m. m.; och

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i gällande tulltaxa, m. m.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående livränta till Anna Söderkvist m. m.; och

nr 8, i anledning av väckta motioner angående tryckning av en förteckning över bondeståndets ledamöter under tiden 1600—1697.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 9, i anledning av väckt motion om en översyn av nuvarande skadeståndsregler avseende ideell skada och hinder eller brist i den skadades näring; samt

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning från kyrkofonden för övertalig personal vid domänverket.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 10 § 2 mom. lagen den 20 december 1940 (nr 1044) om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo och företogs punktvis till avgörande jordbruksutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställningar jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—10.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 11.

Anslag till kostnader för planeringskommittéer.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Lantbruksnämnderna: Kostnader för planeringskommittéer för budgetåret 1949/50 anvisa ett förslagsanslag av 400 000 kronor.

Anslag till kostnader för planeringskommittéer.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått två inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 116 av herr *Aaby-Ericsson* m. fl. och II: 138 av herr *Nolin* m. fl., vari hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förevärande framställning.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å de likalydande motionerna I: 116 och II: 138, till Lantbruksnämnderna: Kostnader för planeringskommittéer för budgetåret 1949/50 anvisa ett förslagsanslag av 400 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Hjalmar Nilsson*, *Osvald*, *Hæggblom* och *Åhman*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till de likalydande motionerna I: 116 och II: 138, avslå Kungl. Maj:ts framställning om anvisande av ett förslagsanslag av 400 000 kronor till Lantbruksnämnderna: Kostnader för planeringskommittéer.

Herr AABY-ERICSSON: Herr talman! Behandlingen av anslagsäskandena under nionde huvudtiteln har även innevarande år, säger departementschefen i sin sammanfattning av huvudtiteln, präglats av nödvändigheten att begränsa statsutgifterna och investeringsverksamheten. Trots de stora anslagsäskandena från styrelser och anslags sökande föreningar har departementschefen därför för budgetåret 1949/50 stannat inför en slutsumma, som uppgår i runt tal till 347,8 miljoner kronor, vilket utgör en nettoanslagsökning med omkring 4,3 miljoner kronor jämfört med innevarande år.

Nionde huvudtitelns uppställning visar, vilken avvägning departementschefen funnit lämpligast mellan de många i och för sig berättigade anslagskraven inom den slutsumma, som huvudtiteln ansett sig kunna göra anspråk på. Självklart är, att olika meningar härom kun-

na råda. Att så även är förhållandet visa de många motioner, som beträffande denna huvudtitel avlämnats till årets riksdag.

Under punkt 11, Lantbruksnämnderna: Kostnader för planeringskommittéer, har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att för nästa budgetår till detta ändamål anvisa ett belopp av 400 000 kronor, vilket är oförändrat jämfört med innevarande år. Vid en granskning av de olika anslagsposternas vikt är detta anslag för planeringskommittéernas kostnader ett av dem som enligt mitt förmenande böra kunna sättas efter flera av de anslag tillhörande denna huvudtitel, som departementschefen icke ansett sig kunna tillstyrka. Jag tänker härvid på sådana direkt produktionsfrämjande åtgärder som upprätthållandet av växtförädlingsverksamheten i dess förutvarande omfattning, stöd åt fruktförädlingsverksamheten samt utbyggandet av veterinärväsendet enligt tidigare plan.

Regionalplaneringen utgör ju en av de nya lantbruksnämndernas arbetsuppgifter. När dessa lantbruksnämnder år 1947 beslutades och samtidigt våra gamla hushållningssällskaps arbetsuppgifter hårt beskuros, mottogos dessa nya anordningar med föga entusiasm av flertalet av landets jordbrukare. Det lär, när dessa frågor beslutades, dock ha uttalats, att jordbrukets rationalisering skulle komma att utföras i samförstånd med landets jordbrukare och ej mot deras vilja och att denna rationalisering skulle »skynda långsamt». Det saknas inte anledning att i detta sammanhang understrika detta. Tendenser i motsatt riktning ha kunnat förmärkas.

Lantbruksnämnderna ha nätt och jämnt hunnit komma i gång med sitt vittomfattande och ansvarsfulla arbete. På många för att ej säga de flesta håll lida dessa lantbruksnämnder brist på personal. Ett exempel härpå är, att lantbruksstyrelsen för lantbruksnämndernas verksamhet för innevarande år har begärt tillsättandet av icke mindre än 58 nya tjänster, varav departementschefen icke ansett sig kunna bevilja flera än 13. Lantbruksnämnderna ha från hushållningssällska-

Anslag till kostnader för planeringskommittéer.

pen fått övertaga den så viktiga »inre rationaliseringen», för vars rätta och snabba genomförande all den arbetskraft som lantbruksnämnderna nu förfoga över väl behövs. Om inte denna viktiga verksamhetsgren — den inre rationaliseringen — skall bli lidande, finnes starka skäl för lantbruksnämnderna att under nu rådande förhållanden avkoppla någon gren av sin verksamhet, och då torde regionalplaneringen med minsta olägenhet kunna skjutas på framtiden.

Ett ytterligare skäl för regionalplaneringens uppskjutande är den utredning, som av departementschefen nyligen igångsatts om småbrukets lönsamhet. Denna utredning torde nämligen kunna påräknas ge synpunkter av värde för bedömandet av småbrukets plats i en regionalplan. Även detta talar enligt mitt förmenande för att regionalplaneringen bör kunna uppskjutas tills denna utredning föreligger färdig, utan att detta medför avsevärt hinder för lantbruksnämndernas övriga verksamhet, och att under tiden dessa inbesparade medel i stället kunna och böra användas till verkligt produktionsbefrämjande åtgärder.

Herr talman! I enlighet med vad jag nu anfört ber jag att få yrka bifall till den reservation som anmälts av herrar Hjalmar Nilsson och Osvald vid behandlingen av nionde huvudtiteln p. 11, Lantbruksnämnderna: Kostnader för planeringskommittéer.

Herr OSVALD: Herr vice talman! Då jag under denna punkt icke kunnat ansluta mig till utskottet, har det varit av förnämligast två skäl. Det första skälet är det som närmast behandlats av den föregående ärade talaren: att regionalplaneringen enligt min mening icke för närvarande kan sägas ha någon större uppgift att fylla i det arbete, som pågår för en höjning av den svenska jordens produktion. Jag skulle i detta sammanhang också vilja ansluta mig till vad som nyss anfördes, att då det satts i gång en utredning om småbruken och deras möjligheter, så är detta också en an-

ledning till att man för närvarande vilar på hanen i fråga om regionalplaneringen.

Den andra anledningen till att jag ansett, att det borde kunna anstå med detta, är den, att om man går till en avvägning mellan de olika ändamål som man vill tillgodose under jordbrukets huvudtitel och man i främsta rummet vill söka tillgodose dem, som ge den största utdelningen i form av en ökad produktion, då tror jag att man kan påstå, att regionalplaneringen kommer tämligen långt ned på listan, långt efter flera av de angelägna uppgifter beträffande jordbrukets rationalisering, som jordbruket och jordbruksforskningen på skilda håll stå inför. Jag förstår mycket väl, att det kan ha varit svårt att avväga, vilka ändamål man i främsta rummet borde söka att tillgodose, men jag kan för min del inte komma till någon annan slutsats än den, att regionalplaneringen hör till de ändamål, som borde ha fått stå tillbaka för många andra, som kunna ge oss en betydligt snabbare ökad produktion inom jordbruket.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Hjalmar Nilsson m. fl. vid denna punkt av utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr TJÄLLGREN: Herr talman! Under den här föredragna punkten har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att för bestridande av kostnader för lantbruksnämndernas planeringskommittéer på nionde huvudtiteln anvisa ett anslag för nästa budgetår på 400 000 kronor. Detta är samma belopp som för innevarande år beviljats för samma ändamål. Som vi nyss hörde av herr Aaby-Ericsson har det i ett par motioner yrkats avslag på denna Kungl. Maj:ts framställning. Utskottet har resonerat så, att med hänsyn till den korta tid som förflutit, sedan riksdagen fattade sitt beslut om lantbruksnämndernas inrättande och sedan dessa trädde i verksamhet, har utskottet icke ansett sig kunna tillstyrka motionerna.

Såsom framgår av utskottsutlåtandet

Anslag till kostnader för planeringskommittéer.

har lantbruksstyrelsen i sina petita till Kungl. Maj:t hemställt, att anslaget för nästa budgetår måtte upptagas med ett till 500 000 kronor förhöjt belopp. Därvid har styrelsen betonat, att regionalplanarbetet på grund av dess nyckelställning till rationaliseringsarbetet icke borde eftersättas eller inskränkas på grund av knapphet på medel. Departementschefen har med hänsyn till ovissheten om vilken omfattning planeringsarbetet kan få under nästa budgetår liksom om vilka kostnader arbetet kommer att draga ansett, att anslaget till verksamheten icke behöver beräknas till högre belopp än för innevarande år. Utskottet har anslutit sig till nämnda uppfattning och alltså tillstyrkt bifall till Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt.

Jag ber, herr talman, att med dessa få ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet STRANG: Med hänsyn till den sena timmen skall jag bara kommentera ett par av de synpunkter, som reservationernas talesmän här framfört. Jag vill emellertid först erinra om att då riksdagens båda kamrar så sent som 1947 fattade principbeslut om hela den framtida jordbrukspolitiken, som vi sedermera under 1948 ha fullföljt, genom att bygga upp den organisatoriska apparat, som skall realisera den, ingingo regionplanekommittéerna som en utomordentligt viktig integrerande del i organisationen. Jag har den bestämda uppfattningen, att man driver en rationaliseringspolitik i det blå, om man icke har vissa bestämda målsättningar, efter vilka denna rationaliseringspolitik skall drivas. Denna planmässiga målsättning är ett av de områden, där just regionplanekommittéernas arbete går in.

Det har sagts här från talesmännen för reservationen, att det arbetet numera icke skulle ha samma betydelse som tidigare med hänsyn till den småbruksutredning som är tillsatt för några månader sedan. Jag har mycket svårt för att acceptera det resonemanget, att småbruksutredningen skulle göra regionpla-

neutredningen överflödig. Jag har tvärtom den uppfattningen, att skall det bli någon välsignelse med det mål, som vi eftersträva genom småbruksutredningen, så måste regionplanerna ligga i botten. Det är ju fråga om att med denna småbruksutredning undersöka, i vad mån en intensifiering av jordbruksdriften kan göra ett ofullständigt jordbruk bestående utan att man behöver arbeta med ytterligare jordanskaffning. Denna intensifiering av jordbruksdriften kommer väl att ta sig uttryck bland annat i en övergång till trädgårdskultur med bär- och grönsaksproduktion i stor utsträckning, men man kan icke göra detta utan att ta hänsyn till vad det finnes för avsättningsmöjligheter för dessa produktionsgrenar. Där kommer man ju in på frågan om konsumtionsorter, om avsättningscentra, transportvägar och avståndsfaktorer, och man bör ju ha reda på om det är troligt, att den tilltänkta speciella avsättningsorten kommer att bibehålla sin karaktär av avsättningsort eller om den kanske genom en industriell omställning längre fram icke får samma värde som avsättningsort som den har i dag.

Detta är ett exempel på de integrerande bedömningar som regionplaneringen måste arbeta med och som, när vi så småningom komma fram till en uppfattning, måste bygga på så pass säkra premisser som det står i planernas makt att åstadkomma. Planeringskommittéerna böra ha möjlighet att ge småbruksutredningen mycket bestämda anvisningar om hur den sedermera skall tänka sig sitt arbete. Vi måste ha denna regionplanering för att säkra den svenska jordbruksproduktionen en jämnare och bättre utvecklingskurva, som icke kastar oss från den ena produktionsriktningen till den andra.

Det är självfallet önskvärt, att man producerar så mycket som möjligt; just i dag har man kanske, då man ser bort ifrån mera normala förhållanden, en benägenhet att göra den bedömningen alltför mycket dominerande. Men jag för min del anser att det är av minst lika stort intresse att se till, att man produ-

Anslag till kostnader för planeringskommittéer.

cerar just det som på längre sikt skall produceras här i landet, och då kommer det in en hel del faktorer, som icke ligga inom den vanliga jordbruksbildens. Regionplaneringskommittéerna ha till uppgift att försöka utröna detta, och jag har som sagt en mycket bestämd känsla av att rationaliseringsarbetet och planeringen över huvud taget går på osäkrare premisser, om man spolierar det här påbörjade arbetet. Det är nämligen så, att ett tiotal kommittéer redan ha börjat sitt arbete och att det har tillsatts i runt tal 30—35. De arbeta inom ramen för det anslag som står till förfogande för innevarande år — 400 000 kronor. Jag har ju begärt samma anslag även för nästa budgetår. Man beräknar att varje kommitté för sitt planeringsarbete behöver ungefär 10 000 kronor, och man har alltså så att säga ett arbete i gång, som tar i anspråk 330 000—350 000 kronor under ett år. Skola vi nu ställa dessa kommittéer i den situationen, att de den 1 juli icke längre ha några medel att arbeta med, så blir följden inte bara att vi spoliera vad de gjort och planerat under innevarande år, utan vi försämrar också betingelserna för den stora uppgiften att så snart som möjligt få den kartläggning som är avgörande för andra och viktiga ingripanden.

Herr OSVALD: Herr talman! Jag delar helt herr Strängs uppfattning, att man för rationalisering av det svenska jordbruket behöver ha en plan. Då jag emellertid för min del hänvisade till småbruksutredningen, var det därför att jag menade, att det resultat man kommer till vid den utredningen kan komma att i hög grad påverka det sätt, på vilket man vill regionplanera en viss bygd. Det var därför jag menade, att det skulle vara riktigare att först invänta resultatet av småbruksutredningen, innan man skred till alltför långt gående arbete i fråga om regionalplaneringen.

Herr AABY-ERICSSON: Herr talman! Motionärerna ha icke gått in på frågan

om regionalplaneringens vara eller icke vara för framtiden. Vi ha icke yttrat oss om den saken, och jag har inte heller vidrört den i mitt anförande. Men vi ha ansett, att när lantbruksnämnderna för närvarande äro så överlastade med arbete som de äro och icke ha tjänstemän nog för att fylla sina uppgifter, är det bättre att vänta med uppgifter, som icke äro så viktiga, och hellre taga de viktiga uppgifterna i första hand. Det kan givetvis vara olika uppfattning om vilka uppgifter som äro de viktigaste, men jag tror att många med mig ha den uppfattningen, att det viktigaste i detta fall är att fortsätta den påbörjade inre rationaliseringen.

Herr JONSSON, JON: Med anledning av det senaste anförandet av herr Aaby-Ericsson vill jag säga, att visserligen kan det ju tänkas rent teoretiskt, att man kan rycka loss ett anslag för planeringsverksamheten för ett år, men om man ser saken praktiskt, kommer den givetvis att te sig på ett helt annat sätt. Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet har redan meddelat, att det finns ett tiotal planeringskommittéer tillsatta, som redan ha börjat sitt arbete. Jag vill också erinra om att 1947 års riksdag antog en lag med riktlinjer för de tillsatta lantbruksnämnderna och att det därvid bestämdes, att de ha till uppgift bland annat att tillsätta planeringskommittéer. De ha nu gjort detta i enlighet med den författning som riksdagen givit dem. Och nu skulle riksdagen, när kommittéerna väl äro tillsatta, besluta att neka anslag till verksamheten! Jag måste säga, att det icke skulle vara konsekvent handlat.

Herr Aaby-Ericsson sade, att lantbruksnämnderna nu ha så mycket att göra och ännu så länge ett ganska begränsat antal tjänstemän till sitt förfogande, att de borde få sysselsätta sig ett eller ett par år med mera nära till hands liggande uppgifter än vad planeringsarbetet enligt hans förmenande skulle utgöra. Jag vill då fästa herr Aaby-Ericssons uppmärksamhet på att enligt de be-

Anslag till kostnader för planeringskommittéer.

stämmelser, som lantbruksnämnderna ha att arbeta efter, skola planeringskommittéerna sammansättas av personer utanför lantbruksnämnderna. Även de verkställande ledamöterna i dessa planeringskommittéer tagas ju åtminstone som regel utanför lantbruksnämndernas tjänstemannakår, och på det viset kommer planeringskommittéernas arbete, sedan det väl kommit i gång, icke att i någon nämnvärd utsträckning belasta lantbruksnämnderna.

Jag tror att man här kan resonera på samma sätt som i fjol när vi diskuterade om anslag till skogsvården, nämligen att man skall tillgodose de dagsaktuella uppgifterna, men därför inte förbise de framtida uppgifterna. Man måste också planera för dem. En av de allra främsta orsakerna till att lantbruksnämnderna inrättades och den nya given på jordbrukslagstiftningens område kom till stånd var ju, att förhållandena på fastighetsbildningens område ansågos i hög grad otillfredsställande. Dessa otillfredsställande förhållanden i fråga om jordbrukets struktur ha sin orsak i att man ända fram till de senaste åren när det gällt avstyckning från och söndersplittring av fastigheter har handlat från fall till fall. Man har icke haft någon plan att gå efter, någon klar översikt över området eller någon bestämd målsättning för verksamheten.

Nu ha statsmakterna dock till slut kommit till den uppfattningen, att om vi skola kunna få fram en sådan lönsamhetsgrad för dem, som äro sysselsatta i jordbruket, att de skola kunna jämföras med övriga medborgargrupper, måste man få en annan struktur på jordbrukets område, och man måste också försöka få till stånd en upprustning och rationalisering av jordbruket i högre grad än hittills varit fallet. Vi veta ju, att när det gäller bostadsbyggandet göra kommunerna upp stadsplaner och andra byggnadsplaner. Även landskommunerna göra upp generalplaner för byggnadsverksamheten för att lägga upp det hela på lång sikt, så att man verkligen skall veta vad man vill och ha något att gå efter. Det är samma förhållande på jord-

bruksområdet: man vill ha en plan rörande hur fastighetsbildningen skall ske, hur avsättningsförhållandena skola ordnas och hur bebyggelsen skall växa fram. Jag anser att detta, som lantbruksstyrelsen också säger, är en grundläggande uppgift och betingelse för lantbruksnämndernas arbete.

Jag anser alltså, herr talman, att denna planeringsverksamhet är av stor betydelse, om lantbruksnämnderna verkligen skola ha möjligheter att på lång sikt åstadkomma den upprustning och rationalisering av jordbruket, som statsmakterna nyligen fattat beslut om, och jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr MANNERSKANTZ: Herr talman! När man hört den debatt, som försiggått här, och särskilt jordbruksministerns exemplifiering av planeringsnämndernas verksamhet, kommer man att tänka på hur det skulle kunna gå, när man nu planlägger i stort för en viss trakt och bestämmer om där t. ex. skall odlas eller icke odlas trädgårdsprodukter. Om då planeringsmannen, såsom ofta kan tänkas ske, gör ett större misstag än vad de enskilda jordbrukarna skulle göra: hur går det då? Jo, då blir ju felet av mycket större omfattning; då drabbar följden därav kanske en hel trakt, och det blir svårare verkningar än om den enskilde företagaren-jordbrukaren skulle gissa fel på framtiden.

Detta är den ena av de synpunkter, jag här skulle vilja föra fram; det är farligt att alltför mycket lita till att just myndighetspersoner kunna bedöma dessa saker bäst. Hittills har dock skett en kanske god utveckling på jordbrukets område liksom på en mängd andra områden, och det kan hända, om man vill få denna utveckling att gå i ännu snabbare takt, att det i stället blir ett bakslag. Jag tror därför att man redan ur den synpunkten inte bör, rent ut sagt, husera för mycket på detta område.

Det har också sagts av det särskilda utskottet år 1947 och i den proposition, som det behandlade, att man i första

Anslag till kostnader för planeringskommittéer.

hand skall överlåta initiativen för jordbrukets fortsatta både yttre och inre rationalisering åt jordbrukarna.

Den andra synpunkt som jag skulle vilja föra fram är den, herr talman, att i dagens läge, när vi beträffande huvudtitel efter huvudtitel konstatera, hur oerhört snävt man måst gå fram i fråga om anslag och dylikt, är det väl inte nödvändigt att ge anslag till sådana saker, som äro avsedda att genomföras på lång sikt och som dessutom kräva personal och kräva en hel mängd åtgärder, som äro svåra att prestera i dagens situation. Då är det — som jag för min del, herr talman, kommer att anföra vid behandlingen av punkterna 56 och 58 — viktigare att använda de medel, som man anser sig kunna tränga in i en huvudtitel, till direkt produktiva åtgärder, vilka kunna ha en snar effekt, resulterande i att vi fortare komma ur den nuvarande svåra situationen. Till sådana åtgärder hör inte detta anslag. Jag ber därför att få ansluta mig till dem, som yrka bifall till reservationen.

Herr statsrådet STRÅNG: Herr talman! Jag fick av herr Mannerskantz' anförande det bestämda intrycket, att han menade att av rädsla för att planera fel, skall man inte planera alls! Det är en ganska originell uppfattning, och jag har en bestämd känsla av att skulle herr Mannerskantz komma på idén att sköta Värnanäs efter denna maxim, skulle han snart komma underfund med att det var en felaktig regel att handla efter.

Jag vill dessutom påpeka, att i regionalplaneringskommittéerna ingå representanter för skogsbruk och för jordbruk — jag hoppas det skall bli praktiska, kloka och förståndiga jordbrukare. De bedömningar, som dessa personer göra, läggas sedan fram för lantbruksnämnderna och ligga där till ledning för lantbruksnämndernas handlande i fråga om rationaliseringsarbetet i stort. Regionalplaneringskommittén är följaktligen ingen myndighet, som har något slags diktatorisk rätt att dirigera vare sig åt ena eller andra hållet, utan

den har endast att efter ett övervägande ge råd till lantbruksnämnderna, i vilka även jordbrukarna ha ett mycket starkt inflytande.

Herr MANNERSKANTZ: Men sedan lantbruksnämnderna väl fått hand om detta resultat, herr statsråd, vilja de gärna dirigera! Det ha vi redan, fastän det endast är kort tid de varit i verksamhet, sett en del exempel på. Så mycket vill jag ytterligare säga, att beträffande skötseln av Värnanäs tror jag nog att jag sköter det bättre själv än om jag fick en regionalplaneringskommitté för att hjälpa till.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Mannerskantz* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1 punkten 11, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då mellertid herr *Mannerskantz* begärde rösträkning, verkställdes nu vo-

Om anslag till främjande av lagringsforskning.

tering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut röster-na hava utfallit sålunda:

Ja — 73;

Nej — 31.

Därjämte hade 9 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 12—16.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 17.**Om anslag till främjande av lagringsforskning.**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Främjande av forskning på jordbrukets område m. m. för budgetåret 1949/50 anvisa ett reservationsanslag av 250 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förcheft två inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 119 av herr *Elofsson, Gustaf*, m. fl., och II: 139 av herr *Nilson* i Spånstad m. fl., vari hemställt, att riksdagen måtte besluta att till jordbrukets forskningsråd för budgetåret 1949/50 utöver av Kungl. Maj:t föreslagna medel anvisa ett reservationsanslag å 100 000 kronor för Främjande av lagringsforskning.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten på anförda skäl hemställt,

A. att riksdagen måtte till Främjande av forskning på jordbrukets område m. m. för budgetåret 1949/50 anvisa ett reservationsanslag av 250 000 kronor;

B. att de likalydande motionerna I: 119 och II: 139 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade anmälts

a) av herr *Tjällgren* utan angiven mening;

b) av herrar *Hjalmar Nilsson, Osvald, Norup, Hæggblom* och *Åhman*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, och avslutas med en hemställan,

A. att riksdagen — — — — 250 000 kronor;

B. att riksdagen, med bifall till de likalydande motionerna I: 119 och II: 139, måtte till Främjande av lagerforskning för budgetåret 1949/50 anvisa ett reservationsanslag av 100 000 kronor.

Herr OSVALD: Herr talman! Det var med tillfredsställelse man konstaterade, att i propositionen upptogs för denna forskning på jordbrukets område ett belopp, som var 50 000 kronor större än det belopp som beviljades förra året. Emellertid är det alltjämt ett mycket långt språng från detta belopp, som nu också utskottet har tillstyrkt, och till det belopp, som forskningens målsmän i detta fall ha krävt.

Jordbrukets forskningsråd hade, såsom ju framgår av utlåtandet, hemställt om en ökning av anslaget till 500 000 kronor. Jag kan mycket väl förstå herr statsrådets ståndpunktstagande, när han säger, att man inte kan sträcka sig så långt, men särskilt med hänsyn till att inom detta anslag också skola inrymmas anslag för undersökningar rörande lagringsforskningen hade det varit angeläget att man kunnat få en något större höjning än den, som nu kommit att föreslås.

Lagringsforskningen är ju en jämförelsevis ny gren av jordbruksforskningen. Den syftar egentligen inte såsom annan forskning till att öka produktionen, den syftar i stället till att öka de tillgängliga tillgångarna genom att minska lagringsförlusterna. Och de förluster, som bl. a. drabba livsmedlen på grund av mindre lämpliga lagringsförhållanden, äro utomordentligt stora.

Under sådana omständigheter är i dagens läge en sådan forskningsuppgift som lagringsforskningen i och för sig lika nödvändig som en forskning för direkt ökning av själva produktionen, eftersom den också syftar till att öka de tillgängliga livsmedelsmängderna. Det är även stora belopp, som redan nu ha ut-anordnats från jordbrukets forskningsråd för lagringsforskning, och många

Anslag till bidrag till Sveriges utsädesförening.

och stora uppgifter vänta på sin lösning. Om kraven härpå skola kunna tillgodoses, måste detta innebära, att en ganska väsentlig nedskärning måste drabba andra mycket angelägna forskningsuppgifter.

Av denna anledning har i en reservation föreslagits, att ett belopp av 100 000 kronor skulle ställas till förfogande för främjande av lagringsforskning utöver det belopp på 250 000 kronor, som har föreslagits i propositionen. Det skulle vara utomordentligt väl använda pengar just i det läge, vari vi nu befinna oss.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som fogats till utskottets utlåtande under punkten 17.

Herr JONSSON, JON: Herr talman! Jag vill påpeka, att de övriga ledamöterna inom utskottet hade samma uppfattning som herr Osvald om att forskningsverksamheten på jordbrukets område och även lagringsforskningen äro av stor betydelse. Jag vill också erinra om att här föreligger ett förslag från såväl Kungl. Maj:t som utskottet om höjning av ifrågavarande anslag från 200 000 till 250 000 kronor. Jag vill också fästa uppmärksamheten på att vi längre fram i nionde huvudtiteln i fråga om den försöks- och forskningsverksamhet, som sker vid försöksinstitutioner i statens regi, fått lov att även där med hänsyn till de nuvarande ekonomiska förhållandena visa rätt stor återhållsamhet. Med hänsyn till detta förhållande ber jag, herr talman, att får yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Hjalmar Nilsson m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna

proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Osvald* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningspropositionen av följande lydelse:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1 punkten 17, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Hjalmar Nilsson m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Osvald* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 63;

Nej — 42.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 18—55.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 56.

Anslag till bidrag till Sveriges utsädesförening.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Befrämjande av fröodlingen m. m.: Bidrag till Sveriges utsädesförening för budgetåret 1949/50 anvisa ett anslag av 515 300 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

Anslag till bidrag till Sveriges utsädesförening.

1) I: 63 av herr *Mannerskantz* m. fl., likalydande med II: 83 av herr *Nilsson* i Svalöv m. fl., samt II: 224 av herr *Anderesson* i Dunker m. fl., i vilka motioner — såvitt nu var i fråga — hemställts, att riksdagen måtte till Befrämjande av fröodlingen m. m.: Bidrag till Sveriges utsädesförening för budgetåret 1949/50 anvisa ett anslag av 558 600 kronor;

2) I: 166 av herr *Osvald*, likalydande med II: 218 av herr *Svensson* i Ljungkile, vari beträffande ifrågavarande punkt hemställts, att riksdagen måtte besluta att till Befrämjande av fröodlingen m. m.: Bidrag till Sveriges utsädesförening för budgetåret 1949/50 anvisa ett anslag av 523 900 kronor.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag i förevarande del å motionerna I: 63 och II: 83, likalydande, II: 224 samt I: 166 och II: 218, de båda sistnämnda även likalydande, till Befrämjande av fröodlingen m. m.: Bidrag till Sveriges utsädesförening för budgetåret 1949/50 anvisa ett anslag av 515 300 kronor.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Hjalmar Nilsson*, *Hæggblom* och *Svensson* i Vä, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall såvitt nu vore i fråga till motionerna I: 63 och II: 83, likalydande, samt II: 224, till Befrämjande av fröodlingen m. m.: Bidrag till Sveriges utsädesförening för budgetåret 1949/50 anvisa ett anslag av 558 600 kronor;

b) av herr *Osvald*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Herr MANNERSKANTZ: Herr talman! Punkterna 56 och 58 äro, såsom jag nyss nämnde, av sådan art, att de direkt befrämja produktion. Dessutom är det så att den svenska växtförädlingen sedan gammalt har ett mycket gott anseende

över hela världen, och det är knappast riktigt att vi låta de resultat, man därvid kommit till, äventyras.

I stort sett förhåller det sig så att de anslag, som begäras i den motion jag varit med om att väcka och i reservationerna, äro av sådan art, att de endast avse att bibehålla såväl Svalövsinstitutionen som växtförädlingen på Weibullsholm vid sin nuvarande verksamhetsnivå. Kostnaderna befinna sig ju i ett sådant stigande på alla möjliga områden, att om man inte förbättrar de ekonomiska möjligheterna för ifrågavarande institutioner, så innebär detta en minskning i fråga om själva verksamheten.

Det förhåller sig dessutom så, att nya växtslag ha aktualiserats under det senaste decenniet icke minst på oljeväxternas område, där förädlingsverksamheten inte har hunnit lika långt som t. ex. beträffande spannmålen; och det samma gäller nog en hel del köksväxter. På vissa arter synas också ganska goda resultat kunna ernås på kort tid — ungefär lika stora resultat som de vilka uppnåddes beträffande spannmålen, när denna försöksverksamhet var ung. Beträffande spannmålen voro ju resultaten till en början mycket större än de kunde bli, när arbetet pågått under decennier.

Jag tror därför, att det är verklighetsfrämmande att nu stirra sig så blind på den ekonomiska balansen i statsbudgeten i kronor räknat, att man därigenom försummar vad som verkligen kan bidra till att komma ur det ekonomiska tillstånd, som landet tyvärr har kommit i. Detta gäller båda dessa anslag, såväl det till Svalövsinstitutionen som till växtförädlingsanstalten Weibullsholm. Det finns kanske även andra dylika institutioner, som borde ha haft något stöd i sin verksamhet, t. ex. Olsens Enke och andra, som också ha uppnått en ganska förnämlig nivå i sin verksamhet.

Jag skall inte fördjupa mig i detta spörsmål, ehuru väl det kunde föranleda åtskilliga reflexioner. När det är fråga om kontroll, inspektion och sådant för

Anslag till bidrag till Sveriges utsädesförening.

jordbruket, så minskar man just inte på anslagen, men då det gäller produktionen tycks man sträva efter en snävare behandling! Eftersom klockan är mycket, skall jag emellertid bara nöja mig med denna antydan.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen under denna punkt och skall be att få återkomma med motsvarande yrkande under punkten 58.

Herr OSVALD: Herr talman! Jag ber att få inskränka mig till att instämma i vad herr Mannerskantz nu anfört om det stora behovet av ytterligare medel för växtförädling i vårt land, framför allt därför, att uppgifterna ha vuxit under senare år på grund av det ökade antal kulturväxter, som dragits in i arbetet och beträffande vilka man redan nu har anledning att kunna räkna med ganska goda resultat.

Jag skall emellertid, herr talman, i detta sammanhang inte ställa något yrkande, utan jag skulle i detta fall vilja vädja till jordbruksministern om det speciella önskemål, som jag har framfört i en motion, som behandlas under denna punkt — den rör framför allt Sveriges utsädesförenings samarbete med lantbrukshögskolan.

Den filial, som utsädesföreningen har vid Ultuna, har kommit att bli av alldeles särskilt stor betydelse, bland annat därför att den i stor utsträckning kommit att samarbeta med lantbrukshögskolans olika institutioner, vilket också ställer alldeles särskilda krav på denna förening. Det behövs en personalförstärkning för att den skall kunna fylla sina uppgifter på det sätt man skulle vilja se att den kunde fylla dem.

Det är dessutom en utomordentligt maktpåliggande förädlingsverksamhet, som vilar på denna filial liksom på alla de andra, därför att den ju representerar hela det viktiga Mälardistriktet med dess utomordentligt betydelsefulla jordbruk.

Men särskilt med tanke på de många mycket maktpåliggande uppgifter, som denna filial har fått genom sitt läge vid

Ultuna och sitt samarbete med lantbrukshögskolan, skulle jag vilja framställa såsom ett särskilt viktigt önskemål, som jag hoppas att herr statsrådet ville beakta till ett kommande år, att bättre än vad som för närvarande är fallet tillgodose de önskemål, som man har anledning att ställa på den filial, som har sin plats uppe vid lantbrukshögskolan och som samarbetar med den.

Herr TJÄLLGREN: Herr talman! Först vill jag instämma med herr Mannerskantz i att man vid denna sena timme inte bör hålla alltför långa utläggningar på varje punkt. Jag skall därför inskränka mig till att yrka bifall till utskottets hemställan på den nu föredragna punkten.

Jag vill dock fästa uppmärksamheten på att det anslag som Kungl. Maj:t här har begärt, eller 515 300 kronor, är 28 000 kronor högre än det som för samma ändamål anvisats för innevarande budgetår.

I ett par motionsgrupper har yrkats att detta anslag skulle höjas, enligt den ena gruppen till 523 900 kronor och enligt den andra till 558 600 kronor.

Utskottet har emellertid inte funnit sig under nuvarande förhållanden kunna gå med på något av dessa yrkanden utan har ansett det lämpligt att gå med på det anslag, som är erforderligt för att utsädesföreningen skall kunna bedriva sin verksamhet i åtminstone samma omfattning som för närvarande.

Jag skall inte tillägga mera, utan jag anhåller med det nu anförda, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Hjalmar Nilsson m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Anslag till understödjande av verksamheten å Weibullsholm. — Ang. statsbidrag till Föreningen för växtförädling av fruktträd.

Punkten 57.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 58.

Anslag till understödjande av verksamheten å Weibullsholm.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Befrämjande av fröodlingen m. m.: Understödjande av den praktiskt vetenskapliga verksamheten å Weibullsholm för budgetåret 1949/50 anvisa ett anslag av 175 000 kronor.

Utskottet hade i detta sammanhang behandlat följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) I: 63 av herr *Mannerskantz* m. fl., likalydande med II: 83 av herr *Nilsson* i Svalöv m. fl.,

2) II: 224 av herr *Andersson* i Dunker m. fl. samt

3) I: 166 av herr *Osvald*, likalydande med II: 218 av herr *Svensson* i Ljungkile.

I samtliga dessa motioner hade — såvitt nu var i fråga — hemställts, att riksdagen måtte till Befrämjande av fröodlingen m. m.: Understödjande av den praktiskt vetenskapliga verksamheten å Weibullsholm för budgetåret 1949/50 anvisa ett anslag av 230 000 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag såvitt nu vore i fråga å motionerna I: 63 och II: 83, likalydande, II: 224 samt I: 166 och II: 218, de båda sistnämnda även likalydande, till Befrämjande av fröodlingen m. m.: Understödjande av den praktiskt vetenskapliga verksamheten å Weibullsholm för budgetåret 1949/50 anvisa ett anslag av 175 000 kronor.

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *Hjalmar Nilsson*, *Osvald* och *Hæggblom* ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, slutande med en

hemställan, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall såvitt nu vore i fråga till motionerna I: 63 och II: 83, likalydande, II: 224 samt I: 166 och II: 218, de båda sistnämnda även likalydande, till Befrämjande av fröodlingen m. m.: Understödjande av den praktiskt vetenskapliga verksamheten å Weibullsholm för budgetåret 1949/50 anvisa anslag av 230 000 kronor.

Herr **MANNERSKANTZ**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen vid denna punkt.

Herr **OSVALD**: Herr talman! Jag skall med åberopande av den motivering, som jag tidigare anfört om behovet av produktionsfrämjande åtgärder, be att få yrka bifall till reservationen i denna punkt.

Herr **TJÄLLGREN**: Med hänvisning till vad jag nyss anförde vid behandlingen av punkten 56 ber jag att även beträffande punkt 58 få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gjordes i enlighet med de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som inefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 59—66.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 67.

Ang. statsbidrag till Föreningen för växtförädling av fruktträd.

I denna punkt hade utskottet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning samt med avslag å de likalydande motionerna I: 120 och II:

Ang. statsbidrag till Föreningen för växtförädling av fruktträd.

144, till Bidrag till Föreningen för växtförädling av fruktträd för budgetåret 1949/50 anvisa ett anslag av 25 000 kronor.

I de likalydande motionerna I: 120 av herr *Elofsson, Gustaf*, m. fl. och II: 144 av herr *Nilsson* i Bästekille m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte till Bidrag till Föreningen för växtförädling av fruktträd för budgetåret 1949/50 anvisa ett anslag av 60 000 kronor.

Reservation hade anförts av herrarna *Tjällgren, Hjalmar Nilsson, Osvald, Hæggblom, Svensson* i Vä, *Mårtensson* i Smedstorp och *Åhman*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt de likalydande motionerna I: 120 och II: 144, till Bidrag till Föreningen för växtförädling av fruktträd för budgetåret 1949/50 anvisa ett anslag av 35 000 kronor.

Herr **TJÄLLGREN**: Herr talman! Såsom framgår av utskottets utlåtande har jag vid denna punkt tillåtit mig att jämte några andra av utskottets ledamöter anteckna mig såsom reservant. Vi reserverar ha ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till de i anslutning till punkten väckta motionerna. När detta emellertid inte kunde vinna majoritet inom utskottet, yrkades att anslaget måtte höjas med åtminstone 10 000 kronor, alltså från det av Kungl. Maj:t äskade anslaget på 25 000 kronor till 35 000 kronor.

Inom utskottets första avdelning, där ärendet först förekom till behandling, röstade fyra ledamöter för bifall till Kungl. Maj:ts förslag och lika många ledamöter för bifall till det sistnämnda yrkandet på 35 000 kronor. Vid behandlingen inom utskottet hade emellertid meningarna ändrats och det blev då majoritet för Kungl. Maj:ts förslag.

Jag vill fästa uppmärksamheten på att det i en av lantbruksstyrelsen till Kungl. Maj:t överlämnad framställning från styrelsen för Föreningen för växtförädling

av fruktträd hade anhållits om ett till 60 000 kronor förhöjt anslag till föreningens verksamhet under kalenderåret 1949.

Lantbruksstyrelsen, som avgav utlåtande över denna framställning, anförde därvid huvudsakligen följande, som jag, herr talman, tillåter mig att citera.

»Under året ha inom verksamheten vid Balsgård inträffat betydande förändringar, som motivera väsentligt ökat statsbidrag. I samband med att den egentliga institutionsbyggnaden instundande höst beräknas bliva färdigställd, måste det provisorium, varunder föreningen hittills arbetat, med nödvändighet upphöra. De därav föranledda stegrade kostnader, som föreningen beräknat för nästa budgetår, stå — såvitt lantbruksstyrelsen är riktigt underrättad — i överensstämmelse med dylika utgifter vid motsvarande statliga och statsunderstödda institutioner. Lantbruksstyrelsen är slutligen angelägen framhålla, att den växtförädlingsverksamhet, som det här är fråga om, bör ägnas samma intresse från statsmakternas sida som motsvarande vetenskapliga verksamhet på det egentliga jordbrukets område, när den får anses vara av grundläggande betydelse för den i samband med konsumtionsutvecklingen inom landet starkt fortskridande omläggningen av jordbruksproduktionen framför allt inom småbruket i betydande delar av landet.»

Jag kan ju vidare få nämna, att i remissutlåtande den 16 oktober föregående år har styrelsen för lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök förklarat sig anse det med hänsyn till karaktären av föreningens arbete icke vara omotiverat, att föreningen erhöles ökat statsanslag. Alltså ha, såvitt jag kunnat tolka yttrandena, samtliga remissinstanser tillstyrkt ett förhöjt anslag. Ja, man kan säga, att även utskottet i sin motivering har vitsordat den stora nyttan av föreningens verksamhet, men det har ändå inte velat vara med om en höjning av anslaget.

För min del kan jag inte finna det vara en klok politik att handla såsom

Ang. statsbidrag till Föreningen för växtförädling av fruktträd.

utskottet gjort beträffande förevarande ärende. Jag vet inte vad som är den verkliga orsaken till utskottets beslut. Jag skulle vilja sätta i fråga, om inte orsaken kan vara, att vi inom jordbruksutskottet äro mera blygsamma av oss än man är inom t. ex. statsutskottet. Där har man ju — såsom vi ha hört tidigare här i dag — i år tillstyrkt betydande höjningar utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit.

Herr talman! Det torde knappast vara nödigt att här närmare beröra föreningens verksamhet. Vad föreningen gör framgår ju av dess namn — Föreningen för växtförädling av fruktträd — och alla äro vi eniga om att föreningens ändamål är synnerligen viktigt och samhällsnyttigt. Föreningen är betydelsefull inte bara för en landsända — den har som bekant sin verksamhet förlagd till Skåne — utan, vågar jag göra gällande, för hela landet, kanske inte minst för landets nordligast belägna delar. Föreningen har till uppgift bland annat att frambringa fruktsorter som äro lämpliga för odling i Norrland. Det måste enligt min mening ur olika synpunkter sett vara ett synnerligen vällovligt syfte, värt statsmakternas stöd.

Jag skall inte heller här ta tiden längre i anspråk, utan med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den vid punkten avlätna reservationen.

Herr OSVALD: Herr talman! Jag finner det beklagligt, att inte förädlingsverksamheten för frukten har kunnat få större anslag redan i propositionen, utan att det har kommit att begränsas till ett belopp av 25 000 kronor. Jag tror inte att det är nödvändigt att här framhålla, vilken utomordentligt stor betydelse den ökade fruktproduktionen i vårt land har, men jag kan inte låta bli att fästa uppmärksamheten på att fruktodlingen är en gren av växtodlingen, som spelar en utomordentligt stor roll även — och kanske inte minst — för det mindre jordbruket. Jag tycker, att det skulle ha varit lämpligt, bland annat

med hänsyn till fruktodlingens betydelse för många av vårt lands brukningsdelar, att främja den nu pågående förädlingsverksamheten.

Bakom denna fruktförädlingsverksamhet står det inte några firmor eller företag som exploatera de förädlingsresultat som nås. Föreningen är en organisation som arbetar med små medel, och den arbetar på ett område, som är utomordentligt värdefullt för vår växtodlingsutveckling. När man ser, vilka resultat som redan på kort tid ha nåtts genom denna verksamhet, kan man inte undgå det intrycket, att om mera medel ställdes till dess förfogande, skulle man kunna ha rätt att vänta snabba resultat till fromma för vårt lands fruktodling.

Jag har svårt att förstå, varför man skulle vara så njuigg att inte ens en höjning av det knappa 25 000-kronorsanslaget med 10 000 kronor skulle kunna vinna kammarens bifall. Det är ju ett så litet belopp, att det inte kan nämnvärt påverka den ställning, som man naturligtvis ur andra synpunkter måste intaga. Det finns andra betydligt större belopp, som ha svalt utan att man haft lika stark motivering som i detta fall. Det finns säkerligen också i denna huvudtitel anslag, som t. o. m. äro större än det som har begärts för kulturväxter — jag tänker t. ex. på den s. k. gummaskrosen — där det hade varit mera berättigat med en inskränkning till förmån för förädlingen av fruktträd, som är av utomordentlig betydelse.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som är fogad till punkten nr 67.

Herr JONSSON, JON: Herr talman! Vi kunna nog alla vara eniga om att förädlingsverksamheten i fråga om fruktträd är av stor betydelse. Det har också visat sig, att riksdagen har utökad anslagen. Under de första åren av denna verksamhet hade anslag beviljats med 12 000 kronor, men vid 1947 års riksdag ökades beloppet till 25 000 kronor. Då uttalade emellertid riksdagen, att man förutsatte att föreningen åtminstone någ-

Ang. statens avdikningsanslag.

ra är framåt skulle så bedriva sin verksamhet, att den kunde hållas inom ramen av det lämnade anslaget.

Med hänsyn till det även i andra punkter åberopade trängda ekonomiska läget ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu förevarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Tjällgren m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Tjällgren begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1 punkten 67, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Tjällgren m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Tjällgren begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 63;

Nej — 45.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 68—91.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 92.**Ang. statens avdikningsanslag.**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att medgiva, att under budgetåret 1949/50 finge beviljas statsbidrag från statens avdikningsanslag å tillhoppa 4 000 000 kronor, ävensom att till ändamålet anvisa ett förslagsanslag av 3 600 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet behandlat två inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 123 av herr *Sundetin* och II: 147 av herr *Stjärne* m. fl., i vilka motioner hemställts, att under budgetåret 1949/50 måtte dels beviljas statsbidrag från statens avdikningsanslag å tillhoppa 5 000 000 kronor, dels till Grundförbättringar: Statens avdikningsanslag anvisas ett förslagsanslag av 4 000 000 kronor.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å de likalydande motionerna I: 123 och II: 147,

1) medgiva, att under budgetåret 1949/50 finge beviljas statsbidrag från statens avdikningsanslag å tillhoppa 4 000 000 kronor;

2) till Grundförbättringar: Statens avdikningsanslag för budgetåret 1949/50 anvisa ett förslagsanslag av 3 600 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Osvald*, *Mårtensson* i Smedstorp och *Åhman*, vilka ansett att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, och avslutas med en hemställan, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till de likalydande motionerna I: 123 och II: 147,

1) medgiva, att under budgetåret 1949/50 finge beviljas statsbidrag från

Om utredning ang. förbättrad utbildning vid statens skogsskolor.

statens avdikningsanslag å tillhoppa 5 000 000 kronor;

2) till Grundförbättringar: Statens avdikningsanslag för budgetåret 1949/50 anvisa ett förslagsanslag av 4 000 000 kronor.

Herr OSVALD: Herr talman! Fastän tiden nu är långt framskriden skall jag i alla fall be att få ta uppmärksamheten i anspråk ett par minuter.

Under denna punkt — Grundförbättringar — ha några av utskottets ledamöter menat, att det vore riktigare att bevilja ett högre anslag än det som har upptagits i den kungl. propositionen. Anledningen härtill torde vara alldeles klar.

Vi ha förut i kväll talat om behovet av produktionsökande åtgärder inom jordbruket. Av de åtgärder, som kunna komma i fråga, är det väl knappast någon som verkar så snabbt som en grundförbättring, t. ex. en dikning. Många av de andra åtgärder, som man lämnar anslag till, ge resultat efter ett större eller mindre antal år, men dikning och annan grundförbättring verkar så gott som omedelbart. Vi veta också alla mycket väl, att de delar av vårt land, där grundförbättringen har drivits längst, äro våra bördigaste jordbruksprovinser. Det är dessa delar som bidra allra mest till livsmedelsproduktionen i landet. Det skulle därför vara en mycket angelägen uppgift, då man önskar höja produktionen från den svenska jorden, att i första hand söka få grundförbättringen genomförd i snabbare takt än som hittills har varit möjligt. Grundförbättringen är den väsentliga faktorn, den som måste så att säga ligga i botten för att andra åtgärder för höjandet av jordbrukets produktion skola vara lönande.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till den reservation, som har fogats till punkten nr 92.

Herr JONSSON, JON: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 93 och 94.

Lades till handlingarna.

Punkterna 95—131.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 132.

Om utredning ang. förbättrad utbildning vid statens skogsskolor.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Ersättning till statens domäners fond för utgifter för avlöningar vid statens skogsskolor m. m. för budgetåret 1949/50 anvisa ett förslagsanslag av 209 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I:177 av herr *Grym* och II:222 av herr *Fröderberg*, vari hemställts, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om en allsidig utredning beträffande förbättrad utbildning vid statens skogsskolor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt,

A. att riksdagen måtte till Ersättning till statens domäners fond för utgifter för avlöningar vid statens skogsskolor m. m. för budgetåret 1949/50 anvisa ett förslagsanslag av 209 000 kronor;

B. att de likalydande motionerna I:177 och II:222 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr GRYM: Herr talman! Jag ber om ursäkt för att jag tar till orda nu igen, men jag har motionerat i denna fråga. Jag har inte yrkat avslag på Kungl. Maj:ts

Om utredning ang. förbättrad utbildning vid statens skogsskolor.

förslag, utan min motion går i stora drag ut på att man skulle utreda frågan om att göra skogsskoleutbildningen tvåårig.

Jag vill först deklarerera, att jag med stor tillfredsställelse noterar varje förbättring av utbildningen vid skogsskolorna, alltså för kronojägarna, länsskogsvaktarna m. fl. Därför kommer jag att yrka bifall till utskottets hemställan under A) på denna punkt.

Däremot kan jag inte ansluta mig till utskottets förslag under B), utan jag kommer att yrka bifall till min motion nr 177. Jag anser nämligen, att jordbruksutskottet har behandlat motionen mindre sakligt. Utskottet borde, tycker jag, ha kunnat tillstyrka den i motionen begärda utredningen. Jag skall givetvis inte förneka, att en viss förbättring kommer till stånd i skogsundervisningen, om en förberedande skogskurs anordnas i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag. Men jag anser, att denna kurs inte kommer att tillnärmelsevis ersätta den förbättrade utbildning vid skogsskolorna, som jag för min del anser vara alldeles nödvändig. Den förberedande kursens huvudsakliga syftemål är nämligen — om jag inte har misstagit mig alldeles — att underlätta för eleverna att erhålla en del av den praktiktid, som fordras för inträde vid skogsskolorna. Jag tycker dock, att steget måste tas fullt ut förr eller senare och ju förr dess bättre. Jag tror inte, att vi komma till något ordentligt resultat, förrän vi få en tvåårig utbildning vid skogsskolorna. Den allmänna utvecklingen på skogsvårdens område fordrar en sådan.

Det skulle vara en hel del att tillägga, herr talman, men jag skall inte säga mera. Jag skall som sagt be att få yrka under A) bifall till utskottets förslag och under B) bifall till min reservation.

Herr TJÄLLGREN: I sitt nyss hållna anförande yrkade herr Grym bifall till utskottets hemställan under punkt A, men däremot avslag på dess hemställan under punkt B. I stället yrkade han där bifall till motionerna.

Det har väckts två likalydande motio-

ner, en i vardera kammaren. I dessa har hemställts, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om en allsidig utredning beträffande förbättrad utbildning vid statens skogsskolor. Utskottet har sagt, att det inte har någonting att erinra mot Kungl. Maj:ts framställning, och tillfogat: »Vad beträffar utbildningen vid statens skogsskolor må framhållas, att frågan om huru denna utbildning bör anordnas varit föremål för utredning i vissa hänseenden av domänstyrelsen och skogsstyrelsen. Ämbetsverken ha därvid bland annat anført, att undervisningens utformning kommer att närmare övervägas i samråd med vissa därav berörda parter. Det torde kunna förväntas, att de synpunkter, som framförts i motionerna I: 177 och II: 222, därvid komma att beaktas.»

Jag måste säga, att jag för min del tycker, att herr Grym och den andre motionären bort ha all anledning att vara belåtna med den inställning, som utskottet här har valt.

Jag skall inte vidare gå in på saken utan ber med dessa ord att få yrka bifall till utskottets hemställan på denna punkt.

Herr GRYM: Herr talman! Jag har den utredning i min hand, som jordbruksutskottets ärade ordförande talade om, men det är att märka, att domänstyrelsen och skogsstyrelsen tala om att justera utbildningen inom ramen av den *nuvarande* utbildningstiden och ingenting annat. Jag anser för min del, att det inte är till fyllest med denna utbildningstid vid skogsskolan, utan jag och många med mig, bland annat inom bolagskretsar tycka, att utbildningstiden bör vara lägst två år.

Vi ha alltså inte yrkat avslag på Kungl. Maj:ts förslag om den förberedande skogskursen, utan vi ha yrkat på en fristående utredning angående två års utbildningstid, ingenting annat.

Herr TJÄLLGREN: I anledning av vad herr Grym senast anförde, vill jag bara

säga, att det ju inte är praxis här i riksdagen, att man när ett ärende är föremål för utredning föregriper denna. Sedan hoppas jag, att det blir någon verkan av vad utskottet har sagt här: »Det torde kunna förväntas, att de synpunkter, som framförts i motionerna I: 177 och II: 222, därvid komma att beaktas.» Alltså måste väl även vederbörande ta hänsyn just till de önskemål eller krav, som herr Grym senast anförde och som även finnas angivna i motionerna.

Jag vidhåller mitt yrkande, herr talman.

Herr GRYM: Herr talman! Jag vill endast påpeka, att utredningen i denna sak är klar. Den gäller emellertid den ettåriga skogsskolan plus den förberedande skogskursen. Men nu är att märka, att jag talar om en tvåårig utbildningstid vid skogsskolan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av de därunder förekomna yrkandena propositioner komme att framställas särskilt beträffande mom. A av utskottets hemställan och särskilt angående mom. B.

På gjord proposition bifölls utskottets hemställan i mom. A.

Sedermera gjordes enligt de i fråga om mom. B förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda moment hemställt samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 133—141.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 142.

Ang. statsbidraget till betesanläggningar.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Skogsvård m. m.: Åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m. för budgetåret 1949/50 anvisa ett reservationsanslag av 1 000 000 kronor.

Ang. statsbidraget till betesanläggningar.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 179 av herr Pålsson m. fl. och II: 221 av herr Sandberg m. fl., vari hemställts, att riksdagen måtte besluta, att bidrag till betesanläggningar, som komme till stånd i anslutning till bildande av skogsvårdsområden, fortfarande skulle inom Norrland (utanför lappmarkerna) beviljas med tillämpning av motsvarande bestämmelser, som nu gällde för det norrländska skogsproduktionsanslaget.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten hemställt,

1) att riksdagen måtte till Skogsvård m. m.: Åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m. för budgetåret 1949/50 anvisa ett reservationsanslag av 1 000 000 kronor;

2) att motionerna I: 179 och II: 221 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I motiveringen hade utskottet anfört bland annat följande:

»Från anslaget till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m. kan statsbidrag utgå till betesanläggningar med ett grundbelopp av 60 procent av anläggningskostnaden. Härutöver må i vissa fall tilläggsbelopp beviljas med högst hälften av det belopp, varmed kostnaden överstiger det beviljade grundbeloppet. Enligt beslut av 1948 års riksdag skall emellertid den betesförbättringsverksamhet, som hittills bedrivits med stöd av nämnda anslag, omhändertagas av lantbruksnämnderna utom såvitt angår lappmarkerna. Efter denna överföring, som föreslagits skola äga rum den 1 juli 1949, kommer med angivna undantag bidrag till betesanläggningar att utgå ur anslaget till den inre rationaliseringen. Härvid komma bestämmelserna i kungörelsen den 11 juni 1948, nr 342, att bliva tillämpliga, vilket innebär att statsbidrag i regel skall utgå med allenast 40 procent av kostnaden. Enligt 15 § samma kungörelse må dock lantbruksnämnden medgiva, att bidrag skall utgå med högre belopp, där-

Ang. statsbidraget till betesanläggningar.

est företaget på grund av planerad yttre rationalisering utföres på mera kostsamt sätt än som eljest varit erforderligt eller en höjning av bidraget i övrigt finnes skälig på grund av särskilda omständigheter.

Den minskning i bidragsförmånerna, som nämnda överflyttning medför, har enligt vad som framgår av det anförda varit föremål för riksdagens överväganden så sent som år 1948. Med hänsyn härtill ävensom till att möjlighet lämnats öppen för lantbruksnämnderna att efter skälighetsprövning öka bidragets storlek, synes det icke påkallat att på nytt pröva frågan förrän erfarenhet vunnits om verkningarna av de nya bestämmelserna.»

Vid punkten hade reservation anmälts av herr *Tjällgren*, som dock ej antytt sin mening.

Herr **PALSSON**: Herr talman! När jag i dag anmälde mig som talare på denna punkt, beräknade jag inte, att timmen skulle bli så sen. Jag skall med avkall på formerna försöka ta det hela så kort som möjligt.

Vid behandlingen av denna punkt har jordbruksutskottet även behandlat tvenne motioner. Dessa syfta till ett bibehållande av hittills gällande bestämmelser för bidragsgivning till betesanläggningar. Det är säkert känt för kammaren, att denna bidragsverksamhet hittills handhåfts av skogsvårdsstyrelserna, och de ha då haft möjlighet att lämna bidrag i normalfall med 60 procent av beräknad anläggningskostnad och i särskilda fall med upp till 80 procent. Enligt beslut av fjolårets riksdag skall denna verksamhet från den 1 juli i år överföras till de nyinrättade lantbruksnämnderna. Mina medmotionärer och jag ha inte haft någon erinran mot den överflyttningen. Personligen anser jag den konsekvent och riktig. Vad vi syfta till är att bestämmelserna om statsbidrag till dessa beten skulle få bibehållas vid den tidigare väsentligt gynnsammare procenten. Det beslutades nämligen i samband med överflyttning-

en, att procenten skulle i normala fall vara 40 och efter särskild prövning i ömmande fall kunna höjas till 60.

Om man ser det här mot bakgrunden av den stora betydelse, som kulturbetena ha för en rationell jordbruksdrift, och behovet av skogsvårdsåtgärder, är det beklagligt att utskottet har kommit till det resultatet, att det ansetts sig böra avstyrka dessa motioner. Det är en klen tröst, som utskottets motivering skänker, då utskottet säger att procentsatsen efter skälighetsprövning kan höjas utöver de 40. Det är ju precis samma villkor som skogsvårdsstyrelserna hade förut, men den väsentliga skillnaden ligger däri, att höjningen förr fick inträda efter ett högre procentläge, alltså 60, i stället för nu redan vid 40. Det är sålunda inte i detta fall fråga om ökade anslag, utan frågan gäller att bibehålla den bidragsprocent, som tidigare har tillämpats och som verkligen inledde en mycket lovande verksamhet på det här området.

Jag tycker, att ändringen stämmer mycket illa överens med de helt säkert berättigade önskemål om produktionsökning, som ställas på jordbruket. Det är enligt mitt förmenande ett icke oväsentligt bidrag till möjligheten att öka produktionen, om man kan åstadkomma en rationell jordbruksdrift. Ser man vidare frågan i anslutning till det trängande behovet framför allt för Norrlands skogar av skogsvårdsåtgärder, är det också ur den synpunkten synnerligen angeläget, att skogarna så snart som möjligt kunna fredas från intrång av betesdjuren. Norrlandskommittén har påpekat, att enbart inom Norrland ha vi ett behov av 75 000—100 000 hektar kulturbeten för att åtminstone i stort sett uppnå detta mål.

Det är, herr talman, mot bakgrunden av de synpunkter, som jag nu mycket knapphändigt och ofullständigt sökt framföra, som jag tillåter mig att yrka bifall till den i denna kammare avgivna motionen nr 179. På punkt 1) yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Häri instämde herr *Velander*.

Om stävjande av vissa motorcyklisters bullersamma trafik.

Herr JONSSON, JON: Herr talman! Som herr Pålsson här påpekat var det i samband med jordbrukets rationalisering 1947 som dessa uppgifter överfördes till lantbruksnämnderna, och det skedde utan någon som helst erinran från något håll. Även om jag har vissa sympatier för den uppfattning beträffande procenttalen, som herr Pålsson här har givit uttryck åt, så gällde det ju vid 1947 års beslut att åstadkomma en avvägning mellan olika procentsatser för rationaliseringsverksamhetens skilda avsnitt inom jordbruket. Då kom man till att betesverksamheten skulle få stanna vid 40 procent, detta efter avvägning mot övriga bidrag till andra rationaliseringsåtgärder.

När det gäller att freda de norrländska skogarna från betande djur, tror jag att man skall kunna nå det målet genom den nya skogsvårdslagen, och jag tror, att man genom upplysning bland jordbrukarna skall kunna förmå dem att anlägga kulturbeten och därigenom få bort kreaturen från sina skogar.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt rörande vartdera av de båda momenten i utskottets hemställan.

På sedermera gjord proposition bifölls till en början vad utskottet i mom. 1 hemställt.

Därefter gjordes i enlighet med de bekräftande mom. 2 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 143—187.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 188.

Lades till handlingarna.

Vid förnyad föredragning av första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 3, i anledning av väckt motion angående nedbringande av läkemedelskostnaderna för kroniskt sjuka m. fl., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om stävjande av vissa motorcyklisters bullersamma trafik.

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 1, i anledning av väckt motion om åtgärder för stävjande av vissa motorcyklisters bullersamma trafik.

I en inom första kammaren väckt, till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 3, hade herr *Nils Elovsson* föreslagit, att riksdagen ville besluta hos regeringen hemställa om åtgärder för att stävja det ofog i ljudavseende, som nu bedreves av en stor mängd motorcyklister.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet anført:

»Otvivelaktigt förhåller det sig på det sättet, som i motionen närmare utvecklas, att motorcyklisterna i stor utsträckning icke visa tillbörlig hänsyn i trafiken utan framföra sina fordon under åstadkommande av onödiga och för omgivningen mycket störande ljudeffekter. Utskottet finner det angeläget, att myndigheterna med all kraft ingripa för att stävja detta ofog. I motorfordonsförordningen och vägtrafikstadgan finnas vissa bestämmelser, som syfta till att förhindra störande ljud m. m. från motorfordon. För överträdelse av dessa bestämmelser är stadgat straffansvar. Det vill dock synas utskottet, som om dylika förseelser hitintills icke beivrats i den omfattning, som påkallats av omständigheterna. Emellertid har, sedan motionen väckts, chefen för inrikesdepartementet i cirkulärskrivelse till länsstyrelserna den 17 februari 1949 anhållit, att länsstyrelserna ville fästa polismyndigheternas uppmärksamhet på de möjligheter, som enligt motorfordonsförordningen och vägtrafikstadgan förefinnas för att beivra

Om stävande av vissa motorcyklisters bullersamma trafik.

förekommande ofog av bl. a. det slag, varom nu är fråga. Avskrift av cirkulärskrivelsen finnes såsom bilaga fogad vid detta utlåtande. Med hänsyn till vad sålunda redan åtgjorts anser utskottet anledning saknas för riksdagen att göra någon framställning till Kungl. Maj:t i ämnet. Utskottet får därför hemställa, att ifrågavarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.»

Herr ELOWSSON, NILS: Herr talman! Denna motion väcktes för att om möjligt stävja det oskick, som en hel mängd motorcyklister göra sig skyldiga till. Den avsåg en skrivelse till regeringen för att få åtgärder vidtagna. Som kammarledamöterna ha funnit, har inrikesministern redan innan motionen behandlades i utskottet effektuerat framställningen. Det skulle alltså inte vara så mycket att säga om saken, om det inte vore på det sättet, att polismakten har fäst fasligt ringa avseende vid det motorbuller, som vållas framför allt av motorcyklister. Jag befarar, att man inte har att räkna med så värst mycket mer uppmärksamhet från deras sida efter denna skrivelse från inrikesdepartementet. Där får man emellertid vänta och se.

Jag skulle icke desto mindre ha yrkat bifall till motionen, om det inte hade varit på det sättet, att man har uppläst mig om att det har framställts en ljuddämpare för motorcyklar eller över huvud taget för explosionsmotorer, som, om den visar sig hålla vad proven hittills utlovat, skulle göra det möjligt att på den vägen nå ett bättre resultat än vad man hittills har nått genom att lita till ordningsmakten.

Jag har, herr talman, inget yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av det återstående ärendet på föredragningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

Herr *Holmbäck* väckte en motion, nr 251, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pension åt vissa i statens tjänst anställda personer.

Motionen bordlades.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 69, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i gällande tulltaxa, m. m.

Anmälades och godkändes utrikesutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 71, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 33 angående godkännande av ett mellan svenska regeringen och argentinska regeringen träffat handels- och betalningsavtal.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Andrén* för tiden 23 mars—7 april och 21 april—18 maj för utlänsk resa i samband med offentligt uppdrag.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 1.10 på natten.

In fidem
G. H. Berggren.